

de granada. Pl

ROBATIO

R. 3366

CORPORALIS

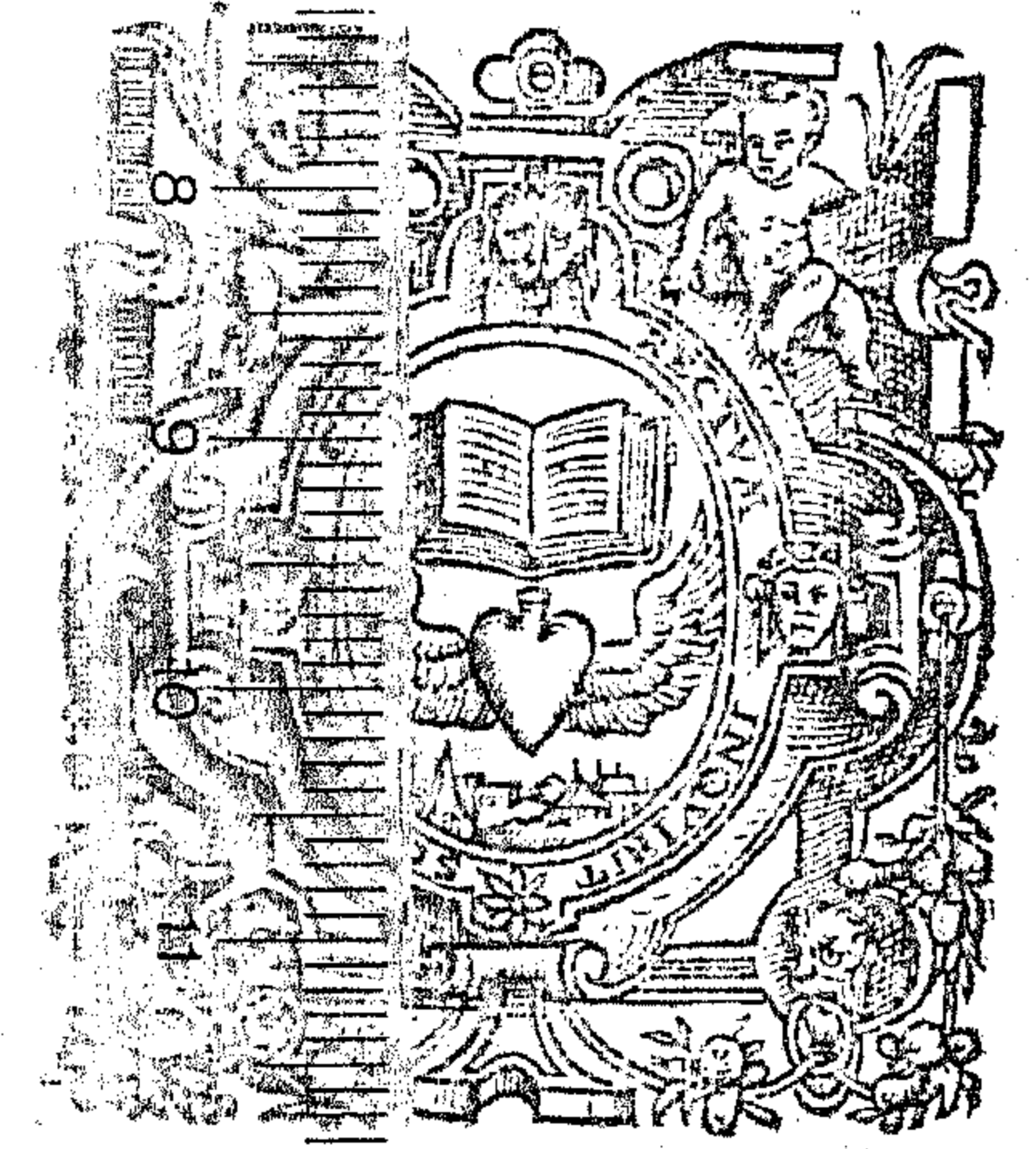
PRÆSENTIAE CORPORIS

et sanguinis dominici in eucharistia, cum
dissolutio eorum quæ con-
obijciuntur.

*Auctor Joanne Hessels à Louanio sacræ
Theologiae professore.*

Matth. 26.

Ait Iesus: Hoc est corpus meum. Et iterum.
Hic est enim sanguis meus novi testamenti qui
pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

LOVANIÆ.

Ex officina Joannis Bogardi, Sub Biblijs
Auribus Anno 1553.

Pro D. Aprensi

Stipio de corpore & de granada. R. 3366

PROBATIO
CORPORALIS

PRÆSENTIÆ CORPORIS
& sanguinis dominici in eucharistia, cum
dissolutione eorum quæ con-
trâ obijciuntur.

*Authore Ioanne Hessels à Louanio sacræ
Theologiæ professore.*

Matth. 26.

Ait Iesus: Hoc est corpus meum. Et iterum.
Hic est enim sanguis meus novi testamenti qui
pro multis effunderetur in remissionē peccatorū.

L. O V A N I I.

Ex officina Ioannis Bogardi, Sub Biblijs
Aureis. Anno 1563.

R. mo Dno Aprensi

AD LECTOREM.

NE quid erroris incurras, amice Lector, præmonendū te duximus, nos verba hæreticorū ubiq; duabus huiusmodi clausulis [ ] inclusisse.

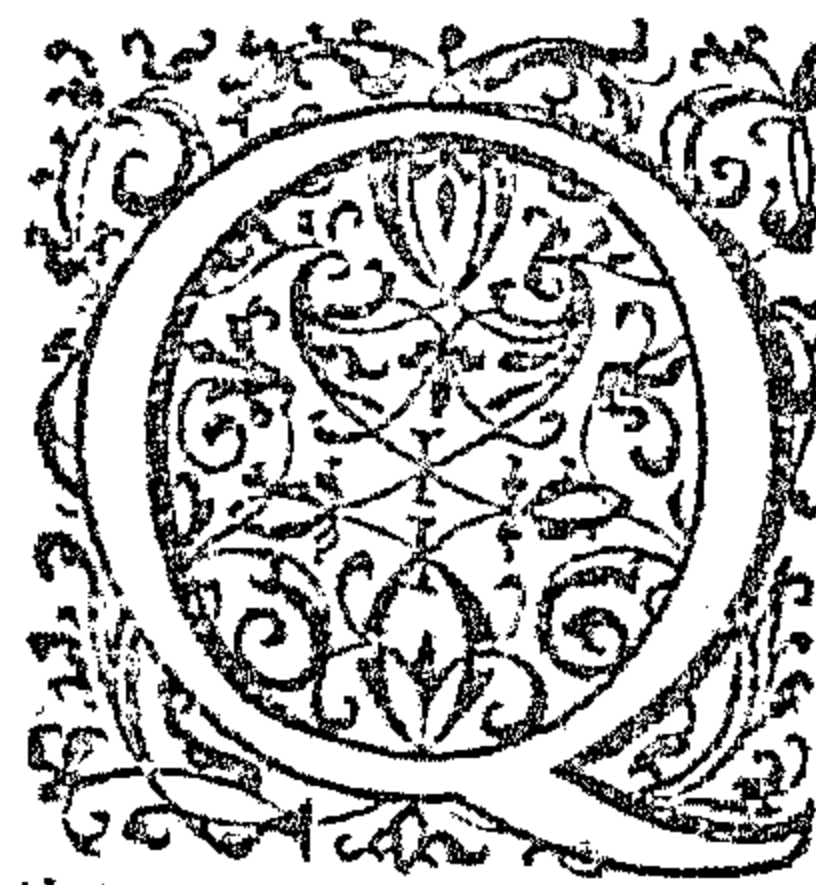
PRIVILEGIUM.

CAutum est Regiæ Maiest. Priuilegio, ne quis sex proximis annis præter Ioannem Bogardū Imprimat, nec alibi impressam distrahat, Probationē corporalis præsentia corporis & sanguinis dominici in eucharistia: Autore Ioanne Hessels à Louanio: sub pœna in Priuilegio cõtenta.

Datum Bruxellæ 18. Martij, Anno 1563.
Subsig.

Facvez

REVERENDISSIMO D,
IOANNI FRANCISCO COM-
mendonio, Episcopo Zacintio, Ioannes
Hessels à Louanio.
S. P. D.

*V*Æ annis abhinc ferè duobus de tua humanitate, prudentia, atq; ædificatoria populi christiani, imò & hæretici, legationis tibi à summo Pötifice iniunctæ executione, à pijs viris audierā, Reuerēdis. Domine, ego quoq; vbi Louaniū redijsses, vera esse animaduerti: & reipsa agnouī, te neque ex dispensationibus tibi creditis lucella sectari, neque more multorum generalibus criminationibus moueri, sed alteram aurem alteri parti seruare: & quod propiūs ad rem nostram facit, didicisse etiā in medijs profectioibus, eorū quæ quoque pacto ad fidei doctrinam faciunt, admodum esse studiosum. Præter alios siquidem, quibuscum de rebus doctrina hæc egisti, me etiam consulere voluisti, An vlla ratione vox Transsubstantionis semel contra Berengarianos à concilio Lateranensi recepta, posset propter hæreticos vel quosdā catholicos id postulātes, taceri aut omitti, dū de veritate corporalis præsentia dominici corporis in eucharistia tractatur. Nec sat tibi fuit, qd mihi videretur audire, nisi etiā ad meā sententiæ
A ij   confr-

cōfirmationē latē tibi hystorias præcedētū tēpo-
rū recitarē: ex quibus pateret catholicos aut non
voluisse vel apicem ex præcedentibus definitio-
nibus abolere aut subticere, aut si quando, huma-
na quadam ratione, ad hoc declinârunt, rem fuisse
infelicissimi exitus. Quia igitur hæc quæstio &
in hoc meo scripto obiter attingitur, & nō solum
præsens præsentis, sed etiam absens absentis can-
dorem erga me sum expertus: tuæ R. P. illud vo-
lui nuncupare, tanquam quoddam gratitudinis
symbolum: ne per ingritudinē fieret, vt ab eiuſ-
modi fauore, mihi non ob caduca & priuata bo-
na, sed permanentia & communia necessario, iu-
stē exciderem. Dominus Iesus Christus mini-
sterio cathedræ Apostolicæ et ecclesiæ super illam
ædificatæ, eandem R. P. T. diu seruet

incolumem. Louanij, ex nouo
collegio theologorum,

Anno 1563.

Eidem R. P. T. deditissimus
Ioannes Hessels à Louanio.

SANCTVS HILARIVS LI.²
bro decimo de Trinitate.

NON ignoro in quātum
humanæ intelligētiae in-
firmitatē magnificentia
mysterij cœlestis impe-
diat, vt hæc non facilē
aut verbis enunciare, aut
dijudicare sensu, aut etiam cōplecti mente
possimus. Sciens autē Apostolus arduum
hoc terrenæ naturæ difficillimumq; esse,
rerum diuinarum efficiētiam iudicio no-
stro, tanquam ad intelligendum acriore,
quàm ad efficiendum Deo potiore concipi-
pere, illi legitimo sibi secundum fidem fi-
lio, sacrâsq; literas ab infantia sumentis,
ita scribit: Sicut hortatus sum te sustine- 1. Tim. 1
re Ephesi cum irem in Macedoniam, vt
præciperes quibusdam, ne aliter docerēt,
neque attenderent fabulis & genealogijs
interminatis, quæ quæstiones magis præ-
stant, quàm ædificationem Dei, quæ est in
fidē. Vetat genealogiæ eloquia tractare, &
fabulas interminatæ quæstionis attingi.
Ædificationem verò Dei in fide esse: vt
humanæ verecundiæ modum fideli om-
nipotentia Dei religione concludat, neq;

A iij se in-

Prouerb. 25.

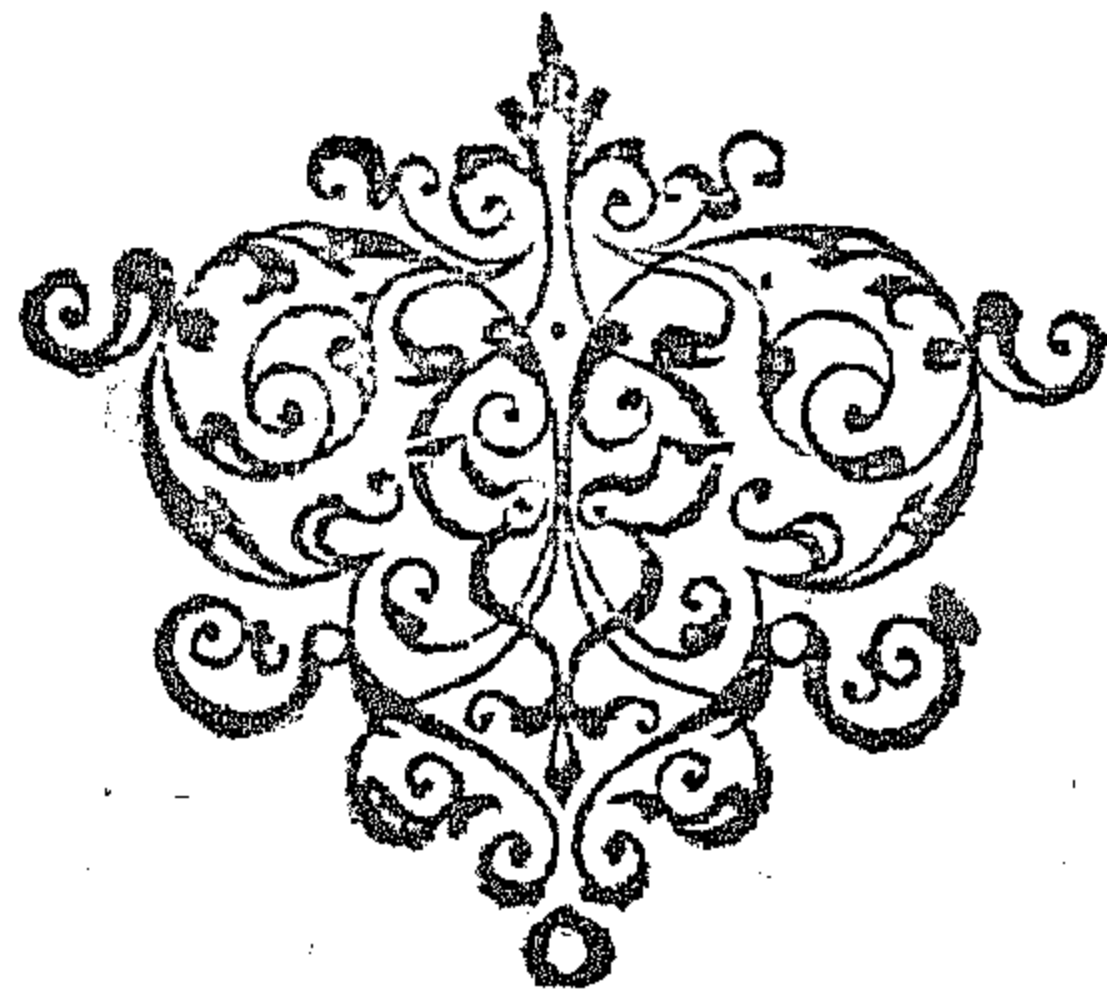
Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.

Ecclesiastici. 3.

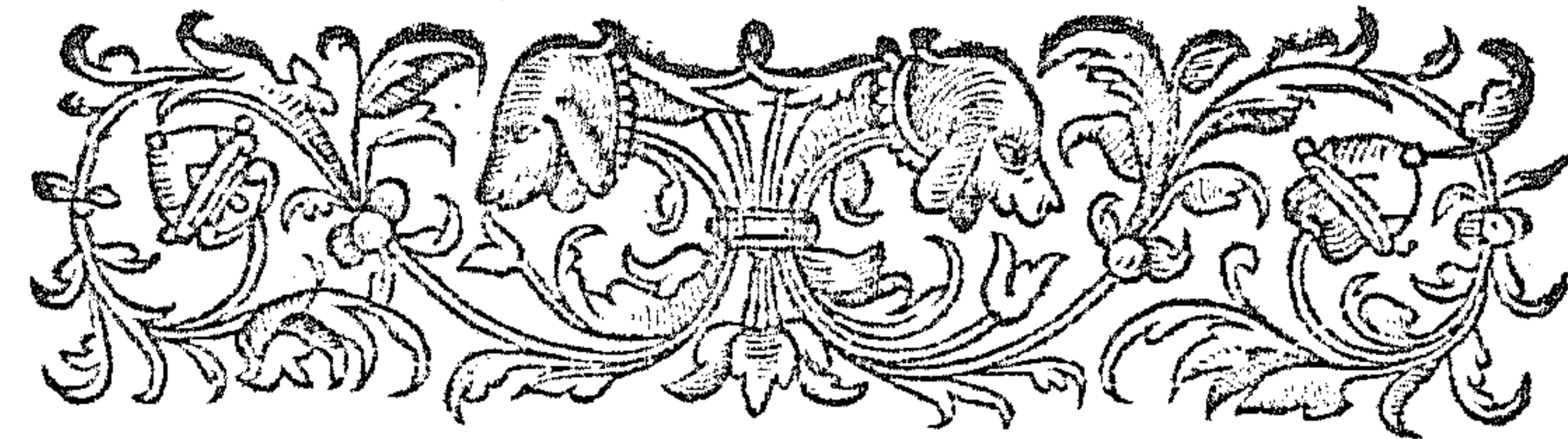
Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quae praecepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: Non est enim necessarium tibi ea quae abscondita sunt videre oculis tuis.

Matth. 19.

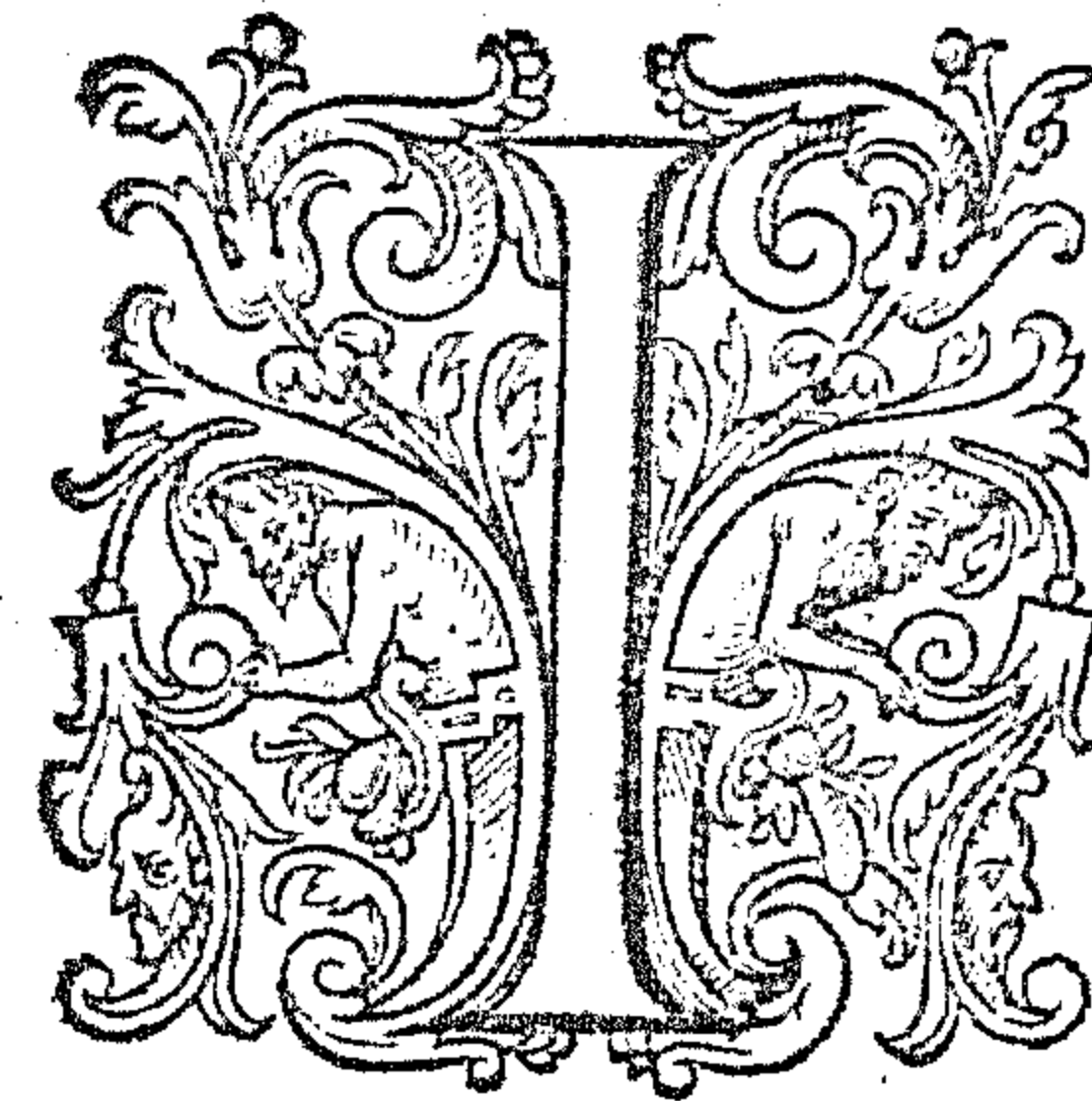
Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum. Apud homines hoc impossibile est: Apud Deum autem omnia possibilia sunt

4

CORPORALIS CHRISTI
PRÆSENTIÆ IN EUCHARI-
RISTIA assertio, authore Ioanne Hessels à
Louanio sacrae Theologiae
professore.

LD quod Simeon de puero Iesu prophetauit: Ecce positus est hic in ruina, Luc. 2.
& in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur:

videmus hodie quoque vsuuenire in diuinissimo sacramentorum Christi Eucharistia. Ponitur enim in multorum resurrectionem, eorum nempe, qui in ecclesia catholica permanentes, carnemque suam crucifigentes, ipsum velut antidotum contra omne venenum sumunt: scientes in eo fidem exerceri sublimis mysterij: Verbi scilicet incarnati, imò corporaliter ibi adesse

CORPVS DOMINI

esse comediq; corp⁹ Verbi, quin et ipsum verbū. At homines semifideles, imò infideles, qui Christū se venerari dicunt, cū ei nō credāt: more Iudeorū adeò scandalizātur, vt ob Christi corporalē præsentiā ac inexplicabilē charitatē, nobis in hoc sacramēto præsentiā, Ecclesiā catholicā derelinquant, dicētes. Durus est hic sermo, & quis potest eū audire? Atque ideo, quēadmodū Hebionitæ & Nestoriani dicebāt, filium Mariæ esse Dei filium per nūcupationem quandam, videlicet ob amicitiam quam cum eo haberet: ita hi dicunt panem esse corpus Christi, propter significationem & effectum, qui ad nos per panem ex Christi corpore deuenit. Et vt Nestorius dicebat: Deum ab homine generari impossibile est, ita & hi: Impossibile est (inquiunt) corpus Christi in cœlo manere, & simul hīc in altari sub specie panis esse. Atqui ad vnū omnes inueniūt, in quo huic sacramento contradicant, vt verè sit signum cui contradicatur: dū omnes illud & panem pistorium esse volunt, & corporaliter in eo Christum aut non esse, aut more diuinitatis hīc & in omnibus rebus æquè esse. Hoc brentius: illud

Ioan. 6.

Hebionitis cōparatur Caluianiani.

Deinde Nestorio.

Calui-

ESSE IN EVCHARIS. 5

Caluinus. Brentius Albienos siue Albigenes: At Caluinus Berengarium insequitur, atque Iohannem VVyclef.

Inter eos mediā habēt Catholici sententiam, tradentes panem pistum non esse in hoc sacramento, nec omni in loco Christum esse quo ad humanam naturam, sed tantū in cœlo & sub speciebus panis & vini, quæ in ipsius carnem ac sanguinem transmutantur. Similiter olim Nestoriani, sicut duas asserebāt naturas, diuinam & humanam: ita & duas Christi faciebant personas. Contrā verò Eutyciani, sicuti vnā Christi personam fatebantur: ita & vnā aiebant in Christo esse naturā. Catholici autem, cum neutris consentientes, sed inter vtrosque medium tenentes, duas in vnica persona naturas constituebant. Hodie similis est Eutyci Brentius: dum in pane sic contendit esse Christi corpus, vt verè naturam vel naturalē proprietatem corporis ei nō relinquat. Nestorio autem Caluinus: dum distrahit ab huius sacramenti speciebus Christi corpus & sanguinem. At catholici, quemadmodum sciunt vnā personam Christum in duabus subsistere naturis: ita & vnum nō du-

Brentius Albienos, Caluinus Berengarium & VVyclef insequitur.

Vt vna persona Christi in dua-

bitant

CORPVS CHRISTI

bus sub-
sistit na-
turis, ita
vnum
Christi
corpus
sub pro-
prijs &
alienis
existit
acciden-
tibus.

bitant Christi corpus sub diuersis existere
accidentibus: nempe & Christo proprijs,
& ijs quæ diuersorū panū fuere. Quid
enim magis explicare potest natura-
rum diuersarum in vna persona coniun-
ctionem, vnius quidē increatæ & immu-
tabilis, alterius verò creatæ atq; mutabi-
lis: quàm ad vnū Christi corpus diuerso-
rum coniunctio accidentiū, quorundam
quidem in eo permanentium eiūque pro-
priorū, sicut sunt liniamenta eius propria,
aliorū verò non semper permanentium,
sed fructu nobis præstito transeuntium?

Mirificè Dei omnipotentia, in coniun-
ctione naturarum adeò dissimiliū osten-
sa fuerat. Restabat ergo vt & eadem de-
clararetur in coniunctione rerum inferio-

Brentij
senten-
tia refu-
tatur vt
scriptu-
ris con-
traria.

rum: videlicet accidentium, inter se quoq;
valde dissimilium. Brentij sententia scri-
pturis contraria est, docentibus Chri-
stum secundum corpus non solum ante
resurrectionem, sed & post resurrectio-
nem non fuisse vbiq;. Ait enim ipse:
Ioan. 11 Non eram ibi. Et Ioannes de eo: Reli-
Ioan. 4. quit, inquit, Iudæam, Angelus quoque:
Mar. 16. Surrexit, non est hîc. Et è coelo venturus
est ad iudicandos viuos & mortuos.

Vbi.

ESSE IN EVCHARIS. 5

Vbiq; esse, & immensum esse, diuini-
tatis est proprietas: sicut omnipotentem
esse, & æternum: quemadmodum & per-
sonæ filij propriū est gigni à Patre: æqua-
lem esse Patri & Spiritui sancto.

Si igitur immensitas Christo conue-
niat etiam secundum carnē, vt caro Chri-
sti vbiq; sit, consequens est vt & æterna
sit, & omnia tempora præcesserit: imò,
vt omnipotens sit, & Deo patri æqualis.
Atque sic falsum erit illud: Pater maior
me est, Rursum et hoc: Filius subiectus est
ei, qui sibi subiecit omnia. Nam si vna fi-
lij Dei secundum diuinam naturam pro-
prietas ei competit, quid ni & reliquæ?

Quòd si explicetur quo sensu dicatur di-
uinitas esse vbiq;, seu omnia loca imple-
re: sicut dicit Hieremias, ex persona Do-
mini: Putasne Deus è vicino ego sum, &
nō Deus de longè? Coelum & terram ego
impleo dicit Dominus: & quomodo Da-
uid, Domino psallens: Quò ibo, inquit, à
spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si as-
cendero in coelum tu illic es: si descēdero
ad infernū, ades. Si sumpsero pennas meas
diluculo, & habitauero in extremis ma-
ris. Illic manus tua deducet me, & tenebit

Ioan. 14
1. Co. 15

Hier. 23.

Psal. 138

me

CORPVS DOMINI

Esa. 66. me dextera tua : Et Esaias, Coelum mihi
 • sedes, & terra scabellum pedū meorum,
 dicit Dominus: si, inquā, quomodo Deus
 vbique sit explicetur, nequaquam eadem
 ratione vbique esse naturæ humanæ com-
 petere intelligetur. Scitè autē hoc ape-
 rit Sapiens, de Dei sapientia dicens: At-
 tingit à fine vsq; ad finem fortiter, & dis-
 ponit omnia suauiter: quia videlicet om-
 nia loca replet, & omnium quæ vsquam
 sunt, author est & effectrix. Quod sanè
 humanitati Christi nõ competere, vel ex
 eo satis liquet, quòd productrix non sit
 earum rerum, quæ priusquam Christus
 homo fieret subsistebant: coeli nimirum,
 terræ, ac maris, nec humani generis, vel
 matris suæ. In omnibus & vbique semper
 esse, vtique diuinitatis & dominationis
 est proprium, ait Ambrosius. Imò non
 solūm vbique esse dicitur diuinitas, sed &
 tenere coelum palmo, terramque pugillo:
 Per quæ (inquit Hieronimus) ostenditur
 Deus & forinsecus & extrinsecus, & in-
 fusus & circumfusus: dū & folio ambiente
 non concluditur, & pugillo concludit ac
 palmo. Hoc certè humanæ naturæ in
 Christo nequit tribui, vt videlicet extra
 omnia

Sap. 8.

Lib. 1.
 de spiri-
 tu fan-
 cto. c. 7.

In 66. c.

Esaie.

ESSE IN EVCHARIS. 7

omnia sit sicut diuinitas. Quare nec instar
 diuinitatis vbique est: quum per idē Deus
 & vbique sit, et extra omnia.

Sed fortasse dicet aliquis, corpus Chri- **Obiecti**
 sti non more diuinitatis vbique esse, sed **oni.**
 vt creaturam: ad eum modum quo dicunt
 Catholici, eodem tempore ipsum esse in
 diuersis altaribus. Sed nos respōdemus, **Occuri-**
 nihil hanc imaginationem seruire expli- **tur.**
 cationi verborū dominicorum: tū quòd
 non sit verum, edi Christi corpus dū pa-
 nis editur, in quo (iuxta talem imagina-
 tionem) est corpus Christi: sicuti non est
 verum, Deum patrem fuisse crucifixum,
 quando crucifixus fuit Dei filius, in quo
 Deus pater est: tum etiam, quòd si idcir-
 co dicatur corpus Christi manducari,
 quòd manducetur panis, illud in sese con-
 tinens, æquè omnino dicendum erit hoc
 fieri, quum pomum vel aliud quoduis ali-
 mentū sumitur seu māducatur, Imò quo-
 tiescunq; spuit homo, toties corpus Do-
 mini foras expuere dicitur: Quemcunq;
 insuper percufferis, sequetur te corpus
 Christi percussisse. Nam quod dicit Bren-
 tius (velut ostensurus cur potiùs in pane,
 quàm quouis alio edulio edatur domini-
 cum

CORPVS CHRISTI

cum corpus: [Quia Christus accepto pane dixit, Edite hoc quod in pane est, est corpus meum:] reuera non ostendit diuersitatem inter panem & pomū. Quia etiam si Christus non porrigat in pomo edendum corpus suum: idē tamen fit circa eius corpus dum pomum editur, quod cū panis editur, quem Christus porrexit. Quemadmodū idem fit circa cibum dum editur patre familias non porrigente nec ad edendum inuitante, quod fit dum eum edendū pater familias porrigit. Ceterū, tamen si planè fatua sit hæc Brentij opinio, conatur tamen eam scripturis asstruere: allegās primū quod dicit Apostolus: Ascēdit super omnes cælos, vt impleret omnia: Nō vaticinia (addit ipse) sed loca: cū clarè pateat id Apostolum dicere, vt ostendat Christū impleuisse quod in psalmo scriptum: Ascendēs in altum, captiuam duxit captiuitatem. Impleuit nepe omnia donis Spiritus sui: sicut paulo post explicat ipse Apostolus: exponēs (vt apparet) illud psalmi: Dedit dona hominibus, vt sicut apud Ioannē dicit, Omnia trahā ad me ipsum: ita hoc in loco dicitur implere omnia. De plenitudine enim

Ephe. 4
Psal. 67.
Ioan. 12
Ioan. 1.

ESSE IN EVCHARIS. §

enim eius omnes accepimus, inquit Ioan-Baptista. Scripsit cōtra istum errorem Augustinus epistolam ad Dardanum, quæ est, 57. Cū enim sit Christus (inquit) Deus & homo: Deus vtiq̄e vnde dicit, Ego & Pater vnum sumus: homo autē vnde dicit, Pater maior me est: idemq̄; filius Dei vnigenitus à Patre, & filius hominis ex semine Dauid secundum carnem: vtrumq̄; in illo obseruandum est cū loquitur, vel cū de illo scriptura loquitur, & quid secundum quid dicatur intuendum. Nam sicut vnus homo est anima rationalis & caro, sic & vnus Christus est verbum & homo. Proinde quod ad Verbum attinet, creator est Christus. Omnia enim per ipsum facta sunt. Quod verò ad hominem, creatura est Christus, Factus est enim ex semine Dauid secundum carnem, & in similitudinem hominum factus. Item quia in homine duo sunt, anima & caro, secundum animam tristis fuit vsq̄; ad mortem, secundum carnem passus est mortem. Nec tamen cū filium Dei Christum dicimus, hominem separamus, aut cū eundem Christum filium hominis dicimus, separamus Deum. Secundum hominem

B namq̄;

Contra errorem Brentij scripsit August.

Ioan. 10
Ioan. 14

Ioan. 1.
Rom. 1.

CORPVS CHRISTI

namque in terra erat, non in caelo vbi nunc
 Ioan. 3. est, quando dicebat, Nemo ascendit in coelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in caelo: quamuis secundum id quod filius Dei erat esset in caelo, secundum id verò quod filius hominis erat adhuc esset in terra, nõdumq; ascendisset in caelum. Similiter cum secundum id quod filius Dei est, sit Dominus gloriae, secundum id autè quod est filius hominis crucifixus sit, ait tamen Apostolus: Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Ac per hoc & filius hominis secundum Deum erat in caelo, & filius Dei secundum hominem crucifigebatur in terra. Sicut ergo potuit rectè dici Dominus gloriae crucifixus, cum ad solam carnem illa passio pertineret: ita rectè dici potuit, Hodie mecum eris in paradiso: cum iuxta humanam humilitatem, per carnem in sepulchro, per animam in inferno illo die futurus esset, iuxta diuinam verò immutabilitatem nõquam de paradiso, quia vbique est semper, recessisset. Noli itaq; dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, vnde venturus est, memoriterque recale & fideliter tene Christianam confessionem -

ESSE IN EVCHARIS. 9

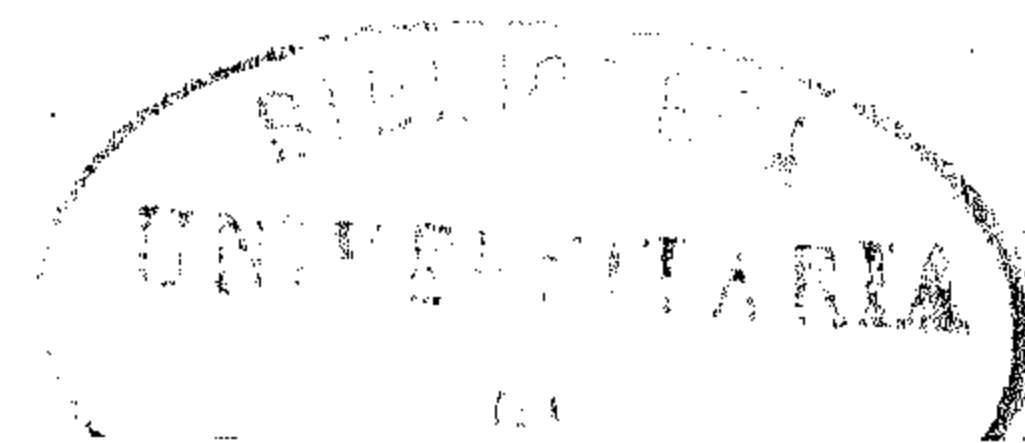
fectionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde vèturus est ad viuos mortuosq; iudicandos. Et sic venturus est, illa angelica voce testate, quem admodum ire visus est in caelum, id est, in eadem carnis forma atque substantia: cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandus vbique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatè astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non est autè consequens, vt quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus. Nam & de nobis veracissima scriptura dicit, quòd in illo viuimus, mouemur, & sumus, nec tamen sicut ille vbique sumus. sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam et singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & vtrumque est vnus Christus Iesus, vbique per id quòd Deus est, in caelo autè per id quòd homo: hæc August. * * Eadè Similiter Fulgētius, libro secundo ad Trasimundum regem, de immensitate filij Dei secundum diuinitatè scribit. Et ad finè libri ex scripturis ostendit, Christum secundum

Act. 1.

Act. 17.

habet serm. 14. de verbis Apostoli,

B ij corpus

CORPVS CHRISTI

Leo.

Sermo:
iā citato
& c. 31.
li. 1. de
pec.
mer. &
rem.

corpus certo loco cœli contineri, nec im-
mensum esse: quòd diuinitati id propriè
competat. Leo quoque epistola decima,
(quam Calcedonēsis & posteriores syno-
di susceperunt) docet proprietates huma-
næ naturæ in Christo manere simul & di-
uinæ. Humanæ autē naturæ proprietas est
quòd cōprehendatur a loco: diuinæ verò,
nō posse cōprehēdi. Sed ad Augustinū re-
spōsurus Brentius: [Id (inquit) quod in
epistola ad Dardanū dicit August. defendi
nō potest: & sibi contrarius est dū ait ali-
bi, propter vnitatē personæ filiū hominis
qui in terra ambulat, esse in cœlo:] Vi-
delicet non intelligēs, rectissimè propter
vnitatē personæ Christi, nominibus illis,
homo, filius hominis, similibusq; ea tribui
quæ Christo cōpetūt ratione solius diuinę
naturę, quorū humana capax nō est: cuius-
modi sunt æternitas, omnipotētia, æquali-
tas cū Patre. Nā nomina ista, homo, filius
hominis, & similia cōcreta, significant nō
simpliciter naturā humanā atq; creatā, sed
eā personā quæ naturam humanā habet.
Iam persona Christi, quæ nūquā initiū ac-
cepit, naturā humanā habet: & ideo ipsa
persona homo est, & ipse homo æterna
perfo-

ESSE IN EVCHARIS. IO

persona est. Quiuis autem facilè intel-
ligat nō sequi: Christus filius hominis qui
ambulat in terra, est in cœlo, ergo Chri-
stus secūdum humanā naturā est in cœlo,
vel humana natura Christi est in cœlo: ex
eo quòd similis consequentia non valet,
Christus filius hominis, qui ambulat in
terra descendit de cœlo: ergo secūdum
naturam humanā descendit de cœlo, aut
humana natura descendit de cœlo. Nam
Christus non attulit è cœlo naturam hu-
manam, sicut fabulabatur Valentinus, sed
conceptus est in vtero virginis: quem-
admodum Esaias, Matthæus, Lucas, &
Paulus testantur. Dicitur autem descen-
disse de cœlo filius hominis, quia filius
Dei qui erat etiam hominis filius, descen-
dit de cœlo, assumendo in vtero virgi-
nis, quæ in hoc mundo degebat, naturam
humanam, quam in cœlis nunquā ha-
buerat. Similiter non sequitur: Filius Dei
natus est de virgine, et mortuus est, & mi-
nor est Deo Patre: ergo filius Dei secun-
dum diuinam naturam natus est de virgi-
ne, mortuus est, & minor est Patre.

Caluini sentētia est: In Eucharistia pa-
nem & vinum manere incōmutata, sicut *Caluini
sentētia.*

B iij aqua

CORPVS CHRISTI

aqua in baptismo: Per metonymiam autem nuncupari corpus & sanguinem Christi, quia signant operante spiritu sancto nutriri animas nostras corpore et sanguine Christi: in coelo existētib⁹, sicut caro nostra alitur pane & vino: rursus, per hæc symbola ipsam carnis & sanguinis Christi communicationē nobis cōferri: sicut per euangelium seu verbū Dei. Sacramentis enim spirituales effect⁹ eatenus tribuit Calvin⁹, quatenus fidem excitant. Vnde quicquid aliud persuadere conetur, docet sacramenta nihil differre à comicis tragicisq; significationibus: utpote quibus nil minus excitetur fides quàm verbi prædicatione, vel sacramentorum, (prout scilicet sacramenta explicat) celebratione. Aliud enim nihil esse vult sacramenta quàm visibilia verba. Quoniam quicquid effectus & veritatis (quo verbo utitur) in sacramētis esse clamat, id totū fidei acceptum refert. quæ si æquè abundè citra sacramenta ab aliquo habeatur, nihil ei amplius poterunt iam sacramenta conferre. Illa, inquam, est Caluini de sacramentis sentētia.

Verum, quod facere instituimus, ostēdamus verè corporaliter Christum esse in eucha-

ESSE IN EVCHARIS. II

eucharistia, siue id quod iuxta externam quidem speciem à vero pane non differt, esse verè corpus Christi, quod cruci affixū fuit, & iam in coelo est: tam verè, inquam, atque panis non consecratus est panis.

Pronunciat imprimis Christus disertis verbis, de eo quod discipulis porrigit edendum: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Oratio hæc nihil habet methaphorę, nihil parabolæ, nihil metonymiæ: sed prorsus similis est illi celesti voci, sine vllō tropo sineque figura bis supra Christum à Deo Patre prolata: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Sed quemadmodum eam olim Nestoriani detorserunt à germano sensu, dicentes Christum non substantialiter nec verè esse Dei filium, sed nuncupatiuè duntaxat, ac per quandam copulationem & amicitia cum Dei filio: ita quoque hoc filij Dei verbum, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hodie hæretici per tropū fictitium euertere conantur. Videamus igitur quisnam hinc tropus fingi possit. Metaphoræ imprimis ad rei declarationem adhiben-

Proba-
tur cor-
pus Do-
mini ve-
rè cor-
porali-
ter esse
in eucha-
ristia.
Mat. 26.
1, Co. 11

Matth. 3

Quòd in
verbis

CORPVS CHRISTI

*Domini non sit metapho-
ra.* ipsi rei attribuitur, rem soleat explicare,
eiusque proprietates ob oculos ponere,
oportet ea quæ metaphoricè rei attribuū-
tur, de re prædicari, non contrà nomē tri-
bui rei illi, vnde rei proprietas declaratur.
Exempli gratia: Nemo dicit leonem, vel
agnum, aut vitem, aut lapidē, aut ostium
esse Christum: sed econtrà, Christus vo-
catur Leo, agnus, vitis, lapis, petra, & ostiū
metaphoricè ac per similitudinē. Itaq;
si Christus in verbis coenæ metaphora vii
voluisset, dixisset: Corpus meum est pa-
nis: non autem, Hoc est corpus meū. Nec
demonstrandum fuisset aliquid peculiare
(vtendo demonstratiuo pronomine, hoc)
quoniā metaphora à generibus & specie-
bus rerū solent sumi, aut saltē ex alijs pas-
sim satis notis: Cuiusmodi est, Ioannes est
*Parabola non
esse in
verbis
Domini* Helias. Porrò quod verum est de meta-
phoricis locutionibus, etiam in para-
bolis locum habet. Adhibentur nimirum
& ipsæ ad rei declarationē, & nō ex par-
ticularibus, sed ex generibus rerū petun-
tur, aut rebus alioqui admodūm vulgari-
bus: vt, ex agricultura & re familiari: ex
Isaac & alijs nobilitèr notis. Et proinde,
in sermone parabolico rei declarandæ pa-
rabolica

ESSE IN EVCHARIS. 12

rabolica tribuuntur. vt exempli gratia in
ista sententia: Regnum coelorum simile
est homini, qui seminavit etc. non autem
ediuerso res ipsa parabolæ. Hoc enim si
fieri cōtingat, expositio parabolę erit, non
autem parabola. Vt cūm dicitur: Semē est
verbum Dei: Ager est mundus: Septē bo-
ues, septē anni sunt. Quare cūm Chri-
stus nomen corporis sui rei tribuat, quam
edendam porrigit, & demōstratione par-
ticulari vtatur, dicēs: hoc est corpus meū:
evidenter sequitur, eum absque parabola
loqui: Accedit eò, quòd parabola nulla
præcesserat, quam dici possit exposuisse.
Et quidem hæc de metaphora & parabo-
la concedit etiam Caluinus. Quòd au-
tem nec metonymia (qua signum accipit
nomen signati, & instrumentum nomen
principalis agentis) hīc sit, Deo donante
demonstrabimus: siue firmis rationibus,
siue pijs, nec tamen parum probabilibus,
persuasionibus. Primò quidem ex ipso
totius ecclesiæ sensu, & cōsensu perpetuo.
Secundò verò ex collatione Eucharistiæ
cum alijs sacramentis, seu veteribus, seu
nouis. Tertiò, ex eucharistiæ consecra-
tione, & his quæ circa eam ex scripturis
reci-

CORPVS DOMINI

recitantur. Quartò ex sumptione, vel his quæ de ea dicuntur in scripturis. Postremò ex eius cum mysterio incarnationis collatione

Prima ratio, probans verba Domini proprio sensu, & sine metonymia esse accipienda.

Primò igitur ex perpetuo totius ecclesiæ catholicæ sensu hoc demòstremus, propriè videlicet Christū locutum,

Matt. 26 dum dixit: Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus. Hic enim firmissima plenissimaque sita est ostensio, omnes alias probationes fulciens ac solidas

Mat. 16. reddens. Siquidè nō vanè promisit Christus, aduersus ecclesiam suam portas inferi nunquam præualituras. Vnde ait Lanfrancus Berengario: Si verum est quod de corpore Christi tu credis & adstruis, falsum est quod ab ecclesia vbiq; gentium de eadem re creditur & astruitur. Omnes enim qui Christianos se & dici & esse lætantur, verã Christi carnẽ verumq; eius sanguinem vtraque sumpta de virgine, in hoc sacramẽto se percipere gloriãtur etc.

Lanfrãcus.

Et ad

ESSE IN EVCHARIS. 13

Et ad hoc synodos duntaxat nũc citemus: quia verba patrũ infrã sparlim producentur. Synodica epistola Eugenij quarti, approbante Florentino concilio ad Armenos data anno 1439: Forma, inquit, huius sacramenti (Eucharistiæ) sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc cõficit sacramẽtum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertũtur: ita tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub quolibet quoque parte hostiæ consecrati & vini consecrati separatione facta, totus est Christus. Synodus Constantiensis, anno Domini 1415. damnat tres sequentes articulos Ioannis V Viclef:

Epistola Eugenij

4.

Synod^o Constantiensis.

1. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, remanent in sacramento altaris.

2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodẽ (eucharistiæ) sacramẽto.

3. Christus non est in eodem sacramento identicè & realiter in propria presentia corporali.

Man-

CORPVS DOMINI

Mandatur quoque in eadem synodo Inquisitoribus, vt inquirent à suspecto de hæresi: Vtrum credat, post cōsecrationem Sacerdotis, in sacramento altaris, sub velamento panis & vini, non esse panem materialem vinumq; materiale, sed eundem per omnia Christum qui in cruce passus est, & sedet ad dexteram patris. Itē, vtrum credat & asserat, quòd facta cōsecratione per sacerdotē, sub sola specie panis tātum & præter speciem vini, sit vera caro Christi & sanguis & anima & Deitas & totus Christus, ac idem corpus absolutè, & sub vnaqualibet illarum specierum singulariter.

Synodus Lateranensis Synodus Lateranensis anno Domini 1215. sub Innocentio tertio: In ecclesia, inquit, idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub specie panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina: vt ad perficiendum mysteriū vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtiq; sacramentū nemo potest conficere, nisi Sacerdos fuerit ritè ordinatus secundum claves

ESSE IN EVCHARIS. 14

claves ecclesię, quas ipse cōcessit Apostolis, & eorū successoribus Iesus Christus.

De Berengario, primo huius erroris authore, verba recitabo D. Guitmundi, plurima concilia recitantis. Mox (ait) incipientibus his palam audiri, catholici viri grauius commoti, atq; intolerabiliter ferentes, præsidente per semetipsum beatissimæ memorię domino Papa Leone, Vercellis concilium ponunt: in quo post diligentissimam de corpore & sanguine Domini rationem, Berengarium & omnes eius in hac hæresi fautores perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cumq; iam defunctum sanctum Leonem Papā, & sanctos viros qui interfuere concilio, maledicis verbis & scriptis laceffere nō desineret, sanctissimum illud ac reuerendissimum ecclesię Dei speculum, summū non Pontificem, sed Pompificem atq; Pulpificem vocans, eumq; infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunasse blasphemans: Turonis itē generali aggregato concilio, præsentis venerabili nūc Papa Gregorio, Romano tunc archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini non vmbraticè, sed verè Christi

Li. 1. de sacra. nō procul ab initio. Leo nonus. Synodus Vercellensis.

Turonensis synodus.

CORPVS DOMINI

*Roma-
na syno-
dus.*

*Cōfessio
Berenga-
rij.*

Christi carnem & sanguinem fieri, dato
propriæ manus sacramento confirmavit.
Inde postmodum desipiscens itidem Ro-
mæ in generali concilio conflictu ratio-
nis reuictus, libellos suos propria manu
sub præsentia fælicis memoriæ Papæ Ni-
colai, corâ omni synodo cremavit, erro-
rē anathematizavit, confessionēq; bonā,
quam Turonis fecerat, præstito identidem
propriæ manus sacramento, renouavit his
verbis: Ego Berengarius indignus Diaco-
nus ecclesiæ sancti Mauritij Andegauēsis,
cognoscens veram, catholicam & Apo-
stolicam fidē, anathematizo omnem he-
resim, præcipuè eam, de qua hætenus in-
famatus sum: quæ astruere conatur, panem
& vinū quæ in altari ponuntur, post con-
secrationem solummodò sacramentum et
non verum corpus & sanguinem Domi-
ni nostri Iesu Christi esse: nec posse sensua-
liter nisi in solo sacramento manibus sa-
cerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium
dentibus atteri. Consentio autem sanctæ
Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedi, &
ore & corde profiteor, de sacramētis do-
minicæ mensæ eandem fidem me tenere,
quam Dominus & venerabilis Papa Ni-
colaus

ESSE IN EVCHARIS. 15

colaus & sancta hæc synodus autoritate
euangelica & Apostolica tenendam tra-
didit, mihiq; firmavit: scilicet panē & vi-
num quæ in altari ponuntur, post conse-
crationē nō solum sacramentū, sed etiam
verū corpus & sanguinem Domini nostri
Iesu Christi esse, & sensualiter non solum
sacramēto, sed in veritate manibus sacer-
dotū tractari, frangi, & fideiū dentibus
atteri: iurans per sanctam & homoousion
trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi
euangelia. Eos verò qui cōtra hanc fidem
venerint, cū dogmatibus & sectatoribus
suis æterno anathemate dignos esse pro-
nūcio. Quòd si ego ipse aliquando aliquid
contra hæc sentire ac prædicare præsum-
psero, subiaceam canonū sæueritati. Lecto
et perlecto sponte subscripsi. Hæc syno-
dus centum continebat & tredecim
episcopos. Deniq; , sicut scribit Tho-
mas VValdensis, sub Gregorio septimo
iterum eandem suam hæresim abiuravit.
Acta concilij sic habent: Anno ab incar-
natione sempiterni principij 1079. mense
Februarij, indictione secunda, Pontifica-
tus verò Domini Gregorij Papæ septimi
sexto anno, ad honorem Dei, et ædifica-
tionem

*Tomo 2
de sacra.
cap. 42.*

CORPVS DOMINI

tionem ecclesiæ sanctæ, salutem quoque tam corporū quàm animarū, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi et diuersarū puinciarū Archiepiscopi, Episcopi, religiosæque personæ, vt sanctam synodū celebrarent. Omnibus igitur in ecclesia saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi. Itē paulo infrà: Denique Berégarius, huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se coram concilio frequenti confessus, veniamque postulans & orans, ex apostolica clementia meruit: iurauitque sicut nunc in sequentibus continetur, Ego Berengarius corde credo, et ore confiteor, panem et vinū, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis et verba nostri redēptoris, substantialiter conuerti in veram & propriā ac viuificatricem carnē et sanguinem Domini nostri Iesu Christi: et post consecrationem esse verū Christi corpus, quod natum est de virgine, et quod pro salute mundi oblatū in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram patris, et verum sanguinem Christi qui de latere eius effusus est:

*Confessio
Berengarij
sub Gregorio
septimo.*

ESSE IN EVCHARIS. 16

est: non tantū per signum & virtutem sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ, & veritate substantiæ: sicut in hoc Breui cōtinetur. Et ego legi, & vos intelligitis, sic credo: Nec contra hanc fidē ulterius docebo. sic me Deus adiuuet, & hæc sacra euangelia. Hæc est postrema Berengarij abiuratio, sub Gregorio septimo. Circa quam notandum, quòd huius Gregorij aduersarij in Brixia Norica, triginta numero episcopi, eidem Gregorio (vt narrat Abbas Urspergēsis) imposuerint, catholicā & apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini, ab eo in quæstionem vocari, eumque hæretici Berégarij antiquum esse discipulum: Vnde videlicet perspicitur, quàm fuerit ab omnibus, etiā apostolicæ sedis hostibus, reiecta Berengarij sententia.

Agnoscit hæc Calvinus, imo & inde sibi gratulatur: [Mihi, inquiēs, adeò molestum non est, in concilio Romano, cui præfuit Nicolaus secundus, & Vercellensi, quod auspicijs Gregorij septimi coactum est, damnatam fuisse quam sequor doctrinam, vt mihi eo nomine plurimū gratuler, quòd manifestis Dei hostibus &

*In admonit.
Vestphali.
Laborat
ignorantia
historiæ.*

C anti-

CORPVS CHRISTI

Habeat ergo suspectam fidē Trinitatis: quia eā approbat Romani pontifices.

antichristis semper exosam fuisse video. Certè eorum approbatio suspectam quodammodo ipsam mihi redderet.] Dicit ergo Calvinus, vbi tunc fuerit Christianismus? Audio quid respondeat. In Herengario, inquit. Moriente ergo eo, cum episcopus non fuerit, mortua est & secta eius: quemadmodum contra Luciferianos de quodam Hilario ait Hieronymus.

Nycena synodus. Consequenter ad alias synodos procedamus. Nicena secunda, docens in eucharistia non esse tantum imaginem corporis

Domini, sed ipsum corpus, in hæc verba loquitur: Nemo vnquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiuit eum sic dicentem euangelicè: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non intrabitis in regnum coelorum, etc. quæ ibi sequuntur: inter quæ citantur scripturæ ex Mathei 26. & 1. ad Corinth. 11. Deinde infra: Legas, inquit, quousq;

ESSE IN EVCHARIS. 17

quousque voles, nunquam inuenies neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem: Attamen ante sanctificationis consecrationem, quibusdam patribus pie sanè visum est *ἀντίτυπον* hoc est, exemplar similis formæ nominare: quorum de numero Eustathius constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianae insaniæ expugnator clarus: item Basilus, eiusdem superstitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore et spiritu loquuntur: Hic quidem, exponens dictum illud in prouerbij Salomonis: Edite meum panem, et bibite vinum quod commiscui vobis: Hic, inquit, per panem & vinum, *ἀντίτυπον* membrorum corporalium Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinæ anaphoræ (ita graeci missæ partem vocant) sic alicubi legit: Confidetes tuo sacro altari appropinquamus, & proponetes antitypa sancti corporis et sanguinis Christi tui, te precamur et inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur,

C ij senten-

Prou. 9.

Basilus

Eustas

CORPVS CHRISTI

Icono-
clastas
putat.

Nota.

Ephesi.
prima
synodus.
Libro I.
epistola
rū c. 24.
In ad-
mon.
Vest-
phali.

sententiã patris ampliùs confirmãt,quòd ante sanctificationē antitypa vocauerint: post consecrationē autē corpus Domini & sanguinē Christi:atque ita esse creduntur. Sed generosi isti, sacrarū imaginū cupientes contemplationē obscurare, aliam scilicet imaginē introduxerunt, quæ sanè non imago est, sed corpus et sanguis. Verùm vafritia et improbitate confisi, falso sophismate seipfos subuertūt, hanc sacram oblationē positione fieri dicentes. Verùm quēadmodum istud dicere aperta insania est: sic & imaginē asserere corpus & cruorem Domini, eiusdē est dementiæ, Et præter id, quòd est singularis ruditatis opus, impietatem quoque admixtã habet. Hæc illa synodus. Synodus Ephesina prima, vna illarū quatuor, quarū definitiones velut quatuor euangelia se recipere fatetur Gregorius, (quam scito celebratam anno Domini 433. quia impudenter hæc verba effutit Calvinus: [Constat vetustos omnes scriptores, qui totis quinq; seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari] sic ait: Annunciantes, sicut secundum mortē vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in
coelos

ESSE IN EVCHARIS. 18

coelos ascensionē pariter confitentes, incurrentã celebramus in ecclesijs sacrificij seruitutē: sic etiã ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & prætiosi sanguinis Christi, omniū nostrū redēptoris, effecti, nō vt cōmunē carnē percipientes, (quod absit) nec vt viri sanctificati, & Verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatē, aut sicut diuinã possidentis habitationē, sed verè viuificatricē, et ipsius verbi propriã factã. Vita enim naturaliter vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus, viuificatricē eã esse professus est. Et ideo, quãuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, nisi *Ioan. 6.* manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē: non tamen eam, vt hominis vnus ex nobis, existimare debemus, (quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis?) sed vt verè propriam eius factã, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus. Porrò, quòd non agat synodus de spiritali, seu quæ fide habetur, perceptione corporis Christi, sed de ea qua Verbum ipsum secundum carnē ore sumitur ac manducatur, nemo negauerit, si cogitet
C iij   epistolæ

CORPVS CHRISTI

epistolæ synodicę, ex qua nunc recitata verba sumpta sunt, authorē esse Cyrillū, qui in ipsa synodo præfedit. Tam clarè siquidē docet Cyrillus multis locis realem carnis præsentia in eucharistia, vt ad verba eius responsurus Calvinus aliud nil habeat, quàm, per hyperbolen eū esse locutum: vt suo loco patebit.

In ad-
monitio
ne Ioa-
chimi
Vest-
phal. fo.
127.

Cum igitur ex his constet Ecclesiam Christi tradere, quòd corpus Christi verè substantialiter & corporaliter sub speciebus panis contineatur: quid est quod profert Calvinus vel Zuinglius, ob quod ab ecclesiæ sensu discedamus? Certè non miracula edit, non populi sibi credentis maiorem quàm cæterorū vitæ pietatē ostendit: quę quidē etsi proferret, tamen aduersus ecclesiæ sensum nihil haberēt roboris, eo quòd sciamus et pseudopphetas signa facere posse atque portenta, luposque sub vestitu ouium venturos nos Dominū monuisse. Quid igitur profert? Scripturas, inquit. Sed nos ei, Augustini verba imitantes, dicamus: Sripturas mihi fortè lecturus es, & inde tentabis astruere Christi corpus in eucharistia nō esse: ego verò scripturis non crederē, nisi me ad credendum

Contra
epistolā
funda-
mēti. c. 5

ESSE IN EVCHARIS. 19

dum catholicæ ecclesiæ commoueret auctoritas. Quibus ergo obtemperavi dicentibus, Crede scripturas esse verba Dei: cur non obtemperē et hoc dicentibus: Crede in eucharistia esse corpus Domini? Si fortè respondeas, Caluine, me catholicis rectè credere vbi laudant scripturas, at nō, dum afferunt panē verti in corpus Christi: vsq; adeo me stultū putas, vt nulla reddita ratione quod vis credā, quod vis nō credā? Si ad scripturas te tenes: & ego ad eos me teneā, quibus præcipiētibus credidi scripturis: & his iubentibus corpus Domini in eucharistia esse credā. Quòd si in scripturis apertissimè omnino inuenire potueris corpus Domini in eucharistia non esse, infirmabis mihi catholicorū auctoritatē, qui iubent vt contrarium credam: qua infirmata nec scripturis credam, quia per catholicos eis crediderā. Quapropter facilius à Christo apostasiā persuadeas, ô Caluine, quàm vt credendo scripturis ex catholicæ ecclesiæ auctoritate, de sensu quē habeāt tibi credamus ecclesia relicta: Quin potiùs, cū ecclesiæ sensum sequimur, scimus nos tenere sanctarum scripturarum veritatem: vtpote quæ ecclesiam

Li. 1. cō-
tra cræl
co. c. 31.
32. 33.

CORPVS CHRISTI

fiam commendant tanquam columnam
& firmamentum veritatis, tanquam eam
quæ à portis inferi vinci nequit, tanquam
eam cum qua manet spiritus veritatis, nō
solum primis quinque seculis post Apo-
stolos (vt, quod ad hanc rem attinet, im-
pudenter asseris) sed in æternum: Nec so-
lum in occulto, sed sic conspicuè & apertè
super montem Christū, vt ad eam omnes
gentes concurrere possint: vt ad eā deferrī
possit monitionū contēptor. At Cal-
uino iā pridē Christi ecclesia obnubilata
est, nec adiri potuit. Sed nos euāgelio po-
tius credimus quàm ipsi: ea videlicet quæ
in euangelio de illustri et perspicua eccle-
sia scripta sunt, conanti ad nescio vbi la-
tentem Sathanæ synagogam, Berengaria-
nam aut VViclefisticā, vel Zuinglianam
referre: Sicut olim Manichei luci ecclesia-
rum suas tenebras præferre voluerunt.
Quare quod eis Augustinus, hoc nos Cal-
uino respondere possumus. Fateor (inquit
Augustinus) me iā Christo credidisse, &
animum induxisse, id esse verum quod ille
dixerit, etiā si nulla ratione fulciatur. Hoc
hæretice principio me docturus es? Sine
paululum mecū ipse cōsiderem Christum
ipsum

Mat. 28.
Dan. 2.
Esa. 60.
Esa. 2.
Mich. 4

Cap. 14.
de utili-
tate cre-
dendi.

ESSE IN EVCHARIS. 20

ipsum, quomodo apparere hominibus
voluit, qui istis etiā vulgaribus oculis vi-
sus esse prædicatur. ego non vidi. quibus
de illo crediderim, vt ad te iā tali fide præ-
structus accedam? nullis me video credi-
disse, nisi populorum atque gentium con-
firmatē opinioni, ac famē admodū ce-
leberrimæ: Hos autē populos ecclesiæ ca-
tholicæ mysteria vsquequaq; occupasse.
Cur non igitur apud eos potissimum di-
ligentissimè requiram quid Christus præ-
ceperit, quorum authoritate commotus
Christum aliquid vtile præcepisse iā cre-
didi? Tu ne mihi melius expositurus es
quid ille dixerit? quē fuisse aut esse nō pu-
tarē, si abs te mihi hoc cōmendaretur esse
credendū. Hoc ergo credidi, vt dixi, famæ
celebritate, cōsensione, vetustate robora-
tæ. Vos autē & tam pauci & tā turbulēti,
& tam noui, nemini dubiū est quin nihil
dignū authoritate præferatis. Quæ igitur
ista tanta dementia est: Illis crede, Christo
esse credendū: & à nobis disce, quid dixe-
rit? Cur obsecro te? Nam si illi deficerent,
nec me quicquam docere possent: multo
facilius mihi persuaderem, Christo nō esse
credendum, quàm de illo cuiquam, nisi ab
his

CORPVS DOMINI

his per quos ei credidiffem, discendum.
hæc Augustinus.

Secunda ratio, qua probatur proprio sensu accipienda Domini verba: cuius etiam multæ sunt partes.

Nunc ex collatione eucharistiæ cum alijs sacramentis, ostendamus in his Christi verbis: Hoc est corpus meum: non esse metonymiam. Primum animaduertendum est, in toto scripturarum corpore non inueniri, nisi in hoc loco, vbi nomen rei signatę tribuatur in celebratione sacramenti substantiæ, qua sacramentũ ipsum peragitur. De aqua, qua quis baptizatur, nusquam legas: Hæc aqua est Spiritus sanctus. Nusquam, Hoc oleũ (quo quis cõfirmandus, vel infirmus inungitur) est Spiritus sanctus. Nusquam: Hic agnus (puta qui in Paschate à Iudæis immolabatur) est Christus. Nusquã: Hic sanguis hirci (in die expiationis consuetus offerri) est sanguis Christi. Et quidem meritò nusquam hæc legantur: quia proprio sensu accepta vera nõ sunt, sicut hoc est verissimum: Hoc est corpus meũ. Verũm si per metonymiam loqui libeat, non solũm aqua baptismi (in quo

ESSE IN EVCHARIS. 21

quo interna hominis ablutio, per Spiritũ sanctũ merito sanguinis Christi fieri designatur: de qua inquit Ioannes: Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo) dicetur Christi sanguis vel Spiritus sanctus, sed etiã pecudũ sanguis, qui olim oblat⁹ est in veteris legis sacramẽto, imò qualibet pictura & imago Christi, tragica quoq; vel comica ei⁹ representatio: quippe quę etiã signa sunt corporis & sanguinis Christi. Nã quod ait Calvinus, cœnæ symbola a tragicis comicisque significationibus differre, quòd istis symbolis coniuncta sit veritas, dũ ex eis excitata fide corporis & sanguinis Christi pascuntur animæ corpore & sanguine, ad dexterã Patris in cœlo collocatis: nequaquã argumentũ diluit. Vt enim demus fidẽ tragicis exhibitionibus vel picturis non excitari: (quod tamẽ an ita se habeat, arbitrio relinquimus experientiæ) nõquid saltẽ negare poterit Calvinus, hoc fieri prædicatione corporis & sanguinis, aut scripturis describentibus Christũ cõmunicasse carni & sanguini? opinor quòd non. Si ergo propterea dixit Christus, panem esse corpus suum quòd eius sit signum, & causã seu iustrumentũ, quo fiat vt

Apoc. 1.

animæ

CORPVS DOMINI

animæ corpore eius pascantur: (vt sic in vno eodemque sermone duplex constituatur transnominatio, nempe signi per signatum, & causæ per effectum, siue instrumenti per primariam causam) certè oportebit eadem ratione dicere, prædicationem & scripturam esse corpus & sanguinem Christi. Quod sanè nimiù ab ecclesiastico sensu veterumque doctorù est alienum: sicut diligentissimè annotauit Augustinus: Sicut, inquit, Apostolus Paulus, quãuis adhuc portaret sarcinã corporis quod corrumpitur & aggrauat animam, quãuis adhuc ex parte atq; in enigmate videret, optans dissolui & esse cum Christo, & in semetipso ingemiscens adoptionem, expectans redemptionem corporis sui: potuit tamen significando prædicare Dominũ Iesum Christũ, aliter per linguam suam, aliter per epistolam, aliter per sacramentũ corporis & sanguinis eius. Nec linguã quippe eius nec membranas, nec atramentũ, nec significantes fonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinẽ dicimus, sed illud tantũ, quod ex fructibus terræ acceptũ et prece mystica consecratũ

rite

Cap. 4.
lib. 3. de
trinitate

ESSE IN EUCHARIS. 22

rite sumimus ad salutẽ spiritale, in memoriã pro nobis dominicæ passionis: Quod cum per manus hominũ ad illã visibilem speciem perducitur, non sanctificatur vt sit tam magnũ sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: Cũ hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur mouens primitus inuisibilia ministrorũ, siue animas hominũ, siue occultorum spiritũ sibi subditas seruitutes: quid mirum si etiam in creatura coeli & terræ, maris et aeris, facit Deus quæ vult sensibilia atque visibilia, ad seipsum in eis, sicut oportere nouit, significandum & demonstrandum, non ipsa sua, qua est, apparente substantia, quæ omnino incommutabilis est? Hæc Augustinus. Si tantũmodò metonymicè eucharistia corpus sit Christi: quia videlicet illud signat, & fidem excitando animæ nutriendæ exhibet: profectò & prædicatio Apostolica (contra Augustinum) corpus Christi vocanda erit. Nec ibi loquitur Augustinus velut de re obscura vel ambigua: quin potiùs, tanquam de re adedò certa & clara, vt per eam aliud obscurum illustret: Cur nimirum filius propter humanam naturam dicatur

minor

CORPVS DOMINI

minor Patre: non autem Spiritus sanctus Patre vel filio propter speciem colūbæ et ignearū linguarum, in quibus visus est, et a Deo missus? Hoc enim tractat a capite 3. & 4. secundi de trinitate, vsq; ad finem libri quarti. Respōdet autē quòd ideo non dicatur Spiritus sanct⁹ minor Patre et filio sicut filius Patre: quia natura humana assumpta est a Dei filio in vnitatem personæ, non autem colūba vel ignis seu igneæ linguæ a Spiritu sancto, sed mera eius signa fuerunt extra ipsam eius hypostasim. Eorūq; occasione de varijs Dei apparitionibus tractat. Vt, inquā, obscuram eiusmodi quæstionē elucidet, simile sumit ex varia Apostoli prædicatione qua prædicauit Christū. Nam dū verbo & scripto prædicauit Christū, sic eum significauit quæadmodum colūba & linguæ igneæ significauerant Spiritū sanctū, & Deū Patrē vox illa cœlestis: Hic est filius meus dilectus etc. quoniā sicut verba & scripta Pauli nō erāt corpus & sanguis Christi, quāuis ea significarent: Ita nec columba & linguæ igneæ sunt Spiritus sanctus, nec Pater vox illa cœlestis: Hic est filius meus etc: tametsi per ea significētur. At sicut prece mystica

confe-

Math. 3.

ESSE IN EUCHARIS. 23

cōsecrās corpus & sanguinem Domini sic ipsum corpus & sanguinē Domini significauit, vt hoc sacramētū verè esset corpus & sanguis Domini: ita ipse homo Iesus sic Verbū Patris æternū seu eius naturalem filiū nobis presentat, vt ipse quoq; sit ipsummet Verbū, Deo Patri cōsubstantiale. In calce libri quarti finē tandē imponens huic disputationi de apparitionibus, Si ergo, inquit, à me queritur quomodo factæ sint vel voces, vel sensibiles formæ atque species ante incarnationē Verbi Dei, quæ hoc futurū præfigurarent: per angelos ea Deum operatum esse respōdeo. Quod etiam scripturarū sanctarum testimonijs, quantum existimo, satis ostendi. Si autem queritur ipsa incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbum Dei dico carnem factū, id est, hominē factū: nō tamē in hoc quod factū est conuersum atq; mutatum: ita sanè factum, vt ibi sit non tantūm Verbum Dei & hominis caro, sed etiā rationalis hominis anima, atq; hoc totū et Deus dicatur propter Deū, & homo ppter hominē. Itē aliquanto pōst: Si q̄ritur, ait, post incarnationem verbi quomodo facta sit vel vox patris, vel species corporalis, qua

Spiritus

CORPVS DOMINI

Spiritus sanctus demonstratus est: per creaturam facta ista non dubito. Iterum infra: Non ad vnitatem personæ. quis enim hoc dixerit, vt quicquid illud est creature per quod sonuit vox patris, ita sit Deus Pater: aut quicquid illud est creature, in quo per columbæ speciem, vel igneas linguas, Spiritus sanctus demonstratus est, ita sit Spiritus sanctus sicut est Dei filius homo ille, qui de virgine factus est? sed tantummodò ad ministerium peragendæ significationis, sicut oportuisse Deus iudicauit. Ecce, sicut angelis tribuit colubam & ignem signa Sancti spiritus, non autem humanam naturam Christi, quæ à solo Deo coniuncta est filio Dei: ita Paulo tribuit scripturam & prædicationem, quibus Christum significauerit: sed cum de eucharistia loquitur, ei quidem tribuit, quod etiam per eam significando prædicarit Christum: at vt tam magnum sit sacramentum, quod etiam corpus & sanguis Christi sit, dicit non fieri nisi operatione inuisibili spiritus Dei.

Secundò notandum, quòd si non aliud quàm panis sit in hoc sacrificio, nec mutetur assumptus panis in carnem agni, sacrificio Cain similis est quàm Abelis hoc sacri-

Vide
August.
l. 2 cõtra
Maxi-
mi. c. 19
itẽ epist.
102.

ESSE IN EYCHARIS. 24

sacrificiũ nostrũ, eo quòd panis & vinum fruges sunt terræ, ex quibus sacrificiũ Domino obtulerat Cain. At si mutetur panis in carnem Christi, vinumq; in sanguinẽ: (vti indubiè mutatur) inuenimur habere quod Abelis representabat sacrificium. Certè (inquã) mutatur. Offert enim in altari Christus seipsum primogenitum pinguisimum totius gregis electorũ: quẽ admodum Abel obtulerat de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum. Nostrum sacrificiũ autẽ Abelis fuisse sacrificio præfiguratum: ex canone missæ, & antiquis ecclesiæ Collectis manifestum est. Id etiam Augustinus asserit ad illa verba Domini, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: Sic, inq; es, arguit in scripturis sanctis vox diuina Iudæos. Habet enim magnã vocẽ Christi sanguis in terra, cum eo accepto ab omnibus gentibus respondetur, Amẽ. Hæc est clara vox sanguinis, quã sanguis ipse exprimit ex ore fidelium, eodem sanguine redemptorum. Similiter liber de incarnationis dominicæ sacramẽto, Ambrosio inscriptus, habet: Abel exprimitiuus ouium obtulit sacrificium, docens non terræ munera placitura Deo, D quæ

Gen. 4

Videa-
tur
Rup. in
genesim
Thom.
lib. de sa-
cramen-
tal. 9e. 43
Lib. 12.
contra
Faustũ
ca. 10.

Cap. 1

* VVal- quæ degenerauerant in peccatores, sed ea
 densis in quibus * diuini gratia myſterij refulge-
 legit: di- ret. Prophetauit itaq; nos per paſſionem
 uina gra Dñi à culpa liberādos: de quo ſcriptū eſt,
 tia my- Ecce agn⁹ Dei, ecce qui tollit peccata mū-
 ſterijs. Ioan. 1. di. Vnde & de primitiuis obtulit, vt pri-
 3. mogenitū designaret. Tertiò. verè non
 dixeris carnalē ac terrenū illū Iudaicū po-
 pulū, manducando agnū paſchalē ſine ſpi-
 rituali poenitētia, reum fuiſſe corporis Do-
 mini. Nam ſi ſeſe res ita habuiſſet, haud
 dubiè Moyses præſcripſiſſet vt ſoli ſpiri-
 tuales vereq; poenitentes eū comediffent.
 Ioan. 19. Agnū illū autem ſignū fuiſſe Chriſti im-
 molādi teſtatur Ioan. qui illud de agno à
 Exo. 12. Moſe ſcriptū: Os non cōminuetis ex eo:
 de Chriſto crucifixo intelligit. Quare cū
 agnū illū comedētes ſine ſpiritali poenitē-
 tia, rei nō fuerint corporis Dñi, fanè nec
 1. Co. 11. Apoſtolus reos corporis Domini debuit
 dixiſſe eos qui indigne māducarēt panem
 illū, & biberēt calicē Domini, ſi ſigna tan-
 4. tūm & non res ipſæ eſſent. Quartò, Si
 in Euchariftia ſit ſolū ſignū corporis Do-
 mini: fateri debem⁹ potiora fuiſſe Iudæo-
 rū ſacramēta q̄ chriſtianorū: vmbra luce
 clariorē, figuramq; veritate. Exprefſi⁹ ſi-
 quidē Chriſti carnē & ſanguinem refert

caro & ſanguis agni immolati ī ſacrificio,
 q̄ panis & vinū. magis corpus coeleſti vir-
 tute formatum manna de coelo, q̄ panis in
 fornace piſtus: magis aqua è percuffo ſilice
 fluēs Chriſti ſanguinē percuffo itē ei⁹ latere
 effluētē, q̄ vinū vitis deſignat. Proinde, nō
 debebat Chriſtus deſiderio deſiderare vl-
 timū agnū cū diſcipulis edere: ſi nihil aliud Luc. 22.
 q̄ obſcurius ſignum pro clariore volebat
 ſubſtituere: nec accepto calice agni paſcha-
 lis gratias agere, quòd ampli⁹ deinceps ille
 vetus calix bibēdus non foret. At abſit, vt
 quicquā præter ordinē & congruitatē fe-
 cerit Dei filius. Potior nimirū eſt euchar-
 iſtia agno paſchali, nō tā exprefſiore ſignifi-
 catione, q̄ re, quā cōtinet, incomparabili-
 ter meliore: Quā vt poſſet Chriſt⁹ ordina-
 re et inſtituere, de veterū ſignorum aboli-
 tione gauifus eſt, ac magnificè Patri gra-
 tias egit. Hoc ſecutus Ambro. ex ſcriptu-
 ris certiffimis docet, nō tā ſignificationē
 attendendā quàm rerū naturā, quas conti-
 net euchariftia, præmiſſis exēplis de māna
 è coelo, de aqua è petra manāte: Cognoui-
 ſti, inq̄t, p̄ſtātiora. Potior enī lux q̄ vmbra: Cap. 9.
 veritas: q̄ figura corp⁹ authoris q̄ māna de li. de ijs
 coelo. Fortè dicas: Aliud video quomodo ſte. ini-
 tiantur.
 D ij tu mihi

CORPVS CHRISTI

tu mihi asseris quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis superest adhuc vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremq; vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Similiter Leo: Oportebat, *Sermo. 7. de pas- sione Domini* inquit, vt manifesto implerentur effectus, quæ diu fuerat figurato promissa mysterio, vt ouem significatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa, quæ de immolatione agni diuinitus per Moysen fuerant præstituta, Christum præphetarant, & Christi occisionem proprie nunciarant. Vt ergo umbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruatiua nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et infra: Iesus, ait, consilij sui certus, & in opere paternæ dispositionis intrepidus, vetus testamentum consummabat, & nouum pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam coenam, cum in Cai- phæ

ESSE IN EUCHARIS. 26

phæatrio tractaretur quomodo Christus posset occidi, ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat, qualis Deo hostia deberet offerri.

Aduerte quid dicat Leo, scilicet à Christo solennitatem paschalem mutatam, Christumq; nouum pascha condidisse, & docuisse Apostolos qualis hostia ab eis Deo deberet offerri: quæ nempe non significatiua eius, non imago, sed veritas ipsa esset. Idem habet & Basilius, cum ait: Lo- *Serm. 2. de bap- tis. c. 3.* quutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic Aaroni & filijs eius abstineant à sanctis filiorum Israel, nec polluant nomen meum sanctum, quæcunque illi mihi sanctificant. Ego Dominus. Dic illis, in generationibus ipsorum: Quisquis hominum ab omni vestro semine, ad sancta, quæcunque filij Israel Domino sanctificant, in immundicia sua constitutus accedit, exterminabitur anima illius à facie mea: ego Dominus. Si tales minæ aduersum eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? quanto enim maius aliquid is est templo, secundum Domini vocem,

D iij ranto

CORPVS CHRISTI

tanto grauius et terribilius est in animæ impuritate constitutū corpus Christi temerè contingere, quàm sic accedere ad arietes vel tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem aut bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: imò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente cum dicit, Probet autem quisque seipsum, & sic de pane hoc edat, & de poculo bibat. qui namque manducat ac bibit indignè, iudicium sibi ipsi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd si in immundicia tantum constitutus (immundiciæ verò proprietatem typicè ex lege discimus) tam terribile iudicium habet, quanto magis, qui cum in peccato sit, corpus Domini contingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Hæc eo loco Basilius.

9. Quintò. Si ideo panis sit Christi corpus, & vinum sanguis eius, quòd hæc nobis significant, ergo pari ratione & manna fuit Christi corpus, & aqua quæ de percussa petra manauit in deserto, Christi sanguis: ac ita Iudæi annis quadraginta, quando cunque manna comederūt, siue in
in pran-

ESSE IN EVCHARIS. 27

in prandijs, siue in coenis, siue in commensationibus suis, Christi corpus censebuntur manducasse, & quoties illam aquam biberunt, Christi sanguinem bibisse: sicut nunc māducatur Christi corpus & eius sanguis bibitur in sacrificio, cum illud Deo offertur. Sed habeant Calviniani talem eucharistiam: quumque nihil impediatur, imò re ipsa sit consequens, audacter dicant sese toties corpus domini edere ac sanguinem bibere, quoties panem edunt, & vinum etiam vsque ad ingurgitationem bibunt, ut iam inter eos & Israelitas nihil hinc sit discriminis. Certè compertum est nonnullos nostri temporis hæreticos: tantum (ut loquuntur) sanguinis domini consecrare, ut postea quod superest populi communioni, non ad spiritalē, sed ad corporalem ebrietatem referuent.

Sextò. Si eucharistia signum duntaxat existit corporis Domini Christi: ergo ipsa non est præstantius sacramētum aquā baptismi: Siquidē hæc Spiritum sanctum (qui certè multo præstantior est corpore Domini) & baptismus cōmunionem cum Christo in sepultura & resurrectione, designat: ut ad Rom. sexto, & ad Colossen.

D iij secundo

secundo, docet Apostolus. Quicumque inquit, baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quod tamen planè alienum esse ab omni veteris ecclesiæ sensu, vel vnum hoc satis demonstrat, quòd nemo ab ea nisi baptizatus ac ipso baptismo præparatus, ad mèsam domini admittebatur: quèadmodù scribit antiquus ille Iustinus: Eucharistia, inquit, nemini alij participare licet, nisi ei qui vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro quod in remissionem peccatorum regenerationemque datur, & ita viuit ut Christus tradidit.

Iustinus

Lib. de peccat. mer. & remis. c. 20.

7. Septimò: Veteres Christiani magna cura vigilârunt, ne iste panis consecratus in manus veniret gentium, nève calix Domini

mini effunderetur. Vnde Tarfitius martyrii subiicisse legitur, quia quã gerebat, noluit proferre gentilibus Eucharistiã. Dolenter item Chrysostronus Innocentio Papæ conqueritur, de effuso à militibus Christi sanguine. Et Victor primo libro persecutionis Vandalicæ, capite tertio. Arriani, inquit, tempore quo sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore corpus Christi & sanguinem pavimento sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. Baptismi autem non eam curam ab eis habitam fuisse, satis ostendit, quòd sæpe in fluminibus eum celebrasse leguntur: non curantes videlicet quòd illa fluminis aqua, vnde baptismus peractus erat, flueret. Longe itaque aliter crediderunt corpus Christi esse sub specie panis, quàm in aqua Spiritum sanctum, videlicet re ipsa, non in signo tantùm.

Octauo. Infideles & cathecumeni, ad audiendum euangelium (in quo certè sine Christi passione vitam æternam neminem consequi posse, manifestatur) olim semper ab ecclesia admissi sunt: ad conspiciendam verò Eucharistiam, D v nunquam

In Bede martyrologio, 15 Augusti Apud Nice. lib. 13. cap. 19. Victor.

Act. 8. 8 Bede li. 2. c. 14. hystor. anglor.

CORPVS CHRISTI

nunquam. Ergo veteres Christiani aliter
 q̄ ligno tenus, crediderūt corpus Domini
 esse in eucharistia. alioqui sibi non con-
 stitissent, vetantes signum vnū obscurum
 inspicere, aliud interim clarè proponentes.
 Nō initiatis (ait Basilius, de mysterijs eius-
 modi loquēs) nec intueri fas est. Et Aug:
 Ipsi, ait, se credit Iesus, qui nati fuerint de-
 nuo. Ecce illi crediderunt in eum, et Iesus
 nō se credebat eis. Tales sunt omnes ca-
 thecumeni. ipsi iam credunt in nomine
 Christi, sed Iesus non se credit eis. Inten-
 dat et intelligat charitas vestra. Si cathecu-
 meno dixerimus: Credis in Christo? Res-
 det, credo: & signat se cruce Christi. por-
 tat in fronte, & nō erubescit de cruce Do-
 mini sui. Ecce, credit in nomine eius: in-
 terrogemus eum: Manducas carnem filij
 hominis, & bibis sanguinē filij hominis?
 nescit quid dicimus: quia Iesus nō se credi-
 dit ei. Rursum infrā: Notū est quid acce-
 perint Iudæi, populus ille Israel: Notū est
 quid illis pluisset Deus de cœlo: & nes-
 ciūt cathecumeni quid accipiūt Christia-
 ni? Erubescant ergo quia nesciūt: transeant
 per mare rubrū, manducēt māna, vt quo-
 modo crediderunt in nomine Iesu; sic
 seipsis

Cap. 27.
 lib. de
 Spiritu
 sancto.
 Tract.
 11. in Io-
 annem.

Eodem
 tractatu

ESSE IN EVCHARISTIA. 28

seipsis credat Iesus. Item alibi: Etsi, ait, ca-
 thecumenis sacramēta fideiū nō produn-
 tur, non ideo fit quòd ea ferre nō possunt
 (seu, ne blasphement) sed vt ab eis tanto
 ardentius concupiscantur, quanto hono-
 rabilius eis occultantur. Plus igitur Chri-
 stiani quàm signum hīc esse putarūt. Ex
 hac porrò eximia reuerētia etiam prouē-
 nit, vt parcius de hoc mysterio loqueren-
 tur scripturæ, & Veteres data opera illud
 celarent, nec nisi obscuris verbis insinua-
 rent. Quando enim Augustinus de eo lo-
 quitur, ea ferè semper vtitur descriptione:
 Sacramentū quod nōrunt fideles. De ciui-
 tate Dei lib. 10. c. 6. Sacramento altaris, in-
 quit, fidelibus noto etc. In Psal. 39. Sacrifi-
 cium verum, ait, quod fideles nōrunt etc.
 Corpus quod nostis, quod nō omnes no-
 stis: quod vtinam qui nostis omnes, nō ad
 iudicium noueritis etc. & in Psalmū 109.
 Fidelibus loquor, inquit, si quid non in-
 telligunt cathecumeni, auferāt pigritiam,
 festinent ad notitiam. Non ergo opus est
 mysteria promere. scripturæ vobis inti-
 mēt quid est sacerdotium secundū ordinē
 Melchisedech. Ob eximiā eiusmodi re-
 uerentiā, quā Christiani huic sacramento
 defere-

Trac. 96

Similia
 iuenies
 apud
 Dionys.
 Areopa.
 in lib. de
 eccles.
 hierarc.

Ad ver-
 sum: Tu
 es sacer-
 dos etc.
 Simili-
 ter in il-
 lū Psal.
 21. ver-
 sū: Vota
 mea do-
 mi. etc.

Lib. 20.
contra
Fauftū
cap. 13.

deferebant, existimârunt gētiles nonnulli Christianos Liberū & Cererē colere, propter panē et calicē: vt testis est Aug. Alij eis dicebāt: Deū quasi propriū vēdicatis, et in locis abditis præsentē vos videre cōponitis (vt de Maximo Maudarēsi in epif. 43. apud August. videre est.) Alij imponebant Christianis, quòd humana carne vescerētur, & Thyesteas coenas præpararēt. vt author est Eusebius, hystoriæ lib. 5. cap. 1. Hæc falsa gentiliū calumnia, et laboriosa illa anxiaq; Veterū obseruatio, sacramentiq; huius velut quædā velatio, clarè docent in hoc sacramēto plus esse quā signum dominici corporis. Nam satis apertè prædicârūt, etiā infidelibus, Christū in carne mortuū, & sine eo nō esse salutē. Quapropter nequaquā aliud eius rei merū signū, tanta veneratione prosequi, & cū vitæ suę periculo abscondere debuissent et voluissent. Nonò. Olim cathecumenis dabatur cibus sanctificatus, q̄ corpus Christi nō erat. Sed si ideo eucharistia dicitur corpus Christi, quia signū est corporis Christi: etiam cathecumenorum panis ille dici debuit Christi corpus. sicut enī signo crucifixi signabantur, ita & signum corporis Christi

Christi eis tribui potuit. Cathecumenos, inquit August. secūdū quendā modū suū per signū Christi et orationē man⁹ impositionis, puto sanctificari: et quod accipiūt quanuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctiūs quā cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est.

*Tertiatio, multas quoque partes
complectens.*

Nunc ex cōsecratione huius sacramenti id ipsum demonstramus. Si nihil aliud fit in eucharistia, quā analogia signi ad signatū: cū in quouis pane, imò quolibet cibo & potu, hæc analogia per fidelē considerari possit sine vllis verbis: sicut ex sole, luna, luce, leone, vitulo, agno, lapide, ostio, arbore virente, vite, flore, multisq; & omnibus ferè rebus fides comparisonem & analogiam cum Christo sibi formare nouit: quemadmodum & ipsum Christum et Apostolos fecisse ex scripturis constat: certè nulla necessaria erit panis consecratio, nullis, inquam, verbis opus erit, vt eucharistiæ sacramentum habeamus: Sed sicuti ex quauis aqua, etiam si nulla omnino accedat eius consecratio, potest

Li. 2. de
pec. me.
et remis.
cap. 26.
Videa-
tur de
hac eadē
re Gre-
gor. li. 4.
dialog.
cap. 55.

CORPVS CHRISTI

potest fidelis vnus alterum baptizare, ita etiam poterit ex quouis pane, nulla benedictione præmissa, communicari corpori domini. Sed qui hoc asserit, videlicet eucharistiam fieri priusquam euangelicis verbis benedicatur panis & vinum, prorsus aduersatur scripturis. Nam hanc consecrationem panis & vini primus protulit Christus, sicut Marcus ostendit, dum non tantum voce, eucharistias, (quæ, cum gratias egisset, significat) vtitur, veruetiam voce, Eulogias, quæ idem est ac, cum benedixisset, & ad panem refertur. Quemadmodum & cum multiplicaret paucos illos panes & pisciculos, benedixisse panibus & piscibus legitur: & Lucæ ultimo, suis discipulis, dum in coelum ascenderet: & apud Marcum, puerulis. Nos verò eius imitatione id quoque debere facere, constat tum ex Christi institutione, dicentis: Hoc facite in meam commemorationem, tum ex Apostolo, qui ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Adde etiam Veteres cõstanter hoc docuisse: nimirum cõsecratione atq; mysticis precibus opus esse, vt habeamus eucharistiam. Sic enim

Irinaus

1. Co. 10

ESSE IN EVCHARISTIA. 30

Irinaus lib. 4. c. 34. eum panem in quo actæ sunt gratiæ, docet esse corpus Christi. Et libro 5. ait: Quando mixtus calix & factus panis percipit verbum Dei, fit eucharistia sanguinis & corporis Christi. Martyr Iustinus similiter dicit: Neque enim hæc, communem vsitatumq; panem vsitatamq; potionem capimus: sed quemadmodum per Dei verbum, homo factus Iesus Christus conseruator noster & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ, per transmutationem aluntur, Iesuchristi, eius qui homo factus, & carnem & sanguinem esse docti sumus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei memoriam, hoc est, corpus meum. dixisse etiam accepto poculo, cum gratias egisset: Hic est meus sanguis: sibiq; solis dedisse. Consonat Hieronymus: Clerici, inquiens, apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt. Idem alibi: Ad sacerdotum preces, ait, Christi

Irinaus

Iustinus

Epist. 1.
tomo 1.

Epist. ad
Euagri.
tomo 2.

CORPVS CHRISTI

Christi corpus sanguisque conficitur.

Li. de ijs Ambrosius similiter: Quòd si tantum, qui my-
ster. ini- inquit, valuit humana benedictio vt na-
tiantur, turam conuerteret: quid dicimus de ipsa
cap. 9. consecratione diuina, vbi verba ipsa do-
 mini Saluatoris operatur? Nam sacramen-
 tum istud quod accipis, Christi sermone
 conficitur. Quòd si tantum valuit sermo
 Helix, vt ignem de coelo deponeret, non
 valebit Christi sermo, vt species mutet
 elementorum? De totius mundi operibus
Psa. 148 legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse
 mandauit, & creata sunt. Sermo ergo
Genes. 1 Christi, qui potuit ex nihilo facere quod
 non erat, non potest ea quæ sunt in id mu-
 tare quod non erant? Non enim minus
 est, nouas rebus dare quàm mutare naturas.
Idē c. 4. Rursum lib. 4. de sacramentis. Tu, inquit,
 fortè dicis: Meus panis est vsitatus. sed
 panis iste, panis est ante verba sacramen-
 torum, vbi accessit consecratio, de pane
 fit caro Christi. Hoc igitur astruamus,
 quomodo potest qui panis est, corpus
 esse Christi, consecratione. Consecra-
 tio igitur quibus verbis est, & cuius ser-
 monibus? Domini Iesu. Nam reliqua
 omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur:
 oratione

ESSE IN EVCHARIS. 31

oratione petitur pro populo, pro regibus,
 pro cæteris. Vbi venit vt conficiatur
 venerabile sacramentum, iam non suis
 sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermo-
 nibus Christi. Ergo sermo Christi hoc
 conficit sacramentum. Et breuiter, eiu-
 dem libri capite quinto: Antequam con- **Idem.**
 secretur, inquit, panis est: Vbi autè verba
 Christi accesserint, corpus est Christi. Et
 ante verba Christi, calix est vini & aquæ
 plenus: Vbi verba Christi operata fue-
 rint, ibi sanguis efficitur, qui plebem rede-
 mit. Nec minus dilucidè libro quarto
 de fide, Caro mea verè est esca, & san- **Idē c. 5.**
 guis meus est potus, ait: Carnem audis,
 sanguinem audis: mortis dominicæ sacra-
 menta cognoscis, & diuinitati calumnia-
 ris? Audi ipsum dicentem: Quia spiri-
 tus carnem & ossa non habet. Nos autem
 quotiescunque sacramenta sumimus, quæ
 per sacræ orationis mysterium in car-
 nem transfigurantur & sanguinem, mor-
 tem Domini annunciamus. Consonus est
 eis Augustinus, inquit: Noster panis & **Lib. 26.**
 calix nõ quilibet quasi propter Christum **contra**
 in spicis et farnētis ligatum, sicut illi (Ma- **Fauftū**
 nichæi) desipiunt: sed certa consecratione **cap. 13.**
 mysticus

mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quāuis fit panis & calix, alimentum est refectiois, non sacramen-

Quest. 5
in epist.
ad Pau-
linum,
quæ est
59.

Et alibi: Eligo, ait, in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorū, antequā illud quod est in domini mensa, incipiat benedici: orationes, cum benedicitur et sanctificatur, & ad distribuendum cōminuitur, quam totam petitionē ferè omnis ecclesia, etc. Similiter Chrysostomus: Non, inquit, homo est, qui proposita in consecratione mensæ domini, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille qui crucifixus est pro nobis Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia: Hoc est, ait, corpus meum. hoc verbo proposita consecrantur. Hæc ille.

Homil.
de pro-
ditiōe
Iudæ.

Contra
Brentiū
quoq; va-
let hæc
ratio.

Porro, hoc idem argumentum etiam contra Brentium ita concludit: Si his verbis, Hoc est corpus meum: nō fieret transmutatio rei in rem, non esset in qualibet celebratione ea opus repetere, sed sufficeret palam semel monuisse vel dixisse, quid in pane contineatur: quemadmodum de aqua

aqua baptismi, sat est semel edoctum esse, quid ipsa valeat quidve significet, nec ubi baptismus celebratur, hoc iterum cōmemorare vel repetere necesse est. Et sanè rem sic sese habere, concedit Brentius.

Veba eius sunt: [Sumatur vasculū vsitatū: & si euacuatū fuerit, iterū impleatur. Omne enim vinum quod in coena dominica porrigitur et sumitur, sanctificatū est verbo domini in sanguinē eius.] Sed quid his verbis Brentius agit, nisi vt se omniū veterū aduersariū & arrogantē aspernatorem esse demonstraret: docēdo sine verbis consecrationis sanctificari calicē in sanguinē?

Fol. 839
in Apo-
logia cō-
fesi. Vvte
tenber-
genfi.s

Secundò, Benedictio Dei circa creaturā, creaturæ in melius mutationem designat. Benedictur ab eo genus humanū, dū fecunditate donatur: Benedictur panes & pisces, dū multiplicātur: Benedictur gentes in semine Abrahæ, dū Spiritum s. sibi pmissum accipiūt: Benedictur Apostoli, dū gaudio ex Christi glorificatione perfunduntur, et Spiritus S. expectatione eriguntur: Sicut ediuersò, ficus, dū malediceretur, exaruit: & Iudei, dum maledicuntur, Dei regnū amittūt. Igitur, dū panis in coena à Christo benedicitur, panē in melius

2.
Idipsū
asseritur
ex bene-
dictionis
significa-
tione.

E commu-

Lib. de
ijs qui
mylter.
initiant.
cap. 9.

cōmutari non dubiū est. Vnde pulcherri-
mè Ambros: Quātis, inquit, vtimur exē-
plis, vt probemus nō hoc esse quod natu-
ra formauit, sed quod benedictio cōsecra-
uit, maiorēq; vim esse benedictionis quā
naturæ, quia benedictione etiā natura ipsa
mutatur? vbi nouē propheticas mutatio-
nes enumerat Ambrosius: ac deinde ali-
quanto pōst subdit: Aduertimus igitur
maioris esse virtutis gratiā quā naturā,
& adhuc tamē prophetiæ benedictionis
numeramus gratiā. Quòd si tantū valuit
humana benedictio, vt naturā cōuerteret,
quid dicimus de ipsa cōsecratione diuina,
vbi verba ipsa domini Saluatoris operan-
tur? Nam sacramētum istud quod accipis,
Christi sermone cōficitur. Quòd si tantū
valuit sermo Helix, vt ignem de cœlo de-
poneret, nō valebit Christi sermo, vt spe-
cies mutet elementorum? De totius mun-
di operibus legisti: Quia ipse dixit, & fa-
cta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ser-
mo ergo Christi qui potuit ex nihilo fa-
cere quod non erat, non potest ea quæ
sunt in id mutare quod non erant? Non
enim minus est, nouas rebus dare, quā
mutare naturas. Hęc Ambrosius. Quia
verò

Psa. 140

verò in baptismo aquæ substantia nō mu-
tatur, ideò a Christo benedicta nusquam
legitur: nec etiam, quòd baptismus celebre-
tur, vlla eius benedictione opus est. Quòd
enim in ecclesia consecratur, magis ad sig-
nificandū fit, hominē ex aqua regeneratū
accipere Spiritū sanctū, quā vt eius ali-
qua mutatio fieri putetur, cū prorsus
nulla fiat. Præterea, etsi Christus in om-
ni munere, tam corporali, quā spiritua-
li, Deo Patri gratias egerit: euangelistæ ni-
hilominus nō describunt eū gratias egisse,
nisi vbi eum ostendunt peculiare aliquod
munus à Deo impetrasse. Videlicet le-
gitur gratias egisse in admirandis illis mi-
raculis, cum paucos panes et pisciculos sa-
tiadis turbis multiplicasset. Vbi quidem,
etiā esum dominici corporis præsignatum
fuisse, non videbitur improbabile perspi-
cienti sextum caput Ioānis. Quamobrem
Ambrosius: Mysticum est, inquit, quod et
māducās populus satiatur, & Apostoli mi-
nistrāt. Nam & in satietate, repulsę in per-
petuum famis indicium designatur: quia
non esuriet qui acceperit cibum Christi:
& in Apostolorū ministerio futura diui-
sio dominici corporis sanguinisq; præmit-
titur.

In 9. ead.
Lucæ.

E ij titur.

titur. Egisse. & tunc gratias legitur, cum Lazarū resuscitaret. rursus, quādo Apostolis humilibus reuelata sunt mysteria redemptionis humanæ, superbisque abscondita: & accepto calice, ad vetus illud pascha, cui finē desiderabat imponere, p-
 Beda in Lucam, & Hier. in Matt. tinente, gratias egit: ob hoc nimirū, quia vetera transitura, & ventura fuerant omnia noua. Postremò, in consecratione eucharistiæ: post cuius etiam consummationem, hymnum Deo patri cecinit: quod iterum fecisse, alibi nusquam inuenias. Quum ergo alibi gratiarū actio, ab euangelistis recēsitā, munus Dei singulare (ob quod gratias ageret) quiddamq; magnum designet, imò rerum commutationem in melius: cur non & hīc, quæ seorsum in pane, seorsum in calice facta est, & hymnus pòst adiunctus, eximium quiddam significabunt, ac plusquam grammaticū et metonymicū quid? In Genesi legitur patriarcha Iacob lapidem in titulum erexisse, ac super illum oleum fudisse: Vtique in signum lapidis angularis, vncti præ reliquis Spiritu S: nulla tamen super eiusce signi erectione, vel præmissa vel subsecuta legitur gratiarū actio. quin potius, ille ipse lapis,

pis pars erat gratiarū actionis, velut si Iacob verbis suis gratias Deo egisset. Si igitur nihil aliud hīc agebat Christus, quā vt signū aliquod nobis relinqueret, quale fideles aliūde quoq; sibi formare possunt, nequaquā tam singulariter Deo patri gratias egisset: nec euangelistæ quoq; adeò sedulò id velut magnum quid descripserunt.

Ad hęc, consecrare debemus nō solūm gratias agendo, sed etiā orationē præmittendo. Illud (inquit August.) tantūm dicimus Christi corpus, quod ex frugibus terræ acceptū, & prece mystica cōsecratum, ritè sumimus ad spiritalē salutem. Et Ambrosius: Sacramēta (ait) per sacrę orationis mysteriū, in carnē trāsfigurātur & sanguinē. Et quid, quæso, precamur: nisi vt operāte inuisibiliter Spiritu sancto, fiat nobis tā magnū sacramētū (vt ibi loquitur August.) & vt Spiritus S: (* iuxta Basilium, & Chrysostomum) transmutet proposita dona? Deinde, si cōsideremus, quænam sit panis & vini benedictio, facilè intelligem⁹ eorū fieri trāsmutationē, & in quid illa fiat. Hoc est (inquit ipsa veritas) corpus meū, quod pro vobis tradetur, Et, Hic est sanguis meus, qui pro multis effunde-

3.

Li. 3. de
trin. c. 5.Li. 4. de
fide c. 5.* In Ly-
turgia.
Hom. 83
in Matt.

4.

Mat. 26.
1. Co. 11

tur, Ea nēpe est panis & vini benedictio: In qua clarè Saluator explicat, in quid panis mutetur, & in quid vinū. Nam dixit: Hoc est corpus meum (inquit Chrysoſt.) & rem simul cum verbo perfecit. Et quia potestatem dedit Apostolis, eorumq; successoribus, id faciendi quod fecerat: etiam nos eisdem verbis Christi panem trāsmutamus, seu potius ipse Christus, sicut ait Chrysoſtomus. Nos ministrorum ordinē tenemus,^a Trāsmutat ea Christus, dum Sacerdotis ore hæc verba proferūtur: Hoc est corpus meū: & Hic est sanguis meus. ^b Idipsum cū Chrysoſtomo asserūt Gregorius Nissenus & Ambrosius. ^c Annotatque diligenter Ambrosius, non Sacerdotis vel Euangelistæ verbis, sed Christi fieri consecrationem. Non ergo metonymicus est sermo domini, sed rerum, in quas profertur, mutatorius, cōuersiuus, & efficaciter operatori⁹: vt dicūt Chrysoſtomo, Gregorius Nissenus, ^d Damascenus, Ambrosius, et Augustinus. Talis, inquam, est: quia mutatur panis in corpus Christi, & vinū in eiusdē sanguinē, sicuti mutabatur, cū adhuc mortalis, eis nutrire: vt affirmāt inter dictos doctores, Gregorius Nissenus

Homil.
51. in
Matth.

Homil.
83. in
Matth.
a Hom.
de pro-
ditiōe
Iudæ.
b Greg.
Nissen⁹
in ser. q
annexus
est Litu-
rgijs nu-
per emis-
sis a Gē-
tiano.
c Lib. 4.
de sacra.
d Lib. 4.
cap. 14.

Nissenus & Damascenus. Conuertitur panis in corpus Christi, sicuti Dei gratia in regenerationis lauacro mutatur homo vetus in nouum, & vt mutata est natura aquarū, dum populus Israël per medium earum sicco vestigio transiuit: dum Iordanis reuersus est in fontis sui exordiū: dum Nilus cōuersus est in sanguinē: dum fer- rum super aquam natauit: dum ligno extincta est natiua aquæ amaritudo: dū mutata est virga in serpētem, & vicissim serpens in virgā: deniq; sicut mutata est natura generationis, vbi sine viro ex virgine cōceptus & natus est Christus. Operatur hīc sermo Christi, sicut dei sermo operatus est in principio: tunc quidem vt quæ non erant, essent, quando dixit, & facta sunt, fiat lux, & facta est lux: hīc verò, vt ex eis quæ sunt, aliud quid fiat. Operatur, inquā, hīc sermo Christi: Hoc est corpus meū: sicut operatus est quādo dixit: Crescite & multiplicamini, & germinet terra herbam virētem. Quoniam sicut ille sermo, tametsi solū semel pronunciatus, semper tamē ad finem vsq; seculi sortitur effectum: ita etiā, semel quidē dixit Christus: Hoc est corp⁹ meū: sed tamē sic, vt donec

Has simi-
litudi-
nes ad-
ducit
Ambro.
& earū
multas
Cyril. li.
4. in Io-
an. c. 13.
Videa-
tur Chri-
soſt. in
hom. de
prodi-
tione
Iudæ.

Damas-
cenus.

veniat ad iudicium, nostro præstet sacrificio per omnes mentas firmitatem: vt aiūt

Chryso-
stomus
hom. de
prodi-
ne Iudæ.

Chryso-
stomus & Damascenus. Deniq;, sicut per obumbrationem Spiritus sancti Deus in vtero virginis homo factus est, & incomprehensibiliter diuinitati coniuncta est humana imbecillis ac misera natura: ita per eiusdem Spiritus virtutem, & Christi operatoriū sermonem, fit vt in corpus & sanguinem Christi vertatur panis et vinū, ineffabiliterq; vniantur species panis & vini corpori & sanguini Christi:

Li. 6. c. 1
de sacra-
mentis.

sicuti asserūt Iustinus, Damascen^o et Ambrosius. Huius ergo sententiæ: hoc est corpus meū: sensus nō est, Hoc est figura corporis mei: quemadmodū etiam cum Damasceno rectè annotauit Theophilactus.

§. Si in hoc sacramēto nihilo plus mutationis cōtingeret circa panē, quàm circa ea elemēta, quibus alia sacramēta cōficiūtur: Cur non simpliciter in illis quoque sacramētis similia verba proferūtur, dū ea celebrātur, dicēdo: Aqua est Spiritus sanctus, Agnus est Christus? nisi quia in eis, vbi nulla accidit substantiæ mutatio, clarè ad oculum cōstat quidnam sit terrenum elemētū vnde celebratur sacramentū, nēpe, quid

quid aqua sit, quid uē agnus. At in hoc sacramento, quia mutatur panis & vinum in corpus & sanguinem Christi (manente nihilominus elementi vtriusque specie: vt dum sub eis sumitur corpus & sanguis Christi, locum habeat fides, & viuifica caro & sanguis ita percipiantur, vt nullus horror cruoris vel carnis ipsa sumptione incutiatur: quemadmodum perspicuè docet Ambrosius, hoc dicto clarè ostendēs, corporaliter sumi Christi carnem & sanguinem) & panis ac vini species, quæ post consecrationem sunt reliquæ, prima facie adhuc adesse panem & vinum testari videntur: ideo instituit Christus, vt hæc mutatio in ipsa celebratione sacramenti explicaretur: ita vt verba illa, Hoc est corpus meum, et, Hic est sanguis meus etc, non solū efficiant hanc mutationē, sed etiam nobis significant in quid sit facta.

Sic accipienda sunt illa Christi verba, Hoc est corpus meum etc. vt Apostoli ea accepere in coena. Illi autem ea in proprio sensu ac sine metonymia intellexerunt. Nam cū ex eo, quod coena agni paschalis finita audierant: Desiderio desideravi hoc pascha māducare vobiscum: tum quod

quòd Christũ vidissent magnificè gratias agentem Deo patri, audirentq; se ad manducandũ inuitari, quum tamen iam, etiam non inuitati, liberè coenassent: essent attoniti, velut rei futuræ magnitudine: ac quia eis in mentem hæc quæstio venire poterat: Quorsum iã nos ad esum panis, ex quo quantum sat est sumpsimus, inuitas? omnis scrupulus tollitur, aperteque eis dicitur: Hoc est corpus meum. Illi ergo qui audierant ibidem dominũ paulò antè dicentem: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: quiq; memores erant horum domini verborum: Omnia possible sunt apud Deum: &, Possibile est apud Deum, vt camelus transeat per foramen acus: & a Deo patre ac à Ioanne Baptista audierat, imò ab ipso Christo, quòd Christus esset filius Dei naturalis, vnũ cũ patre, æqualis patri: (quæ proculdubio lògè sunt incredibilia) Christi verbum in proprio sensu, absque prouerbio, parabola vel figura acceperunt. alioquin, si vel suspicio tropi eis fuisset, vel aliqua locutionis obscuritas, indubiè audacter dominum consulissent, vt antea frequenter egerant, videlicet dicentes, Ediffere nobis pa-

bis parabolam zizaniorum agri: Et quando dixerat dominus: Non quod intrat in os, coinquinat hominẽ: Ediffere (inquiabat Petrus, existimãs parabolam esse) nobis parabolam istam. & aliàs: Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? rursum quando domini sententiam de indissolubilitate matrimonij audierant. Item quando audierat Petrus: Non potes me sequi modo: confidenter dicti causam petijt, & Philippus cupiuit ostendi sibi Patrem. Thomas aperuit ignorantiam suam, Iudas Iacobi postulauit scire causam, cur Christus mundo nollet sese manifestare. Alij dixerunt: Nescimus quid loquitur, dicens nimirum: Modicum, & non videbitis me. Et volebant (inquit Euangelista) interrogare eum. Aliàs quidem, cum dicentem se tradendum non intelligerent, timuerunt eum interrogare (mores videlicet, quomodo olim Petrus, dum simili de re dominũ monuisset, ab ipso etiam discipulos omnes aspiciente, acriter fuisset increpatus) sed nunc, nempe vltima huius vitæ coena, alia erat ratio ob quã potuissent et debuissent eum interrogare, si quid dubij in verbis eius subor-

Ioan. 13 subortum fuisset, vbi scilicet omnem erga
 Ioan. 16 eos charitatem declarabat, & ipsi eum de
 omnibus liberrimè interrogabant. Vnde
 Ioan. 21 scribit Ioannes, post resurrectionem ne-
 minem eum interrogasse quis esset, quia
 sciebant Dominum esse. Præclarè itaque
 Homi. Chrysostomus: Præcipuã (inquit) solen-
 83. in nitatem eorũ dissoluit (qua nimirũ quot-
 Math. annis comedebant agnum paschalem) &
 ad aliam eos mensam horroris plenã con-
 Mat. 26. uocans dicit: Accipite, & comedite: Hoc
 est corpus meum, quod pro multis frãge-
 tur in remissionem peccatorũ. Quomodo
 turbati non fuerunt quum hoc audissent?
 quia multa iã, & magna de hoc antea dis-
 seruit, Quapropter nec illud quod iã cre-
 brò perceperant cõfirmavit, sed passionis
 causam peccatorum esse remissionem ex-
 posuit, & noui testamenti sanguinẽ voca-
 uit, hoc est, pollicitationis et promissionis
 legis noue. Hæc enim rursus pollicitus est,
 & testamentum nouum hoc ipsum con-
 firmat. & quemadmodum vetus pecudes
 & vitulos habebat, eodem modo nouum
 Idem. dominicum possidet sanguinem. Rursum
 paulo infrà: Ipse quoq; bibit ex eo, ne au-
 ditis verbis illis diceret: Quid igitur san-
 guinem

guinem bibimus & carnem comedimus?
 ac ideo perturbarentur. Nam & quando
 prius de his verba fecit, multi solũmodò
 propter verba scandalum passi sunt. Ne
 igitur tunc id quoque accideret, primus
 ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad cõ-
 municationem mysteriorum induceret.
 Similiter Cyrillus, agens, de Iudæis quæ-
 rentibus: Quomodo potest hic nobis car-
 nem suam dare ad manducandum: Opor-
 tebat (inquit) fidei primũ radices in ani-
 mo iacere, deinde illa quærere, quæ homi-
 ni quærenda sunt. Illi verò, antequàm cre-
 derent, importunè quærebant. Hac igitur
 de causa Dominus, quomodo id fieri pos-
 sit non enodauit, sed fide id quærendum
 hortatur. Sic credentibus discipulis frag-
 menta panis dedit, dicens: Accipite, &
 manducate: Hoc est corpus meũ. Calicem
 etiam similiter circumtulit dicens: Bibite
 ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis
 mei, qui pro multis effundetur in remis-
 sionem peccatorum. Perspicis, quia sine fi-
 de quærentibus, mysterij modum nequaquã
 explanauit: credentibus autem etiam non
 quærentibus exposuit. Hæc Cyrillus.
 Paulus Apostolus, qui in cœna quidẽ non
 fuerat

Cap. 14.
 lib. 4. in
 Ioannẽ.

fuerat, sed quid in ea gestum fuisset, a domino audierat, historiam hanc narraturus, **1. Co. 11** ait: Ego accepi a domino, quod & tradidi vobis: hoc veluti prooemio auctoritatem ipsi historiae afferens, utpote in qua videbat narrari non grammaticas locutiones, non institutionem meri alicuius signi, quale potest quilibet in sui memoriam ordinare, sed rem plane diuinam, quaeque omnem humani ingenij captum superaret: rem (inquam) quae fidem mereri non posset, nisi Christi auctoritate traderetur. Et quorsum, obsecro, commemorat Corinthiis quid prius eis de hac coena tradiderit, nisi ut cogitaret ad ipsam consecrationem vere adesse Christi corpus, ac sermonem verum esse proprio sensu sumptum? **8.** Iam nec illud praetereundum est, quod diligenter ipse August. annotauit, ubi **Epist. 118. ca. 6** de eucharistia ait: Saluator, quod vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriae discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Nam si signum duntaxat corporis & sanguinis sui (quod voluit Calviniani) in eucharistia relinqueret Dominus: hocne tantum esset, ut vltimum deberet infigi cordibus et memoriae disci-

discipulorum, etc? quid amplius in hoc mysterio commendaretur, quod vltimum seruari deceret, & memoriae commendari, quam in baptismo, in quo configuramur morti, sepulturae et resurrectioni Christi? E diuerso vero, si ipsum Christum hic corporaliter nobis relictum intelligas: (ut certe relinquitur) profecto iam & hoc cognoscis, cur vltimum reseruauerit, cur paschalem agnum veterem abolendum prius dixerit, & deinde mysterium istud instituerit. Verbis igitur Epiphaniij et Chrysostr. concludamus, quod ad hanc rem de verbis consecrationis hactenus diximus. Verus est (inquit ille) qui cum Epiphanius in gratia id quod est secundum imaginem, homini largitus est. Et quot sunt quae similia sunt? Anco- ratu. (hoc est, quae vera sunt, et tamen a nobis non intelliguntur.) Videmus enim quod accepit Saluator in manus suas (veluti euangelium habet) quod surrexit in coena & accepit haec, & ubi gratias egisset dixit, Hoc meum est, hoc & hoc: Et videmus quod non aequale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundae formae, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere: Hoc hoc meum est, hoc & hoc:

CORPVS DOMINI

Excipiã
tur per-
fidi Cal-
uiniani.

& hoc: & nemo non fidẽ habet sermoni.
Qui enim nõ credit esse ipsum verũ sicut
dixit, is excidit à gratia & salute. Quod
autem audiuimus, id credimus quòd est
ipsius. Dominum verò nostrum nouimus
totum sensum, totum sensitium, totum
Deum, totum mouentem, totum operan-
tem, totum lucem, totum incomprehen-
sibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largi-
tus est. Hæc Epipha. Chrysostomus:
Audiamus, inquit, & credamus vbique
Deo, nec repugnemus ei: etiam si sensui &
cogitationi nostræ absurdũ esse videatur
quod dicit, superet & sensum, & ratio-
nem nostram: quod in omnibus & præci-
puè in mysterijs faciamus, nõ illa quæ an-
te nos iacent solummodò aspicientes, sed
verba quoque eius tenentes. Nam verbis
eius defraudari nõ possumus, sensus verò
noster deceptu facillimus est: illa falsa esse
non possunt, hic sæpius atque sæpius fal-
litur. Quoniã ergo ille dixit: Hoc est cor-
pus meum, nulla teneamur ambiguitate,
sed credamus, & oculis intellectus id per-
spiciamus. Nihil enim sensibile traditum
à Christo, sed reb⁹ sensibilib⁹: omnia verò
quæ tradidit, insensibilia sunt. Hæc ille.

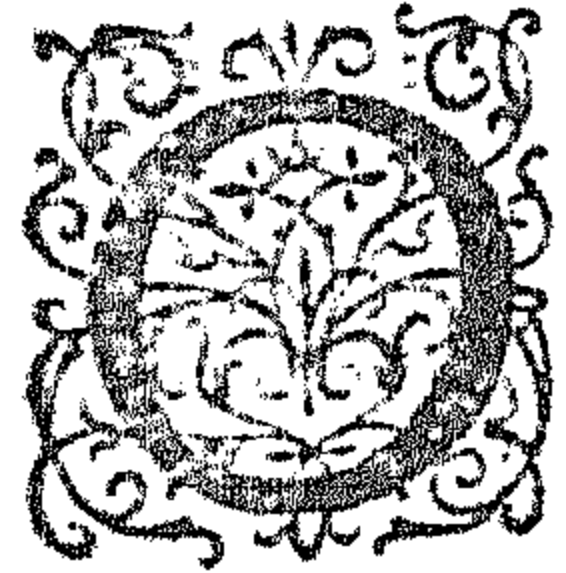
Homili.
83. in
Math.

Mat. 26.
Mar. 14
Luc. 22.

Quarta

ESSE IN EVCHARIS. 40

Quarta ratio: quæ est etiam multimembris.

 R dine ex eis, quæ in scriptura
de esu & potu eucharistiæ di-
cuntur, institutum nostrum
comprobemus. Imprimis pro-
nũciat Apostolus, quòd illud verbũ Adæ
de carnali commixtione: Erunt duo in
carne vna, pertineat ad Christum & eccle-
siam: quodq; corpora nostra membra sint
Christi, vt mariti corpus fit vxoris, &
scortatoris, ipsius meretricis. Vnde clarè
consequitur, corporaliter carnem Christi
nostræ carni coniungi, vt solet mariti caro
carni vxoris. Hoc autem non fit nisi per
esum. Necessè ergo est, vt verè & corpo-
raliter Christi carnem edamus. Tanti por-
rò fecere veteres hanc scripturæ Pauli ex-
positionem, & per esum eucharistiæ, con-
iunctionem nostri cum carne Christi, vt
inde velut ex certissimo dogmate statue-
rint alia controuersa dogmata. exẽpli gra-
tia, contra negantes carnis nostræ resurre-
ctionẽ, iudicãrũt non posse illã carnem in
morte remanere, quæ corpore ac sangui-
ne Christi iam immortalis, quondam fue-
rit iure nutrita. Quæ connexio nullius
sanè est momenti, si (quod vult Calvinus)

F tantum

tantum significetur per panem Christi caro, & per panis esum animam nostram Christi carne in coelo existente vesci. Respondent enim Valentinus, Marcion, cateraque pestes resurrectionem carnis negantes: fatemur humanam carnem ali signo corporis Christi, sed ad designandum animam pasci a Christo, non carnem. Irineus verba quum plurima sint, pauca seligemus. Vani sunt omnes, inquit, qui carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capace esse incorruptibilitatis. Sic autem, secundum haec videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix eucharistiae communicatio sanguinis eius, neque panis quem frangimus communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi a venis & carnibus, & a reliqua quae est secundum hominem substantia, quae verum factum verbum Dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus. Et paulo infra: Quomodo carnem negat capace esse donationis Dei, qui est vita aeterna, quae sanguine & corpore Christi nutritur,

Lib. 5.
aduer-
sus Hae-
reses.

Ibidem.

tur, & membrum eius: quemadmodum et Apostolus ait, in ea quae est ad Ephes. epistola, Quonia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo, & inuisibili homine dicens haec, Spiritus enim neque ossa neque carnes habet: sed de ea dispositione, quae est secundum hominem, quae ex carne, & nervis, & ossibus consistit, quae de calice qui est sanguis eius nutritur, et de pane qui est corpus eius augetur. Item alibi: Quomodo inquit, dicunt carnem in corruptionem venire & non percipere vitam, quae a corpore & sanguine Domini alitur? Ergo aut sententiam mutant, aut abstineant offerendo quae praedicta sunt. Nostra autem consonans est sententia eucharistiae, & eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Haec Irineus. Sicut autem hinc probauerunt veteres, carnem hominis resurrectionem ita & quod Christus assumpsisset veram carnem. Ignatius in epistola ad Smyrneses, a Theodoro in dialogo tertio citatus: Eucharistias, inquit, & oblationes non admittunt, quod non confiteantur eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Iesu Christi, quae pro peccatis nostris

Lib. 4.
cap. 35.

Ignatius

Amphylochius. stris passa est, quam Pater sua benignitate fuscitavit. Itē Amphylochius, secūdo dialogo eiusdem: Christus, inquit, ante passionem non intrauit portis clausis, ne existimares visionē aut apparentiam esse œconomiam, nec putares esse spiritalem Christi carnem, nec ex coelis descendisse, nec aliū esse substantiæ quàm sit nostra caro. Hæc enim omnia nonnulli visione & imaginatione concipientes, & per hæc se Dominum magnificare putantes, non aduertunt se per ipsam eucharistiam blasphemare, & falsi veritatem accusare.

Leo. Leo quoque, sermone 6 de ieiunio septimi mensis: Dicēte Domino, inquit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis: sic sacræ mensæ cōmunicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis Christi ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

En quomodo ex eo quòd in eucharistia verè sumitur ore Christi caro, siue quòd eucharistia sit Christi caro, passa & fuscitata, cōfutârūt Veteres eos, qui Christum

stum carnem nostræ carni consubstantialem assumpsisse negabant. Hinc similiter Cyrillus Arrianos conuincit: qui voluntatis tantum vnitatem, inter Deum patrem & filium statuebant: vt quemadmodum duo homines vnū dicuntur quorū vna est volūtas, ita Pater & filius vnum dicerentur, per voluntatem, non per naturam eandem: Ex dictis, inquam, Pauli, & elu dominicæ carnis eos conuincit, inde ostendens, nos dum Christi corpus sumimus, non voluntate tantum, verumetiam corporaliter ei iungi in: Illud Ioannis: Ego sum vitis etc. Non negamus, inquit, recta nos fide charitateq; sincera Christo spiritualiter cōiungi: sed nullā nobis cōiunctionis rationē secūdū carnē cū illo esse, id profectò pernegamus, idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitavit, Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortassi putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem

Ioan. 15.
Cyrillus
lib. 10. in
Ioanem

GORPVS CHRISTI

tem esse? quæ cum in nobis fiat, nõne corporaliter quoq; facit cõmunicatione carnis Christi, Christũ in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi
 1. Cor. 6 sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra membra sunt Christi? mēbra igitur Christi meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui manducat meã carnem,
 Ioan. 6 ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solũ, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, alij ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, vt vnum quid ex vtrĩsq; factũ videatur: sic cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Nõ poterat enĩ aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Christo, te obsecro, fidẽ præbe. Amẽ amen dico vobis, inquit,
 Ioan. 6. nisi mādūcaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnẽ meam,
 & bi-

ESSE IN EVCHARIS. 43

& bibit sanguinem meũ, habet vitã æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem, non habituros nos vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem mādūcauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem iure, ipsa vitæ caro intelligi potest. Hæc enim nos in nouissimo die suscitatur. Similia sunt quæ dicit in illud: Non pro his tantũ rogo, sed etiam pro
 Ioan. 17 eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me etc. Vt inter nos & Deum, inquit, Lib. II: singulos vniret, quamuis corpore simul & in Ioan. anima distemus, modum tamẽ adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentẽ. Suo enim corpore credẽtes per cõmunionẽ mysticã benedicens, & secum et inter nos, vnũ nos corpus efficit. Quis enim eos qui vnus sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nã si oēs vnũ panẽ mādūcamus, vnũ omnes corp⁹ efflicimur: Diuidi enim atq; seiungi Christus nõ patitur. Idcirco etiã ecclesia corp⁹ Christi facta est, & nos singuli mēbra Christi, secundum Paulũ. Vni enim Christo per corpus
 Ephes. 5 suum

CORPVS CHRISTI

In. 6. c. Ioan. suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indiuisibilis, accepimus, ipsi potius quàm nobis membra nostra accommo-
 dantur. Deniq; lib. 4. cap. 16: Non, inquit, hominis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus est. Propterea corpus & membra Christi sumus, quia per hanc benedictionem mysterij, ipsum filium Dei suscipimus, & in capite sequenti 17. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut enim si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alterâ cû altera per totû cõmiscat necesse est: ita necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodo
 Cap. 13. apud Mathæum comperies: Simile est, inquit, regnum cœlorum fermêto, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur foemina sit: & quæ factorum trinitas, aut omnino satum quid sit, loco suo dicetur. Nunc autem de fermêto
 1. Cor. 5 solùm dicamus: Sicut parû, vt Paulus ait, fermêti totâ massam fermêtat: sic paruula benedictio totû hominẽ in seipsum attrahit, &

ESSE IN EVCHARIS. 44

hit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet & nos in Christo. Verè enim totû fermentû in totâ massam pertrâlit. Arrianos & Hilarius itidem debellauit. Sic enim lib. 8. de trinitate scribit: Eos nunc qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo vtrûmne per naturæ veritatẽ hodie Christus in nobis sit, an per cõcordiam voluntatis? Si enim verè Verbum caro factû est, & nos verè Verbum carnem cibo dominico sumimus: quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ita enim vnû omnes sumus: quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter patrem in Christo negabit, neget priùs non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, et Christus in nobis, vnũ in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nõsque verè sub mysterio

Tractat hoc: Vt vnũ sint omnes, etc.

CORPVS CHRISTI

Homil.
45. in
Ioannē.

mysterio carnem corporis sui sumimus, et per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis: quomodo voluntatis vnitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacramentum sit vnitatis? Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruerfitas est. Similiter & Chrysostomus scripturam quæ ad Ephesios 5. est, tractat: Necessario, inquit, dicendum, quàm admiranda mysteria, & cur data sunt, & quænam eorum vtilitas. Vnum corpus sumus, & membra ex carne & ossibus eius. Quare initiati eius præceptis parere debent. Ut autem non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem præ se

feren-

ESSE IN EVCHARIS. 45

ferentes, dicebant: Quis daret nobis, vt eius carnibus impleremur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantum videri permittens desiderantibus, sed & tangi & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri. Ab illa igitur mensa tanquam leones ignem spirantes surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quam in nos præ se tulit charitatem. Parentes sæpenumero liberos suos alijs alendos dederunt, ego autem mea carne alo, me his exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris spem præbeo. Qui in hac vita ita se nobis exhibet, multò magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicavi carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis coniunctus sum, ea rursus vobis exhibui. Hæc Chrysostomus. Ecce, scriptura apostolica, tradens grande mysterium, quomodo vna caro cum Christo simus: ecce, doctores (locis & temporibus diuersis florentes) apertè tradentes, quid senserit sui temporis Ecclesia. Ecce quid liberrimè docebant oues suas,

CORPVS CHRISTI

In 10.
caput 1.
ad Co-
rinth.

suas, siue contra hæreticos eas munientes (videlicet Ignatius, Irinæus, Hilarius, Amphilo- chius, Theodoretus, Cyrillus) siue eas simpliciter docetes: vt Chryostomus. Sic Haymo: Quoniam (inquit) vnus panis, scilicet Christi, & vnū corpus Christi multi sumus, qui comedimus illū panem. Caro quam verbum Dei patris assumpsit in vtero virginali in vnitatem suæ personæ, & panis qui cōsecratur in Ecclesia, vnum corpus Christi sunt. Sicut enim illa caro corpus Christi est: ita iste panis transit in corpus Christi: nec sunt duo corpora, sed vnum corpus. Diuinitatis enim plenitudo quæ fuit in illo, replet & istum panem, & ipsa diuinitas verbi, quæ implet cœlū, terram, & omnia quæ in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per vniuersum orbem sanctificatur, & facit vnum corpus Christi esse. Et sicut ille panis & sanguis in corpus Christi transeunt: ita omnes qui in Ecclesia dignè comedunt illud, vnum corpus sunt. sicut ipse dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Tamē illa caro quam assumpsit, & iste panis omnisque Ecclesia non faciūt
tria

ESSE IN EVCHARIS. 46

tria corpora Christi, sed vnum corpus. Et sicut qui corpori & sanguini domini cōmunicant, vnum corpus cum eo efficiuntur: sic & qui cōmunicant scienter de idolothytis, vnum cum diabolo corpus existunt, omnesque qui de vno pane, id est, de vno corpore Christi, & de eodem vno calice siue sanguine participamus, id est, partes accipimus, vnum corpus Christi efficiuntur. Hæc Haymo. Vt verò penitus introspectatur sententia Cyrilli atque Haymonis, aduertendum est exemplum coniugum vel scortatorum, quos scriptura asserit effici vnum corpus, siue vnam carnem, ob corporum commixtionem. Cū igitur maior sit vnio cibi & vescentis, quàm eorum qui ad generationē commiscantur, facilè liquet quomodo homo per esum Eucharistiæ fiat vnum corpus cū Christo: potiore scilicet ratione, quàm cū marito vxor vna caro efficitur. Quecunque autem vni tertio coniunguntur, & cum eo vnum fiunt, inter se etiam vniri necesse est. Ideoque omnes fideles vnum corpus Christi sumētes, inter se ex hoc vnum fiunt. Quamobrem non est illa obiectio formidanda: Corpus Christi traditum

CORPVS CHRISTI

ditum est pro Ecclesia : Ecclesia autem non est pro se tradita : igitur Ecclesia non est corpus Christi . Hic enim syllogismus certissimus est , si vtrumque , Ecclesia & corpus Christi , seorsim consideretur . quomodo & argumentari possis : Corpus viri est sexus virilis , vxoris autem foeminei : igitur vxor ad corpus viri non pertinet . Vera enim sunt hæc omnia , dum corpora cõiugum seorsim & secundum se accipiuntur . Cæterum , dum expenditur ipsa corporum commixtio , iam vna caro fiunt . Sic igitur dum Ecclesia Christi corpus sumit , fiunt Christus & Ecclesia vna caro : quia sibi etiam corporaliter coniunguntur . Non igitur Hilarius , Cyrillus , Chrysostronus , Haymo sentiunt corpus Christi mutari in nostrum corpus , aut contrà , nostrum corpus mutari in Christi corpus : aut vnum numero cum illo esse , sicut est vna natura diuina in tribus personis : aut nos cõstituerent vnam personam cum Christo : Sed sentiunt nos copulari atq; corporaliter Christi carni cõiungi : ita vt copulatione naturarum corporali rectè vnũ dicamur , sicut vnũ dicuntur naturali cõiunctione , quæ
in phar-

ESSE IN EVCHARIS . 47

in pharmacis cõiunguntur : sicut vnũ dicuntur ligna sibi clavis cõiuncta : et vt cera cum papyro cui impressa est , vnũ constituunt : & (vt scripturarum exemplum adhibeamus) sicuti maritus et vxor vna caro sunt . quæ similitudo est Apostoli , in epistola priore ad Corinthios , & in epistola ad Ephesios , quam & Patres ex Apostolo in hac re adhibent : ad quam si nos quoque semper collimemus , non offendemur in sermonibus patrum . Sicut enim , Christo teste , coniuges sunt vna caro , & hoc ob commixtionem , vt interpretatur Paulus , iure quidem & non facto illi coniuges qui commixti sibi non sunt : ita iure vna caro cum Christo sunt , qui renati in eo , nondum Eucharistiæ facti sunt participes : iure autem & facto , qui legitimè commixti sunt , vna caro dicuntur : ita pij , qui Eucharistiæ participes sunt . Et sicut coniuges vna caro permanent , etsi non semper sibi commisceantur : ita vna caro cum Christo sunt , etiam qui non semper communicant , & in quibus Christus corporaliter non semper manet . Sicut autem vxor caro viri efficitur , & in
eam

CORPVS CHRISTI

eam transire dicitur per commixtionem, & maritus eius membrum fieri: ita & nos per esum Eucharistiæ membra Christi fieri dicimur, & in eius carnem transire, et re ipsa conuerti. Deniq; sicuti quidam per commixtionem facti, non iure fiunt vna caro (vt quando aliquis vi opprimit per scortationem virginē) ita impij in Christi corpus irruētes, corpori Christi facti violentia, nō iure vniuntur. Quod verò quidam nugatur, eo sensu dici virum & uxorem esse in vnam carnem, quia ad vnam prolem generandā conueniunt, non quasi ipsi ex hoc vna caro dicendi sint, neque interpretationi dominicæ conuenit, qui ex illis verbis, Erunt duo in carne vna, infert, Itaque iam non sunt duo, sed vna caro: neque Apostoli interpretationi, qui per eadem verba Genesios probat, scortatorem fieri membrum meretricis, & vnum cum ea corpus effici. Quid ad hæc ergo Calvinus? Cum alibi metonymiæ tropo scripturam & aliorū Veterum dicta peruertat, hic ad alium tropū cōfugit, præsertim in Cyrilli & Hilarij dictis, nimirum eis hyperbolen affingens. O troporum amatorem, ô veterum Doctorum insign-

In admonit.
Vvestphali fo.
197.

ESSE IN EVCHARIS. 48

insignem interpretem. Hilarius scilicet & Cyrillus manifestè falsa multis verbis Arrianis obijciebant, & nemo hæctenus Arrianorum vel catholicorum ea potuit vel ausus fuit reijcere, nisi iam serò prodiens Calvinus: qui nescio qua fictitia hyperbole introducta, propugnatores fidei armis spoliat, & Arrianos quasi iniuste prostratos, quadam ratione iterū resuscitat. Si vel Mahometista Grāmaticus quispia pro tribunali medius inter nos iudex federet: certè Calvinus aut Grammatices ignarus, aut contra veritatem merus tergiversator (ne quid dicam grauius) ab eo pronunciaretur.

Petrus igitur non martyr sed pseudo-martyr, vt argumentū è verbis Hilarij petitum eneruet, dicit eundem Hilarium supra dicere, nos esse vnum natura per baptismum, per fidem, per honorē nobis à Christo communicatū. [Sic, inquit, naturaliter in nobis Christum dicit manere, quia plus cōmunicationis nobis est cum Christo, quàm consensus aut voluntatis.] Respondeo diuum Hilarium ostēdere scripturam, dum ait: Multitudinis credentium erat anima vna, & cor vnum: & , Omnes

G vos

CORPVS CHRISTI

Hilar. vos vnum estis in Christo: & Qui plantat & qui rigat, vnum sunt: non rectè exponi de vnitate solius voluntatis, sed primam de vnitate fidei, secundà de vnitate baptismi, tertiam de vnitate ministerij intelligendam: & proinde eas intelligi de vnitate naturæ fidei, baptismi, & ministerij: idque ea ratione loquendi, qua proprietates hominis naturam habere dicuntur. Vnum, inquit, omnes erant per vnus fidei naturam. Vnum sunt & in eiusdem regeneratione naturæ. Per id vnus sunt, quod vno Christo per naturam vnus baptismi induantur. Qui plantat & qui rigat vnum sunt, quia ipsis in vno baptismo renatis vna vnus regenerantis baptismi dispensatio sit. Denique: Natura etiam vnum sunt, inquit, non tantum voluntate: quia & ipsi res eadem effecti sunt, & eiusdem rei atque efficientiæ sunt ministri. Sicut igitur Hilarius ad hoc ut à lotionem, fide, ministerio vnum dicantur, requirit vnitatem naturæ fidei, baptismi & ministerij: ita etiam ut dicamur inter nos naturaliter vnum, & cum Deo Patre, requirit ut naturaliter in nobis Christi-

ESSE IN EVCHARIS. 49

Christum habeamus, non solum quia similem specie carnem cum eo habemus, nec tantum quia spiritus eius per fidem incarnationis eius participes sumus (quam coniunctionem duntaxat agnoscit Pseudomartyr) sed quia verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quia carnem Christi sub mysterio sumimus, sub quo ipse admiscuit suam carnem. Et nos, inquit, naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti. De naturali, inquit, in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo dicimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est cibus, & Iohan. 6 sanguis meus verè est potus. qui edit carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra, verè caro est, et verè sanguis est. et hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut et nos in Christo, et Christus in nobis sit. Est ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus in Deo est. Quod autem in eo per sacramentum comunicatæ carnis et

G ij sanguis

sanguinis sumus, ipse testatur, dicens: Ego viuo, & vos viuetis: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum vnitate intelligi vellet, cur gradum quendam atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, nisi vt cum ille in Patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatē, & ille rursus in nobis per sacramentorū inesse mysterium crederetur, ac sic perfecta per mediatorem vnitas doceretur, cum nobis in se manētibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens, maneret in nobis, & ita ad vnitate Patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum natiuitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente? Quod autem in nobis naturalis hæc vnitas sit, ipse ita testatus est: Qui edit carnem meā, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit: eius tantum in se assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Ecce, docet Hilarius per vnitate carnis Christi nos proficere ad vnitatem Patris tanquam per medium. rursus, Christum inesse nobis per sacra-

sacramentorum mysteriū: Quæ omnia iuxta Pseudomartyrem nugæ sunt: quandoquidem eius est sententia, ad vnitatem Patris comparandam nihilo plus facere eucharistiæ sacramentum, quàm externā vocem euangelij, nec per sacramentorum mysterium, sed per fidē tantum Christum in nobis esse. Vnde miror eum circa hæc Hilarij verba non id dixisse, quod ad Cyrilli verba annotauit. [Quod, inquiēs, Cyrillus hîc dicere videtur, nos per eucharistiæ communionem fieri membra Christi, cautè & prudenter legendum est. Non enim per sacramēta efficimur membra Christi, sed per fidē & spiritū.] Sacramenta putat (iuxta commune hæreticorū dogma) nihil nisi signa esse, sicut externa prædicationis verba. Sed eodem modo Hilarius quo Cyrillus, docet in nobis Christum naturaliter esse per eucharistiæ sacramentum, nihil moratus infidelium hæreticorum phâsasmata. Iuxta Pseudomartyrem non per naturalem in nobis carnis Christi veritatem ascendimus ad Dei Patris vnitatem: quū propriè Spiritus sancti, & Dei Patris natura in nobis sit, carnis autē Christi veritas tantum signo tenus &

G iij   imagi-

CORPVS CHRISTI

imaginaria apprehensione. Quod verò idem Pseudomartyr addit, nos etiam per honorem à Christo nobis cōmunicatum vnum dici, nō solum per eucharistiam: ex oscitante lectione Hilarij provenit. Explicat enim Hilarius illud: Claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum sicut nos. In hoc enim constituitur hæc gloria, siue claritas, siue honor, quòd per carnem Christi vnum sumus. Non ergo alia Hilario ratio vnitatis est ex communicato honore, ab ea quam docet ex communione corporis Domini sumi. Similiter & illa illorum verborum Hilarij (Carnē suam admiscuit sub sacramēto.) expositio, qua idem Pseudomartyr ait, id eodem modo dictū, quo iratus homo dicitur bilē suam verbis admiscere: digna est eo qui Hilariū vel nunquam legit, vel pro libito peruertit. Nam vox, admiscuit, apud Hilariū non ad tropū verborum pertinet, sed ad eam coniunctionem, quæ est inter Deum & humanam naturam in Christo, aut inter corpus & animā. Christus, inquit, corporis sibi initia cōseuit, & exordia carnis instituit, vt homo factus ex virgine naturam in se carnis acciperet, perq; huius admixtio-

Lib. 2.
de Tri-
nitate.

ESSE IN EVCHARIS. 51

mixtionis societatem sanctificatum in eo vniuersi generis humani corpus existeret. Et libro 10. Affert itaq; dolorem per animæ infirmis admixtionē, in infirmū sensum suum corpus animatū. Rursum: Iesus Christus, inquit, per virtutem suam admixtione carnis atque animæ homo ac Deus esset. Idem: Corpus anima corpori permixta viuificat. Vides, lector, quid Hilarius per admiscere designet. Quemadmodum ergo diuinitas in vtero Mariæ virginis admiscuit sibi carnis naturam: ita etiam Christus naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit. Deinde cauillatur idem Pseudomartyr, dicere insuper Hilarium, nos in Christo esse, cum tamen corpora nostra non sint corpori Christi in coelo præsentia. Respódemus non absurdè dici nos in Christo naturaliter esse, quòd ipsum in nobis per eucharistiam corporaliter præsentem habeamus, etsi in coelo non simus: sicuti ipsemet Pseudomartyr dicit nos in Christo esse, quia per eius carnem in coelo collocatam spiritualiter nutrimur. Cur non ergo multo magis in Christo esse dicēdi sumus,

G iiij   si car-

Eodem
loco.

CORPVS CHRISTI

si carnem eius in nobis corporaliter præsentem habemus? Hoc ad hominem. Cæterum, nemo, ut arbitror, negat membrum corporis in corpore esse, & carnem alicuius in eo cuius est caro, esse. Apostolus autem pronunciat uxorem esse carnem viri, & scortatorem meretricis membrum, ob commixtionem: indeque ducit comparisonem ad coniunctionem nostri cum Christo. Igitur & nos dicendi sumus Christi caro, quia carnem eius in nobis habemus, & nos in eo rectè dicimur esse, uti caro in eo est, cuius est. Ex his igitur liquet, verum quidem esse quòd Hilarius naturam illius rei à qua quædam dicuntur vnum, opponat vnitati voluntatis & consensus: Cæterum dum ait Christum in nobis naturaliter esse per carnem, quam nobis edendam sub sacramento admiscuit, & per sacramentorum mysterium Christi carnem in nobis verè & naturaliter esse: satis ostendit se vocare naturalem inexistentiam eam, qua verè corporaliter natura Christi est in nobis. Sicut autem Hilarius aliam vnitatem inter nos esse docet per Christi vnam carnem, quam communicantes corpo-

ESSE IN EVCHARIS. 52

corporaliter sumimus, aliã per vnã fidem, aut baptisma, aut ministeriũ, eo quòd hæc vnitatis cõsistat per vnitatem proprietatis vel accidentis, illa autem per vnitatem vnius indiuiduæ carnis quæ in omnibus est: Ita Cyrillus præter vnitatem fidei & pietatis (quæ vna dicitur, quia omnium fides & charitas circa rem numero eandem creditam atque dilectam versantur) quæ non est ex vnitatis alicuius substantiæ in nobis existētis, sed ex cognitione & amore eiusdem, siue ex similitudine accidētis: docet duplicem aliã vnitatem, ex hoc ortam quòd vna indiuisibilis substantia realiter et substantialiter est in nobis, nobisq; coniungitur, quanuis interim in ea natura quæ nobis est essentialiter à creatore indita, diuersi semper permaneamus. Prior vnitatis ea est, quæ ex hoc oritur quòd vnam & eandem Christi carnem in corporibus nostris sua substantia diuersis habeamus, dum corporaliter eã edimus: quamobrè etiam omnes vnũ corpus dicimur. Posterior est ea, quæ inde prouenit, quòd omnes indiuisibilem vnum Spiritum sanctum in spiritibus nostris, propria substantia distinctis habeamus: à quo dicimur vnus spiritus.

CORPVS DOMINI

tus. iuxta illud Apostoli, Qui adheret me-
 retrici, vnum corpus efficitur : qui autem
 adhæret Domino, vnus spiritus est. Hæc
 igitur vnitas oritur nõ ex vno accidente,
 sed ex vna substantia nobis Christianis
 realiter cõiuncta: sicut vnitas Patris & Fi-
 lij & Spiritus sancti nascitur ex vna sub-
 stantia cuiuslibet personæ essentialiter inexi-
 stenti. Pseudomartyr mirè se torquet
 vt Patris istius verba eludat, sicut verba
 Hilarij deprauauit. Ait enim, hæc Cyrillũ,
 ideo dixisse, quia Christus similem specie
 carnem nostræ carni assumpsit, & per fi-
 dem ex carne sua in coelo sita spirita-
 liter nos nutrit, carnemq; nostram tãdem
 immortalitate, & similibus conditioni-
 bus carnis suæ per fidem incarnationis
 suæ induit. At de vnitate speciei, qua
 vniuersi homines vnum sunt & fuerunt
 etiam ante Christi incarnationem & citra
 Christi orationem, nunquam interpretari
 putandus est Cyrillus orationem Christi,
 qua precatur vt omnes vnum simus. Nec
 ad vnitatem carnis Christi, quæ nobis per
 Eucharistiam contingit, ob vnitatem spe-
 cificã inter nos inueniendam confugeret.
 Quod insuper adiungit Pseudomartyr,
 nos

ESSE IN EVCHARIÏS. 53

nos fide incarnationis et spiritu nutriri, et
 carne immortales fieri : non maiorẽ vni-
 tatem inter nos arguit, quàm accidẽtalem,
 siue quàm est vnitas voluntatis et consen-
 sus in pietate. At Cyrillus præter fidei &
 pietatis vnitatem, naturalem quoque inter
 nos docet esse, eamq; duplicem : vnam
 quidem per Christi carnem nobis in eu-
 charistia communicatã, alteram verò per
 spiritum sanctum nobis tributum. Consi-
 derandum est (inquit paulò antè præmissa
 verba) si ad vnitatem consensus et volun-
 tatis naturalem etiam inuenire possimus,
 per quam inter nos et omnes Deo colli-
 gemur. Fortassis enim etiã corporali vni-
 one cõiungimur, licet ad eò disseparati si-
 mus, vt vnusquisq; seorsum cõsistat et cir-
 cũscribatur. Et iterũ: Cõsideremus, inquit,
 quomodo inter nos corporaliter, et cum
 Deo spiritaliter vnũ simus. Si, inquit, om-
 nes inter nos in Christo vnum sumus cor-
 pus, nec inter nos solũ, verum etiã cum eo
 qui per carnẽ suã ad nos trásiuit : quomo-
 do vniuersi inter nos et in Christo vnum
 nõ erimus? Christus enĩ est huius vnionis
 vinculũ, qui Deus simul et homo est. Sed
 de vnione corporali fatis. De spiritali autẽ
 eandem

Lib. II.
 in Ioan.
 cap. 26.

eādem sequētes viam, dicimus quia Spiritu sancto recepto & inter nos quodammodo & cum Deo vnimur. Nam quāuis vnicuiq; nostrū, Patris & suum Christus spiritum distribuit: indiuisibilis tamē spiritus est, & distributus singulis spiritus in seipso vnit, & omnes quibus distributio facta est, vnū in seipso efficit, & sicut virtus sanctissimæ carnis vnum corpus facit participantes, eodem (arbitror) pacto, in quibus indiuisibilis spiritus dei habitauit, eos omnes ad vnitatem spiritalem conducit. Et infrā: In Patre, Filio, & Spiritu, omnes sumus vnum. Vnum autem dico habitudine atque affectu (vt incipientes dicebamus) vnum pietatis consensu, vnum sanctę Christi carnis communionē, vnum vnus sancti spiritus participatione. Ex his luce meridiana clarius fit, Cyrillū tria vincula ponere, nos inter nos vniētia. Primum, vnū consensum & voluntatē, vnam fidem & pietatem (sed vnionem quæ hoc vinculo fit, nō vocat naturalē.) Secundum est, participata caro Christi. Tertium, Spiritus sanctus. quæ duo in nobis realiter subsistunt & substantialiter se nobis vniunt, indiuidua tamen & indistincta manentia.

Horum

Horum duorum posteriorum vnionē naturalem appellat Cyrillus: vnam corporalem, alteram spirituales. Et certè is, quem tanquam impium veritatis, patrum, & fidei ecclesię aduersarium cōfutat Cyrillus, in caput 15. Ioannis scribens, idem quod Calvinus & Pseudomartyr, docebat. Vt refert enim Cyrillus, dicebat Christum nequaquā secundū humanā naturam posse dici vitem: quia fide & dilectione, non carne humanitati Christi coniungimur: Vbi hæreticus ille non negabat carnem Christi specie similē nostrę esse, imò hoc fatebatur, sed nullam coniunctionem nisi fidei & dilectionis nobis cum illa relinquebat: quēadmodum hodierni hæretici faciunt. Aduersus eum autem propugnator fidei Cyrillus, ostendit ex scripturis et ipsa eucharistia Christū in nobis esse non solum habitudine per fidē, & charitatem, & reliquos effectus, sed etiam carne. Sed aduertat lector miseri Pseudomartyris sudores. Alia verba eiusdem de eadem re, quibus scilicet naturalē illam vnionem inculcat, ad decimum septimū caput Ioannis, quia nō potuit vlla ratione explicare, familiari sibi tropo metonymiæ eludere nititur:

CORPVS DOMINI

nititur: Quasi Cyrillus, qui (vt prius citata testantur) contentus non est vnitate consensus, fidei, & pietatis, sed naturalem requirit, contentus sit vnitate signi & signati, quæ nec accidentaliter nec realis proprietatis, sed tantum considerationis est vnitas: Quasi Cyrillus per vnitatem tropicam, vocumque, non rerum, conetur docere Arrianos, vnitatem inter nos esse naturalem, non solum consensus. Dignus est sane Pseudomartyre hic catholici Cyrilli commentarius. Cyrilli verba sunt: Vniuntur inter se fideles illis modis quos iam exposuimus. Vniuntur autem etiam Deo: & modum ipse Saluator aperuit, dicens: Ego in ipsis, & tu in me, vt in vnum sint consummati. Corporaliter enim filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur: spiritualiter autem vt Deus, sui spiritus gratia nostrum ad nouam vitam & diuinæ naturæ participationem spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis nostræ ad Deum Patrem Christus est, nobis quidem vt homo, Deo autem Patri vt Deus naturaliter vnitus. Et infra: Filium Dei natura Patri vnitum corporaliter substantialiterque; (vt dictum est) accipientes, clarificamur,

Lib. 11.
in Ioan.
cap. 27.

ESSE IN EUCHARIS. 55

rificamur, glorificamurque supremæ facti naturæ participes. Similem sententiã habet libri 12. capite 58. Sic igitur dicit Pseudomartyr: [Quæ verba ego semper sic accipi: Symbola illa panis & vini, quoniam significant carnem & sanguinem Christi, quæ pro nobis data sunt in crucem, idcirco representare nobis Christum: ita videlicet vt ille nostra causa mortem subiit corporaliter: quoniã autem ista credendo, et spiritualiter edendo, adipiscimur etiam celestem eius naturam et proprietatem, qua et animus & corpus nostrum reparatur ad æternam vitam: idcirco rectè dici, Christum se nobis ita communicare spiritualiter, vt Deum: quod conditiones & naturæ carnis Christi dimanent per spiritum & ad animum & ad corpus nostrum.] Pseudomartyr hic præter hoc quod ficto suo tropo tentat eludere naturalem vnitatem quam statuit Cyrillus, etiam eam quam antea in deprauandis Hilario & Cyrillo dixit corporalem (qua videlicet per fidem carnis Christi accipimus celestes proprietates eiusdem carnis) cum spirituali vnitate eandem facit, dicens ideo corporaliter Christum se nobis per mysticam benedictionem commu-

cōmunicare, quia Christi corpus pro nobis crucifixum signat illa benedictio: spiritaliter autem, quia per fidem carnis crucifixæ accipimus coelestem gloriam carnis eiusdem. Callidiùs igitur Calvinus (rectiùs Carninus, qui totus carnē sequitur) hîc egit, (tribus verbis re expedita) dicens Hilarium et Cyrillum hyperbolicè locutos, ac ita à verbosa latâq; verborum tâtæ authoritatis Doctorum explicatione abstinens: & vt suis mystis insinuaret, eos planè esse reiiciendos, vtpote Calviniano suo euangelio apertè contrarios, et rudioribus sibi credentibus nullam de eodem suo pseudoeuangelio dubitationem iniiceret. Fatuus autem Pseudomartyr, dum dictorum Doctorum verbis, omnibus intentis nervis satisfacere laborat, causam suam subsannandam omnibus prostituit.

2. Secundò. Paulus ex eo quòd Christus dixit, id esse corpus suum, quod apostolis suis porrexerat, infert: Itaque qui manducauerit panem & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Non ergo imago tâtùm corporis domini, sed ipsum dominicum corpus comeditur in eucharistia corporaliter. alioqui,

alioqui merè ridiculum est, ex sermone figurato, ac metonymico argumentari velut propriè dictus esset. Non eadem pœna illi infligitur, qui regis imaginem ignominia affecerit, quæ illi, qui ipsummet regem contumelia insectatus est. quoniam aliud est imaginem regis irreuerenter tractare, aliud regem. Qui regis imaginem circumfert, vt regis se amicum simulet, nec reus est maiestatis regis dicendus, nec quòd regis imaginem ignominia seu irreuerentia affecerit, arguendus, sed tantum fictæ ac simulatæ amicitæ. Sic etiã qui indignè cōmunicauerit, si (quod vult Calvinus) corporaliter Christi corpus non recipiat, minimè reus erit corporis domini. Sicut item qui ficto animo baptisma suscipit, nec reus aquæ dici potest, nec Spiritus sancti quæ aqua designat, sed solùm falsò simulatæ abrenunciationis Sathanæ. Quum ergo pronunciet Apostolus, indignè edentem Eucharistiam, reū esse dominici corporis, cōsequens est in ea esse corpus domini.

3. Qui manducat indignè, edit verū corpus domini: quanquam fructus eius particeps non sit. igitur est in eucharistia verè

H corpus

corpus domini. Ait enim Apostolus: Qui enim māducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicās corpus domini. Et August. eū insequēs: Sicut Iudas, inquit, cui buccellā tradidit dominus, non malum accipiēdo, sed malè accipiēdo locum in se diabolo præbuit, sic indignè quisq; sumens dominicum sacramentum nō efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia nō ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim & sanguis domini erat etiā illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Item alibi: Tolerat, ait, ipse dominus Iudam diaboli, furem, & venditorem suum. finit accipere inter innocentes discipulos quod fideles nouerunt preciū nostrū. Rursum: Quid, inquit, de corpore ipso et sanguine Domini, vniuerso sacrificio pro salute nostra, quāuis ipse Dominus dicat: Nisi quis manducauerit carnem meā, & biberit sanguinē meū, non habebit in se vitā: nōne idem Apostolus docet, etiā hoc perniciosum male vtētibus fieri? ait enim: Quicumq; māducauerit panē, & biberit calicē domini indignè, iudiciū sibi manducat etc. Ecce quēadmodum ob sunt

Aug. li. 5
 contra
 Donati-
 stas c. 8.

Episto-
 la 162.

Li. 1. cō-
 tra Cre-
 sconiū
 cap. 25.

ob sunt diuina et sancta malè vtētibus. Cur non et hoc modo baptisim⁹? Similia habet hom. 2. in Apocalyp. Consonus est vtriq; Cyrillus, dū ait: (ad hoc: Cū ergo accepisset ille buccellam, exiuit cōtinuò) Timet, vt credo, diabolus, ne morando locus pœnitentiæ detur, & quasi à temulentia mentem suam rectiūs cogitans homo eripiat. Hac de causa festinat ac impellit. Nam etiam Iudam, cum post panem omnino separauerit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne scintillam in animo eius accēderit, ac inde illuminauerit, & ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit celeritate. Ita quoque Chryso-
 stomus: O cæcitatem, ait, proditoris, qui in Mat.
 quum ineffabilibus mysterijs communicasset, idem permansit, & diuina mensa susceptus, in melius commutari noluit: quod Lucas significauit, dicens, quia post hoc Satanas introiuit in eum, non quia dominicum corpus despiceret, sed quia proditoris stoliditatem irridebat: maius enim peccatum vtraque ratione fiebat, quia tali animo mysterijs susceptis, nec timore, nec beneficio, nec honore melior factus est. Si, quam sumebat Iudas, H ij eucha-

Cyrillus
 lib. 9. in
 Ioā. c. 19

Hom. 83
 in Mat.

Luc. 22.

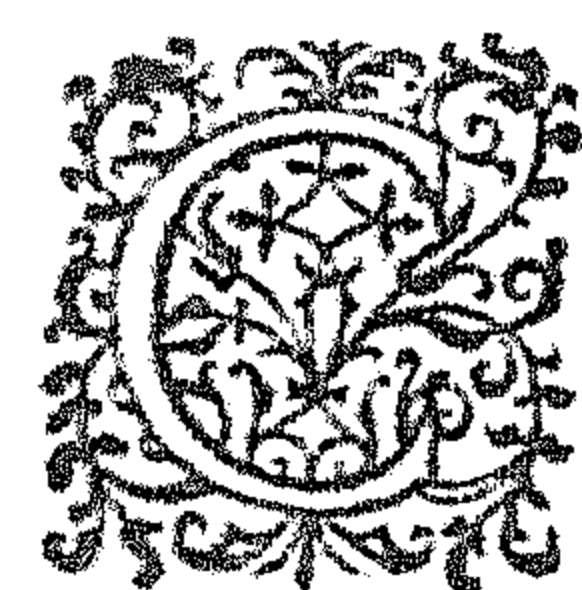
CORPVS CHRISTI

eucharistia, signum tantū fuit, & ob eius infidelitatem inane: cur, iuxta Cyrillum, timuit diabolus, ne poenitentiae scintillam in corde Iudæ accenderet? Cur, iuxta Chrysostrum, non ausus fuit despice-
 re eiusmodi Christi corpus? Sic Hesychius
 Lib. 6. in 23. caput Leuitici: Sancta sanctorum sunt propriè Christi mysteria: quia ipse est corpus de quo Gabriel ad virginem dicebat: Quod nascetur ex te sanctum. Ab hoc non solū alienigenas prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem & dignitatem eius ignorat, qui nescit quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem. Et infra: Cogit dominus eum qui ignorat, addere quintā super ipsum quod comedit. Quinta autem eius super ipsum, est sermo qui prolatus est ab ipso Christo super dominicum mysterium (Hoc est corpus meū etc.) ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouetque nos additus carnale quippiam & terrenum de sanctis sapere, sed diuinè ea & spiritalè accipi sancit.

Quinta

ESSE IN EVCHARIS.

Quarta ratio: quæ est etiam multiplex.

Um mysterio incarnationis Lib. de
 cōferamus Eucharistiam. Suis ijs qui
 (ait Ambrosius) vtamur exē- myte-
 plis: incarnationisque (scilicet rijs ini-
 exēplo) ai tuamus mysterij (huius) veri- tiantur,
 tatem. Et quæ est causa cur incarnatus sit cap. 9.
 dominus? Vna inter reliquas est, vt homi-
 nibus visibiliter corporalis appareret.
 Quia enim, ait Augustinus, rationalis Li. 3. de
 creatura, verbo illo tanquam cibo suo pas- liber. ar-
 citur: humana autem anima rationalis est, bit. c. 10.
 quæ mortalibus vinculis peccati poena te-
 nebatur, ad hoc diminutionis redacta, vt
 per cōiecturas rerum visibilium ad intel-
 ligenda inuisibilia niteretur: cibus ratio-
 nalis creaturæ factus est visibilis, nō com-
 mutatione naturæ suæ, sed habitu morta-
 litatis nostræ, vt visibilia sectantes ad se
 inuisibilē reuocaret. Sic eum anima, quem
 superbiens intus reliquerat, foris humi-
 lem inuenit, imitatura eius humilitatem
 visibilem, & ad inuisibilem altitudinem
 reditura. Hæc August. Quum ergo etiam
 similiter nobis nunc sit in propria specie
 humana Christi natura inuisibilis, conue-
 niens sanè fuit, vt ea ipsa nobis, visibilia
 H iij sectan-

Homil. 83. in Matth. sectantibus, sub aliena specie daretur visibilis. Quarè præclarè Chrysoftomus: O, inquit, quot modò dicunt, Vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceaméta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tãgis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradit, non vt videas solùm, verumetiam vt tangas, et in te habeas. Nemo igitur nauseans accedat. Rursum alibi ait: Christus cum suũ in nos amorem indicare vellet, per corpus suũ se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cũ capite vniretur. Hoc enim amãtium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suũ amorem præ se ferentes dicebãt: Quis daret nobis, vt eius carnibus impleremur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate astringeret, & vt suũ in nos ostenderet desiderium, nõ se tantùm videri permit- tens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dẽtes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri. Hæc Chrysoft.

2. Ad hæc, amori Christi, quo dignatus est homo fieri, id conuenit, vt nobis corporaliter præsens sit, sicut scriptum est:

est: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum: Prou. 8 & Filius datus est nobis etc. Si autẽ tantùm spirituali præsentia hinc absint caro et sanguis Domini: non erit verum, quòd ex integro datus sit nobis, nec quòd deliciæ eius sunt nobiscum esse. Dicit ergo Chrysoftomus: Non sufficit ipsi hominẽ fieri, flagellis interim cedi: sed nos secum in vnam, vt ita dicã, massam reducit, neq; id fide solùm, sed re ipsa nos corpus suũ efficit. Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares nõ deberet excedere manus illa, quæ hanc coronã pertractat? os, quòd igne impletur spirituali? lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentẽ tibi, quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, neque absq; pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur, Christi corpus vnum, & caro vna. Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquã membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partũ alijs nutricibus infantes dederunt,

H iij quod

quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, et sibi cōiungit atq; cōglutinat.

3. Præterea. Quia ex corporalibus ad spiritalia velut manu duci conuenit nos infirmos (quamobrem etiam prius oculis carnis, quàm mentis visibilis apparuit Christus) prorsus videtur conueniens, vt etiam carne Christi primùm corpus nostrum, deinde anima nostra pascatur. Cognatius siquidem est Christi corpus corpori nostro quàm animæ. Quare si Christi caro alimonia sit animæ (de quo nefas est dubitare) certè et corporis erit. Vnde Tertullianus: Caro, inquit, abluitur, vt anima Lib. de
carnis re
surrecti. emaculetur: Caro vngitur, vt anima consecretur: Caro signatur, vt anima muniat: Caro manus impositione obumbratur, vt anima spiritu illuminetur: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur. Non possunt separari in mercede, quas opera coniungit.

4. Christus incarnatus est, non quò animas solas seruaret, sed vt & corpora nostra redimeret. Oportuit ergo (inquit Cap. 14.
lib. 4. in
Ioannē. Cyrillus) vt non solum anima per Spiritum sanctum in beatam vitã ascenderet: verum-

verumetiam vt rude atque terrestre hoc corpus cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur.

- Respondet cōsecratio corporis & sanguinis Christi, creationi Christi in vtero virginis. Ergo quemadmodum in vtero virginis purissimus sanguis mutatus est in Christi carnem: ita & in eucharistia mutatur panis in eandem carnem. Antecedens per se sat est manifestum. Quoniam vt ad verbum virginis, quo illa cum prece Angelo assensum præbuit, Spiritus sanctus in eam superuenit, Christi que corpus in ea formauit: Ita ad verbum Sacerdotis, descendit Spiritus sanctus, atque in altari dominicū corpus efficit. Vnde etiã Veteres hæc duo, Christi incarnationē & panis mutationem in Christi carnem, cōparant sibi mutuo tanquam similia. Iustinus supra auditus est. Chrysostomus verò sic Ho. 44.
in Ioan. scribit: Caro Christi propter Deum verbum panis est, quemadmodum hic panis (scilicet eucharistiæ) propter adueniētem ei spiritum panis coelestis efficitur. Similia ex Augustino de operatione Spiritus Cap. 9.
audiuimus supra. Ambrosius item ait: lib. de ijs
etc. Quoad argumentis vtimur? Suis vtamur
exemplis

CORPVS CHRISTI

exēplis: incarnationisq; (videlicet exēplo) astruamus mysterij veritatē. Nunquid naturæ vsus præcessit, cū Dominus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinē quærimus, viro mixta foemina generare consueuerat. Li- que tigitur q̄ præter naturę ordinē virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hīc quæris naturę ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Similiter Damascenus: Quo- modo erit mihi hoc, inquit Sancta vir- go, quoniam virum non cognosco? Res- pondet Gabriel archangelus: Spiritus san- ctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. & nunc quæris, quomo- do panis fiat corpus Christi & vinum & aqua sanguis Christi? Tibi item ego res- pondeo: Spiritus sanctus accedit & hæc facit, quæ rationē cogitationēq; superant, diuina mysteria, corpus Christi. & infra: Panem, inquit, & vinum fecit corpus & sanguinem suum, vt per ea quæ solita sunt & naturalia, ad ea quæ natura præstan- tiora sunt accedamus. Corpus est verè coniunctum diuinitati, vt corpus ex san- cta virgine: nō quòd corpus illud assum- ptum

Lib. 4.
de or-
thodo.
fide.

ESSE IN EVCHARIS. 61

ptum è cœlo descendat, sed quia panis & vinum in Christi corpus & sanguinem transmutantur.

Christus incarnatus duas habet in vna ^{6.} hypostasi naturas, vnam increatam, alte- teram creatam. quæ increata, sustētat crea- tam, sic tamen vt ab ea non immutetur. Conueniens est ergo, vt & in rebus infe- rioribus quàm sunt substātiæ, videlicet ac- cidentibus, eandē suam potentiā ostendat Deus: faciēdo scilicet vt vnū corpus pro- pria connaturaliaq; sibi habeat accidētia, simulq; & id sine sui mutatione, sustentet aliena: saltem tantisper donec ad duarū in vna hypostasi coniunctionē naturarū ple- niūs intelligendam, ex accidētiū (per quæ substātiæ innotescunt) cōiunctione ascen- damus. Hanc porrò immēsam potētiā suā in eucharistia Christus declarat. in qua ni- mirum Christi corpus propria habet acci- dentia, & quæ aliena ei fuere, nempe quæ panis ipsius quondā erāt sustētat, tamē ci- tra sui mutationē. Quapropter Veteres nō parum commodè vīsi sunt sibi illustra- re eiusmodi coniunctionem duarū in Chri- sto naturarum ex isto sacramento. De Augustino quidem, liquidum est satis ex antè

ex antè dictis, vbi declarat quomodo aliter homo significet filium Dei, aliter columba Spiritum sanctum: sicut scilicet aliter eucharistia Christi corpus & sanguinem signat, aliter prædicatio Pauli. Sic & Iustinus Christum incarnatū eucharistiæ comparat: vt suprà ostensum est. Ambrosius vero sic ait: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nō quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia Patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus est potus. Sed fortè dicas quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi, audientes: Nisi quis manducauerit carnem meā, et biberit sanguinē meū, nō manebit in me, nec habebit vitam æternam. fortè dicas: Quomodo vera? Qui similitudinē video, non video sanguinis veritatē. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, vt possit mutare & conuere generalia instituta naturæ. Deinde vbi nō tulerūt sermonē Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnē suā daret māducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quòd recedam?

Lib. 5 de
sacra:
cap. 1.

cedam? Ne igitur plures hoc dicerent (videlicet, Quomodo potest hic carnē suam etc.) veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudem quidem accipis sacramētum, sed verè naturæ gratiam virtutemq; consequeris. & paulo post: Quomodo descendit panis è coelo, & panis viuus? Quia idē Dominus noster Iesus Christus cōsors est & diuinitatis & corporis. Et tu quia accipis panem diuinæ eius substantiæ, in illo participaris alimento. Ambrosius humanæ naturæ cum diuina cōiunctionē comparat coniunctioni carnis Christi cum sua similitudine, hoc est, accidentibus panis. Item Damascenus: Carbo, ait, non lignum est simplex, sed igni coniuctū, sic & panis cōmunionis nō est panis simplex, sed coniunctus diuinitati. Corpus autē diuinitati cōiuctū, nō est vna natura, sed vna qdē corporis, altera autē cōiuctæ diuinitatis. Quapropter vtrūq;, nō vna est natura, sed duæ.

Sicuti mysteriū incarnationis, siue quòd Deus est homo, omnem nostrum captum superat, & ineffabilis est Dei generatio ex homine: iuxta illud Esaia, Generationem eius quis enarrabit? quod etiā ad eum ortum

Idem.

7.

Ser. 3. de
 nat. Do
 mini. tum, quo verbū caro factum est (inquit
 Leo) credimus pertinere: Ita ineffabilis est,
 superatq; humani ingenij capacitātē, mu-
 tatio panis in corpus Christi per mysticā
 consecrationē: & illius corporis, in coelo
 permanentis subsistentia sub tantilla panis
 specie in tam diuersis altaribus, ab ingenio
 humano cōprehendi nequit. De hoc Aug.
 Con. 1. in procemio Psalmi 33: Ferebatur, inquit,
 1. Re. 21 in manibus suis. Hoc verò, fratres, quo-
 modo posset fieri in homine, quis intelli-
 gat? Quis enim portatur in manibus suis?
 Manib⁹ aliorū potest portari homo, mani-
 bus suis nemo portatur. Quomodo intel-
 ligatur in ipso David secundū literā, nō in-
 uenim⁹: in Christo autē inuenim⁹. Fere-
 batur enim Christus in manib⁹ suis, quādo
 cōmendans ipsum corpus suū ait. Hoc est
 corp⁹ meū. Si signa tantū tenebat Christ⁹
 sui corporis & sanguinis in manibus suis:
 quomodo verū est, ad literā de David nō
 posse intelligi? siquidē nō solū David, verū
 etiā quiuis alius, potest sui imaginē manib⁹
 suis portare. Sic Hesychius: Sanctificatio-
 nē, inquit, mystici sacrificij, & à sensibilib⁹
 ad intelligibilia translationē, siue cōmuta-
 tionem, ei qui verus est sacerdos, videlicet
 Christo,

Vide
 Prospe-
 rū c. 25.
 parte 2.
 de pro-
 missione
 bus &
 prædic-
 tionibus
 In 22. c.
 leuitici
 lib. 5.

Christo, oportet dare, id est, ipsi de eis mi-
 raculū cedere & imputare: quia p̄ eius vir-
 tutē, & p̄latū ab eo verbū, quę videntur, tā
 sanctificata sunt, q̄ cunctū carnis excedūt
 sensū. Rectè ergo addidit (Dñs) Nec cōta-
 minabūt sanctificata filiorū Israel, quę of-
 ferunt Dño, ne fortè sustineāt iniquitatē de-
 licti sui, quū sanctificata comederint. Qui
 enim Christo suorū mysteriorū sanctifi-
 cationē imputāt, & addentes sibimetipsis
 quintā quę p̄lata est, videlicet verbū eius,
 q̄ nostros p̄ducit sensus ad sublimiora, nō
 cōtamināt sancta sanctorū, vtpote qualia
 oportet de eis intelligētes, sed nec super se
 inducūt iniquitatē delicti in comedendo
 sancta sanctorū: nec enim vt ad cōmunem
 cibū, sed sicut ad mysticum, & terribilē, &
 celestē accedūt, ad quē q̄ temerè accedūt,
 nō simpliciter peccāt, sed iniquitatē delicti
 sui portare dicūtur. Delictū autē propriè à
 legislatore dicitur peccatū, q̄ in Deū cō-
 mittitur. Et Damascenus: Si, inqt, quæris
 quomodo fiat, satis est tibi vt audias, Per
 Spiritū S. quēadmodum & ex virgine Dei
 genitrice, sibi ipsi et in seipso Domin⁹ corp⁹
 substituit: & nihil amplius nouimus nisi q̄
 Dei verbum est verū, efficax, omnipotēs,
 Modus

Lib. 4.
 Per de or-
 thodo.
 fide.

CORPVS CHRISTI

Modus autem intelligi nō potest. Illud tamen dicere non est alienum, quemadmodum naturaliter panis per cibū, & vinum & aqua per potū, in corpus & sanguinem comedentis bibentisque mutatur, nec fuit aliud corpus præter id quod erat prius: sic propositionis panem, & vinum et aquam, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, ratione naturam superante, in corpus & sanguinem Christi transmutari: nec esse duo, sed vnum atque idem fieri. Hæc Damascenus: & eadem suprâ allegata sunt ex Epiphanio & Chrysofomo.

8. Christus hîc vitam adhuc agens, sanauit homines etiam humanitate, non sola diuinitate: nec solum verbis, sed & tactu carnis suæ cæcis visum reddidit, surdis auditū, leprosis mundiciem, ægris sanitatem, mutilatis integritatem, depressis erectionem, mortuis vitam, & paucos panes multiplicauit, denique vacillantes in fide, firmavit. Igitur & nunc tactu carnis suæ salutem hominum operatur: quandoquidem æquè iam, vt tunc, est viuifica eius caro. Igitur cum tactus iste non nisi in vsu eucharistiæ iam consistat, conueniens est, vt etiam in eucharistiæ caro Christi corporaliter

ESSE IN EVCHARIS. 64

poraliter adsit. Atque in huius rei confirmationem antè citatus est Chrysofomus ex homilia 83. in Matthæū & 45. in Ioannem. Insuper Cyrillum habemus, qui ita ait: Quoniam igitur Saluatoris caro verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est: quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis, non solummodo verbo atque imperio vt Deus vtebatur: verumetiã carnem suã quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat: vt re ipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret, suam, non alterius, corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius apprehendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella surge. Ita vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. Quando etiam in ciuitatem, Naim vocatam, ingrediebatur, & eferebatur vnigenitus matris filius iã mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergo verbo

Lib. 4.
in Ioan.
cap. 14.

I solum

folùm femper (vt diximus) verùm etiam tactu mortuos excitabat : vt ostenderet corpus quoq; suũ viuificare posse. Quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodo non viuemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatẽ suam participes sui. Nec velis iudaicè, Quomodo? quærere, sed recordare quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamẽ ignis frigiditatis suæ oblita æstuat: hoc sanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ, ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt non solum anima per Spiritũ sanctum in beatam vitam ascenderet, verumetiã vt rude atque terrestre hoc corpus cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatẽ reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim si attentius quærat, hoc ipsum à Mosis tẽporibus per figuram semper factitatũ fuisse. Quid enim maiores eorũ ab ira Ægyptiorũ liberauit, quando mors in primogenita Ægypti seue-

bat?

bat? Nonne omnibus palam est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducarunt, & postes ac superliminaria sanguine perunxerũt, propterea mortẽ ab eis diuertisse? Idẽ lib. 12. cap. 58. Iure, inquit, sanctæ congregationes die octauo in ecclesijs fiunt, & foribus sublimiore modo clausis visibiliter simul atque inuisibiliter Christus omnibus apparet: inuisibiliter quidẽ vt Deus, visibiliter autẽ in corpore. Præbet enim nobis carnẽ suam tãgendam, vt firmiter credamus, quia tẽplũ verè suũ suscitauit. Quod autem mysticæ benedictionis communio, resurrectionis Christi quædam confessio est, verbis ipsius probatur. Fractum enim panem distribuebat dicens: hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur, in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem. Participatio igitur mysterij, vera quædam confessio & cõmemoratio est, quòd propter nos & pro nobis Dominus, & mortuus sit & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem post tactum Christi, & firmi atque stabiles ab omni longè ambiguitate inueniamur. Rursum eodẽ

Cap. 50.

I ij libro

libro: Regulam, ait, accepit ecclesia. Prohibemus enim à sacra mensa cathecumenos, quamuis veritatem iam cognouerint, & fidem magna voce cōfiteātur, quia nō dū locupletati Spiritu sancto sunt, qui nō habitat nisi in eis, qui baptisate consummati sunt. Vnde cum baptismum receperint, quia Spiritus sanctus habitare in illis creditur, à tactu & communionē salutaris Christi corporis non prohibentur. Idcirco & accedētibus ad benedictionē mysticā, ministri mysterij magna voce clamant: Sancta sanctis: solis sanctificatis spiritu, tactum & sanctificationē corporis Christi congruere significantes. Hæc Cyrillus.

9. In Christi incarnatione maximè patuit Dei dignatio, qua seipsum humiliavit. Similiter in hoc sacramēto cōmēdatur Christi humilitas: vt disertè docet beatus Augustinus in proœmio Psalmi 33: Ferebat, inquiens, illud corpus in manibus suis. ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multūm cōmēdatur hominibus, ad ipsam nos hortatur, fratres, vt viuamus, id est, vt humilitatem eius imitemur, vt percutiamus Goliā, & tenentes Christū vincamus superbiam. Hæc Augustinus. Sed quo-

quomodo, quæso, commendatur alicuius humilitas, quòd sui imaginem relinquat, quū imagines honoris potius causa statui soleant? Non ergo iuxta Calvinianos, hîc humilitatem suam commēdauit Christus. At in eo vera cōsistit eius humilitas, quòd quēadmodū carnē suā etiam pro impijs & ab impijs tradidit crucifigendā, ita & nūc eam, non ab amicis solūm & pijs, verūm & ab impijs edi permittat. Huc pertinet quod ait Optatus lib. 6. contra Parmenianum & Donatistas, altaria euertentes catholicorum: Quid est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi etc? Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi manus iniecerunt Christo in cruce: à vobis percussus est in altari. Et quod Chrysostronus habet quodam in loco: Quod Christus in cruce passus non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi permittit. In 10. 1. ad Cor. hom. 24

Sicut Iudæi, Sapiētix secundo, probare sibi vidētur Christū non esse filiū Dei, hac ratione, quòd si filius Dei esset, erueretur ex manibus cōtrariorū sibi: Gloriatur, inquit, patrē se habere Deū. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ vêtura sunt illi, & sciemus quæ erunt 10. Sap. 2.

CORPVS CHRISTI

nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormēto interrogem⁹ eū etc: ita nūc infideles aiūt: Si corpus Christi esset in eucharistia, nec fractio, nec incineratio, nec putrefactio ei cōtingeret.

.11 Sicut incarnatus Deus adoratus fuit, dū hīc mortalis inter mortales adhuc versaretur, & nunc in cœlo sedens ad dexteram Patris adoratur et ab hominibus, & ab angelis etiam homo existēs: (iuxta quod ait Philip. 2 Apostolus: Dedit illi, de homine Christo loquēs, nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris) ita semper adorata est ab ecclesiæ Christianæ exordio Christi caro in eucharistia. igitur verè in ea corporaliter est, quando quidem nulli nisi Deo tribuenda est huiusmodi adoratio. Et si tot retro fideles viuificum Dei verbi corpus ibi ita non credidissent adesse, nunquàm certè tanta reuerētia qua faciebant corpus suū ante eucharistiā prostrauissent: nunquā ei diuinū honorē detulissent. Absit enim, vt idololatriā vel creaturā

ESSE IN EUCHARIS. 67

turæ puræ adorationē, vnquam admiserit Christi ecclesia. Porro, quòd semper olim fuerit adorata eucharistia à Christianis, sicuti nūc à catholicis adoratur, nō difficile erit ostēdere. Arguit quosdā Corinthiorū Apostolus, quòd corpus Domini non dijudicārēt, hoc est, interprete Augustino, Epistle. nō discernērēt à cæteris cibis veneratione 117. singulariter debita. At quānā eucharistiæ tam singulariter est debita veneratio? nisi quia in ea verè agnoscitur præsens esse corpus Domini, & vt tale mēte colitur, adoraturq; & corpore. Vnde & alibi Augustinus: Neq; enim frustra ita distincti sunt In epist. 120. vt de pauperibus suprā diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: hīc verò, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum non etiā saturantur, quoniam non imitantur. Manducātes enim pauperē, dedignātur esse pauperes. In Psalmū quoq; 38. scribēs ad illū versū: Adorate scabellū pedū eius: Nemo, inquit, carnem Christi manducat, nisi prius adorauerit. Rursus: Quia, ait, in ipsa carne hīc ambulauit, & ipsam carnē nobis I iiij man-

In epist. 120.

Eadem habet in cōmēt. Psal. 21.

CORPVS CHRISTI

manducandam ad salutē dedit: nemo autem illam carnē manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quēadmodū adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solūm nō peccemus adorando, sed peccemus nō adorando. Nunquid autē caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cum de ipsa cōmendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideo et ad terram quamlibet cum te inclinas atq; prosternis, nō quasi terram intuearis, sed illū sanctū, cui⁹ pedū scabellū est quod adoras, propter ipsum enim adoras. ideo & hīc subiecit: Adorate scabellū pedum eius, quoniā sanctū est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras scabellū pedum eius. Et cū adoras illū, ne cogitatione remaneas in carne, ne à Spiritu non viuificeris: Spiritus enim, inquit, viuificat, caro autē nihil prodest. Tunc autē quando hoc Dominus cōmendauit, de carne sua locutus erat, & dixerat: Nisi quis māducauerit carnē meā, non habebit in se vitam. Hæc Augustinus. Ideo verò ita loquitur August: Ad quamlibet terram cum te etc, quasi multæ essent terræ adorādæ: nō quidem quin vnica sit caro Christi, sed quia in multis

ESSE IN EVCHARIŒ. 68

multis altaribus sub diuersorum panum speciebus offertur. Atque ex Ambrosio sumptissē videtur talem illius psalmi versus tractationem. Dicit enim sic Ambrosius: Videamus ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaq; per scabellum terra intelligatur, per terrā autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quā Apostoli in domino Iesu, vt suprā diximus, adorāunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cum adoraretur tanquā Dei filius, natus ex virgine negabatur. Sic & Chrysostomus: Hoc corpus in præsepe reueriti sunt magi, & viri impij, & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerūt. Imitemur igitur saltem Barbaros nos, qui coelorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tuguriū tantū, neque eorum quicquam quæ tu nunc intueris, viderent, summa accesserūt reuerētia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, et Spiritū perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus

Lib. 3. de Spiritu sancto cap. 12.

Homil. 24. in priorem epist. ad Corint.

CORPVS DOMINI

corpus intueris, sed & eius potentiam & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamusque, & maiorem quàm Barbari illi feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico vt non accedamus, sed ne temerè accedamus. Hæc Chrysostramus. Basilius item, inter non scriptas traditiones recenset

Lib. de Spiritu sancto cap. 27.

Dialog. 2. in Polymorpho.

Obiectioni occurruntur.

Christi inuocationem in Eucharistia. Inuocationis verba, inquit, cum ostenditur panis eucharistiæ & poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Sic & Theodoretus: Intelliguntur, ait, mystica symbola quæ facta sunt, & creduntur, et adorantur, tanquam ea existentia quæ creduntur.

Sed Apostoli, inquiunt, non prostrati adorârunt, verùm discumbentes acceperunt & manducârunt. Imò sedentes adorauerunt. Non enim tantum in genuflectione aut corporis in terrâ prostratione sita est adoratio, verum etiam venerabûdo (vt sic dicam) rei adorandæ aspectu, tactu,

& mul-

ESSE IN EVCHARIIS. 69

& multis alijs modis. Demus autem Apostolos non adorasse eucharistiã: vti constat quòd nec Christum semper adorauerunt: an tamen male egerunt magi, male qui cæcus erat natus, male Magdalena, cùm Christum procidentes adorârunt? minimè. Non omni tempore necessariû est, Christum præsentem vel in propria specie, vel velatû in eucharistia, corpore in terrâ prostrato adorare. At sursum corda habere iubemur, inquit Caluinus: nõ igitur adoranda est eucharistia, quam nobis ob oculos in altari proponimus. quasi scilicet nõ sursum cor habuerint, qui hîc mortalẽ adhuc visibilemque Christum adorauere. Sursum cor habere iubemur. fateor, at nõ quod ad loci altitudinem attinet, sed in altum Deum, gradiaque; et sublimia illa salutis nostrę mysteria ipsum erigendo. Si Christum vel mortuû vel sepultum vel ad inferos descendentem contemplaris, iam omnino cor sursum erigis. Validiùs autem se tollere putat adorationẽ Caluinus, negãdo diuinitatem concomitari Christi corpus: Quasi videlicet corpus quod traditum est pro nobis in cruce, quod Christus dixit se in cœna porrigere discipulis suis, vsquam queat à diui-

Ad aliã obiectiõnem.

Ad tertiam.

à diuinitate separatū esse, quum nullā sub-
sistentiam seu personam, in qua subsistat,
habeat nisi Dei Verbi. Si carnē diuinitate
nō comitatā nobis cōmunicaret Christus,
quid nobis prodesset? Spiritus est & diui-
nitas quæ viuificat: caro non prodest
quicquam ex sua solius virtute. Porrò hāc
diuinitatis cum carne Christi cōcomitan-
tiam, clarè ex scriptura astruit synodus
Fol. 17. Ephesina prima: quēadmodum ex suprā
positis à nobis eius verbis satis liquet. Ne-
storiū enī sentētia erat, carnē quē hominis
esse in sacramento, sed non filij Dei. Vnde
in epistola ad Cyrillum: Hoc est, inquit,
non diuinitas mea, sed corpus meū quod
pro vobis frangitur. Et quidem nos non
dicimus corpus esse diuinitatem, sed Dei:
haud secus ac Petri carnē esse nō Petrū, sed
Petri carnē. Nestori⁹ autē eucharistiā cor-
pus filij Marię, nō propriū filij Dei corpus
esse asserbat. Sed respondet Cyrillus, ad
vndecimam reprehensionē Theodoretī:
Non quia diuinitatis minimè comeditur
natura, propterea corpus Christi cōmune
esse quis affirmabit. Sic enim argumenta-
batur Nestorius: Caro Christi comeditur,
& diuinitas comedi non potest, ergo caro
Christi

Christi diuinitatē nō habet: vt patet in re-
sponse ad vndecimā reprehensionem,
& in libro de recta fide ad Theodosium. Apud
Viuificat, inquit Cyrillus, nos vt Dēus: ve-
Cyrillū.
runtamen non in solo hoc quòd particeps
est Spiritus sancti, sed & manducabilem
apponens assumptam carnem filij homi-
nis. dicebat enim: Nisi māducaueritis car-
nem etc. & eodem libro: Non est esibile
Verbum Dei, scilicet secundum se, sicut
non est passibile verbū Dei. vbi Cyrillus
de corporali esu agit: alioqui Sapiētia de
spirituali esu agens: Qui edunt me, inquit,
adhuc esurient.

Rursum argutatur Calvinus: Corpus
Christi nō est Christus: igitur corpus eius,
etiam si cum diuinitate coniunctum sit in
eucharistia non est adorandum. Sed fri-
uolum est hoc argumentum, cū corpus
adoremus non quasi Christus ipse esset
suū corpus, sed quia Christi est & in eadē
persona subsistit: ita vt quicquid eius cor-
pori fiat, ipsi Christo fieri non dubitetur:
Sicut ridicula est hęc argutia: si quis lædēs
caput vel brachium regis, dicat ideò se re-
gem non lædere, quòd neutrum illorum
rex sit. In illo sacramento, inquit Ambro-
sius,

Cap. 9.
lib. de ijs
qui myf.
initiatur

fius, Christus est, quia corpus est Christi. Obijciunt aliud cōtra Eucharistię adorationē. Adorans eucharistiam, inquit, faltem in periculum incidit idolatrię seu cultus panis, quādoquidem si quis impius sacerdos verba cōsecrationis omittat, vel loco vini aquam sumat consecrandam, & ita leuet: populus adorabit creaturā. Certum autem videtur, Deum non voluisse nobis dare vel occasionem quantumuis paruum incidendi in periculū idololatrię.

Respondeo, nihil obfuisse Iacob, quod ignorantī pro Rachel in concubitu Lyam substituit Laban, nec ex eo adulterum iudicandū: quia bona fide reputavit se commiseri vxori suę Racheli. Ita nec artolatra censendus est, qui adorat Christum in pane non consecrato, quem putat bona fide consecratum: Sicut nec periculosē errat, qui falsum fratrem, & simulatorem fidei habet pro fideli, atque hac ratione eum honorat: quia non impietatem hypocritę, sed fidem, quam in eo esse putat, honorat. Pulcherrimē Augustinus:

Enchir. Opus est, inquit, dijudicare atq; dinosce-
cap. 60. re, cū se Satanas transfiguratur velut angelum lucis, ne fallendo ad aliqua perniciofa sedu-

seducat: nam quando sensus corporis fallit, mentem verò non mouet à vera re: itaque sententia, qua quisque vitam fidelem gerit, nullum est in religione periculum, vel cum se bonum fingens, ea facit siue dicit, quę bonis angelis congruunt, etiam si credatur bonus, non est error christianę fidei periculosus aut morbidus: Cum verò per hęc ad aliena incipit ducere, tunc eum dinoscere, nec ire post eum, magna & necessaria vigilantia est. Hęc Augustinus. Argumentum autem istud, si quid vigoris habeat, æquē obijci potest cōtra adorationem Christi hęc adhuc in terra viuentis. Si enim aliquis derisor Christi hominibus, qui vel Christum de facie non nouerāt, vel cæci erant, dixisset transeunte Petro: Ecce Christus transit: & illi adorassent, vel clamassent: Miserere mei fili David etc. nunquid hi Petrum adorassent? non, sed Christum, quem præsens esse existimassent, in quem mentem & cor direxissent. Illi autem qui fatentur in eucharistia esse carnem Christi, & eam adorare nolūt (Brentiani nimirum) planē fatui sunt. Quamquam enim peculiare nusquam hac de re præ-

re præceptum inueniatur, tamen plus fati præceptum id esse intelligitur, quando mandatur Dei filius adorari: cuius in eucharistia propriam, & ad eius personam pertinentem, carnem re ipsa adesse concedunt. Quemadmodum qui patrem habet, nomine fortè Guilhelmum, vt eum sciat se debere colere & venerari, fat est quòd eum patrem suum agnoscat, & intelligat præceptum esse: Honora patrem tuum & matrem etc. impiū autē est si dicat, peculiariter de honorando patre suo Guilhelmo nullū Dei præceptū esse. Sed aiunt Brentiani: Si vbicunq; est corpus Christi, adsit diuinitas Christi: ergo cōtrā Vbicūq; diuinitas Christi fuerit, erit & eius humanitas. quasi videlicet diuinitas sustentetur ab humana natura, sicut humana natura in Christo aliā subsistētiam non habet quàm personam filij Dei: aut quasi diuina natura humanam non excedat. Sicut igitur consequitur, ibi esse animā vbicunq; fuerit visus, non autē, vbicunq; anima fuerit, ibi & visum esse: Ita etiā, etsi verum sit ibi diuinitatem Christi esse, vbicunq; fuerit corpus eius: nō ediuerso sequitur: ibi semper esse corpus Christi, vbi fuerit ipsa
Christi

Christi diuinitas. De cōcomitātia sanguinis cum corpore, & corporis cum sanguine, aliàs Deo donante erit sermo.

Hactenus catholicā & genuinam verborum domini: Hoc est corpus meū etc. sententiā exposuimus, aduersus Calvinum ceterosque sacramentarios: qui vt verum sensum dictorum verborū euertāt, ad metonymiē cōfugiunt patrociniū, Originem imitantes, qui allegorijs fabulosis historiā Geneseos corrūpebat. Id quod & Priscillianistas fecisse, scribūt Augustinus et Epiphanius. Arriani itidem & Lucianistæ, vt animā in Christo fuisse negarēt, per tropū dictum esse contendebant: Tristis est anima mea etc. sicut tropicè dixit Pater, Cōplacuit animæ meæ. Sic quoque & Ioānes VVyclef, quò baptismi necessitatem tolleret, exponebat in dicto Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu etc. aquā intelligi non quamlibet, sed quæ pòst fluxit ex latere Christi crucifixi (quam Calvinus pro spiritu sancto, per tropum, accipit). Sic denique Cerinthus & Nestorius, ne à scripturis cogentur fateri, Iesum fuisse Deum, miros in scripturis, quibus premebantur, excogitabant tropos. Quæ

Lib. de
heres. ad
Quod
vult deū
& Epi-
pha. lib.
de here.

CORPVS CHRISTI

ex qua renascimur. Ecce, quid horum metonymiam, quid tropum sonare audis? Non est hic signum quod signati nomen accipiat. Inuenio quidem, Spiritum sanctum
 Ioan 7. aquam nuncupatum per similitudinem, sicuti per metaphoram Christus dicitur Leo, Lapis, Vitis etc. non per metonymiam: ubi nulla est sacramenti mentio. Rursum, expende scripturas quae de remissione, siue reconciliatione Sacerdotis: de manus impositione (quam vsitatius Confirmationem appellamus) ad accipiendum Spiritum sanctum: de extrema vnctione: de manus impositione ad episcopatum: de Christiano coniugio agunt: nusquam hanc regulam agnoscas. etenim simpliciter, & sine tua metonymia omnes loquuntur. Sed etsi ad eas, quae veteris legis vel quae etiam ante legem extiterunt, sacramenta describunt, transeamus: nec ibi fictam hanc regulam locum habere comperiemus. Magna indubie sacramenta erant sacrificia Abelis, Noe, Melchisedech, Abraham verò praecipue, dum filium suum obtulit, ipsiusque Iob: nec tamen scripturas de illis per metonymiam esse locutas monstrabis. De Abele quidem non ignoro dictum

ESSE IN EUCHARIS.

74

dictum: Et respexit Dominus ad Abel, & Gene. 4. ad munera eius: de Noe verò, quod dominus Gene. 8. odoratus est odorem holocausti eius: atque utrobique Christi sacrificium praesignatum. attamen etiam sine metonymia acceptus textus verus est: ea videlicet signa domino Deo grata fuisse, licet ob rem futuram, cuius ipsa erant figurae. Similia multa est videre in lege Moyse: ut quae de agno paschali, iugi sacrificio, panibus propositionis, sacrificio expiationis et alijs sacramentis dicuntur, vniuersa sine metonymia explicentur. Et si sane in reliquis sacramentis vera esset, quae excogitat Calvinus, regula, loquereturque scriptura semper metonymice: connexio tamen eius esset infirma. habet namque quodlibet sacramentum, ut Spiritui sancto placet, suam dignitatem et ab alijs distinctionem. Non astrinxit sese formis excogitandarum pro nostro libitu locutionum. Quae verò nobis tradidit de veritate corporalis praesentiae domini in eucharistia, tam clara sunt, ut argumenta ex figuris locutionum petita, fidelibus & de veritate verborum domini nil ambigentibus, non solum non muri ahenei sint, sed nec fumi, nebulaeque quantumuis

tumuis tenuis vim obtineant. Siquidem fidelium muri, non in hominum sapientia, multò minus verò in figuris locutionum, constructi sunt: sed in virtute Spiritus ecclesiam Christi gubernantis, & protegentis, est fides eorum: Quos satis docet idem ipse Spiritus & Antropomorphitarum stolidam proprietatem, & vaniores Origenistarum vitare allegorias.

Expeditur probatio regulæ.

In vltima admonit. Westphali fo. 147.

* In defensione cõtra Westphalũ.

Videamus interim, vt probet Calvinus suam regulam. Citat in primis similes (vt putat) locutiones huic: Hoc est corpus meum, ex veteris instrumenti scripturis, Circuncisio est fœdus, Agnus est trãsitus, Sacrificia legis sunt peccatorum expiationes: Deus præsens est in arca, iuxta illud: Nõ apparebis in cõspectu meo vacuus, vel vt aliàs loquitur. * Arca est Dei præsentia. Ex noui testamenti, has: Columba est Spiritus sanctus, Christũ induistis, Petra erat Christus, & (ad nouitatem locutionum ostendendam) Ecclesia est Christus: quæ, inquit, in proprio sensu absurdior est ista: Panis est corpus. Sed singulas expensuri, cupimus diligenter in primis notetur, in nullo exemplorum ex veteri instrumento productorum, attributũ seu prædicatum esse

esse nomen quod substantiam designet, sed tantũ quod naturæ extrinsecum est & quoddam aduentitium accidens. In ijs verò quæ citat ex nouo testamẽto: tametsi attributum seu prædicatum sit nomen substantiæ, tamen manifestè iuxta fidem catholicam, prorsus est à Subiecto separatum, vt locutio propriè nequeat intelligi. ac proinde quàm diuersissima sunt exempla ab hoc domini dicto, Hoc est corpus meum: vbi scilicet prædicatum non accidentis nomen est, sed substantiæ, nec omnino est separatum à subiecto. Hoc præmonito, primam scripturam discutiamus: Circuncisio est fœdus. Nusquam in scriptura sacra id legas, sed ad Caluini mendacia spectat. Genesis 17. legimus: Hoc est pactum meum, quod seruabitis inter me et vos, Circuncidatis ex vobis omne masculinum: sed non, Circuncisio est pactum. Circuncisio enim non fuit pactum illud, sed præceptum vt se circunciderent: Sicut apud Hieremiam vetus pactum quod irritauerant Iudæi, decalogus dicitur, non autem ipsa decalogi obseruatio. Simili ergo modo, dum dicitur: Eritq; pactũ meũ in carne vestra: perinde

CORPVS CHRISTI

est ac si dicatur: cōplebitur pactū meum, siue præceptum, in carne vestra. Et quod additur: Erit pactum in carne vestra in foedus æternum, significat hoc foedus debere imperpetuum Abraham eiúsque posteris obseruare, quasi dicat dominus: Pactum meum erit in carne vestra pactum æternum, hoc est, in æternum complebitur in carne vestra. Fateor quidem, quòd ipse textus Geneseos dicat circūcisionem esse signum foederis, sed tamen proprio sermone, longeque aliter quam præ tendit Calvinus panem esse signū dominici corporis. Dicitur enim pacti à Deo cū stirpe Abrahæ initi signum, sicut effectus causam designat: sicuti variegata vestis indicat cui nam sit seruus, qui eā induit. Per analogiam autem et similitudinē, nequaquam pactum illud designat, sed fidei iustitiam, cordis circuncisionem, & baptismum, in quo homo spiritu circūciditur: quem

Rom. 2. admodum in epistolis, ad Romanos &
& 4. ad Colossenses, docet Apostolus. Quare
Colos. 2. nihil ad metonymiam in verbis consecrationis statuendam cōducit exemplum circuncisionis.

3. Eiusdē farinae est secū dum exemplum: Agnus

ESSE IN EVCHARIS. 76

Agnus est trāsitus, siue Phasē. hic enim sermo in scripturis sacris non legitur. Est quidē Exodi 12. scriptū: Immolate phasē: Non confringetis os phasē: Omnis alienigena non comedet ex phasē: vbi nomine phasē (quod ad verbum, transitum significat) intelligitur agnus quem iussu Domini immolabant filij Israel, ac deinde eius sanguine postes suos oblinebāt, eo vesperē, quo eos Dominus erat ex Ægipto educturus. Cæterum, aduertere oportet hoc capite triplicem commemorari transitum. Primus est angeli de nocte per terram Ægipti transeuntis, simulq; omne primogenitum Ægiptiorum necantis. Secundus est: quando viso sanguine agni in postibus domorum filiorum Israel, velut signo attestante ibi Israelitas habitare, præterijt ipse percussor angelus, à Domino non permissus eò ingredi. Tertius est ipsorum filiorum Israel ex Ægipto. Horum nullum designat agnus qui quotannis immolabatur & comedebatur, nisi secundum: idque hoc sensu, quia Dominus prohibuerat percussori angelo, ne quenq; qui postes domus suę sanguine eius tinxisset, lederet. Erit, inquit, vobis in signū, (hoc

Agnus est transitus.

EXO. 12.

(hoc est, pro vobis erit angelo percussori signum) Videbo sanguinem, & transibo vos. At quid hæc significatio ad significationem, qua corpus Christi per panem designari fingitur? Signa eiusmodi nullam analogiam aut similitudinem cum re signata requirunt, sed pro placito assumuntur: sicuti Moyse miracula testabantur Moysen à Deo esse missum. Agnus igitur transitus appellatur, magis per illum tropum, quo causa recipit nomen sui effectus: utpote cuius sanguinis litio- ne liberati sunt Israelitæ ab angelo percussore, transeunte, & occidente ubique non inuenisset domus postes hoc sanguine oblitos. Putare autem propterea vocari transitum, quòd ad designandum seu commemorandum transitum Israelis ex Ægypto immolaretur (quanquam nec si hoc quoque fingatur, poterit hæc significatio Caluino patrocinari) apertus est error: quum non tantum agnus ille, qui longo post tempore immolabatur in paschatis festo, phasæ vocetur, sed etiam is, qui priusquam migrassent ex Ægypto immolatus est: ut clarè constat Exodi 12. Significatione verò ex similitudine & analo-

analogia sumpta (de qua omne inter nos certamen est) ipsum Christum significat: ut affirmat ipse Dominus Lucæ vigesimo secundo, Ioannes Baptista Ioannis primo, & Ioannes euangelista cap. 19. Petrus prioris suæ epistolæ cap. 1. & Paulus prioris ad Cor. 5. Quare si in scripturis vsquam reperisset Calvinus huiusmodi locutionem: Agnus in Pascha immolatus est Christus: aut, Circuncisio carnis est circuncisio spiritus: aliquanto tolerabiliore faciem haberent exempla eius.

Tertium exemplum Caluinicæ regulæ est: Sacrificia sunt expiationes peccatorum. Legimus in Leuitico sacrificijs dimitti peccata, quòdque sanguis animalium pro animæ piaculo sit: & apud Apostolum, omnia penè in sanguine mundari, ac sine sanguinis effusione non esse remissionem. Nec etiam dubium est, quin omnibus illis sacrificijs Christus sacerdos noster & hostia præsignatus fuerit: at quòd per illa sacrificia hominibus poenitentibus & in Christum credentibus, non fuerint remissa peccata, non video qua ratione probabit Calvinus. Quamobrem non est necesse

Quid per analogiam agnus ille designat.

3. Sacrificia sunt expiationes peccatorum. Leu. 17. & 4. Heb. 9.

has

CORPVS CHRISTI

has sententias: Orabit pro peccato eius sacerdos, & dimittetur ei: & , Sanguis pro anime piaculo est, plerasq; similes, improprie aut medietatis tropis exponere. Sed vtrumlibet accipe, Caluine: Vel de carnali Iudæo offerente sacrificium loquitur scriptura dicens: Orabit pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei: atque vt vera sit scriptura, peccatorum remissionem intellige non spiritalem, qua anima Deo reconciliatur ad euasionem æternæ poenæ, sed quandam à temporalibus supplicijs ereptionem: Aut de spiritali Iudæo loquitur, vbi ait: Dimittetur ei. qui sermo Moyfi sine tropo verus est: Quemadmodum illi, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & , Mundat ecclesiam laacro aquæ: & , Gratia est in te per impositionem manuum mearum etc. vtq; multi similes. Originem, ait Leo, quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis. Dedit aquæ quod dedit matri. Virtus enim altissimi & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem. Quid enim sanandis ægris, illuminandis cæcis, viuificandis mortuis aptius fuit, quam

Sermo.
5. de na-
tali Do-
mini.

ESSE IN EVCHARIS. 78

quàm vt superbiæ vulnera humilitatis remedijs curarentur? Hæc ille. Verùm de nouæ legis sacramentis alibi plura. De veteribus autem sacrificijs rectè ait Augustinus: Hoc genus peccati (scilicet superbiæ) non dixit vllò genere sacrificij purgari oportere, tanquam insanabile iudicans, illa duntaxat curatione, quæ per sacrificia gerebatur: qualia facienda in hac scriptura præcipiuntur: Quæ si per seipsa attendatur, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsæ quarum hæc sacramenta sunt inquiratur, in eis inueniri poterit purgatio peccatorum. Item libro 6. contra Iulianum: Circuncisione corporis aufer-
tur infanti originale peccatum. Venit ad Abraham Dominus, inquit Ambrosius, venit ad Mo-
sen, venit ad Mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore. Aduentum eius ex beneficijs recognoscimus: alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi iustificatio est. Circūcisio purificauit, sanctificauit lex, iustificauit gratia. Vnus in omnibus, & vnū omnia. Nemo enim mundari potest nisi qui metuit Dominum. Nemo legem meretur accipere, nisi purificatus à culpa. Nemo accedit ad gra-

Quæst.
25. sup.
Nume.

Cap. 3.

Lib. 7 in
Lucam
cap. 13.

ad gratiam, nisi nouerit legē: Ergo populus Iudæorum neq; purificari potuit, quia circuncisionem non animi, sed corporis habuit: neque sanctificari, quia virtutem legis ignorauit, qui carnalia magis quam spiritalia sequebatur: (lex autem spiritalis est) neque iustificari, qui delictorum suorum poenitentiam non gerebat, et ideo gratiam nesciebat. Subscribit his Leo: Et hoc, inquit, magnæ pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint qui in illud credidēre promissum, quam qui suscepēre donatum. Et sermone alio: Patriarchæ, inquit, & prophetæ, & sacerdotes, omnesque sancti qui prioribus fuēre temporibus, eiusdem sunt Spiritus sancti sanctificatione vegetati, & sine hac gratia nulla vnquam instituta sacramenta, nulla sunt celebrata mysteria: ut eadem semper fuerit virtus charismatum, quamuis non eadem fuerit mēsurā donorum. Hæc Leo. En, hi de tropo nil cogitantes, verū sensu proprio sua dicentes, asserunt Dominum per circuncisionem & ea quæ erant sub veteri lege sacramenta, purgasse homines

Ser. 3. de
de nati.
Domini

2 de pen
techofte
17.

mines à peccatis. Nec his obstat quod ait Apostolus, Impossibile est sanguine hircorum auferri peccata. Ibi enim non negat, Christi sanguinem per vetera illa sacrificia operatum, sed tantum dicit ipsum brutorum sanguinem, si seorsum à Christi sanguine consideretur (quemadmodum Iudæi carnales eum sibi applicabant: dum relicto corpore, vmbre sequebantur inanitatē) nil gratiæ corā Deo propria virtute hominibus afferre: uti sanè ex textu vel vtcunque expenso satis liquet. Hic igitur sermo, Sacrificia sunt expiationes peccatorum: rectè sine metonymia intelligi potest.

Occur-
rit obie-
ctioni.

Tertium exemplum est, quod Deus dicitur in arca fuisse præsens: iuxta quod scriptū est: Nō apparebis in cōspectu meo vacuus. Et tamē (subdit Calvinus) arca nō est versa in diuinitatem: sed quia significabatur Deus ibi, ideo dicitur præsens fuisse.

Tertiū
exēplum

Respondeo. Ibi peculiariter Deus præsens esse dicitur, vbi peculiariter bona operatur, & gratiā suā effundit. iuxta illud Iacob, (postquam magnificā promissionē à Deo accepisset, ac intuitus fuisset scālā ad cœlos vsque porrectam, perque eam & ascen-

ascendētes & descendētes angelos) à som-
 no expergefacti: Verè Dominus est in
 Gen.28. loco isto. Ad eundē modum dicebat Sa-
 1.Reg. muel: Num coram Domino est Christus
 eius? quasi dicat: Hicne est, quem Domi-
 no placet vngere? Et ipse Dominus simili
 locutione vtitur 3. Regum nono, vbi ve-
 lut explicans quomodo in templo habita-
 ret, ait: Erunt oculi mei, & cor meum
 ibi cunctis diebus: nempe ad exaudiēdum
 Cap.8.3 in eo me deprecantes. Idq; in sua oratione
 Regum. explicat Salomon: Ergone, inquiens, pu-
 tandum est, quòd verè Deus habitet super
 terram? Si enim coelum & coeli coelorum
 te capere non possunt, quanto magis do-
 mus hæc quam ædificauit? Sed respice ad
 orationem serui tui, & ad preces eius Do-
 mine Deus meus: audi hymnum & ora-
 tionem quam seruus tuus orat coram te
 hodie, vt sint oculi tui aperti super domū
 hanc nocte ac die: super domū de qua di-
 xisti, Erit nomen meum ibi: vt exaudias
 orationē quā orat in loco isto ad te seruus
 tuus: vt exaudias deprecationē serui tui &
 populi tui Israel, quodcūq; orauerit in lo-
 co isto, & exaudies in loco habitaculi tui
 in coelo: & cūm exaudieris, propitius eris.

Hinc

Hinc & psalmista canit ei: Non habitabit
 iuxta te malignus, neq; permanebūt iniu-
 sti ante oculos tuos. Quia itaq; dicit Do-
 minus Exodi 25. Præcipiā & loquar ad te
 supra propiciatoriū, ac de medio duorum
 Cherubin qui erunt super arcā testimonij,
 cūcta quæ mādabo per te filijs Israel: ideo
 dicebatur Dominus in arca præsens esse,
 sicut et in toto sanctuario: de quo eodē ca-
 pite dicit Dominus, Facient mihi sanctua-
 riū, & habitabo in medio eorum. Et quod
 Deuteronomij 23. legimus, Deum ambula-
 re in medio castrorum vt eruat Israel, &
 tradat ei inimicos: atq; ideo eum nihil foe-
 ditatis in castris velle apparere (ne scili-
 cet offendatur foeditate excrementorum)
 propterea dictū est, quòd Deus author sit
 omnis honestatis, ciuilitatis, decētiae, atq;
 eorum quæ commoditatem præstant hu-
 mano generi. Sic & Augustinūs: Mo-
 ses, inquit, intrauit in nebulam vbi erat
 Deus, id est, vbi expressiora signa fiebant,
 quibus nosceretur Deus. Rursum libro lo-
 cutionum ad illud capitis 28. Geneseos,
 Dominus est in loco isto: Atque si di-
 ceret, inquit, est hîc demonstratio Do-
 mini. Itidem ergo, non per significa-
 tionem

Lib.
 quæstio
 nū super
 exodum
 cap. 75.

L tionem

tionem sed per peculiarem Dei operationem, explicata est Dei praesentia in arca: tametsi etiam verum sit, arcam gessisse figuram Christi. verum de literalis sensu nobis quaestio est. Quod vero ait, in scripturis arcam dici Dei praesentiam: apertum est mendacium. Et haec quidem de exemplis, quae produxit è veteri testamento Calvinus.

*Exempla
è nouo
testamē-
to allata*

Ad eas scripturas procedamus, quae ex nouo petuntur: quarum prima est, Columba est Spiritus sanctus. quae in scriptura canonica nusquam, ne in æquiualentis quidem sermone legitur: sicut nec quod lingua ignea (quanquam eadem esset ratio) sunt Spiritus sanctus. Idque facile ex simili scripturae loco poterimus discere. Exodi 19. dicitur Dominus Deus descendisse in igne super montem Synai: sicut Lucas dicit Spiritum sanctum corporali specie uoluminam descendisse. Exodi 24. dicitur: Erat species gloriae Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel: sicut in euangelio dicit Ioannes baptista: Vidi spiritum Dei descendentem quasi columbam de caelo: & mansit super eum. Illi quippe quod ait Ioannes, Vidi, respondet illud apud Moysen: In conspectu filiorum

rum Israel: & illi quoque Ioannis: Quasi columbam, correspondet illud, Quasi ignis ardens. Denique illi: Spiritum Dei, consonat, Gloriae Domini: Ita ut potuerit & his uerbis efferre Ioannes sententiam suam: Erat autem species spiritus Dei quasi columba super Christum in conspectu meo: apud Moysen uero, pro, Gloria, licuisset ponere, Spiritus. Descendit namque Spiritus in donatione legis, sicut in die Penthecostes super Apostolos: quemadmodum praclare ex scripturis ostendit diuus Augustinus capite 15. lib. 2. de Trinitate, & quaestione 55. super Exodum. In sententijs autem iam citatis nequaquam dixit Moyses: Ignis est Deus (etiam per metaphoram uel efficientiam, non autem per analogiam signi ad signatum, dixerit: Deus noster ignis consumens est) imò Deuteronomij quarto, loquens de descensu Domini super montem Synai in donatione legis: Formam, inquit, Dei penitus non uidistis. & iterum: Non uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est uobis Dominus. Sanè si ignis signum erat & similitudo representans Dominum: (quod ex Caluini sententia dicere oportebit) falsum erit quod iam dicit Moyses: Formam Dei penitus

non vidistis. siquidem quandam Dei formam viderunt Israelitæ, nempe igne. Sed non arguamus Moysen. Dicitur namque Dominus Deus descendisse in igne, tanquam in effectu suo: quemadmodum & in arca præsens esse scribitur. Igne autem, & cæteris terribilibus portentis, velut per similitudinem quãdam designabat Deus, qualia quantaque ad torquendos impios ac rebelles, in thesauris suis abscondita haberet. Sicut & lingue igneæ dispersitæ, quæ super capita Apostolorum requieuerunt, significabãt Spiritum sanctum, vt effectus causam: Per similitudinẽ verò, ideomata omnium gentiũ longè diuersissima & plurima, amorem quoque Apostolorũ: quibus duobus in vniuerso orbe Christi euãgeliũ plantãrunt. Simili modo, colũba Spiritum sanctum repræsẽtabat, videlicet vt effectus suam causam: Per similitudinẽ autẽ, Christum esse vnctum à Spiritu mansuetudinis, quò pacem & misericordiã Dei, velut columba à Noë ex arca emissa, verbis & prodigijs in spiritu Dei factis, pauperibus & contritis corde nunciaret, ac eã gemitu suo inenarrabili suique ipsius velut auis mũdæ oblatione, à Patre impetraret:

ret:

ret: denique, vt tanquã colũba fecunda, de sua plenitudine alios regeneraret, baptizãs eos in spiritu suo. Vnde Ambrosius ait: *Lib. 1. de sacramẽt. c. 5.* Ecce quasi columba Spiritus sanctus descendit. Non columba descendit, sed quasi columba. Memento quid dixerim, Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis istius veritatẽ. verè carnẽ Christus suscepit. Spiritus enim sanctus in specie columbe, non in veritate columbæ, sed in specie columbæ descendit de cœlo. Dicit quidem Augustinus quodam in loco, columbam dictam esse Spiritum Dei, idque ea locutione qua signum accipit nomen signati: sed & effectus apud eum inter signa numeratur. Vnde contra Maximinũ scribens, ait: Spiritum sanctum significando monstrãrunt, columba propter amorem sanctum, ignis autem propter charitatis lumẽ atque feruorẽ. Adde etiã quòd parum sollicitus erat Augustinus de verbis, dum & sensus erat in tuto, & à troporum excogitatoribus non exagitabatur. Cæterum, demus disertis verbis in euangelio scriptum esse: Vidit Ioannes columbam quæ erat spiritus sanctus: num tamen vlla ex parte similis est ea oratio huic: Hoc est

L iij corpus

Episto.
102. ad
EuodiũCap. 19.
lib. 2.

corpus meum? minimè. neque enim inter columbam & Spiritum sanctum consistit similitudo, sed inter columbam & Christum à Spiritu sancto vnctum. Similis verò est illa sententia: Columba est spiritus sanctus, huic, Israelita coena agni paschalis refectus est Christi corpus: quoniã inter Iudæum paschali coena recreatum, & eum qui spiritaliter Christi corpore est nutritus, analogia est signi ad signatum, non autem inter Christi corpus, & cibum est causaque; ut quis sit spiritaliter pinguis, & hominem alimento agni refectum.

Secundum exemplum ex nouo testamē. Sequitur: Christum induistis quotquot in Christo baptizati estis. [Hæc sententia, inquit Calvinus, nihilo obscurior est quam illa, Hoc est corpus meum.] Minor quid eo exemplo sibi velit ubi nec aqua baptismi dicitur esse Christus, nec aliqua vestis dicitur Christus, sed potius quod Christus sit vestimentum nostrum, ut qui nos vestiat: sicut vocatur sapientia & iustitia nostra, quia sapientes & iustos nos facit. Porro usus vestis varius est, & multiplex: præcipuus tamen, hominem tegere ne vel frigeat, vel nudus erubescat. Minus principalis usus sunt, si assumatur vel ad ornatum, vel ad distinctionem eius qui ea induitur. Alia

siquidem est virilis vestis, alia foeminea: alia militis, alia agricolæ: alia seruorum regis huius, alia illius. Et quidem ne erubescamus, tegit nos Christus, dum peccata remittit, dicente psalmista, Beati quorum tecta sunt peccata: dum charitate nos inflammans, per charitatem operit multitudinem peccatorum nostrorum. Protegit verò nos ne lædamur, ubi vestem nuptialem nos induit, hoc est, quando sponsi qui ipse est gloriam nos querere facit. Vnde & illud prouenit, ut è nuptiis non eiciamur: dum nempe bonum operari nos facit, scribens opus legis in cordibus nostris, ut simus factores legis, faciamusque; quæ legis sunt: imò consummemus legem: Per quod fit, ut in die cum iudicabit Deus (qui secundum veritatem iudicat) occulta hominum, vestiti & non nudi inueniamur: ut non appareat confusio nuditatis nostræ, qua ex nobis ac naturaliter nudi sumus: Per quod denique; fit, ut defendant nos cogitationes nostræ, puraque; conscientia, contra iram Dei, indignationem, tribulationem & angustiam. Tunc eadem opera ornabunt nos, dum ob illa nobis erit gloria, honor, pax. idque; merito: sunt enim (ut ait Ioannes) sanctorum iustificationes byssinum candidum & splen-

Psal. 31.

1. Pet. 4.

Rom. 2.

Apoc. 3.

Apoc. c.

19.

L iij & splen-

& splendens. Distinguētque eadem opera filios Dei à filijs diaboli: sicut nunc distinguunt. Vnde Ioannes: Qui facit peccatum, inquit, ex diabolo est: & omnis qui facit iustitiã, ex Deo natus est. Insuper & filios Adæ veteris à filijs Adæ noui: quẽadmodum sub indumẽti parabola ad Ephesios 4. latè explicat Apostolus, vt omittamus multiplicem operũ varietatẽ, quæ sanctis est inter sese cũ multo decore. Vnde psal. 44 lit propheta: Astitit regina à dexteris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Atqui hæcenus de vestibus quibus nos Christus induit, vel de vestis quæ est ipse Christus, vsu. Quid itaque Apostolus vult, dicens: Omnes quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis? nempe efficaciam baptismi designat, qua operatur mortificationem vitæ veteris in omnibus, & vt in nouitate vitæ ambulemus: sicut ipsemet ad Collos. 2. & ad Rom. 6. declarat. In omnibus, dico, quãtũ ex eius p̄det efficaciam. Vnde cum Apost. dixisset, Omnes filij Dei estis p̄ fidẽ quæ est in Christo Iesu: quia fides sola, nisi subsequatur baptismũ, nõ facit Dei filios, vt nec cõtrã baptismũ sine fide, sed vtraq; debet adesse, subne-

Cit:

stit: Quicumq; in Christo baptizati estis, Gal. 3. Christũ induistis: et iterũ, Omnes vos vnũ estis in Christo Iesu. Nullo pacto ergo hoc Apostoli, quod de baptismo, & Christo induendo dicit, signat aquam baptismi sic dici Christum, quomodo dictum est: Hoc est corpus meum. Nam & in epistolis ad Romanos & ea quæ est ad Rom. 13 Ephesios, mãdatur vt induamus dominũ Ephe. 4 Iesum Christum: neutrobique facta mentione symboli, baptismi, vel similis cuiusquam alterius rei, sed dũtaxat sanctæ conuersationis, quæ non aliunde quàm ex Christo obtinetur: Sicut veterem Adam dicimur indui, non quòd tantũ signum illius gestemus aut symbolũ, verũ quia verè in seruitute cõcupiscentiæ, quam nobis ingenerauit, ei similes sumus.

Exemplum quod sequitur, magis vrget Tertium
Calvinus: Petra erat Christus: vt decla-
ret etiam metonymicè panem dici Christi
corpus. Quid ergo de hac re sit expendamus. Calvinus cũ in Institutione nomine Petre lapidẽ ex quo Israelitis aqua manauit, intelligat: in vltima tamen admonitione VVestphali à VVestphalo coactus ex glosa ordinaria, non saxi duritiem interpretatur,

pretatur, sed ex saxo profluētē potū. Atq; sanè non absurdè petra ponitur pro aqua ex ea fluente, eo tropo quo solet nomen causæ effectui attribui. Ambrosius in psalmū 38. ad hunc sensum alludit: Nōnne, inquiens, vmbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo: quæ fugiētes se populos sequebatur vt biberēt & non sitirent, redimerentur & non perirent? Maximè autem, quòd Psalmista aquam Israelitas comitatam subindicet vbi ait: Percussit petram & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerūt: hunc sensum amplectamur. Et ne subterfugere videamur, relinquamus Chrysostomi expositionem, vocantis manna & aquam illam spiritalia, quia Spiritus sancti virtute & illud Israelitis descendit, & hæc ex petra profluxit: Spiritalia autem ea idcirco vocemus, quia alterius & sublimioris rei sunt significatiua (sicut mundus iste spiritaliter dictus est Sodoma & Ægyptus: quia per hæc duo figuratè in scripturis designatur) maximè cum dicat Apostolus eodem loco de his quæ contigerunt Israelitis: Hæc in figura facta sunt nostri: & Omnia in figura contingebant illis. Sed illud: Omnes eādē

escam

escam spiritalē manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalē biberunt: nequaquam dixit Apostolus comparādo eos nobis, quasi videlicet patres illi in māna eundem cibum nobiscum, nempe corpus domini, accepissent, & in aqua petræ sanguinē Christi, vti nos habemus in eucharistia. Hūc enim sensum dicti Apostolici si quis sequatur, multa incurret absurda. In primis, vt fateatur illos, quādocunq; comedebāt aliquid mānæ vel aliquid aque illius bibebāt, communicasse semper corpori & sanguini domini: idq; ppetuò vel ad vitam æternam, vel ad damnationem. Porrò semper eo cibo & potu vsi sunt: ac proinde perpetuò in cōmunionē eucharistiæ versati sunt. Ex hoc absurdo sequitur aliud: nempe quòd deficiēte manna & illa aqua, cum ingrederētur terrā promissionis, defierint & boni, qui inter eos erant, cōmunicare corpori & sanguini domini: Boni, dico, qui quia dominum nō ad iram prouocauerunt vt cæteri, quos in deserto prostravit dñs, terram promissam intrare meruerant: nisi fortè Caluini mystæ & id audeant pronunciare, in omni suo cibo & potu illos eucharistiam habuisse,

Est itaq;

Est itaque sensus Apostoli: omnes patres in deserto eundem inter se cibum, videlicet manna, eundemque potum omnes communiter habuisse: sicut dicit, Omnes mare transierunt, & omnes sub nube fuerunt. quod & sic poterat efferre: Omnes idem mare transierunt, & Omnes sub eadem nube fuerunt, & Omnes per Mosen in eodem mari eadem nube eodemque baptismo baptizati sunt. Augustinus tractatu 26. in Ioannem, dicit spiritalem eandem escam manducasse nobiscum patres nostros non patres murmurantium Iudæorum, sed eos qui ex miraculo manne, & Petre profundentis aquam, Christum intellexerunt viuificum cibum suum esse. Verum Apostolus hic appellat patres nostros, non tantum fideles illos patres: verbi causa, Mosen, Aarō, Phineen, & similes, sed et murmuratores, illorumque qui ob infidelitatem suam à deo in deserto prostrati sunt: à quibus non exigebatur vt ex manna Christi carnem, vel ex aqua petre Christi sanguinem agnoscerent: Quinimò nec Moyse nec Aaron, quoties manna manducabant, toties ad Christi corpus cogitationem referebant, quemadmodum cum agnum pascha-

paschalem ederent. Nam licet sacramenta communi nomine vocentur & miracula, quæ in illo populo ad futurorum præsignationem gerebantur, eiusque populi gesta & ritus, qui eis ad colendum Deum erant præscripti: longè tamen alia ratione. Propriè namque ritus colendi Deum sacramenta erant, non ita alia. Sicut & sub Christo alia ratione baptismus sacramentum est, alia in aquis Syloë cæci nati illuminatio, quauis eadè res signetur vtrinque, videlicet illuminatio spiritus, sordiumque que intellectum obnubilat, deterfio. Miracula enim & gesta prophetarum tantum quædam indicia sunt spiritualium, & velut verba quædam semel pronunciata, transeunt. At ritus à Deo instituti, quibus ipse colatur hominibusque medeatur: non solum contemplandi sunt, verumetiam donec eos Deus aboleuerit, cum magna authoris eorum reuerentia & fiducia medelæ per eos ex re quam significant percipiendæ, sunt celebrandi. Apostolus igitur, posterioris ad Corinthios 9. capite, non comparat vetera sacramenta, quibus Deum colere mandatum erat populo, cum sacramentis quæ Christus ad Deum colendum instituit: sed do-

sed docet gesta populi illius, quæque in eo contigerunt miracula, in figuram nostri contigisse. Patres nostri, inquit, omnes in Mose baptizati sunt, in mari, & in nube. Quomodo enim diceret eos baptizatos in mari & in nube, quum ad baptismum aquæ lotio vel tinctio, aut saltem contactus aquæ requiratur: & tamen nec nubes super eos pluisset, nec nisi sicco vestigio mare transisse legantur? Non itaque in veritate baptizati sunt. Adde quòd non eo fine dominus eis per mare transitum præbuerit, quòd peccata eis remitteret: (sicut per baptismum hodie nobis remittit) quandoquidem id à Mose nõ est promulgatum: sicut alia remedia contra peccata instituta. Neque igitur in mari baptizati dicuntur, quòd ibi virtutem baptismi acceperint, sed quia in mari & nube nostri baptismatis figura præcessit: sicut & Petrus per aquam diluuij, arcam Noë cum octo hominibus in sublime erigentis, et saluantis, docet baptismum fuisse figuratum. Et certè apta est baptismi vmbra in transitu per mare rubrum, & protectione nubis. sicut enim Ægyptij in mari mortui sunt, & Israelitæ non ante eius transitum ab illis libera-

liberati: ita in baptismo moriuntur & sepeliuntur peccata, atque ibi primùm ab eis fideles saluatur. Rubrum autem est mare: quia baptismus ex rubeo Christi sanguine omnem suam efficaciam habet.

Nubes verò, quæ populum & antequam ingressus esset mare, & postquam egressus est, deduxit, donec venirent ad terram promissionis: quæ item eos per diem a nimio calore protegebat, & per noctem illuminabat: quæ denique Ægyptios ne nondum mare ingressos Israelitas opprimerent, impediuit, & cum iam illi mare intrassent plurimos eorum ab aquis necdum obrutos occidit: aptissimè Spiritum sanctum refert, utpote qui ecclesie cathecumenos et ad baptismum deducit, & ne ante illum perceptum suis peccatis opprimantur, defendit, infidelitatemque & alia scelera, etiam ante regenerationem, in eis mortificat: dans eis fidem & poenitentiam. Regeneratorum quoque dux est in prosperis: dum eos a nimio concupiscentiæ carnis æstu tuetur, et in aduersis sua consolatione, ne succumbant, corroborat. Sicut autem nihil iuuabat hic transitus maris rubri, & nubis obnubilatio, quominus terribiliter à Deo prosternerentur in deserto, qui no-

qui nouis sceleribus Dei iram sibi concitabant, cordibúsque reuertebátur in Ægyptum: ita quoq; nihil prodest baptizatum esse, illuminatum esse, donumque coeleste gustasse, et participasse Spiritum sanctum, si iterum quis prolabatur ad antiqua scelera. Et hæc indubiè est Apostoli sententia de vmbra baptismi: quam ideo præmissimus, vt facilius innotescat eiusdè de mánâ & aqua è petra fluente, sententia. Dicit igitur Apostolus omnes patres, tum bonos, tum etiã Deo rebelles, edisse eundem panem, videlicet mánâ, & eundem bibisse potum, nimirú aquã Petræ: idque vtrunq; miraculo insigni à Deo datú fuisse, ad aliquid sublimius cõtestandum. Quam contestationem seu significationẽ vt melius
 1. Co. 10 explicet, præmittit quòd bibebant de petra quæ illos semper comitabatur, hoc est, de aqua ex illa petra manante, & nusquam eis deficiente: (Sicut enim nunquã defuit eis columna nubis posteaquam eam accepissent: ita nunquam manna, nunquã defuit eis aqua. Primùm enim Exodi 15. cap. aquas amaras reddit dulces. Secundò, ad duodecim fontes deducit eos. Tertiò, in
 Exo. 17. Raphidim ex petra Oreb exit aqua.
 Quartò,

Quartò, in Cades aquæ cõtradictionis ex Nu. 20. petra datæ sunt. Quintò, ex puteo dat eis Nu. 21. dominus aquas prope Arnon. Apostolus autem meminit solius aquæ quæ ex petra profluxit: quia bis ex petra magno memorandoque miraculo aquam acceperunt, & ex aquis cõtradictionis de petra quoq; datis, torrentes & riuuli scaturierunt: in alijs autem aquis nihil adeò singulare contigerat. Ad quem modum etiam Moyfes Deuteronomij 8. reliquis aquis subintellectis, riuos dútaxat recitat, qui ex illa petra emanarant. Ductor tuus, inquit, fuit in solitudine magna atque terribili: in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ: qui eduxit riuos de petra durissima, & cibauit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Postquam igitur Apostolus dixit: Petram seu aquam de petra nūquã defuisse: (quod vtique de manna velut clarum intelligendum relinquit) deinde quid designatum fuerit per illam petram seu aquam explicat: Petra, inquit, erat Christus: hoc est, aqua de petra Christum significabat. Sed contra hanc Apostolici loci explicationem obijcias: Si trástitus maris rubri, &
 M prots-

CORPVS CHRISTI

protectio nubis, Christianorum baptisma figurat, nō autem propriè ipsum baptismi effectum, nisi mediante ipso baptismo: igitur nec manna nec aqua de petra, immediatè Christum designat, sed tantum eius signum, quo designetur eius participatio. Quorsum enim tam dissonè nunc sacramentum baptismi præsignatum dicitur, nunc Christum: quum in nouo populo quemadmodum trāsitu Israel per mare respondet baptismus, ita manna & dicto potui respōdeat eucharistia? Respondeat Apostolus pro se, & dicat, Non recedo à præsignatione mysteriorum, sed vti trāsitu per mare baptismum dico præfiguratum: ita per aquam de petra, & manna, eucharistiam: Attamen, cum reipsa eucharistia Christum contineat: dum dico petram (sub qua intelligo & manna) significare Christum, dico etiam petram & manna eucharistiam significare, quæ ita à fidelibus, siue mortuam fidem habeant siue viuam, æqualiter sumitur: sicut omnes Israelitæ, tam carnales quàm spirituales, indifferenter manna edebant, & de petra bibebant. Viden ergo, quomodo Apostoli sententia non deprimat, sed

ESSE IN EVCHARIS. 89

sed confirmet catholicam sententiam de corporis & sanguinis Christi corporali presentia sub speciebus panis & vini, quæ prima fronte infidelibus seruire ad eius subuersionem putabatur?

Porro ne propria tantum in medium attulisse videamur: proferam duos celebres doctores, docentes Apostolum hoc loco figuras protulisse sacramentorum, baptismi, & eucharistiæ, ac ex consequenti & Christi, qui est eucharistia, cibisque & potus corporalis fidelium. Ambrosius in Psalmum 38. scribit: Ergo quæ nunc celebrantur in Ecclesia, eorum umbra erat in sermonibus prophetarum, umbra in diluuiio, umbra in rubro mari, quando baptizati sunt patres nostri in nube & in mari. Umbra in petra, quæ aquam fluxit, & populum sequebatur. Nōne illud in umbra erat sacrosancti huius mysterij sacramentum? Nōne umbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, quæ fugiētes se populos sequebatur vt biberent, & nō sitirent, redimerentur & non perirent? Sed iam discessit umbra mortis & caliginis Iudeorum: dies appropinquauit ecclesiæ. Videmus

M ij nunc

CORPVS CHRISTI

nunc per imaginē bona, & tenemus imaginis bona. Vidimus principē sacerdotum ad nos venientem: vidimus, & audiuius offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi merito, tamē honorabiles sacrificio, quia etsi nunc Christus non videtur offerri, tamen ipse offertur in terris, quādo Christi corpus offertur. Imò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificiū quod offertur. Itē libro de ijs qui mysterijs initiantur: Quid edamus, inquit, quid bibamus, alibi tibi per prophetam Spiritus sanctus expressit dicens, Gustate & videte quoniam suavis est dominus: Beatus vir qui sperat in eo. In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Vnde & Apostolus de typo eius ait: Quia patres nostri escā spiritalem manducauerunt, & potum spiritalem biberunt. corpus enim Dei, corpus est spiritale: corpus Christi corpus est diuini spiritus. Idē alibi: Figura quæ antè præcessit, tēpore Moyfi, quid habet? quia cum sitiret populus Iudæorum, & murmuraret quòd

Cap. 9.

Li. 5. de sacram. cap. 1.

ESSE IN EVCHARIS. 90

quòd aquam inuenire non posset, iussit Deus Moyfi vt tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndā maximam fudit. sicut Apostolus ait: Bibebant autem 1. Co. 10 de consequenti petra. Petra autem erat Christus: non immobilis petra, quæ populum sequebatūr. Et tu bibe, vt te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyfes, hoc est, propheta: Virga, hoc est, verbum Dei. Sacerdos verò Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Hæc Ambrosius. Augustinus in ipsa Apostoli verba scribēs: Trac. 11 in Ioan. Quando, inquit, manna manducauit populus Israël? cum transisset mare rubrum. Mare autem rubrum quid significet, audi Apostolum: Nolo autem vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerūt, & omnes mare transierunt. Vt quid per mare transierunt? & quasi causam quæres ab illo, secutus ait: Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari. Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod ge-

M iij stum

CORPVS CHRISTI

in coena domini nouissima . Quarè & illa iam erunt refutatu facilia , quæ velut similia allegat Oecolampadius : Mulier, ecce filius tuus : & , Si vultis recipere , ipse (Ioannes) est Helias qui venturus est . Illud quidem , de adoptiuo filio à domino dictū esse , patet ex ipsa naturalis filij Mariæ morte . Ioannes verò non simpliciter vocatur Helias , sed cum adiectione : Qui venturus est , seu , qui à Malachia prædicitur venturus . qui sanè ob similem cum Helia abstinentiam , feruidamque prædicationem , à propheta hoc nomen optimo iure meruerat . Qua ratione & Christus vocatur Daud . Hæc exēpla Oecolampadij omisit Calvinus : quia non metonymica sunt , sed potiùs metaphorica .

Quartum exemplū est : Christus est ecclesia : quem sermonē etiā in scriptura non reperias . Prioris ad Corinthios 12. dicit Apostolus : Sicut enim corpus vnum est , & membra habet multa , omnia autem membra corporis cum sint multa , vnum tamen corpus sunt : ita & Christus . Vbi nomine Christi intelligit Christum ipsum vnà cum ecclesia : sicut si nomine mariti simul vocentur ambo coniuges,

ESSE IN EVCHARIS. 92

ges , ob naturalem eorum inter se coniunctionem : iuxta quod dicit Christus, Mat. 19. Erunt duo in carne vna . itaque iam non sunt duo , sed vna caro : & Apostolus, Viri, Ephe. 5. inquit, debent diligere vxores suas vt corpora sua . Hæc autem naturalis coniunctio Christi cum ecclesia , propriè fit per eucharistiæ sumptionem : vt suprà ostendimus . Deinde , ex illo Apostoli ad Ephesios : Nemo carnem suam odio habuit , sed nutrit & fouet eam , sicut Christus ecclesiam , quia sumus membra corporis eius : non malè intelligas , in loco ex epistola ad Corinthios citato , etiā proprio sensu personam Christi : vt velit Apostolus prioris ad Corinthios 12. Christum habere plura ac diuersa membra , vnum sub eo corpus constituentia . Non enim appositè semper , iuxta Grammatices regulas , reddit Apostolus correspondēs verbum aduerbio similitudinis . Vt verbi gratia , quando dicit : Sicut per vnum hominem peccatum in- Rom. 5. trauit in hunc mundum etc. correspondēs verbum vel subintelligitur , vel per hyperbatō reddi debet . Interim , si ad mysticum sensum venire velis , concedā facile , quòd & Christus significet ecclesiam reliquam , quæ

quæ sub eo velut capite constituitur, maximè in gestis crucis, resurrectionis etc. Quemadmodû Augustinus rectè ex scripturis ostendit Enchiridij cap. 53. His ad scripturas, quas Calvinus ex libris veteris & noui testamenti adduxerat, velut similes huic: Hoc est corpus etc. aut ad ostédédum per metonymiã verba coenæ non absurdè accipi, responsum sit.

Alia quoque via, ex scriptura nititur probare, esse metonymiam in his verbis: Hic est sanguis meus etc. [Paulus, inquit, & Lucas, qui post alios scripserûnt, plenius & magis perspicuè interpretantur sic, Hic calix nouum testamētum est in sanguine. Nam quum semper obscurior sit breui-
In vlti- ma ad- monit. Vvest. In c. 18. Institut. para. 11. & 19. tas, naturaliter plus lucis afferet plenior locutio.] Idè: [Quum igitur hæc oratio: Calix est nouum testamentum in sanguine, significet quòd calix siue vinum offerat Dei promissionem, & efficacem eam nobis faciat per sanguinem Christi: offerat, inquam, si signum fidem excitet, videtur quòd & illa: Hoc est corpus meû, designet: Hic panis significat corpus meû, & exhibet, si fides corporis Christi, tanquam cibi spiritalis, excitetur signo.]

Respon-

Respondemus, Caluine, clariorem esse Matthæi sermonem, quàm Lucæ & Pauli: quia omittit Matthæus nomen calicis: quod vel Sacramentarijs confitentibus, huc non pertinet, nisi quatenus vinum vel sanguinem continet. Præterea, consonus est sermo Matthæi magis quàm Lucæ illi, Hoc est corpus meum: quod ab euangelistis tribus & Paulo conformiter recitatur. Cæterùm, vtriusque tam Matthæi quàm Lucæ sensum inuestigemus. Inprimis clarum est, quòd nouum testamentum, nouû foedus, seu nouû pactum aut promissio, sit illa promissio: Propitior peccatis eorum: Dabo leges meas in corde eorum. Omnes cognoscēt me, hoc est, promissio accipiendæ remissionis peccatorum: bonorum operum: vitæ æternæ: sicut Hyeremias docet. Vetus enim non promittit bene agendi facultatem, vel absolutè mercedē æternæ vitæ per bona opera, nec malè actæ vitæ veniã: tantùm verò, Si feceris, inquit, omnia quæ præcipiuntur, viues. Illa noua Dei promissio non potuit cõpleri obsistēte diuina iustitia, quæ de peccatis vult sumi poenas, & hominem impiû cõuersione iudicat indignû: nisi &

Nouum testamē- tū quid?

Vetus testamē- tū quid?

peccato-

CORPVS CHRISTI

peccatorum eius exolueretur pretium, & aliquis dignus sese offerret supplicem, cui impij talis conuersio cōcederetur. Hic est Christus Dominus: qui dum sanguinem suum in cruce fudit, nouum Dei testamentum impleri promeruit. Quocirca proprio sermone dicitur eius sanguis esse noui testamenti completiuus, seu executiuus, & exhibitiuus: quoniã ipse per eum promeritus est res in nouo testamento promissas. Quamobrem, vbi dixisset, Hic est sanguis noui testamenti: velut pro causa dicti adiecit, Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ: Perinde ac si diceret, Ideo est noui testamenti completiuus sanguis meus, quia dum effundetur, id promerebitur quod nouo testamento est promissum, videlicet remissionẽ peccatorum. Qua veluti præcipua parte expressa, intelligitur altera iustitiæ pars, bona scilicet vita, & quæ eam demum sequetur merces, vita æterna. Porrò, similis est hæc sententiã illi Moyse, quam in epistola ad Hebræos citat Apostolus: Hic est sanguis foederis vel testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Qui sanguis tam fuit infirmus & inefficax, vt in idolo vitulino

pactum

ESSE IN EVCHARIS. 94

pactum violãrint Israelitæ, quod nõ multo antè sanguine item vitulino confirmauerant. Et quod Matthæus dicit, sanguinem Christi esse noui testamẽti, quia effusus est in remissionem peccatorum: Apostolus ita pronunciauit, Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctũ semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuẽti. Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum est: mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nõdum valet, dum viuit qui testatus est. Vnde nec primum quidem etc. Ad Corinthios verò, vt Lucas, calicem vocat testamẽtum nõ simpliciter, sed in sanguine: hoc est, per sanguinem quem continet, Quasi diceret: Poculum istud est nouum testamentum, non sui gratia, sed vigore ac ratione rei quã in se habet, sanguinis nimirũ Christi.

Sanguis
quomodo
seu

Heb. 9.

*modo
appelle-
tur testa-
mentum.* seu promissio noua: vel quòd causa sit im-
pletionis noui testamenti, vel quòd ipse
quòdā fuerit à Deo Patre testamēto nouo
promissus, tanquam qui in nobis Dei pro-
missionē cōpleret: Sicut & ipse Christus
vocatur testamētū gentiū, siue foedus po-
Esa. 49. puli. Dedi te, inquit Dominus ad eum, in
foedus populi. Nā & ipse Saluator foede-
re nō veteri, sed nouo pmissus est: vt testis
est Apost. ad Roma. i. quādo ait, Paul^o se-
gregat^o in euāgeliū Dei, q̄ ante promiserat
per prophetas suos in scripturis sanctis de
filio suo etc. Quia verò Lucas expressiū
meminerat veteris paschæ, seu agni figura-
uit, & eo præsignatus fuerat ac promissus
Christus agn^o: nō q̄dē solū vt à nobis po-
stea edēd^o, verū & vt sanguinē suū p nobis
fufurus: ideo puto ipsum dixisse, sanguinē
esse testamētū nouū: Ita vt Math. intelliga-
tur dixisse sanguinē Christi esse, per quem
nos reddimur noui testamenti filij: Lucas
verò ipsum sanguinē esse illū, qui tāquam
purus, nostriq; innouator promissus erat
per testamētū nouū. Ac ita æquipollent
sibi mutuò hęc scripture: Sanguis est nouū
testamētū, & sanguis est noui testamenti:
sicut istæ, Finis præcepti est charitas: &, Fi-
nis legis Christus ad iustitiā omni credēti,

Sicut itē istę: Nouū testamētum promittit
iustitiā & vitā per Christū: &, nouū testa-
mentū promittit Christū iustificatorem.
Quēadmodum & de Christo licet dicere:
Ipse est semē promissum Abrahæ: &, Ipse
est q̄ gētes Abrahæ promissas benedicit.
Si quispiā fortē nobis obijciat Haymonis
verba, quæ habet scribēs in ii. cap. prioris
ad Corinh. Hic calix quē vobis trado, no-
uum testamētū significat, vt Fulgētius di-
cit, vel nouū testamētum cōfirmat in meo
sanguine, siue per meū sanguinē: Respon-
sum sit ei, hoc q̄dē Fulgētii dicere, vt citat
Haymo, verū vt ea ratione intelligatur
calix nouū testamētū significare, qua cau-
sa solet suū effectum. Sanguis enim Christi
est causa promeritoria rerū promissarum
nouo testamēto. De Haymone autem ne
qs remaneat scrupul^o: videātur quæ habet
ibidē paulo antè, i illud: hoc est corp^o meū.
Sicut, inqt, caro Christi q̄ assumpsit in vte-
ro virginali verū corp^o ei^o est, & p nostra
salute occisum: ita panis quē Christ^o tradi-
dit discipulis suis omnib^o prædestinatis ad
vitā eternā, & quē quotidie cōsecrant Sa-
cerdotes in ecclesia, cū virtute diuinitatis
quæ illū replet panē, verū corpus Christi
est,

CORPVS CHRISTI

est, nec sunt duo corpora illa caro quam assumpsit, & iste panis, sed vnum verum corpus faciunt Christi, in tantum vt dum ille frangitur & comeditur, Christus immoletur & comedatur: & tamen integer maneat & viuus. Et sicut istud corpus quod in cruce deposuit (scilicet ab anima) pro nostra salute & redemptione est immolatum, ita quotidie ad nostram salutem & redemptionem iste panis Deo offertur, qui licet panis videatur, corpus est Christi: Dominus enim & redemptor noster, consulens nostram fragilitati, quia cognouit nos fragiles esse ad peccandum, tradidit nobis hoc sacramentum, vt quia ipse iam non potest mori, & nos quotidie peccamus, habeamus verum sacrificium, quo possimus expiari. Ideoque quia vnum corpus faciunt, & pro nostra redemptione offeruntur, dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

Ad verba Patrum responsio.

Hactenus ad argumeta ex scripturis desumpta. Deinceps illis respondeamus, quae ex verbis Patrum fabricantur. Ex Augustino recitat Calvinus verba quaedam epistola

ESSE IN EVCHARIS. 96

epistole ad Bonifacium, Saepe ita loqui- Epist. 23
mur, vt Pascha propinquante, dicamus, crastinam vel perendinam (esse) Domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus: Hodie Dominus resurrexit, cum ex quo resurrexit tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum quibus haec gesta sunt similitudinem nuncupamus: vt dicatur ipse dies qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: et dicatur illo die fieri, propter sacramenti celebrationem, quod non illo die sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes paschae solennitates, sed omni die populis immolatur: nec utique mentitur qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum sacramentum

N   corporis

corporis Christi, corpus Christi est: sacramentū sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita sacramentū fidei, fides est. Hæc Aug. Respōdemus diuū Augustinū nomen corporis & sanguinis, accipere pro substantia corporis & sanguinis nō quomolibet concepta, sed sub certa quadā eius qualitate: ea nimirū, qua in propria specie visibilis erat dum in cruce immolaretur Christus. Quādo enim dicit: Sicut ergo secundū quendā modum sacramentū corporis Christi corpus est Christi: perstat in declaratione illius quod dixerat, Christū quotidie immolari siue occidi in cruce (Coniūctio enim, ergo, satis indicat prioris sententiā repeti) quod nō nisi per metonymiā explicari potest. Ipsa enim eucharistia siue sacramentū corporis in altari, præsentat corpus Christi immolatū atq; occisum in cruce, & sacramentū sanguinis significat sanguinem in ea specie, in qua erat cum de Christi latere percusso flueret. Sic sane conceptis vocibus corporis & sanguinis, sacramentum eucharistiæ, quin & ipsummet Christi corp⁹ sub panis viniq; speciebus contentum ac velatum, non est corpus Christi, sed signum corporis Christi: quia Christus non est in eucharistia sub ea

miseria qua in cruce fuit, verū ea ex eucharistia mēte cogitationeq; concipitur. Hoc sensu ait Hiero: Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur: vel spiritualis illa atq; diuina, de qua ipse dixit, Caro mea verè est cibus & sanguis me⁹ verè est potus: & Nisi māducaueritis carnē meā, & sanguinē meū biberitis, nō habebitis vitā æternam: Vel caro & sanguis, quæ crucifixa est & q̄ militis effusus est lācea. Iuxta hāc diuisionē & in sanctis ei⁹ diuersitas sanguinis & carnis accipitur: vt alia sit caro q̄ visura est salutare Dei: alia caro & sanguis, quæ regnū Dei nō queāt possidere. Vbi Hieron. non duas substātiās carnis, mortalis & gloriosæ, sed tātūm diuersas carnis qualitates indicat. Nec inusitata est scripturis eiusmodi locutio. Ait enim Christus: Me non semper habebitis: & A modo nō videbitis me: Quibus verbis nō asserit, se post resurrectionē nō habendū, & in ipso seculi fine, quando sicut visus est ascendere, veniet ad iudicādū viuos & mortuos, nō vidēdū in humana natura: sed significat se in miseria ac mortalitate nō ampliùs vidēdū, Quēadmodū rectè exponit Augustinus * addēs et similit̄ prorsus Apostoli locū. Et si

In 1. ca.
epistolæ
ad Cor.

Mat. 26.

Mat. 23.

Act. 1.

* Tracta
tu 94. in
Ioannē.

noueramus secundum carnem Christum, sed iam non nouimus. quo scilicet loco, nomine carnis, miseria carnis seu misera caro intelligi debet. Itē & Lucę ultimo: Cū, inquit, essem vobiscum, id est, cum adhuc mortalis vobiscum agerem. Ita deniq; & **1. Co. 15** Apostolus: Caro, inquit, & sanguis regnū Dei non possidebūt: accipiēs nomine carnis & sanguinis nō quouis modo affectas ipsas substantias, sed quatenus adhuc corruptioni subiacent. rursus alibi: Deus, inquit, ventrem destruet. quod non ita intelligetur, ac si homo post resurrectionem ventrem habiturus nō esset, sed quod non sit ciborum egestate et ventris corruptione grauādus. Atqui nec ipsis gentilibus insolita est hęc phrasis, vt patet ex eo quod scribit Ambrosius: Seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quendam adolescentē fabulæ ferunt post amores meretricios peregrè profectū, & abolito amore regressum postea veteri occurrissē dilectæ, quæ vbi non interpellatā mirata putauerit non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum, respōderit ille: sed ego nō sum ego, etc. Hęc Ambrosius. Vnde & August. interrogatus an Christus

Lib. 2.
de pœ-
nitentia
c. 11.

Episto.
146.

stus nunc sanguinē habeat: respondet eum habere quatuor humores, sed citra corruptionem: ibiq; latè demonstrat non sequi, Sanguinem habet: ergo corruptionē. quia ex consuetudine rerum expertarum, in experta opera diuina infirmitas metitur humana, & argutulè se garrere arbitratur cū dicit: Si caro est, & sanguis est: si sanguis, & ceteri humores: si ceteri humores, ergo & corruptio. Iudicauit ergo Augustinus, nomine sanguinis hominibus in mentem mox venire sanguinē talem, qualem eum hīc videmus, corruptioni nimirū & mortalitati subiacentem: Quemadmodum & vocabulo corporis humani, statim animo nostro occurrit ipsa humana effigies, ac conspicua membrorum distinctio. Eadem quoque epistola, exponens Augusti- **Episto.**
nus illud Apostoli, Non corpus quod fu- **146.**
turum est feminas: Secundum hoc ergo dixerat, inquit, Nō corpus quod futurum est feminas. Neque enim nō triticum erit **1. Co. 15**
ex tritico: sed quia nemo seminat herbam vel stipulam & multiplicia in palea tegumenta granorum, cum quibus tamen femina exurgunt, ideo ait: Sed nudum granum: hinc volens ostendere, quia si Deus

N iij potest

potest addere quod non erat in nudo femine, multo magis potest reparare quod erat in hominis corpore. Hæc Augustinus. Sicut ergo Apostolus, dum adhibuisset similitudinē ex tritico, ad ostēdendum nos eosdē numero cum resurgemus futuros, qui eramus dū moreremur: (licet alia in gloria) quod videlicet sicut non nisi ex tritico surgat in terra triticum, ita nos non alij, sed illi ipsi qui fueramus resurgemus: Sicut, inquam, hanc ex tritico adhibens similitudinem, dixit tamen nō idem corpus renasci, ideo quod cū palea resurgit, quod paleam non habebat quando seminabatur: Ita quoque dicere possumus, non idem iam esse Christi corpus, quod in eucharistia sumimus, cum eo quod crucifixum & visum est à Iudæis: quia in cruce erat miserum nudeq; conspicuum: in eucharistia autem gloriosum est & velatum, sicut Augustinus in Psalmum 98. vbi dixisset adorandam esse Christi carnem antequam manducetur, ait: Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis & bibaturi illum sanguinem, quem fufuri sunt, qui me crucifigent. quasi dicat: Non sumetis in ea specie qua videtis corpus, nec sanguinem

nem ea specie qua fundetur. Vnde subdit: Sacramētū aliquod vobis cōmendavi, spiritaliter intellectū viuificabit vos: Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamē inuisibiliter intelligi. Ecce, secūdum quod visibiliter celebratur, sacramentū est & nō corp⁹ vel sanguis sub qualitate visibili: quaten⁹ verò intelligitur, nō quidem inani phātasia, sed veraci fide: caro adoranda est, & sanguis qui fufus est. Sic in libro 3. de doctrina Christiana, ad illā sententiā, Nisi manducaueritis carnē etc. Flagitium, inquit, vel facinus videtur iubere. Figura ergo est, præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suauiter atq; vtiliter recondendum in memoria, quod caro eius pro nobis crucifixa & vulnerata sit. Quomodo August. facinus esse putat, māducare carnē & bibere sanguinem? nēpe cū sub propria specie humana intelligūtur ea sumēda. Caro (ait idē ipse) non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegeatur. Item in Psalmum 98. Putabant, ait, quod præcisurus esset

Cap. 16.

Tractatu 27. in Ioannē.

Idem.

CORPVS DOMINI

ficatæ rei solet vocabulo nuncupari. Nec iustè quisquam mouebitur, si eadem caro idemq; sanguis sui ipsorum sacramèta existât, secundû aliud atq; aliud accepta: cùm ipse dominus Iesus post resurrectionem suam sui ipsius diuersa temporum ratione typum gesserit & figuram. Apparēs enim *Luc. 24.* duobus discipulis, locutûsq; eis quantum satis esse iudicauit, dum finxit se longius ire (sicut B. August. dicit) significauit se post paucos dies in coelum ascensurû esse. Quod iter longè remotum est à communi hominum vita, quæ ipsis duobus discipulis euidentissimè figurata est. Christus ergo Christi est sacramentum: longiùs videlicet ire se fingens, longiùs suo tempore ascendentis in coelum, Idem eiusdem: nec tamen vsquequaq; eiusdem. Verus nanq; Deus, & verus homo, & fingens, & ascendens. Veruntamen aliud est figmentum terreni itineris, & aliud veritas coelum ascendentis. Nec aliquis ita desipuerit, vt propterea abnegare præsumat fingentem se longiùs ire esse verum Christum: quia ipso figmento longioris itineris significauit verum Christum ascensurum in coelum. Hæc Lanfrancus. Ex his patet, quomodo

ESSE IN EVCHARIS. IOI

quomodo Augustinus dixerit, scribens in psalmum tertium: Iudam adhibuit dominus ad conuiuium, in quo corporis et sanguinis sui figuram discipulis commendaui & tradidit. Agit nempe de corpore & sanguine Dñi prout in cruce Deo oblata sunt, & prout Christus vulneratione corporis & sanguinis effusione mortuus fuit. Libro autem 20. cõtra Faustum, apertè de *Cap. 21.* sacrificio crucis & passionis Christi loquens: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi, per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatē reddebatur: post ascēsum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. & iterum paulò infra: Deo offerebatur similitudo pro *Ibidem.* mittens veritatem sacrificij, cui erat offerenda ipsa reddita veritas in passione corporis & sanguinis Christi: Quibus verbis sacrificium nostrum vocat Augustinus sacramentum corporis & sanguinis Christi prout in cruce offerebantur. Ad eundem modum intelligitur & illud commentarij Ambrosio inscripti: (sicut ipse sensus obuius est) Qui enim morte Domini liberati sumus, huius rei me-

rei memores in edēdo et potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus. Deinde paulo pōst: Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficij diuini sanguis testis est, in cuius typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animæ nostræ percipimus. Vbi notet lector, Artopæum ex Oecolampadio, post, Potādo, ponere distinctionem: quum constet eam ibi non conuenire. sensus enim est: Dum edimus & bibimus carnem et sanguinem, significam⁹ ea quæ pro nobis oblata sunt, alioqui vel verbum Significamus, vel gerundia Edendo & Potando, non habebūt accusatiuum quem regant. Cæterum nec ita benè colligitur: Est figura corporis, ergo non est corpus. quoniā vt suprā ostendimus, idem nonnunquā suiipsius signum est, sub diuersa ratione accepti. Hinc Tertullianus: Planè, inquit, de substantia Christi putant & hīc Marcionitæ suffragari Apostolū sibi quòd phantasma carnis fuerit in Christo, cum dicit quòd in effigie cōstitutus, non rapinam existimauit parari Deo, sed exhausit semetipsum accepta effigie serui non veritate, & in

Henri-
cus Ar-
topæus.

Lib. 5.
contra
Marcio-
nē cap.
penult.

fimi.

similitudine hominis, non in homine, & figura inuentus homo, nō substantia, id est non carne: quasi non & figura et similitudo & effigies substantiæ quoque accedāt. Bene autem quòd & alibi Christum imaginem Dei inuisibilis appellat (s. Apostolus). Nunquid ergo & hīc quia in effigie eum Dei collocat equè nō erit Deus Christus verè, si nec homo verè fuit in effigie hominis constitutus? Vtrobique enim veritas necesse habebit excludi, si effigies, & similitudo, et figura phantasmati vindicabitur. Hæc Tertullianus. Sic & Ambrosius: Nec sibi, inquit, blandiatur virus Appollinare quia ita legitur: Et specie inuentus vt homo. Non enim negatus est homo Iesus, cum alibi ipse Paulus de eo dicat, Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed cōfirmatus est. Id enim vsus & moris scripturæ sic significare. Sic & in euangelio legimus: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Sicut ergo quasi vnigenitus dicitur, & non abnuitur vnigenitus Dei filius: ita vt homo dicitur, & perfectio fuisse in eo hominis non negatur. His similiter, multis in locis, loquitur Augustinus. Assumptus est, inquit,

Epif. 47

1. Tim. 2

Ioan. 1.

Cap. 6. inquit libro 2. de Trinitate, filius hominis, in qua forma ipsius Dei Verbi persona demonstraretur. Item epistola 102. dicit filium Dei per hominē monstrari: idemq; habet libro 2. contra Maximinum capite 19. Item Ambrosius in fine libri 2. in Lucam: Cum utique filius Dei in eo quod Deus est filius, non videtur, demonstrare se voluit in corpore. Imò Augustinus quæstione quadragesima secunda in libro 83. quæstionū, Christum vocat sacramentum filij Dei: Quemadmodum & Ambrosius ait: Didicimus vnam esse potestatem trinitatis, quam nos in ipsa atq; post ipsam docuit passionem. Filius enim patitur per corporis sacramentum, Apostolis Spiritus sanctus infunditur, pater quoque maxima voce signatur. Quemadmodum itaque nō sequitur: Iste (Christus nempe) est sacramentum filij Dei, ergo non est filius Dei: ita quoque nec illa est bona sequela, Hoc est sacramētum seu figura corporis domini, ergo nō est corpus domini. Quinimò, apud Latinos figuræ nomē cōmune est & ad qualitatem & ad substantiam. A fingēdo siquidem deriuatur. Fingimus autē quæ formamus, componimus,

Li. 1. de fide c. 4.

aut ef.

aut efficiamus. Fingimus quoque, quorum similitudinem producimus. Sapiētiae 7. In ventre matris figuratus sum caro. Lactantius ipse in ea significatione vsurpat: Homo, inquiēs, ex anima & corpore cōfiguratus est. Rursum alibi: Homo, inquit, ad colendū Deum & contemplandum figuratus est. Ex his intelligere licet, quomodo dixerit Ambros. sacramēta transfigurari in carnē & sanguinē Christi. Itē, Christū nūc in imagine offerri, in cēlo in veritate: quia & hīc velatus, ibi verò apertus: hīc in recordationē & significationē trāscē iam passionis offertur. Illa, inquit, nobis expetenda, in quibus perfectio, in quibus veritas est. hīc vmbra, hīc imago: illic veritas. Vmbra in lege: imago in euangelio: veritas in coelestibus. Antē agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, et offert seipse quasi sacerdos vt peccata nostra admittat. hīc in imagine: ibi in veritate, Vbi apud patrem quasi aduocatus interuenit. hīc ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciē: vbi plena perfectio, q̄a p̄fectio omnis in veritate est.

Lib. 7. cap. 4. Cap. 5. eiuldē libri. Li. 4. de fide ca. 5. Lib. 1. officior. cap. 48.

Similia

CORPVS DOMINI

Similia habet in psalmum trigesimum. Sic & Basilius rectè intelligitur : etsi iuxta Epiphanium, (in synodo Nicena secūda) & Damascenum (lib. 4. cap. 14.) vocauerit panem & vinum exemplaria corporis & sanguinis Christi ante sanctificationē, non post sanctificationem. Sicut et Ambrosius libro 4. de sacramentis capite 5. dicit : Sacerdos inquit: Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilē, acceptabilē : quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Et hæc quidē Damasceni & Epiphaniij, scribentis contra Iconoclastas, in actione 6. Nicenæ synodi, solutio, optimè seruiebat eorum tempestate, quando in missa Basilij ante consecrationis verba vocabantur figuratiua. Quòd nunc in missa eiusdē post consecrationem quoque ita appellētur: accidit ex eo quòd missa illa perturbatū ordinem post receperit. Nam tēpore septimæ synodi ad dicta Dionysij Areopagite conformiùs magis habebat. Videatur Bessarion, in libello vbi tractat quibus verbis fiat eucharistia consecratio. Panis autē & vinum, etiam ante consecrationem, exemplaria corporis & sanguinis Christi, siue antitypa, hoc est,

corref.

ESSE IN EVCHARIS. 104

correspondentes figurę vocantur: quia vti pane ac vino aluntur homines, ita et Christi corpore & sanguine, & easdem qualitates quibus panis & vinum ante consecrationem affecta erant, corpus & sanguis Christi post consecrationē habēt. Proinde cū duo illa, panis & vinum, in altari ponūtur, ex ipsa actione signatur in quid per consecrationē vertētur, ac ita figuræ nuncupantur (idq; satis congruè) corporis & sanguinis, quæ post consecrationē adsunt. Eustatius citatur ab Epiphanio in 7. synodo, tractās illud Prouerbiorū: Venite, comedite panem meum, et bibite vinū quod miscui vobis. Hic, inquit, per panem et vinum antitypa membrorum corporalium Christi prædicat. Quod quidā intelligit de mēbris mystici corporis, hoc est, de fidelibus, vt idem dicat hīc Eustatius quod Cyprianus habet in epistola ad Magnū. Interim poterit & aliter intelligi, vt sanguinē Christi corporale mēbrū Christi vocārit. Epiphanius verò putat ista verba dicta esse de pane et vino ante consecrationem, ideo fortè, quòd tunc fiat mistio. alioquin enim, etiam post consecrationem intelliguntur de ipsis, vt & antè exposuimus, &

○ Bessarion

Li. I. cō-
tra Mar-
cionem.

Circa
medium
lib. 4.
contra
Marcio.
Matth. 3

Bessarion docet. In secūda synodo Nicena agit Epiphanius de ea imagine, quę à veritate distinguitur. ait enī: Si imago corporis est panis, nō potest sanē fieri diuinum corpus. Iā quod Tertullianus ait, Christū pane repræsentare corpus: et quod Hieronymus in cap. 26. Matthæi: Postquam typicum Pascha fuerat impletū, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem qui confortat cor hominis, & ad verum paschę trāscreditur sacramentū: vt quomodo in eius præfiguratione Melchisedech summi Dei sacerdos panē & vinū offerens, fecerat: ipse quoq; veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret: Optimè explicatur iuxta catholicā sententiam, quia repræsentare idē est quod præsentem exhibere: vt rectè ex Cicerone probatur, qui pretiū rei emptitiæ præsentatū dixit, quia præsentem pecunia solutio facta est. Sed ex ipso Tertulliano hoc manifestū est, vbi ait de Deo patre, testimonium in Christi trāsfiguratione Christo perhibēti: Repræsentās, inquit, eū, Hic est filius meus, vtiq; subauditur, quem repromisi. Si enim promisit aliquando, & postea dixit: Hic est, eius est exhibentis voce vt in demonstra-

tione

tione promissi, qui aliquando promisit. Dilucidè hīc Tertullian⁹ accipit vocē Repræsentare pro Præsentē exhibere: dicitq; patrē repræsentasse filium, dum dixit, Hic est fili⁹ meus. quod impius Nestorius audet improprie accipere, ac per tropum dictum. Sicut autem Tertullianus dicit, eius esse voce exhibentis vt in demonstratione promissi, qui aliquando promisit: (loquens de Deo patre, demonstrāte filium) ita dicere nobis licet de Christo, dicente, Hoc est corpus meum: Quod enim in veteri lege sub typo esus agni paschalis promisit, hoc in coena demonstrando corpus, quod edendum dabat, exhibuit. Bella porrò est quam adfert Henricus Artopæus solutio: [Nec est, inquiens, quod istis patribus (putat Tertullianum, Basilium, Augustinum, Damascenum: quem postremum dicit testem esse, à Basilio eucharistiam vocari figuram: sed suo more, parum ingenuo, reliqua Damasceni verba, quibus docet & catholicam sententiam, & Basilij verba de eucharistia ante consecrationem esse dicta, subtricens) opponant Theophilactum, asserentem panem non esse figuram

O ij corpo-

corporis Christi, quando is intelligit nudam & inanē: quod verba eius super Marcum satis ostēdunt, vbi asserit non esse figuram tantū. Neque patres inanem figuram statuunt.] Rectē Artopæus: si nudam figuram rectē explicaret. Vult enim Theophilactus non esse figuram talem, in qua non sit panis transelementatus & trāsformatus in corpus domini. Artopæus autem intelligit inanem ideo nō esse figuram, quōd per signum panis, corpori domini in coelo posito fide cōiungamur.

*Theophi-
lactus.* Verba Theophilacti sunt ista: Porrō dicens, Hoc est corpus meum, ostēdit quōd ipsum corpus domini est panis, qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit: Hoc est figura, sed: Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis. Quoniam infirmus sumus & abhorremus crudas carnes comedere, maximē hominis carnem, & ideo panis quidem apparet, sed caro est. Hæc Theophilactus ibi. In caput 23. Matthæi item scribit: In veteri lege, inquit, non permittit Christus donum maius esse altario: apud nos autem altarium à donis magis

magis sanctificatur. Panes enim in dominici corpus diuina gratia conuertuntur. ideo sanctificatur ab eis altare. Rursum in 14. caput Marci: Cum, inquit, benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod etiā nos facimus, preces adiungendo, hoc est corpus meum, hoc, inquam, quod sumitis. Non enim figura tantū et exemplar quoddam dominici corporis panis est, sed in illum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem *Ioan. 6.* ego dabo, caro mea est: non dixit, Figura est carnis meæ, sed caro mea est. Et iterū: Nisi ederitis carnē filij hominis. Et quomodō inquit? caro non videtur. O homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verō propositum & carnē videntes, non ferremus, sed abhorreremus: idcirco misericors Deus infirmitati nostræ condescendens, speciem quidē panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis trās-elementat. Hactenus Theophilactus. Eat nūc Artopæus, doceatque Theophilactū sentire panē in eucharistia manere, seu corpus domini in ea

O iij   corpo-

corporaliter non esse. Suadeo potius, v-
cum magistro suo Ioanne Caluino, qui
quinque secula Apostolorum ætati succe-
dentia pro se loqui mendaciter iactitat
hunc post illa secula quinque exortum
tanquam Papistis nobis cõsonum reijciat
nec oleum & operam perdat, vt hîc ab eo
patrocinium emendicet. Ambrosius
dum capite nono libri de ijs qui mysterijs
initiatur, dicit: Post consecrationem cor-
pus Christi significatur: vocem Significa-
tur accipit pro Nuncupatur. Ipse clamat
dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante
benedictionem verborum coelestium alia
species nominatur. Post consecrationem
corpus Christi significatur. Ipse dicit
sanguinem suum. Ante consecrationem
aliud dicitur, post cõsecrationem sanguis
nuncupatur. Et tu dicis Amen, hoc est
verum est. quod os loquitur, mens in-
terna fateatur. quod sermo sonat, affe-
ctus sentiat.

In viti-
ma ad-
monit.
Vest.

Argumentatur & sic Caluinus: [De
figura disputans V Vestphalus, negat Au-
gustinum vsquam verba Christi: Hoc est
corpus meum, ita interpretari quasi panis
corpus

corpus significet. Hocine est perfidiæ
conuincere, vbi verbis minimè obscu-
ris instructi, ingenuè prodimus in me-
dium? Augustini verba sunt, dominum
nõ dubitasse dicere: Hoc est corpus meum,
quum signum daret corporis sui. Et quor-
sum ita loquitur? vt scripturam sæpè figu-
ratè loqui probet.]

Hic, vt ei respondeamus, verba ipsa
quæ dicit Augustini, nihil immutata po-
namus. sunt autem hæc: Vbi enim termi-
num (homicidiorum scilicet, quæ non
solum in ouibus, sed & in pulcibus oc-
cidendis putant committi) constituent
(Manichæi) non inueniunt: atque ita per
istam nugatoriam credulitatem, conscien-
tiæ illorum innumerabilibus homicidio-
rum sceleribus obruuntur. Nam ex eo
quod scriptum est, Sanguinem pecoris
animam eius esse, præter id quod suprâ
dixi, non ad me pertinere quid agatur de
pecoris anima, possum etiam interpretari
præceptum illud in signo esse positum. Non
enim Dominus dubitauit dicere: Hoc est
corpus meum, cum signum daret corporis sui.
Hæc Augustinus. Animaduertendum
est diuum Augustinum Manichæos sæpè

Cap. 12.
li. cõtra
Adiman-
tũ, Ma-
nicheï
discipu-
lum.

CORPVS CHRISTI

Aug. li.
de here-
sibus ad
Quod-
uult deū

oppugnare non ex sua sententia, sed ex his
quæ quoquo modo ad eos redarguendos
valere videntur: vt testatur capite 11. &
12. libri de bono perseuerantiæ. Hoc et hic
fecit. Constat enim Manichæos docuisse
Christum nō habuisse veram carnem, sed
duntaxat simulatam carnis speciem ludifi-
candis humanis sensibus præbuisse. Ideoq;
eas scripturas, quæ Christum designabant
corpus habuisse, interpretabantur dictas
secundum apparētiam & significationem
fallacem. Cū ergo & Mosen reijcerent,
quia dixit sanguinem esse animā: respon-
det Augustinus id à Mose dictum, quia
sanguis animā significat. Quæ respōsio vt
firmior sit, citat eis ex nouo testamēto (nā
vetus testamētū reijciebant) scripturā, quā
iuxta cōsequentia sui erroris, non nisi per
metonymiā exponere poterant, hanc ni-
mirū, Hoc est corpus meū: quā, inquam,
ex consequētia erroris sui, quo credebant
Christum corpus non habuisse: non alium
sensum habere volebant, quam: hoc signi-
ficat corpus meum: nō quidem veraciter
verum corpus, sed fallaciter & falsò appa-
rēs: sicut has scripturas, Christus mortuus
est, Christus flagellatus est: exponebant
dictas

ESSE IN EVCHARIS. 108

dictas propter apparentiam fallacem. Est
& aliud hic animaduertendum: Augusti-
nū nō putasse sanguinē esse dictū animam
ob simplicem significationem: sicut statua
Romuli Romulus dicitur, nihil Romuli
præter externæ figuræ similitudinem ha-
bens: sed quia ita animam significat, vt
etiam illam in corpore contineat. Quæ-
rendæ sunt, inquit, locutiones significātes
per id quod continet, id quod continetur:
vt quoniā anima sanguine tenetur in cor-
pore (nā si fuerit effusus, abscedit) per ip-
sum aptius significata sit anima, & eius
nomen sanguis acceperit: sicut ecclesia di-
citur locus quò ecclesia cōgregatur. Nam
ecclesia homines sunt. Quia igitur Augu-
stinus sciebat dominicum corpus realiter
sic contineri panis speciebus, sicuti anima
continetur sanguine: insuper Manichæo-
rum deliramēta tradere, Christum in spi-
cis, sarmentis, & omnibus escis esse liga-
tum, esuque Electorum Manichæorū li-
berari maximè in eorum, nō dico eucha-
ristia, sed acharistia: Putauit eis scripturā,
de corpore domini sub speciebus panis
contento loquentem, aptissimè citari, ad
docēdū nō debere reijci Moylis scriptu-
ram,

Quæst.
57. super
Leuiti-
cum.

ram, quòd dicat sanguinè esse animã. Sicut enim, si in errore suo persistere volebant, cogebantur illam Domini sententiã: Hoc est corpus meũ, sic exponere, Hoc est signum corporis mei, in quo signo ego sum ligatus: ita nõ minus rectè eis Augustinus Moyſis sententiã exponit: Sanguis est anima, hoc est, anima sanguinè signatur & in eo continetur. Proinde sic Augustinus hanc eorum expositionem subindicat, vt tamen eam non velit esse veram, sed efficacem ad eos refellendos. Non, inquit, dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui. Non, inquam, dicit sensum hunc esse illorum verborum Domini, sed tantũ, eũ hoc dixisse, quod Manicheis nõ aliter videbatur intelligendum. Nos autem ita fatemur datum signum, vt tamen illud ipsum signum intelligamus esse verè corpus Dominicum.

Omitto non parum probabilè esse illorum opinionem, qui hæc verba Augustino ab aliquo VViclefista, vel alio sacramentario, assuta existimant: quòd nec Berengarius, nec VViclef ea vsquam pro sua defensione protulerint: neque quisquam catholicorum aduersus eos scribentium ea

tracta-

tractauerit: in super, quòd durè dictum sit, Interpretari ex eo: & hoc, Sanguis est anima, præceptum esse. quæ vtraque eo loco habentur, multũ fanè ab ipsius Augustini exacta locutione, et limato sermone abhorrentia. Hoc certum est: si ex cõtextu Augustini, verba quæ nos citauimus, ab illo loco: Nam ex eo quod scriptũ est etc. vsq; ad finè, eximãtur, nihil perire cõtextui Augustini: quoniam quicquid ijs verbis dicitur, id in fine capituli eiusdem latiũs & expeditiũs, idque sermone cõcinniore, repetitur, prolato clariore exemplo ex Apostolo: Petra erat Christus.

Hæc eò dixerim, vt studiosis consulendi exẽplaria vetera manuscripta occasione præbeam: in quibus vel omnia ista verba desint, vel saltem accuratiũs legatur sic: Nam id quod scriptũ est etc. possum etiam interpretari illud in signo esse positum etc. Cæterũ, optimè quadrat Augustini loco id quod primò diximus.

Eodem modo argumentatur Tertullianus contra Marcionem, negantẽ Christum corpus verũ habuisse: scilicet ex ipsiusmet Marcionis interpretationibus, quarũ vna necesse habebat ex erroris sui

confe-

CORPVS CHRISTI

consequētia, hoc Christi verbum: Hoc est corpus meum, interpretari, vt aut diceret panem à Christo benedictum dici corpus quòd figura sit corporis: (vt tropus in voce Corpus esse fingatur) aut Christū fictitiè hoc dixisse: vt tropus in vocula, est, cōstituat. perinde ac si dixisset dominus, hoc est corpus meū. i. apparet esse corpus meum. Tertulliani verba sunt: Acceptū panem & distributum discipulis corpus suum illum fecit, dicendo: Hoc est corpus meum: (hucusque Tertullianus sentētiā suā refert: ac deinde Marcionis subiungit) id est, figura corporis mei (ac contra eam iam differit) figura autē non esset, nisi veritatis esset corpus. Cæterū vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset: (nunc & alteram expositionem Marcionis adducit) aut si propterea panē corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate: ergo panem debuit tradere pro nobis. faciebat ad vanitatem Marcionis vt panis crucifigeretur. Quòd enim has expositiones tropicas è sua sententia non attulerit Tertullianus, liquet ex sequentibus verbis. Nunc, inquit (hoc est, in nouissima coena) sanguinem suum in vino

confe-

ESSE IN EVCHARIS. 110

consecrauit, qui tunc (id est, per Iacob patriarcham) vinum in sanguine figurauit. Ecce distinguit consecrationem à figuratiōe. Figuram tribuit vino, consecrationem sanguini in vino: Figuram veteri legi, consecrationem nouæ. Similiter in libro 2. ad vxorē: Non sciet, inquit, maritus (scilicet infidelis) quid secretò ante omnem cibum gustes. & si sciuerit panem, non illum credet esse qui dicitur. Porro quòd illæ tropicæ expositiones Marcionis fuerint, potius Tertulliani verbis quàm meis constare potest. Ipsi (Marcionitæ) inquit, Deum in figura & in reliquo ordine humanæ conditionis, diuersatum iam creditis. item infra: Si & mentitum alicubi dicis creatorem, longè maius mendacium est in Christo tuo, cuius corpus non fuit verum. Rursum libro 3. contra eundem: Edas, inquit, ô Marcion, cōsiliū Dei tui, quo Christum suum non in veritate carnis exhibuit. Si aspernatus est illam vt terrenam, et (vt dicitis) stercoribus inferam, cur non & simulacrum eius proinde despexit? Nullius enim dedignandæ rei imago dignanda est. Iterum aliquanto post: Quale est, ait, vt dedecus existimârit veritatem

In fine
lib. 2. ad-
uersus
Marcio-
nem.

CORPVS CHRISTI

tatem potiùs quàm mendacium carnis? Atquin honorauit illam fingendo. Quàta iam caro est, cuius phantasma necessarium fuit Deo superiori? Totas istas præstigijs putatiuæ in Christo corpulentiæ, Marcion illa intentione suscepit, ne ex testimonio substantiæ humanæ, natiuitas quoq; eius defenderetur, atque ita Christus creatoris vindicaretur, vt qui nascibilis ac per hoc carneus annunciaretur. Stultissimè & hîc Ponticus: quasi non faciliùs crederetur caro in Deo non nata, quàm falsa, præstruentibus vel maximè fidem istam etc. Insuper libro quinto contra eundem. Planè de substantia Christi putant & hîc Marcionitæ suffragari Apostolum sibi, quòd phantasma carnis fuerit in Christo, cum dicit, quòd in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit parari Deo, sed exhaustit semetipsum accepta effigie serui non veritate, & similitudinem hominis, non in homine, & figura inuentus homo, non substantia, id est non carne: quasi non & figura, & similitudo, & effigies substantiæ quoque accedant. Bene autem quòd & alibi Christum imaginem Dei inuisi-

ESSE IN EVCHARIS. III

inuisibilis appellat. Nūquid ergo hîc quia in effigie eum Dei collocat æquè non erit Dei Christus verè, si nec homo fuit verè in effigie hominis constitutus? Vtrobique enim veritas necesse habebit excludi, si effigies, & similitudo, & figura phantasmati vindicabitur. Quòd si in effigie & in imagine qua filius patris vere Dei præiudicatus est, etiam in effigie & imagine hominis, quâ filius hominis, verè hominem inuentum. Hæc Tertullianus.

Ad verba etiam, quæ ex capite 25. libri 21. de ciuitate Dei allegantur, respondendum. Ea autem sunt hæc. Nec isti duo ergo (nempe hæretici & mali catholici) dicendi sunt manducare corpus Christi, quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Vt enim alia taceam, non possunt simul esse & membra Christi & membra meretricis. Denique ipse dicens: Qui māducat carnem meam, Ioan. 6. & bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo: ostendit quid sit non sacramentotenus, sed reuera corpus Christi manducare, & eius sanguinem bibere. Hoc est enim in Christo manere, vt in illo maneat & Christ⁹. Sic enim hoc dixit tāq̃ diceret:
Qui

CORPVS CHRISTI

Qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non se dicat aut existimet manducare corpus meum, aut bibere sanguinem meum. Rursum ad illa: Tunc erit vita vni-
 Serm. 2. cuique corpus & sanguis Christi: si quod
 de ver- in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa
 bis apo- veritate spiritaliter manducetur, spiritali-
 stoli. ter bibatur. Et ad id quod tractatu 26. in
 Idem. Ioannem ait, Huius rei sacramentū, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur: quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitum. Res verò ipsa, cuius & sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitum, quicumque eius particeps fuerit. Et paulo infra: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi. Denique ad id quod 59. tractatu legitur: Illi manducabant panem dominū, ille (scilicet Iudas traditor) panem domini contra dominū: illi vitā, ille poenā.
 Idem. Ex his locis argumentantur aduersarij hoc

ESSE IN EVCHARIS. 112

hoc modo: Impij re ipsa non sumunt corpus domini, sed solum sacramentotenus: & tamen sumunt eucharistiā, ergo eucharistia non corpus domini est, sed signum eius.

Respondemus, Augustinum cum videret Donatistas ecclesiam catholicam non curare, cōsiderasse præter hoc quòd in eucharistiæ sacramento continetur corpus domini, etiam corpus Christi ecclesiā designare: iuxta illud Apostoli, Vnus panis & vnum corpus multi sumus: Ac idcirco inculcasse populo suo, vt quod magis necessarium tunc erat, quærerēt: nempe vnitatem ecclesiæ, citra cuius participationem nemini contingeret salus: eam autem vnitatem fidelium hoc sacramento maximè designari. quare qui sacramentum sine vnitatis participatione acciperent, acciperent quidem signum, nō autem rem: sacramentum, non virtutem sacramēti, hoc est, non effectum virtutis eius. Hunc itaq; cibum, *Trac. 26*
 inquit, & potum, societatem vult intelligi *in Ioan.*
 corporis & membrorum suorum, quod est sancta ecclesia in prædestinatis & vocatis, & iustificatis & glorificatis sanctis & fidelibus. Idem: Si quis, inquit, manducauerit ex ipso, non moriatur: sed qui per-
 P tinet

tinet ad virtutem sacramenti, nō qui pertinet ad visibile sacramentum. Et hoc explicans ampliùs: Qui, inquit, māducat intus, non foris, qui manducat in corde non qui premit dente. (scilicet tantum) & iterum: Nōrunt, inquit, fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. Fiant corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi. Item infrā: Exponens nobis Apostolus Paulus hunc panem, Vnus panis, inquit, vnum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat: accedat, credat, incorporetur vt viuificetur. Nō abhorreat à cōpage membrorū, quod refecari mereatur: non sit distortum, de quo erubescatur: sit pulchrum, sit aptum, sit sanum, hæreat corpori, viuat Deo de Deo, nunc laboret in terra vt postea regnet in cœlo. Similiter de paruulis loquens: Nisi, ait, manducauerint carnem filij hominis, hoc est, participes facti fuerint corporis eius, non habebunt vitam. & infrā: Vitam æternam habere non possunt præter Christi corpus: cui vt incorporentur, sacra-

Rom. 12

Lib. 3. de
pec. me.
& remis.
cap. 4.

sacramento baptismatis imbuuntur. Ad eundem sensum Beda, in decimum caput epistolæ ad Corinthios, hæc ex Augusti-

Ex sermone
ad in-
fantes.

P ij sacra-

CORPVS CHRISTI

sacramētum visibile edere: per visibile sacramentū intelligit ipsam panis consecrati substantiam, quæ est Christi corpus speciebus prioris panis cōiunctum. Quando verò negat eos re comedere corpus Christi: rei nomine intelligit participationem ecclesiasticæ vnitatis: quæ est res quam tanquam finem ex hoc sacramento quærimus. atque hæc ex citatis eius verbis plus satis manifesta sunt. Vt autem melius intelligatur, quādo in hac materia distinguit sacramentum à re, de ea re loqui quæ per sacramentū efficitur siue homini confertur, non autem de re ipsa simpliciter signata, nempe substantia corporis Christi: aduertere oportet, eum nomen sacramēti non sumere pro quolibet sacro signo, sed tantum pro eo, quod hominem sacrat siue sanctificat: sicut monumentum vocatur quod monet, & firmamentum quod firmat, & argumentum quod arguit: & militare sacramentum, iuramentum quo Deo se sacrant vel obligant ad militandum. Vnde distinguit sacramentum contra virtutem sacramenti siue efficaciam, qua scilicet quod conatur efficere, verè efficit. Accedit verbū ad elementum

ESSE IN EVCHARIS. II4

tum (inquit) & fit sacramētum. & hoc exponens, subdit: Quæ est ista virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? Vbi clarè indicat nomine sacramenti se intelligere aliquid sanctificans. Quando igitur dicit aliquos sacramento non re edere corpus domini, idem est atq; si dicat aliquos habere signum quod efficit sanctitatē quantum ex se est, aut quod sanctitatem veluti conatur inducere, cæterum nō effici re ipsa eam in eis. Sic certè sese apertè explicat: Induunt, inquit, homines Christum aliquando vsq; ad sacramēti perceptionem, aliquando vsq; ad vitæ sanctificationem: lib. 5. de baptismo cōtra Donatistas ca. 24. Et tractatu 27. in Ioan. Carnem Christi & sanguinem Christi nō edamus tantum in sacramento: (quod et multi mali) sed vsque ad spiritus participationē. En clarè sacramentum distinguit nō à Christi corpore, sed à vitæ sanctificatione & spiritus participatione. Hanc igitur rem, siue hunc effectum carnis & sanguinis Christi negat à malis sumi, nō autem ipsum Christi corpus. Huius loci similē locutionem habes in euāgelio, vbi Christus cū à turbis comprimeretur, dicit: Quis me tetigit? & pro

Trac. 80
in Ioan.

CORPVS CHRISTI

Luc. 8. ratione suæ interrogationis addit: Tetigit me aliquis. nam ego noui virtutem ex me exisse: Quasi diceret, Etsi vniuersa turba me comprimant ac tangant, ipsa tamen me solo corporali tactu tangit, inde nullum fructum percipiens: At scio aliquem me tetigisse usque ad virtutis mee participationem. Aliud autem est, Christum simpliciter manducare, sine relatione ad sacramentum. de quo modo manducandi scriptum est, Qui edunt me, adhuc esurient. At locus Augustini extractu 59. in Ioannem sic habet: Scit dominus quos ad societatem beatitudinis huius elegerit. Non est ex eis iste, qui panem illius sic edebat, ut super eum leuaret calcaneum. Illi manducabant panem dominum, ille panem domini contra dominum: illi vitam, ille poenam. Qui enim manducat indignè, ait Apostolus, iudicium sibi manducat. Hæc dicens Augustinus Ioan. 13. alludit ad ea Christi verba: Vos vocatis me, magister & domine: & bene dicitis, Ibidem. sum etenim. item ad hoc: Non est seruus maior domino suo etc. dicitque Iudam sic edisse panem Domini, ut super eum leuaret calcaneum (hoc est, conculcasset eum: non solum non agnoscendo eum dominum

ESSE IN EVCHARIS. 115

num suum, verumetiam sibi eum faciendo suppedaneum) Apostoli autem comederunt panem Christum, & eundem dominum suum confessi sunt, quem tanquam panem ederunt, humiliter ei subiecti. Non itaque negat Augustinus Iudam edisse panem corpus Christi, sed dicit eum edisse panem illum contra dominum, dum domino subesse noluit. Tota siquidem differentia inter Iudam & reliquos Apostolos, non ex diuersitate rei porrectæ & comestæ, sed ex ipsorum diuersa erga rem porrectam animi affectione oriebatur. docetque Augustinus sanctos apostolos corporaliter manducasse vitam: Iudam autem poenam. De corporali enim esu manifestè agit, dum dicit Iudam manducasse panem domini: ergo & cum ait alios Apostolos manducasse panem dominum. alioqui, incommoda esset differentia quam assignat. Itaque, retorquendus est hic locus in Calvinum, atque dicendum quod Apostoli corporali esu & ore manducauerunt (iuxta Augustini sententiam) panem, qui erat dominus, seu panem dominum: quemadmodum Iudas corporali ore edebat quod ei dedit Christus, quod nos dicimus corpus domini fuisse: Non quod corpus Christi sit dominus, sed
 P iiii quia

CORPVS CHRISTI

quia eo ipso quo corpus Christi editur, dominus ipse editur corporaliter: et si ut dominus agnoscatur, panis est corpus & animam pascens: sicut ait, Ego sum panis viuus. Quosunque in orbem se torqueat Caluinus, non potest expedite concedere, nos ore corporis Christum edere. Omnes igitur Caluinistæ iuxta propriam sententiam nunquam ore comedunt panem dominum, sed cum Iuda, tantum panem domini. Siquidem iuxta eos corpus Christi os eorum non tangit, sed tantum creaturam panis, quæ dominus non est. At catholici, dum ore sumunt domini corpus, etiam dominum ore se sumere sciunt: & qui dignè sumunt, eum agnoscunt simul panem esse atque dominum suum: sicut omnes Apostoli excepto Iuda fecerunt.

Solutio argumentorum desumptorum ex pane, ex quo hoc sacramentum conficitur.

Respondeamus nunc ad ea argumenta, quibus probare nituntur in eucharistia manere substantiam panis & vini: unde consequenter inferunt, non esse in eucharistia, siue sub speciebus panis & vini,

ESSE IN EVCHARIS. 116

vini, corpus & sanguinè, Iesu Christi, seu non mutari substantiam panis in corpus Christi. Quæ cõnexio indubiè valida est, sed nos ex opposito consequentis, inferimus oppositum antecedentis, hoc pacto: Corpus Christi est in eucharistia, ergo nõ est ibi substantia panis, aut sic potius: Hoc quod Christus Apostolis dedit manibus suis edendũ corporaliter, erat corpus eius: ergo non erat panis, Conseqẽtia hæc valet per locũ dialecticum, qui vocatur, A disparatis: Quemadmodũ rectè similiter colligas: Ioannes est homo, ergo nõ est equus nec aliud brutum. Nam disparata esse panem & corpus Christi manifestũ est, cum panis pinsatur à pistore per incensam fornacem: Christi autem corpus per artẽ humanam confici nequeat, sed semel per Spiritum sanctum in vtero virginis creatum, non nisi eiusdem Spiritus peculiari operatione assumit panis accidentia, nõ permanente eius substantia, sed in ipsum corpus transeunte.

Amplius, si substantia panis maneat, certè vel ad eandem hypostasim pertinet ad quam corpus Christi, videlicet ad hypostasim filij Dei, aut pristinam suam substantiam

CORPVS DOMINI

sistentiam referuat. Hoc si concedas, duæ iam erunt hypostasēs, panis scilicet & filij Dei: ac proinde falsum erit, Christi corpus comedi dum ille panis manducatur: (contra dictum Christi, Manducate, hoc est enim corpus meum) Sicuti si duæ essent hypostasēs filius Mariæ & filius Dei, non verè diceres, filium Dei crucifixū & genitū à virgine, ideo quòd Mariæ filius crucifixus fuit & ex Maria genitus: quemadmodū latissimè ostēdunt Patres contra Nestoriū scribentes, & nos suprā breuiter attigimus. Si verò alterū des, panem nēpe suscipi ab hypostasi filij Dei, sicuti natura hominis in persona filij Dei subsistit, verè licebit dicere Christum impanatum, vti & incarnatum. At caueamus hoc præcipitium: tum quia indignum penitus est, vt Christus irrationalē in suā hypostasim iā assumat substantiā, quā etiam fit statim exuturus ac depositur⁹: tū quòd inde consequens fiat, substantiā panis adoratione dignandam. Deniq; hac etiam admissa positione, nō manet idem panis qui prius erat, vtpote cuius propria hypostasis iam corrumpitur. ac ita, quiddam magis mirabile in hac impanatione vides, quàm

ESSE IN EVCHARIS. II7

quàm in Christi incarnatione cōtigit: vbi non prius extitit aliquis homo, cuius personalitas (vt sic dicam) sit corrupta quòd ei alia æterna tribueretur, sed ipsa creatione constituta est immediatè in æterna persona humana natura. Quod autem ad accidentia spectat: inconueniens non est, si filius Dei sibi coniungat quæ postea dimittat: vti in hac vita fecit, defectus assumens, & vitæ congruas oblectationes in edendo & bibendo, quas nunc reliquit. Satis autē suprā & ex concilijs (Constantiensi, Lateranensi, celebratisque contra Berengarium) & ex Ambrosio, Augustino, & alijs doctoribus ostensum est, corpus Christi esse in eucharistia, ex eo quòd panis non manet sed vertitur in Christi corpus: ita vt hīc operèpertium non sit, verba eorum repetere. Cæterùm ad argumenta veniamus, quibus probare tentant panem remanere in eucharistia. Ea autem partim ex Physica sumuntur, partim ex scripturis, partim ex ratione sacramenti, denique ex patrum dictis: quorum quidē nonnulla deprauant, alia mutilant, alia autē in suum sensum etiam repugnantia trahunt.

Physi-

CORPVS DOMINI

1. argu-
ment.

Respon-
sio.

Phyficam autem rationem maiore colore quàm ipsimet proponemus: quia reuera Physicis rationibus nituntur homines, refugiétes credere nisi quod intelligát. Scripturas ac dicta patrum pro fuco adhibét: ideoque dū diluitur ratio Phyfica, ad aliorum argumentorum dissolutionē via expeditissima sternitur. Argumentantur ergo sic: In eucharistia manet eadem operatio, quæ ante consecrationem erat in pane & vino, eadem quoque effigies & figura: olet enim, sapit, nutrit vt antea, eodem est pondere ac forma: igitur manet in ea panis viniq; substantia. quorum enim est vna operatio, horum est & vna natura: vt docet 6. synod^o ex sentétiâ Basilij, Ambrosij & Cyrilli. Respondemus: vbicunq; inuenitur operatio alicui naturæ propria, necesse est ibi inueniri eadem naturam. Et in diuina quidem natura, quæ est immutabilis, hoc omnibus modis verū est: vtpote cuius propriæ operationes tã sunt incommunicabiles creaturis, quàm est ipsa natura. Vnde rectè colligunt Basilius, Cyrillus, & Ambrosius, ex eo quòd Christus quos vult viuificat, Christum habere diuinã naturam. In creaturis autem verum est, quòd

natu-

ESSE IN EVCHARIS. 113

naturales proprietates vel operatio propria speciei, vi naturæ non potest alijs cõuenire: ceterùm, diuina virtute poterit mirabiliter etiam id quod iuxta vim naturæ proprium est alicui speciei, alteri communicari. Quid enim magis proprium est cuilibet creatæ naturæ, quàm vt vbicunq; est vna natura, ibi sit & vna illius naturæ hypostasis: & contrà, vbicunq; est vna hypostasis, sit etiam vnica natura? At vis diuinitatis tanta est, vt sicut in tribus hypostasibus naturaliter & necessariò subsistit: ita omnipotentia Dei factum sit, vt in mysterio dominicæ incarnationis (quod sacramenti eucharistiæ exemplar est: sicut sacramentum eucharistiæ illud imitatur) persona vna in duabus subsistat naturis. imò operatio propria alicui speciei, si potentiam corporalem spectes, potest alteri conuenire per superiorem potestatem angelicam. Quid enim magis propriū homini, quàm ad rem propositã aptè loqui, & cum eo qui de aliqua re differit, cõgruè sermonem conferere: si corporalis naturæ virtutem spectes? item: quid homini magis proprium, quàm habere eam staturã, vultum & effigiẽ, per quam homines à bruto

omnes

CORPVS DOMINI

omnes solo visu discernunt? & tamen ve-
Gene. 3. racissima scriptura docet, & serpentem
Num. 22 virtute angeli mali, & asinā angeli sancti
Gen. 18 potestate locutā. Docet & angelicos spiri-
In libro tus corporū humanorū effigiem gestasse.
Tobiaz. Quando igitur sancti Doctores argumen-
 tātur cōtra Euthycen & Manicheum, vt
 probent Christū verè hominē fuisse, quia
 orauit, & super imminēte sibi passione tri-
 status est: iuxta naturę cōsequētiā argumē-
 tātur. quæ ratiocinatio valida est, nisi do-
 ceatur vim naturę omnipotētis virtute su-
 perari. quòd Euthyces & eius similes non
 potuerūt, quum vniuersa scriptura clamet,
 Christū fuisse verè hominē. Nō enim san-
 cti patres tā ex cōsequētijs Physicis fidem
 docuerūt, quàm ex scripturis & Apostoli-
 cis traditionibus: quanquā naturales con-
 nexiones, vbi fidei non aduersabantur sed
 suffragabantur, non respuerint. Quòd si
 aliqua sit operatio pluribus speciebus cō-
 munit, nūquam, nec iuxta Physicā, poteris
 ex operatione pluribus naturis communi
 certæ speciei naturam colligere. Exempli
 causā: nūq̄ cōvincas Appollinarē, docētē
 Christum nō habuisse rationalē animam,
 ex eo quòd legitur fuisse in itinere lassus,
 dor-

ESSE IN EVCHARIS. 119

dormiuisse, esurisse, sitisse, edisse, bibisse: eo
 quòd hæc non soli homini, sed etiam bru-
 tis competant. Videndum igitur in pri-
 mis, an aliqua panis & vini operatio à no-
 bis deprehendatur, quæ alijs generibus re-
 rum, iuxta naturam saltem, competere ne-
 queat. Et si quidem ab aliquo Physico
 talis operatio deprehēdi posset, eaq; etiam
 in eucharistia inueniretur: remanet nihilo-
 minus nobis nostra exceptio firma, qua
 per diuinā potētiā eā operationē panis &
 vini alijs rebus cōmunicari posse, & reue-
 ra corpori & sanguini Domini cōmunica-
 ri (si Physicus ille verū doceat) certissimi-
 sum. Certè nutritio nō est operatio panis
 atq; vino propria: cum et radicibus et cer-
 uisiæ, piscibus & carnibus cōueniat: imò et
 humana caro feros homines nutriat. Sed
 neq; cert⁹ aliquis odor vel sapor hīc depre-
 hēdi potest, q̄ nō et alijs rebus cōpetat: cū
 odor atq; sapor, modico addito vel subtra-
 cto, aut p̄ tēporis durationē, innumerabili-
 ter variētur, restāte panis viniq; substātia:
 vt docet experiētia, & pistoribus, caupo-
 nibus, cocis atque pharmacopœis notissi-
 mū est: q̄ nimirū, sapes & odores miris
 modis rei substātia p̄manēte, nōrūt variare
 sicut

CORPVS DOMINI

sicut Geometer figuras aut Arithmeticus numeros. imò fraudulentis caupones nonnunquam in barbaro potu, quem ex pomorū succo, aceto, & similibus conficiūt, ita didicerunt imitari odorē atq; saporem vini, vt discernere nullaten⁹ possis, eousq; saltem, vt nec vilis quidem vini substantiam in eo potu esse certò scias. Quare, nondum inuenta est certa panis atq; vini proprietates, quam certò cōstet alijs rerum generibus competere nō posse. ac ita, non est quòd ex accidentibus quæ in pane & vino deprehendimus, & in eucharistia remanere experimur, colligamus velut infallibili consequentia, & tali quæ etiam idonea sit ad fidei doctrinam, vel nouam erigendam, aut veterem subuertēdam: panis & vini substantiam in eucharistia remanere. Et si demus aliquam proprietatem inueniri, quæ certissimò iuxta naturæ consequentiam soli pani aut vino competat, eamq; deprehendamus in eucharistia: adhuc (vt iam suprà diximus) in principali mysterio, nempe dominicæ incarnationis, habemus euasione certissimam ac optimam, vt non cogamur cōcedere hanc sequelam: In eucharistia est operatio quæ
iuxta

ESSE IN EVCHARIS. 102

iuxta naturalem rerum cursum in solo pane inuenitur, igitur ibi est panis. Vt enim omittamus quod de hypostasi atq; natura antè diximus: nōne si quis sic argumentaretur, Nullam rationalem naturam Deus iuxta naturalem legē affligit, vel occidit, nisi propter præcedens eius peccatum, ita vt poena sit perpetuò effectus culpæ ipsius qui poenā sustinet: igitur cum Christus sit percussus & occisus, etiā peccati particeps fuit: manifestè huiusmodi argutia in ipsum fidei caput impingeret? sic certè impingunt in fidem quæ de eucharistia habet Christi ecclesia, qui ex eo quòd accidentia panis soli pani competunt iuxta naturæ cursum, putant esse consequens, vnà cū illis accidētib⁹ in eucharistia remanere substantiam panis. Non enim min⁹ cōnexa est poena culpæ, quàm operatio aliqua ipsi naturæ. Verùm, populari magis exemplo hoc ipsum ostendamus, inualidam nimirum esse consequentiã, quam ex operationibus panis ad statuendum præsentiam substantiæ panis obtrudūt. Testatur Sapiēs Sap. 16.
manna habuisse omnis saporis suauitatem, ac deseruiuisse vniuscuiusq; voluntati, & cōuersum fuisse ad quod quisque volebat.

Q Ideone

CORPVS CHRISTI

Ideóne ergo dicemus, manna habuisse in se substantiã omnium quæ suauiter sapiunt, atq; pro cuiusq; voluntate aliã atq; aliam accepisse substantiam? Testatur Moses saporem Mannæ fuisse quasi panis oleati & similæ cum melle: ergóne consequens est inde, manna fuisse panem oleatum, aut habuisse in se substantiam panis, olei, & mellis? Dicit apertè ipse Moses nullo modo esse consequens: docés ideo datũ manna, vt sciremus quòd non per solũ panem homo hanc mortalem vitam sustentet, sed per omne id quod Deus ad eam peragendam ordinat: clarè hinc ostendens, manna non fuisse propriè dictum panem. Nilominus si nomen panis generaliter accipiatur, vt videlicet omne id panis dicatur, quod vt siccum cibi fundamentũ hominem alit: etiã Man erat panis: sicuti ait **Exo. 16.** Dominus: Ego pluam vobis panes de cælo. in qua significatione vocis Panis, dicimus gentes quasdam panẽ ex piscibus siccatis aut radicibus coctis habere, & sanctum Hylarionem ex carýcis habuisse: qui tamen (teste Hieronymo) pane abstinebat. Hoc autem bene hinc notetur, causa eorum quæ postea dicetur. Simili enim ratione,

In descrip. vitæ eius.

ESSE IN EVCHARIS. 121

tionem, qua piscis siccatus vel manna panis nuncupantur, etiam ipsa Christi caro, speciebus panis iam commutati coniuncta, rectissimè panis dicitur: nempe ideo quòd etiam corporaliter nos nutriat, perinde ac quis prophanus panis. Caro enim Christi in eucharistia cibus est corporalis: quum eã corporaliter comedamus & tangamus, videamus & olfaciamus: denique, quòd ea nutriamur. Vnde dicitur etiam frangi: quia verè frangitur secundum species, quas ita sine sui mutatione fulcit, atq; prius ipse panis. Et in hac generali natura substantiæ panis & vini (qua panis quidem est, quicquid vt siccum nutrimentum & reliqui cibi fundamentum nutrit: vinum verò, quod vt humidum & lætificatiuum secundum vini qualitates nutrit) verissimum est non desinere panem & vinum esse in sacramento corporis & sanguinis Christi, generalemque hanc naturam cibi potusq; non mutari in sacramentis illis, nihilo amplius quàm ipsam eorũ formam ac figuram mutari cernimus. Quomodo rectè dicimus, in pharmacis & sorbitiuculis medicorũ nõ mutari naturã vini substantiæ: nõ quia alia iã non sit species potus, sed

Q ij quia

CORPVS CHRISTI

quia genere quodam eadem est substantia. In Adam dicitur manere substantia terræ, quia terræ pondus & siccitas manet, genusq; terræ, nempe corpus graue: (vnde et
 1. Co. 15 terrenus appellatus est, & de terra) & in
 Gen. 2. Eua manere os & caro illius: ait enim ipse de ea, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & in filijs caro & ossa parentum, vt idcirco cognati sibi mutuò dicant: Os meum & caro mea es. quia in filio natura patris non solùm specie eadem est, sed & quædam accidentia patris accidentibus similia habet. Nec in Christo mutata est natura sanguinis materni: trãsmutatus tamẽ est sanguis virginis in carnem & sanguinem Christi, nec idem numero permansit, sed generatio carnis Christi fuit ex conuersione sanguinis Mariæ. Similiratione dicimus in butiro manere naturam graminum, quibus pasta est vacca. Butirum enim nõ est aliud quàm pinguis materia herbarum, vario modo transmutata. vnde & gustu decernimus qualibus ex herbis pasta fuerit vacca. Propterea à patribus diligenter est traditum, et corpora nostra vesci Christi carne, & id ore sumi quod corde creditur, & manibus atq; lingua den-

gua dentibusq; tangi corpus Christi, & esse cibum viuificum corporis & animæ nostræ, quodq; ibi oculis nostris apparet panis, esse corpus Christi. Et simul tradiderunt, panem eum quem pistor pinsit in fornace, siue vsitatum panem, non remanere post consecrationem, sed tantùm carnem Christi. Ac quò meliùs eluceret hominibus, quomodo sit ibi substantia carnis Christi: dixerunt panem transsubstantiari, hoc est, verti non secundùm aliquam sui qualitatem, habitudinẽve rationalem ad verum Christi corpus: (quomodo Nestorius Christum Mariæ filium voluit in baptismo fuisse conuersum in filium Dei naturalem) sed secundùm substantiam, ita vt substãtia panis vertatur in substantiam carnis Christi. quæ insuper cùm per cõiunctas sibi panis species idem operetur quod panis, in genere cibi corporalis nunc est, vt & priùs pistus panis: ideoq; nomine generaliter accepto, rectè panis appellatur.

Iam præmissa Physicæ rationis dissolutione, progrediamur ad alia quæ ex scripturis contra transsubstantiationem obijciuntur. In primis Calvinus ait voculam,

Q iij Est

CORPVS CHRISTI

Est, nos pro. Transsubstantiari, positam dicere. Sed hoc nondum probauit: quin imò, dicimus ibi adedè propriè sumi atque *Math. 3.* cùm dicebatur: Hic est filius meus dilectus: quanquã per illam enūciationē dicam⁹ fieri trāssubstātionē, nō tā vi significantiū verborū quàm Christi volūtate & institutione: quēadmodum per baptismū designatur animæ lotio, quæ etiã per eum fit, non tā virtute signi seu quòd lotionem animæ significet (quum multa sint signa eiusdem rei, nihil efficientia) quàm Christi instituto. Secūddò adijcit Calvinus, Sophistas tradere illã trāssubstātionē fieri non conuersione substantiæ vnus in alteram, sed quia in locū panis quē ipsi (verbis eius vtor) euanescere somniāt, Christi corpus subeat. Viderit ipse quos sophistas notet. Nos catholici dicimus panē verti in Christi corpus minimèq; euanescere, quū loco sui relinquat Christi corpus sub speciebus suis. Illud nempe euanescit, quod abiens nihil sui relinquit inq; nihilū redigitur. Quod nō veriùs dixeris de pane illo qui in Christi corpus vertitur, q̄ de pane quo Christus vel adhuc mortalis vel cū iam à mortuis surrexisset vescebatur: quãdo & con-

ESSE IN EVCHARIS. 123

& conuersus est in corpus eius, nec tamen vilis defectus corporis eius est instauratus per eū. De quo Beda: Manducauit potestate, inq̄t, nō necessitate. Aliter enim absorbet aquã terra sitiens, aliter solis radius candens: illa indigentia, iste potētia. Gregorius Nissen⁹ immutationē panis in corpus Christi cōparat cōuersioni nutrimenti in corp⁹ Christi, dū eo mortalis adhuc alebatur Christus. [Id quod in man⁹ (inq̄t Calvin⁹) sumptū ac fractū Apostolis prebet, corpus esse suū Dñs asseuerat. Sūperat autē ac fregerat panē. Quis ergo nō intelligat panē etiã nūdemōstrari?] Hoc idē argumentū aliquãto candidiùs recitat Artopœus, non tacens verbū, Benedixit. [Ex euāgelistæ verbis ostēdo, inquit, reuera in eucharistia a desse panē. Accepit Iesus panē, inq̄t, benedixit, fregit, & dedit discipulis suis etc. Vides quatuor illa verba Accepit, benedixit, fregit, Dedit, non regere nisi vnū accusatiuū, scilicet Panem. igitur sicut ver⁹ est panis dū accipitur, nō minùs verus erit dū frāgitur & datur: Dedit ergo panē Christus, non solūm accidentia. Alioquin dixisset euangelista Christū fregisse corpus, & dedisse corpus. atqui omnia, vt

In vltimū e. Lucæ.

1. Argu-
mentū.

Instit.
fol. 181.

Q̄ iij audisti

CORPVS CHRISTI

*Respon
sio.*

audisti, refert ad panem. Accepit panem, benedixit panem, fregit panem, dedit panem.] Acceptamus quod dicit Artopæus, verbū Benedixit regere accusatiuū, Panem. Siquidem ex Marci euangelio supra ostendimus Christum benedixisse panem: & fatemur Christum propriè dictum panē in manus accepisse. Verūm, inanísne fuit hæc eius benedictio? minimè, sed in ea mutasse panem creditur. Proinde fregit ac dedit nō panē, sed id in quod iam panem verterat, videlicet proprium corpus: sicut dicit: Accipite etc. hoc est corpus meū. Est enim sensus verborum euāgelij: Accepit, benedixit, dicens: Hoc est corpus meū, & fregit et dedit eis (vt sit ordo inuersus) vel, Benedixit & fregit & dedit, interim dum benediceret, frangeret, & daret, dicēs: Hoc est corpus meum. Lucas c. 9. dicit quòd Iesus acceptis quinq; panibus & duobus piscibus suspexit in coelū, & benedixit illis et fregit, et distribuit discipulis suis vt ponerēt ante turbas. Ecce, Artopœe, verbum Benedixit regit datiuum, Illis: ergo & tria verba sequentia, fregit, distribuit, ponerent, regunt accusatiuos, Quinque panes, & Duos pisces. & sicut Matthæus habet, Disci-

ESSE IN EVCHARIS. 124

Discipuli dederunt turbis & comederunt omnes, & saturati sunt. Interrogo an omnes ex duobus pisciculis & quinque panibus comederint. annues. Interrogo an duo panes potuerint tot milibus hominū distribui? respondes panes fuisse multiplicatos. Ita ergo & hîc responde, Christum quidem sumpsisse communem ac consuetum panē, sed eum benedictione mutasse: ideoque id in quod mutatus fuit, hoc est, corpus suum, fregisse atque dedisse. Dicimus igitur Christum non panem non accidētia dedisse, verūm corpus suum accidentibus velatum: & demonstrasse non panem, sed id in quod panis erat mutatus. Quemadmodum si similiter de Mose dicamus: Accepit virgā, proiecit in terram, & dixit: Hoc est serpēs. Duę voces, Accepit, Proiecit, eundem vnum habent accusatiuum Virgam, & tamen non virga, sed viuum animal demonstratur.

[Prætereo, inquit Calvinus, tot scripturæ locos, vbi panis & vinum postquam facta sunt corporis & sanguinis symbola, nihilominus nomen suum retinent etc.] vbi citat istos locos: Panis quem frangimus etc. Quotiescunque manducabitis panem

Vide Thomā in 3. parte quęst. 78. ar. 1. ad 1.

1. Co. 10

1. Co. 11

quod panis, rectè panis appellatur? [Secundo, ait Calvinus, ideo coluber vocatus est nomine virgæ à scriptura, vt eleganti allusione liceret dicere, virgas Magorū à virga Mosis voratas potius quàm à colubro. Colubros autem magorū dicere noluit propheta ne videretur veram indicare conuersionem, quum præstigiatores illi nihil aliud quam tenebras spectantium oculis falsis artibus offudissent.] Mentitur Calvinus impudentissimè, quãdoquidem luculenter scriptum est: Proiecerunt singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones. Sed eadem temeritate, seu potius arrogãtia, Mosis verba peruertit, qua dominica ad libitum suum interpretatur. Sanè si præstigijs oculos astantium tantummodò fascinãrunt illi, dum in terram virgas proiecerunt: quidni & de secundo signo & de tertio sic factum ab eis putabitur, quando (referente scriptura) verterunt aquam in sanguinem, ranasque eduxerunt super faciem Ægypti? Fortassis & fulmen, quod super oues Iob cecidisse, & vêtum quo euersam domum primogeniti eius, diabolo operante, scriptura testatur: imaginaria & non vera fuisse dicet. ac ita, quid non licebit in scriptu-

Exod. 7

scriptura deprauare? At Augustinus lib. 3. Ca. 7. & de trinitate scripturam hinc sequitur. Ex dissequen.
putatione autem & interrogatione Augustini (quæstione 21. super Exodum) relicta ipsa solutione quam ibidem subnectit Augustinus, sumpsit Calvinus suam responsionem: vt pro more habet patrum scripta sinistrè citare.

Artopæi non minùs bella est responsio ad cauillum, vt vocat, de virga Aaron.

[Respondeo, inquit, virgã Aaron conuersam fuisse in colubrũ, Scriptura discretis verbis testatur, quæ & post conuersionem colubri speciem retulit, non virgæ. Proben ergo nobis è scripturis, panem conuersum quo ad substantiam in corpus Christi, & dabimus eis panem appellari, non qui nunc sit, sed qui antè fuerit.]

Agnoscis, lector, eum respondere non vt aliquid auditu dignum afferat, sed ne tacere videatur. Ex sermone scripturæ de colubro, in quem virga Aaron versã fuit, probamus in scriptura eam rem, in quam aliqua alia res conuertitur, rectè nomen recipere prioris rei: ideoque nõ sequi manere panem in eucharistia, quia panis vocatur. At Artopæus petit ex scripturis probari,

probari, panem verti in corpus Christi: atque ita nostrum, nõ cauillum (vt ei placet) sed argumentum se credit eludere. Dum autem addit, quòd virga post conuersionẽ retulit colubri speciẽ, ocularem probationem quærit cõuersionis panis in corpus Christi. Tunc scilicet, cū eã adeptus fuerit, credit: sicut dixerunt perfidi illi & blasphemii: Descēdat nunc de cruce, vt videamus & credamus.

Pergit Calvinus: [Iam, inquit, qua ratione colligeret Paulus, nos omnes panem vnum ac corpus vnum esse, qui panem vnum simul participamus, si spectrum panis duntaxat, ac non potius naturalis veritas maneret?] Nos verò contrario modo colligemus: Qua ratione colligeret Paulus nos vnum esse corpus, si signum duntaxat corporis & non potius ipsum naturale corpus sumamus? Vbi, quæso, propriè accipit Calvinus in verbis Apostoli panem? ibi: Vnus panis multifumus? sed absurdo absurdus est, dicere nos omnes vnum esse panem propriè dictum. an verò ibi: Omnes de vno pane participamus etc? Verùm si in eucharistia manet veritas naturalis panis, falsum iam erit

erit, omnes nos de vno pane participare, aut Paulum cum Corinthijs, à quibus aberat dum hæc scribebat, vnum panem comedere. Pistus siquidem in Achaia panis alius erat, alius qui in Asia, alius qui in Macedonia. rursum, alius panis est qui in vna parochia, alius qui in altera sumitur, si tamen manet naturalis veritas panis. Sed neque in vna parochia olim eodem pane semper refocillabantur omnes: quum opus interdum fuerit iterare sacrificium noua plæbe adueniente: vt scribit Leo Papa. At Catholici Epist. 8: omnes vnum panem participant: quia ad Dioscorũ. Christi corpus accipiunt. Ad hæc, quomodo efficiuntur vnus panis qui de vno pane prophano participant, quum eiusmodi panis consumatur ab edentibus, vt inde vnus panis dici non possint? sicuti stultum est dicere, eos qui eundem panem vel prædentes, vel cœnantes pariter edunt, vnum effici panem. At participantes de vno corpore Domini quod consumi nequit, ita vniuntur, vt vnus panis hinc efficiatur, non quidẽ naturalis, sed (vt exprimit Apostolus) vnus panis, qui est ipsum Christi corpus. Ideo

CORPVS CHRISTI

Ideo namque adiectum est: Vnus panis & vnum corpus etc. vt ostenderet se non de naturali pane loqui, sed eo qui est Christi corpus. Atque hic est genuinus Apostoli intellectus: sicut patet ex suprà adductis In 17. c. clarissimis Cyrilli verbis. Præter eas scri-
Ioannis. pturas quas iam tractauimus, restat adhuc vna, quam velut multùm ad suam sententiam valètem exagitant quidam aduersariorum. Est autem ea quæ Matthæi 26. ponitur cum verbis cōsecrationis sanguinis. Hic est, inquit, sanguis meus noui testamēti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis etc. Inde sic argumētantur: (vt tamen nostris verbis ac maiore colore argumētum eorū proponamus) Dominus cum daret sacramētum sanguinis sui siue calicem, expressissimè vocat genimen vitis id quod dabat, siue fructū vitis. Clarū est autē nihil aliud esse fructum vitis quàm vinum: igitur merum vinum est, quod sanguinem suum appellauit. Quòd verò istud de eo quod sanguinem suum vocauerat dixerit, satis ex eo liquet, quòd aliud nihil præcedat quod demonstrari, aut ad quod referri possit

Argumētum.

ESSE IN EVCHARIS. 128

possit pronomen, hoc, vbi ait: De hoc genimine vitis, nisi id quod sanguinē dixit. Quanquā verò in Luca consecrationē panis, illud: Nō bibā de generatiōe vitis: præcedat, tamē secundū August. in lib. de cōsensu euangelistarū, & Euthymiū in Matthæū, intelligēdus est Lucas per anticipationē ista dixisse: Matthæū verò atq; Marcū rectū ordinē horū verborum seruasse. Haften⁹ retuli bona fide quicquid ex hoc loco pro aduersarijs cōtra nos, p̄duci posse puto. Sed nostrū est ostēdere hūc locum nō solū nō suffragari eis, sed etiā maximè aduersari: vt rectè dicas hīc cōpleri quod ait Psalmus, Incidit in foueam quam fecit.

Psal. 7.
Respōs.

Respōdemus igitur, in primis clarū esse Lucam duos recensere calices: vt etiā docent Beda in Lucam, & Hieron. in 26. cap. Matthæi: vtq; ex ipso textu manifestū est. Duplicē enim cibum apud Lucā recenset dominus, vnum Pascha vetus, ex quo dicit se iam non ampliùs esurum donec impleatur in regno Dei: (quasi diceret, Quia statim implebitur in Dei regno, exhibito pro vetere paschate nouo, pro figura veritate, pro vmbra corpore) alterum, corpus suum, quod iubet deinceps parari & sumi

R in sui,

CORPVS CHRISTI

in sui, qui redempturus nos erat, memoriam: sicut Moyſes iuſſerat phaſe fieri in memoriã exitus de ſeruitute Ægypti. Huic duplici cibo duplex adiungitur calix vel potus. Veteri paſchati reſpõdet calix, quẽ iubet dominus ab apoſtolis ſumi diuidiq; inter eos: per hoc ſignificans eos iam debere finẽ imponere veteribus ceremonijs (quarũ præcipua erat eſus et potus paſchalis agni & vini) eo modo quo multi inter ſe diuidẽtes poculũ aliquod, illud euacuãt, conſumunt, & finiunt. Et cur ipſi finẽ imponere paſchẽ ceremonijs iam deberẽt, rationẽ reddit, quòd ſe imitari debeant, qui ait ſeſe finẽ iam poculo veteri impoſuiſſe, ſeq; non ampliũ poculo veteri, in quo nihil præter genimen vitis ſeu merũ vinum bibebatur, uſurũ, donec adueniat Dei regnũ, hoc eſt, quia ſtatim veniet Dei regnũ. Dictio enim, Donec, ſimul tempus et cauſam ſignificat: vt cũ dicere ſolemus, Filius non derelinquet patrem, donec vxorẽ duxerit: &, Hic ſeruiet domino ſuo, donec operã ſuam viderit ingrata, aut dominus eum dimittat. Vnde Chriſtus gratias agit patri, quòd iã finẽ imponeret veteri paſchati tráſiretq; ad hominũ redẽptionẽ, per quam

ESSE IN EVCHARIS. 129

quã omnia vmbacula Moſis eſſent abolenda. His itaque Chriſti verbis abolito veteri paſchate, tam ſecundũ eibum quã potũ, tranſit ipſe Chriſtus ad cibum & potum nouæ legis inſtituẽdum: & correſpõdentẽ nouo paſchati potũ inſtituẽs, non genimen vitis, ſed ſanguinẽ ſuum, nec aliquid ad vetus teſtamentũ pertinens, ſed ſanguinem illũ noui teſtamenti eſſe pronũciat. Et ſicut præceperat corpus ſuũ fieri in ſuã mortis memoriam, ita (teſte Paulo) 1. Co. 11 quoties bibere libet ſanguinẽ illũ, non niſi in ſui memoriã fieri p̄mittit. Vides itaq; hĩc dominũ apud Lucã cõmiſſiſſe inter ſe paſcha & corpus ſuũ: generationem vitis quæ ſumebatur cũ paſcha, & ſanguinẽ ſuũ: eſum paſchæ cum eſu corporis, potũ genimnis vitis cũ potu ſanguinis: teſtamẽtum vetus cum nouo: abolitionem veteris paſchæ & potus, cũ inſtitutione noui cibi & potus: memoriã tranſitus ex Ægypto cum memoria ſui: præceptũ edendi & ſacrificãdi paſchã, cum præcepto edendi ſacrificãdiq; corporis ſui: præceptum generationem vitis (ſi cum paſcha ſumatur) offerẽdi et ſumẽdi in memoriã redẽptiõis ex Ægypto, cũ præcepto (ſi bibatur) ſacrificãdi & ſumendi

R ij

CORPVS CHRISTI

sumēdi sanguinem Domini in memoriam ipsius. In primis igitur admodū vigilanter veterem potum vocavit Christus, non vno verbo vinum: (quomodo aliās dicit: **Mar. 2.** Nemo mittit vinū nouum in vtres veteres: & se vocatū ab impijs vini potorem) sed genituram vitis. & quorsum id quæso? nisi vt nos commonefaceret originis vini, & ostēderet veteris potus vilitatem, dum nouo potui, quē parabat, cōparatur: vtpote qui aliud nihil est, quā genimen vitis & fructus terrenus. Potus autē nouus, non genimen vitis, non fructus terrenus, sed sanguis est Christi, opus Spirit⁹ sancti, fructus virginalis vteri. Percurrātur tres euāgelistæ, Matthæus, Marc⁹, et Lucas: nusquā nisi in vltima cœna inuenies ita eos descripsisse vinum periphraſi hac: Genimen vitis, quē admodum hoc in loco: vtiq; non alio consilio, quā vt differentiam vini à sanguine Christi, quem ore bibendū in ea cœna propinabat, ostenderent. Sed nūc clariùs exponendū est, quid in verbis iam dictis sibi velit: Donec regnum Dei etc. **Ro. 14.** Regnū Dei, ait Paulus, est iusticia, gaudiū, & pax in Spiritu S. Quādocūq; igitur ista Deus operatur, aut gratiā suā peculiarē ad hęc

ESSE IN EVCHARIS. 130

hęc operanda effundit, dicitur venire regnum Dei: quod perfectè venturum nō est ante Christi postremū aduentū. Vnde in euangelio dicit Christus, Si ego in digito Dei eicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnū Dei. & iterū: Regnū Dei intra vos est. Quāobrē & in trāsfiguratione sua dicit aliquos Apostolorū vidisse regnum Dei veniens in virtute. Quādo ergo Christus ineffabili charitate instituit nobis, atq; donauit in finē vsq; seculi suum corpus & sanguinem edenda corporaliter, ad salutē animæ & corporis: profectò longè excellentiùs venit regnū Dei, quā cū corā tribus Apostolis mira gloria transfiguratus est. Dicat fortassè lectōr: Nōne Christus post aduentū regni, et post institutionē terribilis mysterij & resurrectionē, bibit cū apostolis de genimine vitis, secūdū quod Petrus ait: Māducauimus cū illo & bibimus postquā resurrexit à mortuis? Respōdēdū, Dominū nō negare se bibiturū vnquā vinū, sed de hac generatione vitis, quæ cū paschali agno sumebatur, bibiturū se negat: quia ampliùs cæremonias legis Mosis nō erat seruaturus, sed suum Pascha Apostolis traditurus: sicut in Lucā bene annotat

Luc. 11

Matt. 17

Obiect.

Act. 10.

Respōl.

tat Beda. Nunc verba Marci cum his cōfe-
 ramus. Is autē sic habet: Et accepto calice
 Mar. 14, gratias agēs dedit eis, & biberunt ex illo
 omnes, & ait illis: Hic est sanguis me⁹ no-
 ui testamenti, qui pro multis effundetur.
 Amen dico vobis, quia iā nō bibā de hoc
 genimine vitis vsq; in diē illū, cū illud bi-
 bā nouū in regno dei. Indubitatū est Mar-
 cum hīc nō narrare recto ordine illud: Bi-
 berunt ex illo omnes, ante verbū Christi:
 Hic est sanguis me⁹ etc. Neq; enī Christus
 postq̄ bibissent, sed antequā biberēt, dixit:
 Hic est sanguis meus. Nā apud Matthæū
 dum ad bibēdum inuitat, pro ratione cur
 Matt. 26 id velit, inquit: Hic est enim sanguis meus.
 Sicut itaq; in eo Marcus ordinē nō serua-
 uit hystoriæ, sed prout occurrebat et con-
 gruū iudicabat, verba domini digessit: ita
 etiā in verbis de genimine vitis & ipse &
 Matthæus nō vidētur tenuisse hystorię or-
 dinē, sed ea quæ antē dñs de esu agni pas-
 chalis dixerat, breuiter insinuasse. Quid
 hoc autē sibi vult: Vsq; in diē illū, cū illud
 bibā vobiscū nouum in regno patris mei?
 & quomodo cōsonat verbis Lucæ? Diem
 posuit pro tempore quod cœnā agni pas-
 chalis statim sequebatur. Addit autē, Illū,
 per

per emphasim, veluti dicat: vsq; ad deside-
 ratū & præclarū illud tēpus: sicut Luc. 21.
 de die iudicij dicit, Superueniat in vos re-
 pētina dies illa. Nouū autē illud dicēs, non
 refert ad genimen vitis sermonē, sed sim-
 pliciter eximiū quendā & nouū potū de-
 signat, nempe sanguinē suum, quem mox
 à cœna cū Apostolis bibit in inchoatione
 & manifestatione regni Dei: sicut dicens,
 Hoc est corpus meū, nō panem, sed quod
 porrigebat Apostolis demōstrat. Meritò
 autē nouū dicitur poculū (cū genimē vi-
 tis sit vetustum ac cōsuetum) quia nō ge-
 nimē vitis est, sed sanguis ex virgine sum-
 ptus: quia nouū testamentū perficit & cō-
 plet, hominemq; nouū facit. Atq; ex hoc,
 q̄ illud nouū dicit, ostendit genimen vitis
 vetus esse ac ad vetus testamētū pertinere.
 Nā, Nouū illud, &, Genimine vitis, inter
 se mutuò opponit: sicut August. annota-
 uit libro 1. quæst. euang. cap. 43. Nullo autē
 pacto admittendū est, quòd dominus illū
 potum ᾧ *ἡ καινὴ διαθήκη*. de quo dixit,
 quod est sanguis suus ille noui testamen-
 ti, veterem vocaret. Si enim vetus est
 potus, qua ratione potest esse noui
 testamenti? Cum igitur genimen vitis
 R iij   vetus

CORPVS CHRISTI

vetus dixerit, ei opponens nouum, patet quòd genimen vitis nò vocauerit id quod dixit esse sanguinè noui testamèti. Notādū autē, licet vtrobiq; Bibā, & quod ibi ponitur, οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι, & quod ibi: ὅταν αὐτὸ πίνω μετ' ὑμῶν καινὸν, sit cōiunctiui modi apud Græcos, et Latinis videatur sonare futurū: tamē secundū, Bibā, Græcis præsens est tēporis, Coniunctiui modi: sicut etiā latinè dicimus in præsenti Cōiūctiui, Bibā, bibas. quo vtiq; designatur, tempus istud quo Christus nouū bibit, nò in futurū seculū vel longū tempus differri, sed iā tūc præsens adfuisse. Quēadmodū enim apud Lucā impletio agni paschalis non in futurū seculū, nec in longū tēpus differēda dicitur, sed in eadē coena impleri incipiebat: ita necesse est vt nouus iste potus in eadē coena cœperit bibi. Nec congruū videtur vt in priore parte sermonis fiat sermo de potu corporali, in secunda de spiritali seu gaudio resurrectionis: cū dominus esum agni paschalis cōmutet in esum corporis sui, qui fit in isto seculo. Ergo & similiter potū geniminis vitis mutat in potū sanguinis sui, qui in hoc seculo agitur. Atq; ex isto loco sumptū arbitror, quod
ait

ESSE IN EVCHARIS. 132

ait Hieronymus ad Hedibiam: Christum fuisse in extrema coena conuiuiam & conuiuiū, cibū & hospite, potum & bibetem. Est ergo sensus: Posthac potum veteris Paschæ non sumā: quia iam adest illa præclara hora, qua in regno Dei vobiscum bibo vel statim bibam eximium illud et nouum poculum. Cum igitur in euangelio Lucæ genimen vitis cum agno veteri aboleatur, & sanguis Christi, qui noui testamenti est, cū corpore Christi substituat, & in euangelio Matthæi & Marci, genimen vitis, vetus poculū, oppositū nouo esse dicatur, à Christo non amplius bibendum: sanguis autē Christi dicatur esse potus, & noui testamenti, ac proinde nouus potus: clarissimè cōuincitur, id quod Christus dixit esse sanguinem suum, nò esse genimen vitis: vsque adeò vt ex istis euangelij locis certò liceat statuere dogma ecclesiæ de Transsubstantiatione: quòd videlicet sanguis Christi in eucharistia non sit genimen vitis, seu vinum propriè dictum. Diuus Cyprianus ex isto loco probat vinum fuisse, quod Christus sanguinè suum dixit. quod ita intellige, quia ex ipso genimine vitis quod cū Pascha bibebatur, consecrauit

In epi.
stola ad
Ceciliū.

fecrauit Christus sanguinē suum. Vinum ergo antè fuit, ex quo postea sanguinem fecit. Non est autem absurdū, à veteribus eo modo vocari vinū Christi sanguinem, quo corpus Christi panis vocatur. Dum autē August. dicit Lucam per anticipatiōnem primo loco de calice locutum, posuit modū quo ostenderet euangelistas nō esse sibi mutuò contrarios: nō præiudicās venerabili Bedæ & Hieronymo, qui duos ponunt calices, rectè nihilominus cōciliātes inter se mutuò Matthæū & Lucā. Ea verò ratione Augustinus genimē vitis vocat sanguinē Christi, qua caro Christi panis vocatur (vt iā diximus) vtpote à Berēgarianis nondū exagitatus ad diligentissimè expendendum verba textus. Ideoque & alibi mysticè locum hunc tractat.

Ex ratione Sacramēti, prætermisso literalis sensu, contendit Calvinus manere substantiā panis, hoc argumēto: In eucharistia designatur alimentum spirituale, quod è Christi carne percipitur: igitur est in ea alimentū corporale, nēpe ver⁹ panis, corpus nutriēs: sicut in baptismo est corporalis ablutio per aquā sensibilē, vt designetur spiritualis ablutio quā operatur S. sanctus. Artopæus breuius hanc rationē proponit,

Lib. I.
quæst.
euange.
c. 43.

dicens. [Animaduertere istos oportebat, perire analogiā significationis, quādo naturas elemētorū remouēt. Panis ideo significat corp⁹ Christi, quā alit, cōfirmat, & sustētat, quod accidentib⁹ tribuere nō possumus etc. Respōdemus, in eucharistia haud dubiè designari quòd caro Christi alimētum est animæ, quo anima nostra in pietate corroboratur, sustentatur, & crescit. Fate-mur insuper, in eucharistia esse aliquid quod corporaliter cibet & nutriat, vt caro Christi alimentū spiritale esse designetur. Cæterum, id ipsum corporale alimētū asserim⁹ esse corpus Christi: ita vt corporalis māducatio corporis Christi spiritale eiusdē esum significet, quemadmodum tactus Christi, quo adhuc mortalis infirmos corporaliter tāgebat, inditiū erat tact⁹ virtutis eius quo sanabat eos: atq; ipsa corporalis sanatio, quā ipse, Deus & homo, operabatur, signabat spiritale curationē, cui⁹ idē ipse, Deus author erat. Nō igitur concidit ratio sacramēti, si in eucharistia nō remaneat substantia panis, sicut ad hoc vt Christus animæ designetur esse sanator, nō op⁹ est vt non ipse, sed alius sanet corpus.

Dicimus quoq; non accidentia propriè nutri-

CORPVS DOMINI

nutrire aut sustentare corpus, sed Christi carnem per ea: sicut non humana natura propriè in Christo passa est, sed Christus secundum eã, & per eam tetigit leprosum, non ipsa leprosum, quanquam nusquã scriptura doceat, accidentia ipsa hoc nõ posse facere, sed dicat hominem viuere ex omni quod procedit de ore Dei. At neque verum est, spiritalem nutritionẽ signari non posse nisi verè asit corporale aliquod nutrimentum. Ignis qui apparuit Moyfi in in rubo ardens, designabat Deum corda vrentem & non consumentem, ipsumque saluatorem nostrum Christũ efficacia spiritus sui matrem foecundãtem, nec tamen corrumpentem. attamen verus ignis non erat, aut saltem (quod igni proprium est) non consumebat ea que incendebat. **Act. 1.** Lingua ignea, quæ in die Penthecostes super Apostolos visa sunt, neque veræ lingua, neque verè ignea erant: & tamen designabant donum charitatis & linguarũ. **Mac. 5.** Viri armati in nubibus discurretes Machabæis signabant milites veros, tamen non veri milites essent. Sed ne putemur tantũ miracula, nõ autem aliquid ex ritibus humana opera Deo iubente factis allegare: ecce,

ESSE IN EVCHARIS. 134

Num. 27
 ecce, Æneus ille serpens à Mose in deserto erectus, nonne designabat Christũ in cruce pendentem & moriẽtem, quasi serpentis antiqui veneno afflatus: quũ tamẽ nec venenum haberet, nec verã mortem subiret, utpote inanimis & ex ære fabricatus? Denique, ipsa tinctio baptismi, seu quòd in baptismo aqua aspergimus infantẽ, designat animæ ablutionem, etiam si corpus baptizati reuera à nulla sorde purgetur: & minimæ particulæ panis consecrati apud Caluinistas sumptio, testatur (ut eis placeat) animam nutriri, etiam si corpus tantillo panis fragmento nihil nutriatur: nõ est ergo necesse, ut in sacramentis semper id agatur verè in corpore, cuius simile in anima agi designatur. Addit Artopœus aliam rationem sacramenti, hinc id ipsum conans ostendere, panem videlicet manere in eucharistia. [Non enim effigies, inquit, forma & accidentia panis subeunt hoc munus ut sint sacramenta, sed natura & substantia ipsa panis & vini mutatur in sacramenta corporis & sanguinis Domini. Utque substantia ipsa panis, & nõ effigies aut accidentia, nutrit, ita corpus Christi & animam nostrã alit, & corpus fouet atque

atq; instaurat. Vtq; substantia ipsa panis cōstat ex multis granis, ita corpus mysticum quod repræsentat, multa habet simul cōiuncta mēbra.] Expendantur duorum doctorum verba, qui in eucharistia considerarunt signari vnitatē corporis mystici, ex eo quod panis ex multis granis cōficitur: vt elucescat vanitas eorū, qui diuersū inde moliūtur statuere, panē in substantia immutatū in eucharistia permanere. Sic verò, inquit Cyprianus, calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrūq; sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumq; adunatum fuerit & copulatum, & panis vnius cōmpage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostēditur adunatus, vt quemadmodū grana multa in vnū collecta, & commolita et cōmixta, panē vnū faciūt: sic in Christo q̄ est panis cœlestis, vnū sciamus esse corpus, cui cōiunctus sit noster numerus & adunatus. Hæc ille: Similiter August. Cū cibo & potu id appetāt homines, inqt, vt neq; esuriant neq; sitiāt: hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles

Lib. 2.
episto.
epistola
3. ad Ce-
cilium.

Tract.
26. in
Icannē.

tibiles facit, id est, societas ipsa sanctorum, vbi pax erit atq; vnitas plena atque perfecta. Propterea quippe (sicut etiā ante nos hoc intellexerūt homines Dei) Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinē suū in eis rebus cōmendauit, quæ ad vnū aliquid rediguntur ex multis. Nāq; aliud in vnum ex multis granis cōficitur & cōstat: aliud in vnū ex multis acinis confluit. Vides, lector, Cyprianū & Augustinum intellexisse aliquā significationē in eucharistia ex rebus illis, quas cōstat iā nō subsistere sed omnino trāsisse cōuersasque in aliā substantiam: sicut grana frumētī, farina & aqua, iam ex eis p̄isto pane non sunt in pane, sed eius antè materia fuerūt, ex qua transeunte factus est ignis operatione panis, seu quæ in panem per ignem versa est. Quam igitur Patres hinc significationem sacramēti eucharistiæ tradiderūt, locū perinde habere dicimus siue maneat panis (vt volunt aduersarij) siue trāsmutetur in substantiā corporis Christi: quod veritas habet. Nam ad eā significationē, quæ ex transeunte materia rei desumitur, nihil refert, siue res ipsa iterum sit commutata siue nō, dūmodò liceat aduertere materiā illam

CORPVS DOMINI

Nu. 19. illam, ex qua primùm res confecta est. Sicut, exēpli causa, mistio ex aqua & cinere vaccæ quæ nunquam iugū gestarat, æquè significabat Christū, qui peccato nūquam subiacuit, vt ipsi cineres vaccæ illius nondum in aquam missi, aut vti ipsa vacca antequā exureretur: quia videlicet illius præteriti consideratio, quòd vacca iugum non portauerat, æquè occurrebat rem expendenti, siue adhuc viuēte vacca, siue exusta, siue ipsis cineribus iā aquæ immisis. Sic etiam, siue panis nondum sit consecratus, siue iam consecratione sit mutatus, indifferenter in mentem venit consideranti, materiam sacramenti quondam factam fuisse ex multis granis commolitis, commixtis & mutatis.

Ad prædicta addit Calvinus, nos in hoc dogmate vetustatis patrociniò destitui. Nam concilium Constantiense, Lateranense, & ea quæ cōtra Berengarium celebrata sunt, Damascenū quoq; & Theophilactum extra vetustatem ponit. Sciens tamē Veteres conuersionem panis in corpus Christi apertè tradere, nosque inde colligere panis substantiam transmutari in corpus Christi: velut responsurus ait,
[Nam

ESSE IN EVCHARIS. 136

Nam quod dicunt (scilicet Patres) in consecratione fieri arcanam conuersionem, vt iam aliud sit quàm panis & vinum, non eo significant in nihilum ipsa redigi, sed iam alio loco habenda esse, quàm communes cibos, qui duntaxat ad pascendū ventrem sunt destinati, quum in ijs nobis exhibeantur spiritualis animæ cibus ac potus. Id neq; nos negamus. Si cōuersio est, inquit, isti, necesse est aliud ex alio fieri. Si intelligant, fieri aliquid quod prius non erat, assentior. Si ad suam illā imaginationē trahere volunt: respondeant mihi, quā mutationē fieri sentiant in baptismo? Nam Patres hīc quoq; mirificam conuersionē statuunt, quū dicunt ex corruptibili elemēto fieri spirituale animæ lauacrū. Aquā tamen manere, nemo negat.] Quinam sint veteres illi, qui dicunt aquā verti in baptismo in lauacrū animæ, aut ex aqua fieri spirituale animæ lauacrū: non dicit Calvinus. idque, vt opinor, quia hoc cerebri sui foetū esse videt. Lego apud Ambrosiū & Lib. 4 de Eusebiū, quē Emiffeni nomine citat Gra- sacra. c. tianus, veterē hominē per baptismū mutari in nouū: ceterū, aquæ mutationē non lego. Quòd si fortè id etiā aliqui illorum
S asserant

CORPVS CHRISTI

afferant, tamen longè diuersum est à mutatione panis in corpus. Corpus enim nomen substantiæ est, lauacrū autem accidentis. quapropter, si quis dicat aquam fieri animę lauacrum, non substantiæ mutationem ponit, sed accidentis: sicut cum dicit, Paries fit albus: aqua fit mihi salubris vel suavis.

Veterum itaque verba rectè expensa Caluini commentarium non admittunt, vt dicant verti panē & vinum, quia alio loco habenda sunt quā cōmunes cibi, quia scilicet in eis, vt signis, nobis exhibetur spiritalis cibus et potus, seu (vt Artopeus, ponēs mutationē sacramentalē, dicit) quia mutantur in sacramenta corporis & sanguinis Christi. Gregorius Nissenus dicit sic panē verti in Christi corpus in eucharistia, quēadmodū quondam vertebatur, dū Christus adhuc mortalis pane nutriebatur. Et Ambrosius, dicit panem ita verti, vti virga Aaron in colubrum conuersa est, ideoque non panem iam esse vel dici, sed Christi corpus, tametsi minimè appareat, ne horror sit carnis vel cruoris humani. Similiter Cyrillus, allegans eandem virgæ conuersionem, & alij

suprà

ESSE IN EVCHARIS. 137

suprà adducti sunt Veteres contra Caluini signum. Hæc peruersa expositio verborū Veterū, quibus docent cōverti panē in Christi corpus, adinuēta est à ter impio VViclef: q̄ in libro de eucharistia ca. 2. & 4. ita cōuersionē vnius substantiæ in aliam describit, vt dicatur rectè signū verti in signatū, colūba in Spiritū sanctū, imò verbū Dei in carnē. quę sunt longè absurdissima.

Examinantur Veterum sententiæ, pro statuenda panis & vini in sacramento Eucharistiæ permanentia, adductæ.

Rdine nunc consideremus veterū illa dicta, quæ citāt ad statuendā panis et vini permanentiā. Id autē ex Artopeo fiat, q̄ ea maxima ex parte collegit. Primū. [Corpus Christi nō est panis q̄ vadit in corpus, sed iste panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiā fulcit: vt dicit Aug. de verbis domini ser. 28. Atqui panis eucharistię nō est hic, cū panis eucharistiæ in vētrem abeat & ibi consumatur etc.] & infrā: [Alioqui sequeretur etiā malos homines et impios recipere panē vitę eterne, fulciētē aiā nostræ substantiā: quod esset absurdissimū.] Mendacium est, Augustinū (seu

S ij potius

Tho-
mas
Val-
denfis.
Tom. 2.
cap. 7.

Ex Am-
brosio.

Lib. 5. c.
4. de sa-
cramēt.

potiùs Ambrosium: ex quo ille 28. sermo Augustini desumptus est) non loqui de pane eucharistiæ (si sic cum Artopæo loqui liceat) dum ait: Non iste panis est qui vadit in corpus etc. Quod vt clarè cognoscas, lector, verba vide Ambrosij. Panem, inquit, nostrū quotidianū da nobis. Memini sermonis mei, cū de sacramētis tractarem. Dixi vobis quòd ante verba Christi quod offertur panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur sed corpus appellatur. Quarè ergo in oratione dominica, quæ postea sequitur, ait: Panē nostrū? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit hoc est, super substantialē. Nō iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianū dixit. quem græci dicunt adueniētē, quia græci dicunt τὴν ἐπιούσιαν ἡμέραν adueniētē diem. Ergo quod latinus dixit & quod grecus, vtrumq; vtile videtur. Græcus vtrūq; vno sermone significauit, latinus quotidianū dixit. Si quotidianus est panis, cur post annū illum sumis, quemadmodū græci in oriente facere consue-

consueuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi profit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, nō meretur post annū accipere: quomodo Iob sanctus pro filijs suis offerebat quotidie sacrificiū, ne fortè aliquid vel in corde vel in sermone peccassent. Ergo tu audis, quòd quotiescunque offertur sacrificiū, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio domini significetur, & remissio peccatorū: & panē istum vitæ nō quotidianū assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est coeleste et venerabile sacramentū. Hæc Ambrosius. Satis vides, lector, eum de sacrificio agere, quod in altari offertur: quod Græci, inquit, in oriēte post annū sumunt, cū quotidie sumendū sit: quod coeleste est & venerabile sacramentū: quod ante Christi verba panis dicitur, vbi autem verba deprompta fuerint, iā nō panis dicitur, sed corpus Christi appellatur. Et exponēs quomodo hoc super substantialis panis vocetur, docet id non verti in corpus nostrum, sed animas fulcire dū ore sumitur. Eūdem locū orationis dominicæ ante Ambrosiū

Item
August.
c. 12. lib.
2. de ser.
Domini
in mōte.
Iob. 1.

In lib.
de orat.

CORPVS CHRISTI

similiter interpretatus est Tertullianus. Corpus Christi, inquit, in pane censetur: Hoc est corpus meū. Itaq; petendo panem quotidianū, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduatē à corpore eius. Sed latiùs quā illi duo ad eadē verba Cyprianus: Panis vitæ Christus est, inquit, & panis hic omniū non est, sed noster est. & quomodo dicimus: Pater noster, quia intelligentium & credentiū pater est: sic & panē nostrū vocam⁹, quia Christus noster, qui corpus eius cōtingimus, panis est. Hūc autē panē dari nobis quotidie postulam⁹, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie ad cibū salutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dū abstēti & nō cōmunicātes à coelesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicāte & monēte: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi: si quis ederit de hoc pane, viuet in æternū. Panis autē quem ego dedero, caro mea est, p̄ seculi vita. Quādo ergo dicit in æternū viuere, si q̄s ederit de eius pane (vt manifestū est eos viuere qui corp⁹ eius attingūt, & eucharistiā iure cōmunicationis accipiūt) ita cōtrā timēdum est & orādū, ne dū quis abstētus separatur à Chri-

In ser. 6.

Ioan. 6

ESSE IN EVCHARIS. 139

à Christi corpore, p̄cul remaneat à salute, cōminante ipso et dicēte: Nisi ederitis carnē filij hominis & biberitis sanguinē eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panē nostrū, id est Christū, nobis dari quotidie petimus: vt qui in Christo manem⁹ & viuimus, à sanctificatione & corpore eius nō recedamus. Hęc Cyprianus. Id ipsum etiā August. tractās sermonē dñi in mōte, Lib. 2. exponit de eucharistia. Erubescat ergo cap. 12. mēdax Artopæus, dicēs August. & Ambrosiū citatis à se verbis (& nūc syncerè à nobis repetitis) non de eucharistia loqui: quū præter illos duos etiā alij egregij doctores manifestissimè illā orationis dominicæ petitionem de eucharistia exponant: quēadmodū iam demōstrauimus. Sedulò autē notādū est id quod ibi ait Cyprian⁹: fideles nimirū Christi corpus cōtingere, et à coelesti pane prohiberi eos, qui intercedente aliquo grauiore delicto iubētur abstinere ab eucharistia. Nā Calvinus & Artopæus liberū esse volūt, quouis tempore panē illū coelestem fide accipere, et prohiberi quidem posse homines a pane eucharistiæ: (vt loquūtur) cæterū, fidelibus semper patere panē coelestē, hoc est, Christū in

S iij coelo

CORPVS CHRISTI

cœlo sedentē. Cyprianus certè, quia sciebat eucharistiã esse Christi corpus, nõ no-
uit hanc subtilitatē: sed audacter affirmat
eos qui ab eucharistia sumenda prohiben-
tur, à cœlesti pane prohiberi. Et cautè
addit Cyprianus, eos viuere qui corpus
Christi attingunt & eucharistiã iure com-
municationis accipiunt: deq; talibus loqui
Dominũ, dum ait: Si quis edat ex hoc pane
viuet in æternũ. Non enim defunt qui
corpus illud attingũt, quiq; eucharistiã ci-
tra ius cõmunicationis accipiũt. De quib⁹
quinto sermone de lapsis scribit, eos vim
inferre corpori & sanguini Dñi, plusque
in Dominũ manibus ac ore delinquere, q̃
cũm Dominũ negauerunt: dũ scilicet ma-
nibus sumũt Christi corpus, & ore come-
dũt. Ac talibus immerētibus dicit sanctũ
Domini nõ prodesse: quẽadmodũ & Hie-
ron. negat impuros carnẽ Iesu edere: quia
scilicet iure cõmunicationis carnẽ Iesu nõ
edũt. Quo sensu etiã rectè dicas, nõ turbã
quæ Christũ cõprimebat Christũ tetigisse,
sed solã fidelẽ Emoroissam. Alioquin, ni-
hil dubitat Hieron. sicut nos dicere, malos
bibere Christi sanguinẽ. Polluimus, in-
quit, panem, id est, corpus Christi, quãdo
indigni

In 66. c.
Esaie.

Luc 8.

In 1. Ma-
lachie.

ESSE IN EVCHARIS. 140

indigni accedimus ad altare, & fordidum
mũdum sanguinem bibimus, & dicimus,
Mensa domini despecta est: nõ quòd hoc
aliquis audeat dicere, & quod impiè cogi-
tat scelerata voce proferre, sed opera pec-
catorum despiciunt mensam Dei. Hæc
Hieronymus. Sed videamus, quomodo
probet Artopæus eucharistiam consumi.
[Panis, inquit, eucharistiæ in ventrẽ abit,
& consumitur: sicut testatur Augustinus
de trinitate lib. 3. ca. 10. panis ad hoc factus
in sacramento, accipiendo consumitur.]
Non improbabiler tradũt catholici qui-
dam, Augustinum eo in loco de panibus
propositionis, qui in veteri testamẽto sa-
cramẽta quedã erant, agere: vt hoc exem-
plũ adducatur ex veteri scriptura, quem-
admodũ & reliqua quæ in eodem capi-
te præcedunt. Rursum, referri posset id ad
sacramẽtum, quod eius tempore dabatur
edendum cathecumenis, et corpus Christi
non erat: vt dicit c. 26. libri. 2. de pec. mer.
& rem. Cæterũ, placet de eucharistia di-
ctũ accipere, maximè ob id, quod ibidem
subnectit: Infantes nõ nõrunt quod in al-
tari ponitur & peracta pietatis celebratio-
ne consumitur, vnde, vel quomodo con-
ficiatur,

CORPVS CHRISTI

ficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: & si nunquã discant experimento vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerũ videãt, nisi inter celebrationem sacramentorum cum offertur & datur, dicaturq; illis autoritate grauissima, cuius corpus et sanguis sit, nihil aliud credent nisi omnino in illa specie dominum oculis apparuisse mortalium, et de tali latere percusso liquorẽ illum omnino fluxisse. Bene autem aduertat lector, quid dicat Augustinus, nepe quod in altari ponitur, peracta pietatis celebratione consumi, et illam rerum speciem corpus et sanguinem Christi esse. Ac ne fortasse id verum, sed per metonymiam, cauilleris, hoc attende, autoritate grauissima dici esse corpus et sanguinem Christi, ac proinde verum esse quod dicitur: falsum quippe asserentis autoritas grauis non est. Quare et citra metonymiam. Ad tropicẽ enim loquẽdum, non grauissima autoritate, sed tãtũm cõsuetõ hominũ etiã leuissimorũ vfu opus est. Deinde, ex tropica locutione (qua dicitur panis esse corpus Christi quia illud designat) nunq̃ crederent infantes, dñm in specie panis oculis apparuisse mortaliũ, ac
ex la.

ESSE IN EVCHARIS. 141

ex latere panis percusso effusum sanguinẽ et aquam. Sed interim quomodo dicit August. consumi, quod in altari ponitur? Hoc vt intelligamus, scire primũ oportet, eum alibi satis apertẽ docere corpus Christi cõtineri in eucharistia et tamẽ non consumi: sermone videlicet 28. de verbis domini, iã paulo antè à nobis citato, et lib. 2. de pec. mer. et re. c. 26. vbi ait: Nõ vnus modi est sanctificatio. Nam et cathecumenos secũdũ quendam modum suum per signum Christi et orationem manus impositionis puto sanctificari: et quod accipiunt, quanuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, et sanctiũs quam cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est. Verũ et ipsos cibos, quibus ad necessitatẽ sustentandæ huius vitę alimur, sanctificari idem Apostolus dixit, per verbum Dei et orationem qua oramus, vtiq; nostra corpuscula refecturi. Sicut autẽ ista ciborum sanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit nõ in ventrem vadat et secessum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur (vnde ad aliam escã quæ non corrumpitur nos dñs exhortatur) ita sanctificatio cathecumeni, si nõ fuerit baptizatus.

CORPVS CHRISTI

ptizatus non ei valet ad intrandū regnum
 cœlorum, aut ad peccatorū remissionem.
 Ecce, Augustinus dum sanctum cibum
 cathecumenorum dixisset nō esse corpus
 domini (eo utiq; indicās fideiū cibū esse
 corpus dñi) docet Christi corpus nō cor-
 rumpi, sed cibos communes oratione san-
 ctificatos, vt qui eant in secessum. Proinde
 non asserit Christi corpus corrumpi, sed
 panem factum ad celebrationem: qui in
 eucharistiæ consecratione secundum sub-
 stantiam, secundum accidentia autem illa
 externa, in sumptione eucharistiæ consu-
 mitur. Similiter intellige et aliud eius di-
 ctum: Illud quod in altari ponitur (quod
 utique panis est) pietatis peracta celebra-
 tione consumitur. Cum autem offertur et
 datur, Christi corpus tū dicitur illa rerum
 species: quia tunc substantialiter mutatum
 est, ita vt substantia in altari posita, primò
 panis sit, postea verò eadē speciebus non
 re permanens, est Christi corpus. Inde
 quoq; liquet verus intellectus verborum
 sequentium eodem capite: Aliquando ad
 hoc (videlicet ad significādum) fit eadem
 species (quę scilicet non est ipse propheta)
 vel aliquantulum mansura, sicut potuit
 serpens

Cap. 10
 lib. 3. de
 Trinit.

ESSE IN EVCHARIS. 142

serpens ille æneus exaltatus in eremo, sicut
 possunt & literæ: vel peracto ministerio
 transitura, sicut panis ad hoc factus in ac-
 cipiendo sacramento cōsumitur. Sed quia
 hæc hominibus nota sunt, quia per homi-
 nes fiunt, honorem tāquam religiosa pos-
 sunt habere, stuporem tanquam mira non
 possunt. Itaque illa quæ per angelos fiunt,
 quo difficiliora & ignotiora, eo mirabili-
 ora sunt nobis: illis autem tanquam suæ
 actiones notæ atq; faciles. Dicit enim hæc Haete.
 Augustinus, serpentem æneum, literas, pa- nus Au-
 nemque vnde fit eucharistia, nota esse ho- gustinus
 minibus & per homines fieri: non autem,
 quòd per homines fiat corpus Christi. si-
 cut capite 4. dicit per manus hominum
 perduci ad illam speciem visibilem (quam
 scilicet etiam post cōsecrationem retinet)
 sed nō sanctificari, vt sit tam magnum sa-
 cramentū, (quod etiam corpus sit Christi)
 nisi operante inuisibiliter spiritu Dei.

En, quomodo per homines dicat ista
 fieri. Sic & hoc eodem capite, explicās id
 per homines fieri: Infantes, inquit, nō nō-
 rūt quod in altari ponitur, vnde, vel quo-
 modo cōficiatur, vnde in vsum religionis
 assumatur. Per homines nempe primū
 pinfitur

pinfitur panis, ab hominibus assumitur & vinū, ex frugibus terre. Vnde dum de hoc mysterio loquitur idem ipse Augustinus, vigilanter admodū non cōmiscet id quod ante consecrationē est illi quod relinquitur post consecrationem, nō sic postea panē appellat vt antè, sed voce vtrique communi vtens: Cum, ait, per manus hominū ad illam visibilem speciē perducitur etc. & iterum: Si nusquam illam rerū speciē videant etc. Notum est perlegēti tertium librum, libenter eum nomine Speciei vti: quia commune est ad speciē & formam rei quę illud verè est, cuius speciē habet, & ad formam rei, quę aliud est alteriūsq; formā gerit. vt cum dicit: Species inusitate syderum (quę sydera nō sunt) item alibi, de flāma rubi, linguis igneis, & igne montis Synai loquens: Ad hoc, inquit, corporalis rerum illarū extitit speciē, vt aliquid significaret & präterirer. Sic & capite 26. libelli de cathecizandis rudibus: Non sic habēdam esse illam speciē benedictione sanctificatam etc. Dicit itaque August. de literis & pane, quia nōta sunt fiuntque per homines, honorem tanquam religiosa habere posse (quod de imaginib⁹ hodierni negant

De Trinitate.

Cap. 9.

negant heretici) stuporem autem, tāquam mira non posse. Vbi etiam nō agit de ipsa panis admirabili cōuersione, sed pane cōsecrando & eius specie, facta iam consecratione remanente, in qua nulla fit stupenda mutatio. Mira autem & stuporem habentia ibi vocat, non quę fides completitur (cuiusmodi sunt Deum esse trinum, Deum hominem factum, Omnia ex nihilo creata, Panē verti in corpus Christi) tametsi planè mira sint ac stupenda, sed ea, de quibus initio illius 10. cap. Quę präter naturalem consuetūmve rerum cursum, ex materia corporali, ad quidpiam sensibus nunciandum diuinitus adhibentur, ea propriè miracula vel signa dicimus. In eucharistia nil tale exhibetur sensibus, sicut nec in baptismo aut manus impositione: in quibus, licet detur Spiritus sanctus, mentem inflammans ad Dei amorem, tamen quia illius nihil extrinsecus apparet, honorem quidem tāquam religiosum, sed non stuporem tāquam mirum habet. Vides ergo, lector, quàm nō obsit, sed patrocinetur nobis hīc Augustinus.

Deinceps adducit Artopæus Origenem, qui ait: Panis sanctificatus, iuxta Matth. id quod

In 15. e. Matth.

id quod habet materiale, in ventrem abit,
 Lib. 8. & in feccsum eijcitur. Et contra Celsum:
 Vbi, ait, pro collatis in nos beneficijs gra-
 tias diximus, oblatis panibus vescimur.
 Ad ea (adiuuante Domino) respondebi-
 mus, vbi allegauerimus ea quæ certò Ori-
 genis sunt. Nam ea ex quibus sententiam
 illam decerpfit Artopæus, iam demum ab
 Erasmo sub Origenis nomine, nescio
 vnde, eruta, meritò an Origenis sint, am-
 Hom. 13 bigat quispiã. Volo vos admonere, inquit,
 in ca. 25. religionis vestræ exemplis. Nostis, qui di-
 Exod. uinis mysterijs interesse consueftis, quo-
 modo cum suscipitis corpus domini, cum
 omni cautela & veneratione seruatis, ne
 ex eo parum quid decidat, ne consecrati
 muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos
 creditis, si quid inde per negligentiam de-
 cidat. Quòd si circa corpus eius cõseruan-
 dum tanta vtimini cautela, & meritò vti-
 mini: quomodo putatis minoris esse pia-
 culi verbum Dei neglexisse quàm corpus
 Idem. eius? Item homilia 5. in diuersos: Quando
 sanctum cibum illudq; incorruptum epu-
 lum accipis, quando vitæ pane & poculo
 frueris, manducas & bibis corpus & san-
 guinẽ domini: tunc dominus sub tectum
 tuum

tuum ingreditur. & tu ergo humilians te-
 metipsum, imitare hunc Centurionem &
 dicito: Domine, non sum dignus vt intres
 sub tectum meũ. Vbi enim indignè ingre-
 ditur, ibi ad iudiciũ ingreditur accipienti.
 Hæc ibi Origenes. Iam integra subiicia-
 mus verba libri 8. contra Celsum: de eis
 enĩ, sed mutilè lectis, gloriatur Artopæus.
 Nos, inquit, cõditori rerũ morẽ gerentes,
 pro eius collatis in nos beneficijs, vbi &
 gratias dixim⁹, oblatis panibus vescimur,
 qui vtiq; ex oratione & precibus sanctius
 quoddam corpus conflantur: quod sanè
 sanctiores hos reddit, qui mēte integriore
 hoc ipso vtantur. Hæc ibi Origenes. Qui-
 bus, quæso, quid requiras ab eo clarius, pro
 cõprobanda panis transsubstantiatione in
 corpus Christi? Panes, ait, per precẽ fiunt
 sanctum corpus, rectè vtentes sanctificās.
 Sic enim in Græco legitur. In decimum
 quintum verò caput Matthæi sic habet:
 Dixerit autem quispiam in hunc incidens
 locum, quòd sicut quod ingreditur in os
 non polluit hominem, etiam si putetur à
 Iudæis pollutum: ita quod ingreditur in
 os nõ sanctificat hominem, etiam si à sim-
 plicioribus credatur sanctificare, nimirũ
 T is, qui

is, qui vocatur panis domini. Et est, ni fallor, oratio non cōtemnenda, eòq; desiderans dilucidam expositionem, quæ mihi quidē talis esse videtur: Quemadmodum non cibus, sed cōscientia cum hæsitatione vescantis polluit edētem, eo quòd qui hæsitat, si vescatur, iudicatus est, quia non ex fide: Et quemadmodū nihil est impurum per se polluto & incredulo, sed propter ipsius immūdiem & incredulitatem: ita quod sanctificatur per verbum Dei & per obsecrationem, nō suaptè natura sanctificat vtentem. Nam id si esset, sanctificaret etiam illū, qui comedit indignè domino, neque quisquam ob hunc esum infirmus aut ægrotus fuisset, aut obdormisset. Nam tale quiddam Paulus demonstrat, cum ait:

I. Co. II Propter hoc, inter vos infirmi, et malè habentes, & dormiunt multi. Proinde etiam in pane domini tum utilitas est vescenti, quum impolluta mente puraq; conscientia particeps est panis illius. Sic, quod ad esum per se attinet, nec ex hoc quia non edimus de pane verbo Dei et per obsecrationē sanctificato, fraudamur aliquo bono, nec ex edendo abundamus aliquo bono. Si-

no. Siquidem causa defectus est maliciā peccataque, & abundantia causa est iustitia ac rectè facta: vt tale sit quod dicitur apud Paulum, his verbis: Neque si comederimus, abundabimus, neque si non comederimus, minus habebimus. Quod si quicquid ingreditur in os, in ventrem abit, & in secessum eijcitur, & ille cibus qui sanctificatur per verbum Dei perque obsecrationem, iuxta id quod habet materiale, in ventrem abit, et in secessum eijcitur: cæterum iuxta preceationem quæ illi accessit pro portione fidei fit utilis, efficiens vt perspicax sit animus, spectans ad id quod vtile est. Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè domino comedenti illum. Et hæc quidem de typico symbolicoque corpore. Multa porrò et de ipso Verbo dici possent, quòd factum est caro, verusque cibus, quem qui comederit, omnino viuet in æternum, quem nullus malus potest edere. Etenim si fieri possit, vt qui malus adhuc perseueret, edat verbum carnem factum, quum sit verbum et panis viuus, nequaquam scriptum fuisset: Quisquis ederit panem hunc, viuet

T ij in æter-

I. Cor. 8

in æternum. Hactenus Origenes. Locus iste, tametsi suspectus sit fidei, rectè tamen potest intelligi. Dùm dicit esum panis cõsecrati, per se ac citra fidem pietatemq; non prodessè, dum dicit à nemine malo posse edi verbum incarnatum: verum vtique dicit, si de eo edendi modo eum loqui intelligas, quo ait Christus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum, hoc est (vt loquitur Augustinus) quo quis re seu effectu participat carnem Domini, et verbũ incarnatum. Insuper habet, eucharistiam esse typicum corpus: quia corpus Christi est signo velatum. Rursum cum ait: Iuxta id quod habet materiale, in secessum eijcitur: rectissimè sanè loquitur, si de remanentibus post consecrationem qualitatibus cogitet. Item, nec materia panis prodest, inquit, sed super illum etc. hoc est, ipse panis, qui secundum substãtiam transijt, non prodest etc. Nam si citra fidem sermonis, per quem panis consecratus est, edas eucharistiam, tibi nihil prodest.

At audiamus eum homilia 9. in Leuiticum (vnde quoque verbula aliquot mutilè detraxit Artopæus) ad illa verba: Sumet de sanguine vituli, & resperget etc. in hæc

In ipsũ
locum
Ioãnis.

hæc verba loquẽtem: Ritus quidem apud veteres propitiationis pro hominibus, qui fiebat ad Deũ, qualiter celebraretur edocuit, sed tu qui ad Christum venisti, pontificem verum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit, & reconciliauit te patri, non heredas in sanguine carnis, sed discere potius sanguinem Verbi, et audi ipsum tibi dicentem, Quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Nouit qui mysterijs imbutus est, & carnem & sanguinem Verbi Dei. Nõ ergo immoremur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorãtib; patere non possunt. Quid hĩc pro se faciens habent Sacramentarij? Auocamur, inquit, à sanguine bruti ad sanguinem filij Dei discendum: & ostenditur ille non nosci, nisi ab initiatis: Figuræ verò & signa sanguinis Christi, etiam infidelibus, aut in picturis aut alio modo, proponuntur. Sentit itaq; Origenes, eucharistiam non esse figuram corporis, sed ipsum Christi corpus.

Adducit eũdem & aliunde Artopæus, vbi loci quem tractat mysticam dans expositionem, ait: Panis iste quẽ Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est

Mat. 26.

In ca. 26
Matth.

T iij nutri-

CORPVS CHRISTI

Tra. in
cap. 26.
Matth.

nutritorium animorum. Sed mystica hæc expositio literalem sensum non tollit, quem & Origeni fuisse præmissâ testantur satis. atqui & hîc eû ponit: Ostendit Christus, inquit, quando eos hoc pane nutrit, proprium esse corpus: & panem, Deus Verbum corpus suum esse fatetur. Similiter & homilia 16. super Numeros, secundum sensum mysticum dixit: Bibere dicimur sanguinem Christi non solum ritu sacramentorum, sed & cum sermones eius recipimus. Vbi fatetur ad litteram, nos Christi sanguinẽ bibere in ritu sacramentorũ: mysticè verò, quotiescunq; sermones eius recipimus.

Ratione autem agens Artopæus, quod probet panem esse in eucharistia, ait: [Eucharistia ore recipitur, Christi corpus fide tantum, non ore: igitur eucharistia non est corpus Christi.] Minorem insulsè probat ex illis verbis Origenis, quæ iam loco ultimo recitauimus: quum potius contrarium habeant. & ex illo Augustini, Quid paras dentem & ventrem? crede, & manducasti: Quum ibi non prohibeat Augustinus ore sumere corpus Domini, sed ad id quod

ESSE IN EVCHARIS. 147

id quod maximè in communione spectandum est, exhortetur: sicut fecit dominus quando dixit: Misericordiam volo & Osee 6. non sacrificium, & scientiã Dei plusquam holocausta. Quemadmodum enim verbis illis non aspernatur, nec improbat dominus sacrificium, sed ei misericordiam præponit: ita eo loco Augustinus, non ventris aut dentis præparationem (quæ ieiunio optimè solet fieri) communicaturo prohibet, sed duntaxat fidei deuotionem præ illa commendat: (vt quæ si desit, illa nil profutura sit) qua homo aliquatenus manducat Christi carnẽ, etiam priusquam eam corporaliter sumat. Hinc tractatu 26. in Ioannem, ad spiritalem eiusmodi esum (qui consistit in deuota fide) primò exhortans, deinde ad ipsum corporalem, vtrumque docens prodesse: Videte, inquit, fratres. Panem coelestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate. Peccata etsi sunt quotidiana, non sint mortifera. antequàm ad altare accedatis, attendite quid dicatis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi. Securus accede: panis, non venenum

T iij est. Et

CORPVS DOMINI

mentum nouum, aut contrà, Ecclesia non est Sara. Deinde ponit coniuges signantes Christum & ecclesiam, qui verè similiter carne per eucharistiam vniuntur vt coniuges. Tertium denique, quod eo pacto signum est, vt ei pariter adsint & proprietates et veritas rei ipsius. vnde dicit nos illud non tantùm corde intelligere, sed etiam ore fideli sumere, nimirum corpus & sanguinem Christi. Si enim Augustinus de mero signo ore fumendo loqueretur, certè iam nulla apparens causa assignari posset, cur horribilius videatur, humanam carnem edere quàm perimere, cum passim panes in figuram hominum effigiatos sine vllò horrore māducēt pueri. Recenset autem Augustinus inter figuratas locutiones, edere carnem & bibere sanguinem Domini: quia propriè ea non sic sumuntur in alimentum, quomodo caro quæ dilaniatur, & vinum quod in multas partes diuiditur. Integra enim manent, & ab omni corruptione aliena perseuerant. Eum imitatus Leo, rectissimè dixit: Hoc ore sumitur, quod corde creditur: omnino his verbis Artopæo contradicens.

Alle-

ESSE IN EVCHARIS. 149

Allegat deinde Cyprianum ex sermone de cœna Domini, dicentem nos non acueredentē, sed tantùm syncera fide panē frangere & manducare. Ita nempe prohibito suo verba illius citat, sed non sic dicit sermo ille. Hæc (gratiarum actio, & cætera) in Christi commemoratione, inquit, retractantur à fidelibus & defecatis animis, carnis eius edulium non est horrore, sed honori, potuque sancti & sanctificantis sanguinis spiritus delectatur. Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus & partimur, dum quod diuinum et quod humanum est, distinguimus et separamus, itēq; simul separata iungentes, vnum Deum et hominem fatemur. Non dicit hîc Cyprianus, tantùm fide sumi Christi corpus, sed dētes non acui à nobis ad mordendum. Et non is dicitur dentes acueredentē, qui aliquid ore sumit, sed qui vt gustū oblectet, et corpori vel indulgeat vel necessaria voluptuosè subministret, sese ad sumendū cibum præparat auidè. Sed quæ est hæc ineptia, Artopæum hinc patrocinium emedicare, vbi quàm fieri potuit lucidissimè traditur, corpus

CORPVS DOMINI.

priani sequitur: Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit essentia. Nam non dicit: Sicut in Christo sunt duæ naturæ, diuina & humana, ita in hoc sacramento est Christi corpus & panis, sed sic videri hîc sacramentum, & latere coniunctam diuinitatē, sicut in Christi persona videbatur humanitas, & latebat diuinitas. quod vtique verissimum est: quoniã videmus accidentia panis siue ipsum Christi corpus, prout accidentibus panis velatum est, & diuinitatem eius non videmus. Cum addit Artopæus: [Quarè, sicut in Christo manserunt duæ naturæ, ita & in hoc sacramento seruãtur] sui prorsus videtur oblitus. Si enim duæ naturæ sunt in hoc sacramento sicut in Christo, igitur qui panem illum ore edit, Christi corpus ore edit, aut Deû Verbum: sicuti scilicet qui hominem illum (Christum puta) crucifigebãt, Deum crucifigebant. ac ita, non fide solùm, sed et ore sumi corpus Christi, iam concedat necesse est. Quæ ex Cypriani epistola 3. libri 2. affert, iam antea explicata sunt. Quapropter ad Irinæum transeamus.

Ex Iri-

ESSE IN EVCHARIS. 151

Ex Irinæo recitat: Quemadmodum Lib. 4. qui est à terra panis, percipiens vocatio- cap. 34. nem Dei iam non communis panis est, sed eucharistia, ex duabus rebus, terrena & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. [Hinc, inquit, colligimus, sic mutari panem in Eucharistiam siue corpus Christi, prout corpora nostra mutantur fiuntque incorruptibilia. In qua mutatione cum non abijciatur substantia nostrorum corporum, nec panis substantiam abire statuendum est. Quapropter dicit eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena & cœlesti, manifestissimè significans panem manere.] Nos verò in hoc dicimus consistere similitudinem Irinæi, quòd quemadmodum panis per consecrationem non est communis panis, sed eucharistia, constans ex re terrena & cœlesti: ita corpora fidelium, quæ perceperint eucharistiam, deposita in terram seu in eam resoluta, iam non ampliùs erunt puluis & cinis ob spem resurrectionis, per quam videlicet, pulueris cinerisque substantia mutabitur in hu-

in humanam carnem coelesti incorruptione & integritate donatam. quare vt in resurrectione puluis in carnem: ita in consecratione panis vinūq; trāseūt in carnē dñi & sanguinē. Fallor, nisi ipse libro quinto (agens cōtra eosdem illos, aduersum quos libro 4. cap. 4. egerat, negantes carnē esse capacem incorruptionis) præcipuè attendat mutationē, qua caro iam in puluerem redacta ex puluere ipso reparabitur: præmissō quòd caro nostra nutriatur ex corpore & sanguine Christi. Et quēadmodū, inquit, lignum vitis depositū in terra, suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum multiplex surgit, per spiritum Dei qui continet omnia, quæ deinde per sapiētiam in vsum hominibus veniunt. * & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tēpore, verbo Dei eis resurrectionem donante, in gloriam Dei patris. Et iterum nō multo infrā. Multo difficilius & incredibilius est, ex non existentibus ossibus et neruis & venis & reliqua dispositione quæ est secūdum hominem, facere ad hoc vt sit, & quidem animale & rationale

Lib. 5. circa p̄cipium.

* Deesse videtur h̄c: Et fiunt ex pane & vino corpus.

facere

facere hominē, quàm quod factum est, & deinde solutū est in terram, propter causas quas prædiximus, rursus redintegrare, licet in illa cesserit, vnde & initio eum qui non erat fecit vt esset, quando voluit, multo magis eos qui iam fuerunt, rursus restituet volēs, in eam quæ ab eo datur vitam. Rursum: Et tu quod seminas nō viuificatur, nisi prius moriatur. Quid est autem quod vt granum tritici seminatur & putrit in terra, nisi corpora quæ in terra ponuntur, in qua & semina iactantur? et propter hoc dixit, Seminatur in ignobilitate, i. Co. 15 surgit in gloria. Quid enim ignobilius carne mortua, vel quid iterum gloriosius surgente ea, & percipiente incorruptelam? Seminatur in infirmitate, surgit in virtute: in infirmitate sua, quoniam cum sit terra, in terram vadit: virtute autē Dei, qui eam suscitāt à mortuis, seminatur corpus animale, & surgit corpus spirituale. Indubitātē docuit, quoniam neq; de anima, neq; de spiritu sermo est ei, sed de mortificatis corporibus. Hæc sunt enim corpora animalia, id est, participātia animæ, quā cūm amiserint, mortificātur. Deinde per spiritum surgētia fiunt corpora spiritualia, vti

V per spi-

per spiritum semper permanētem habeāt vitam. Ex his omnibus Irinæi verbis satis perspicuum arbitror, Irinæum docere puluerem in quem corpora nostra sunt resoluta, sic mutādum in corpora incorrupta, vti nunc panis terrenus in corpus Christi incorruptum. Iam, quod ait eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena & cœlesti, accipiatur eo sensu dictum, quòd eucharistia verè ex terrena re, nēpe pane tanquam materia transeunte secundum suam substantiam, remanente autem secundum accidentia, conficiatur: quemadmodum nostra corpora ex quatuor elementis composita dicuntur. Et, sicut Cyprianus ait, corpus domini non est farina sola, aut aqua sola, nisi vtrunque fuerit adunatū & copulatum, & panis vnus compage solidatum. Porro optimè conuenit hæc comparatio carni resurgenti, consistenti nempe ex terra & corruptibilibus elementis alijs (veluti materia transeunte quidem, sed tamen qualitates nonnullas relincente) & ex cœlesti: quia ipsa carnis substantia, cœlesti & spiritali virtute donata est, sicut eucharistia constat re cœlesti, quia corpus domini est: non quidem

quidē sine omni re terrena, sed adhuc panis qualitib⁹ velatum. Sic enī et caro nostra, res erit spiritali virtute donata, simul tamen retinens aliquas terræ & aliorum elementorum conditiones.

Tertullianum quoque adducit Artopæus, dicens: [Tertullianus item libro primo contra Marcionem ait, Deum panem creaturam suam non abiecisse, quandoquidem illo corpus suum repræsentauit.] Tertullianus ostendit Christum non esse contrarium creatori corporalis mundi, quandoquidem in sacramentis suis, rebus corporalibus à creatore factis vtitur. Hoc, inquam, contra Marcionem agens, nihil prorsus de permanentia panis in Eucharistia cogitat. Sed ille quidem, inquit, vsque nunc nec aquam reprobauit creatoris qua suos abluit, nec oleum quo suos vngit, nec mellis & lactis societatem qua suos infantat, nec panem quo ipsum corpus suū repræsentat, etiam in sacramētis proprijs egēs medicitatibus creatoris. Quid porro vox, Repræsentat, significet, superius est expositum, simulq; eiusdem Tertulliani verba, quæ depro-

Lib. 1.
contra
Marcio-
nem.

Pag. 104

munt cōtra nos ex libro 4. cōtra eundem.

V ij Ad

Pag. 101 Ad Ambrosij verba, ex libro de sacramentis petita veniamus: iam enim supra responsum est ad prolata ex commetario ei ascripto in epistolas Pauli. [Nec istis, inquit Artopæus, aduersatur, quod citant ex quarto libro de sacramentis (vt interim demus hos libros Ambrosij esse) Si tanta vis est in sermone domini Iesu (inquit autor ille) vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Hæc verba tantum abest vt nobis aduersentur, vt etiam sententiam nostram cõfirmet. Ait enim sermonem domini operatorium esse, non vt euanescant quæ erant, sicut fit in monstrosa ista transubstantiatione, sed vt sint quæ erant, & in aliud commutentur: videlicet vt corpus et sanguis Christi fiât, id est, sacramenta corporis & sanguinis Christi, quæ antè non erant.] Vsque ad eò perfrictæ frõtis est Artopæus, vt putet neminem fore, qui Ambrosium semel inspiceret. Perpende, candide lector, an vt declaretur panem fieri signum corporis domini, in medium proferri debeat (velut quiddam euẽtu difficilius ac incredibilius re hac tam facili) ex nihilo omniũ rerum
crea-

creatio, ac eius sermone fieri consecrationem, cuius sermone ex nihilo creata sunt vniuersa? Videatur, obsecro, num ad confirmandum quod dicit Calvinus, panem fieri signum corporis Domini, in medium adduci velut rei huius confirmatiuum debuit, quòd homo ex veteri nouus fiat in baptismo? item, an ea de causa operæ precium fuit, tot exempla citare, vbi naturæ ordo prætermisus est, & contra illum operata est gratia? Sanè vt res aliqua manens immutata, fiat signũ rei alterius, nulla opus est cursus naturalis interruptione. O quàm superfluus verbis, quàm superstitiosus fuit Ambrosius, si rem factu ad eò facilem persuasurus, tam verbosè, tam multa illa quondam à Deo edita portèta allegauit. Siquidẽ libri 4. de sacramentis cap. 4. quatuor adfert exẽpla, in quibus sermo Christi mutat cursum naturæ. Primùm, virginem de Spiritu sancto generasse dominum Iesum Christum: Matt. 1. secundò, mare rubrum per virgam Moysis diuisum fuisse: tertio, immisione ligni per eundem Moysen dulcoratas aquas amaras: quartò, immisione ligni in aquas per Hælisæum nataste ferrum. Accipe, V iij inquit,

inquit, quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, et mutat quando vult instituta naturæ etc. Eodē capite inducit qui sibi obijciat: Sed fortè dicis, speciem sanguinis non video, sed habet similitudinem. Deinde causam reddens, cur sanguinis speciem non habeat: Sicut, inquit, mortis similitudinem sumpsisti, ita & similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris fit, & pretium tamē operetur redemptionis. Vbi vtique nugatus est Ambrosius, si rationem reddens cur speciem sanguinis non habeat, hancque assignans, Ne horror sit cruoris, non putauerit reuera cruorem esse. Eandem habet & libro 6. quodque à nobis vera caro ita edatur in aliena specie, sicut Iesus est verus & naturalis filius Dei, dicens rursus de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & conuere-
Cap. 1. re generalia instituta naturæ. Libri verò de ijs qui mysterijs initiantur, capite nono, cum iam dictis naturæ mutationibus recenset & alias: virgæ in colubrum, & contrà, colubri in virgam: Nili fluuij in sanguinem: quòd Iordanis conuersus est
 retro:

retrosum, aqua manauerit è petra, ignis è coelo iubente Helia descenderit. Ac tandem: Quantis, inquit, vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.

Sensum autem verborum quæ deprauat Artopæus, satis ipsemet expressit hoc eodem capite 9. de his qui mysterijs initiantur, dicens: Sermo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Et paulo antè: Quòd si tantum valuit sermo Helix vt ignem de coelo deponeret, non valebit sermo Christi vt species mutet elementorum? Ecce, hinc ait mutari naturam, sicut creata est natura. ecce, dicit mutari species elementorū: quod proculdubio non aptè explicatur per mutationem, quæ fit significatione tenus (hoc est, qua fit vt hinc significatio iam esse incipiat, quæ nõ aderat prius) permanēte natura &
 V iij specie

specie elementi. Cum igitur dicit Ambrosius sermonē Christi esse operatorium ut sint quæ erant, & in aliud commutentur: non sentit Christum agere ut panis maneat panis, & in aliud cōmutetur, hoc est, in signum, sed, Christi sermonem efficere, ut panis & vinum quæ sunt ante consecrationem, sint, existāt, atq; permaneāt, non quidem per substantiam suam, sed secundū id in quod mutantur: ut, inquit, in aliud commutentur. Illa particula, ut sint, contra annihilationē ponitur: perinde ac si dixisset, Ex nihilo fecit omnia, quāto magis potest sermo Christi, rem quæ iam extat, non in nihilum redigere ut non sit quicquā, sed potius ut adhuc aliquo modo permaneat, operari? dum scilicet mutatur in aliud, siue (quod idem est) dum secundū species manet. Certè etiam, iuxta Artopæum, sermo Christi: Hoc est corpus meum, non operatur ut substantia panis maneat: quandoquidem id habet ex prima naturæ institutione. Iuxta catholicam fidem verò, efficit sermo ille, ut panis mutetur in Christi corpus, et corpus Christi sustentet species & accidētia panis, quæ alioqui etiam cum pane fuissent trāsitura: ideoq;

ideoq; rectè dicitur facere, ut panis secundū corpus Christi, quod eius reseruat proprietates, maneat, siue ut species panis maneāt cum dicto corpore. Ambrosium porrò cū meminit sermonis aut verborū Christi, ea verba dñi putare: Hoc est corp^o meum, ex capite 5. patet. Quòd si putet Artopæus dñm alio sermone operari ut sint quæ erant, nempe primæ institutionis omniū rerū, alio ut in aliud commutētur, nimirum cōsecrationis, ipse viderit. Attamen hanc torturam non patientur verba Ambrosij, cū sicut vna est operatio facere aliquid ex nihilo, ita vna sit Ambrosio, facere ut sit quod erat, & in aliud cōmutetur. Hoc in eo loco Ambrosij animaduertendum, Lanfrancum testari quædam exemplaria sic habere: Ut quæ erant, in aliud commutētur, loco eius quod hodierna habent exemplaria: Ut sint quæ erant, & in aliud commutentur.

Quia verò Artopæus, (post Oecolampadium) dubium vult esse, an Ambrosij sint libri de sacramentis, vnde non pauca pro veritate testimonia produximus: ostēdere ac confirmare oportet Ambrosij esse, alibiq; Ambrosium docere id, quod his in

his in libris docet. Et quidem eiusdem esse opus, librum de ijs qui mysterijs initiantur, cuius libri de patriarchis, arca & Noe, Abraham & Iacob, etc, satis liquet ex exordio libri de ijs qui mysterijs initiantur: vbi ait author, se de moralibus habuisse sermonem, dum tractaret prophetarum gesta, & prouerbiorum præcepta.

Libros verò de patriarchis, Ambrosij esse, abundè ac solidè probat, quòd Augustinus libro primo contra Iulianum capite 9. ex eis vt Ambrosij citet varias sententias. Allegat caput septimum libri de Isaac & anima: caput vndecimum apologiæ David: caput nonum libri Tobia. Item libro secundo capite 2. contra eundem Iulianum, caput secundum libri de Arca & Noe: & capite quinto, librum de Isaac & anima, librumque de paradiso. Ergo & liber de ijs qui mysterijs initiantur Ambrosij est: quod proposito nostro satis est. Nam qui & illum legerit & libros de sacramentis, si minimum quid iudicij habeat, fatebitur omnes eundem habere authorem: vtpote qui sibi mutuo sunt planè similes. Si quid ad hæc amplius re-

plius requiras, lector, expende quæso illum scripturæ locum: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, tractatum capite sexto libri de initiandis, & capite primo tertij de sacramentis: deinde confer cum citatis ab Augustino verbis Ambrosij, libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum capite 11. & capite 3. libri 1. contra Iulianum. Præcipuè verò consideretur totus ille locus psalmi 48. Iniquitas calcanei mei circumdabit me, tractatus ab Ambrosio in expositione eiusdem psalmi. Hinc etenim facilè agnosceretur, idem omnino ingeniū, ac similis hîc & ibi tractatio. Expendatur insuper locus de Melchisedech, tractatus capite octauo de initiandis, & tertio libri quarti de sacramentis, cum quinto capite libri tertij de fide: eundem vbique audies Ambrosium. Deinde, sicut Ambrosius scribens in psalmum 118. & capite quinto primi libri de Cain & Abel, & de Isaac & anima, admiscet plurima ex canticis: ita & in libro de initiandis capite septimo & 9. item libro quinto de sacramentis capite 2. & 3. Postremū, nota eius cōsuetudinè esse, quæ vno

vno loco tractauerit, alibi (vbi alioqui se offerret oportunitas de eis dicēdi) omittere ac præterire. Vnde in commentarijs super Lucam, neque de coenæ verbis, neq; de oratione dominica quicquam dixit: quòd in his libellis id se fecisse sciret. Scio Augustinum dicere, capite 2. secūdi retractationum, Ambrosium scripsisse librum de sacramentis, siue prophetia: at non hos libros putat, sed quendam qui intercidit: quem opinor Ambrosium scripsisse de figuris veteribus atq; prophetis: eo quòd in his eius libellis de sacramentis, non legimus quid senserit de ætate Hieremiæ atque Platonis: quod tamen his libris explicatū ab eo, asserit Augustinus. Scripsit Ambrosius & librum de sacramento regenerationis siue de philosophia (quæ citat Augustinus cap. 6. & 8. libri secundi contra Iulianum) sed nec ille est inter hos libellos. Oecolampadius tribuit hos libellos cuidā Saloë: idq; idcirco, ni fallor, quòd Gennadius in catalogo dicat Saluanum Mafsiliensem sacramentorum hominias habuisse ad populū, quātas nec recordatur Gennadius. Sed effugium qualecūq; quæsiuit Oecolampadius, Ambrosij verbis

arctè

arctè nimium cōstrictus. Et eius iudicium cum ratione cōtemnitur, cum sine ratione prolatum legatur. Pergamus itaq; eòsq; locos ex alijs eius libris afferamus, vbi sacramentarijs contrarius est: vt frustrà eos intelligas pro extrema sui defensione negasse Ambrosij esse libellos de sacramentis. Si, inquit, infirmus es, fidelis tamen, sollicitus est pro te Christus. Dicit ad discipulos: Date illis vos māducare ne deficiāt in via. Habes Apostolicum cibum, manduca illum & nō deficies. Illum autē manduca, vt postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis dominici, ad epulas sacramenti, ad illud poculum, quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiā induat de remissione peccati: curas seculi huius, metum mortis, solitudinēque deponat. Hac ergo ebrietate corpus nō titubat, sed resurgit: animus non cōfunditur, sed consecratur. Item alibi: Sanctus Moses propheta, vt hoc præueniret tempus, ac sine Hebræorum fraude transiret, agnum antè immolauit, hoc est, vesperi, vt māducātes eum, & pascha domini celebrantes, nō occuparētur exterminatoris insidijs, ne inermes & vacuos spiritalis alimēti nocturna

Ser. 15.
ad vers.
4. Psal.
118.
Serm. 8.
versu 6.
spicula

spicula tenebroſi hoſtis opprimerent. Hęc diligenter intende, prudēter intellige, ſollicitē require. Non perfunctoriē iſta dicuntur, ſed diuina tibi myſteria declarantur. Præueni & tu inſidias tentatoris, inſtaura prius cœleſte conuiuium. Indictum eſt ieiunium, caue ne negligas. Et ſi te famę quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, tamen cœleſti magis te ſeruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant, vt cœleſtibus ſis vacuus ſacramentis. Differ aliquantulum, non longè finis eſt diei: imò plerique ſunt eiufmodi dies, vt ſtatim meridianis horis adueniendum ſit in Eccleſiam, canendi pſalmi, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus aſſiſte, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas domini Ieſu, in quo remiſſio peccatorum eſt, poſtulatione diuinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suscipe antè dominum Ieſum tuæ mētis hoſpitio. Vbi corpus eius, ibi Chriſtus eſt. Cùm hoſpitium tuum aduerſarius viderit occupatum cœleſtis fulgore præſentiæ, intelligens locum tentamenti ſuis intercluſum eſſe per Chriſtum, fugiet ac recedet. Item Sermone 18. verſu 5. in pſalm.

pſalmum 118. Dicit populus nationum ille in prima electione deſpectus, rudis adhuc fide, & ſtudio primæ deuotionis adoleſcens, vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Ille ego deſpectus antè, iam præferor, iam anteponor electis. Ille antè deſpectus populus peccatorum, habeo cœleſtium ſacramentorum veneranda confortia. Iam menſæ cœleſtis honore ſuſcipior, epulis meis non pluuiæ vndatur, non terræ partus laborat, non arborum fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes. Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus. Non iam ad ſatietatem mei annuos expecto proventus, Chriſtus mihi quotidie miniſtratur. Non verebor ne qua mihi cœli intemperies, aut ſterilitas ruris immineat, ſi piſ cultus diligentia perſeuerat. Non iam coturnicum plumas mihi opto deſcendere, quas antè mirabar. Non manna, quod antè cibus omnibus præferebam: quia qui manna manducauerunt patres, eſurierunt. Meus cibus eſt, quem ſi quis mandu-

manducauerit, nō esuriet. Meus cibus est, qui non corpus impingat, sed confirmat cor hominis. Fuerat mihi antè mirandus panis de coelo. scriptum est enim: Panem de coelo dedit eis manducare. sed non erat verus ille panis, sed futuri vmbra. Panem de coelo illum verum seruauit mihi pater. Mihi ille panis Dei descendit de coelo, qui vitam dat huic mūdo. Non Iudeis descendit, non synagogæ descendit, sed ecclesiæ descendit, sed populo Dei iuueniori descendit. Idem habet in Psalmum 38. quod suprà allegatum est. Et capite 9. lib. de benedictionibus patriarcharum: Huius pinguis panis quem qui māducauerit, esurire non poterit. hunc panem dedit Apostolis vt diuiderent populo credētium, hodieq; dat nobis, quē ipse quotidie sacerdos consecrat suis verbis. Hic ergo panis factus est esca sanctorum. Similiter alibi: Agnosco auro infusum sanguinem Christi, non solum irrutilasse, verum etiam diuinæ operationis impressisse virtutē redemptionis munere. His locis clarum est, Ambrosium docuisse in eucharistia corpus Christi præsens esse per sacerdotis consecrationem, & ministrari ex altari longè aliter quàm

Idem.

Li. 2. of-
fic. ca. 28

quàm per apostolicam prædicationem vel māna aut agnū paschalem ministratur: ita videlicet vt p cōmunionē occupet Christus cœlestis præsentiæ fulgore hospitium nostrum. Deinceps profert Artopæus verba Augustini ex lib. 3. cōtra Maximinum: [Hęc enim sacramēta sunt, in quibus non quid sint, sed quid ostendant semper attenditur: quoniam signa sunt rerū, aliud existentia, & aliud significantia.] Locū totum legamus: vnde etiā cognoscetur quid pronomē demōstratiuū (hęc) demōstret: quod turpiter tacet Artopæus. Scrutare, inquit Aug. scripturas canonicas, veteres et nouas, & inueni si potes, vbi dicta sunt aliqua: vnū sunt, quæ sunt diuersæ naturæ, atq; substātiæ. Sanè falli te nolo in epistola Ioannis Apostoli, vbi ait: Tres sunt testes, spiritus, aqua, & sanguis, & tres vnū sunt: ne fortè dicas spiritum & aquā & sanguinem diuersas esse substātiæ, & tamē dictū esse: Tres vnū sunt. Propter hoc admonui ne fallaris. Hęc enim sacramenta sunt, in quibus non quid sint, sed quid ostendant semper attenditur: quoniam signa sunt rerū aliud existētia, & aliud significantia. Si ergo illa quæ his significātur, intelligūtur,

Cap. 22.

1. Ioan. 5

X ipsa

ipsa inueniuntur esse vnius substantiæ: tanquam si dicamus, Petra & aqua vnum sunt, volētes per petram significare Christum, per aquam Spiritum sanctum: quis dubitat Petram et aquam diuersas esse naturas? Sed quia Christus et Spiritus sanctus vnius sunt eiusdemq; naturæ, ideo cū dicitur: Petra & aqua vnum sunt, ex ea parte rectè accipi potest, quia istæ duæ res, quarum est diuersa natura, aliarū quoq; signa sunt rerum, quarū est vna natura. Hæc ibi Augustinus. Non agit peculiariter de Eucharistia, sed quibusuis signis sacris: dicēs quidem in omnibus signis semper attendi quid designent, non autem semper quid sint. Deinde probat tria illa, Spiritus, aqua, et sanguis, sacramenta esse, quia significant res, suntque aliud & aliud significāt. Non autem vult, in signis nunquā attendi quid sint, vel quòd signa aliud semper sint, & aliud significant: quoniam suprā ex eius libro tertio de trinitate ostendimus, Christum in Iordane signasse filiū Dei: & Eucharistiæ sacramentum significare & esse corpus ac sanguinē domini. quanquā etiā verū sit, rē aliquā vt signat, ratione à seipsa differre vt signatur, quēadmodum antea

Pag. 21.

Pag. 101

decla-

declaratū est. Afferuntur & ex capite s. tertij de doctrina Christiana hæc verba: Ea demū est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturā corpoream oculum mentis ad hauriendū æternum lumen leuare non posse. Quorsum verò, nescio: cū hoc dixerit Augustinus de legis Mosaicæ cæremonijs, cōtra illos qui signum amplectuntur, velut si res esset quòquam non referenda, aut quasi nil significaret. Sanè non latet Catholicos, Eucharistiam ita signum esse domini corporis, vt & illud ipsum corpus eam esse agnoscant. Proinde non, vt Iudæi, signum pro re accipiunt. Rem enim eam dicunt, quatenus substantia quædam est, signū verò, quatenus speciebus panis tegitur: Sicut Iesus ipse & res est, Dei filius, & signum filij Dei: res quidem ratione personæ, signum verò ratione visibilis naturæ humanæ, qua cōspicuum se præbet Dei filius oculis carnis. Prætereà, oculos mentis erigunt supra creaturā corpoream ad contemplandum æternū lumen: quum non sistant in externis panis & vini speciebus, sed sub illis fateatur corpus & sanguinē Dñi Iesu occultari, quæ nō cernunt:

sicuti qui videbant Iesum in humana specie, & credebant eum esse Deum, oculos mētis super naturam corporeā erigebant.

Cap. 8.
Ex epist.
40. lib. 9
registri,
apparet
Hesichii
Gregorio
pape
fuisse co-
tempora-
neus: &
latinè
scripsit.

Allegatur impudentissimè Hesichius, ex libro 2. super Leuiticū: quum luce meridiana clariùs affirmet, quæ videtur in altari debere intelligi esse corpus domini, et cogitandū spiritui esse possibilia, quæ nobis videntur impossibilia: fieriq; à sensibilibus ad insensibilia translationē ac commutationē, idq; per magnum miraculum Christi, quod excedit omnem humanum sensum. Verbāne eius placet audire? Quomodo ergo, ait, in his non admiranda sit sapientia spiritus? nullam quippe dubietatē huiusmodi intellectui dereliquit: propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viui, qui de caelo descendit. Propter quod Helix (secundum 70. editionem) carnes manè, panes autem vesperi deferebant corui supernè: præfigurare hoc mysterium domino volente, quod intus oportet in Ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare, coqui & comedi: alibi verò nequaquam. Item: Sed, inquit,

inquit, hoc quod reliquū est de carnibus & panibus, in igne incēdi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibilibus in Ecclesia fieri ignique tradi quæcunq; remanere contigerit incōsumpta, nō omnino ea quæ vno die vel duab' aut multis seruata sunt: sicut enim apparet, nō hoc legislator præcepit, sed quod reliquum est, incendi iubet. Dies autem non commemorauit, vt quæcunq; cuiuscunq; rei causa emergente, remanserint incōsumpta (id est, vt satis indicant sequentia verba incōsumptibilia siue inesibilia, vt quando putruerunt vel euomuntur species sacramenti) siue tempus in causa sit, siue quid aliud fuerit, ignis opus & consumptio fiat. Ergo & hoc quod agitur sensibilibus significatio cuiusdam intelligibilis rei, eis qui intendunt, prouenit: vt quando à comestione sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus: mente forsitan lassescēte, siue deficiēte, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi domini, in quod oculis nec angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet spiritus, vt ea comedat quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quo-
X iij modo

Eodē li-
bro & c.
Cū calix
effusus
fuerit,
vel euo-
mita eu-
charistia
exuri so-
lent ea,
sup quæ
vel san-
guis effu-
sus fuis-
set, vel
eiectum
corpus
domini.

CORPVS CHRISTI

Lib. 6.
cap. 22.
Luc. 1.

Prou. 23

Eodē c.

modo autem comedat? quum cogitauerimus virtuti spiritus esse possibilia, ea quæ nobis impossibilia videtur. Rursum: Sancta sanctorum sunt propriè Christi mysteria: quia ipsius est corpus de quo Gabriel ad virginem dicebat, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ab hoc non solum alienigenas & inquilinos et mercenarios sacrificio prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatē ignorat, qui nescit quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutē. ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus qui in eo est: Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante te. Itē ibidem: Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem siue cōmutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem & prolatum ab eo verbum, quæ videntur tam

ESSE IN EVCHARIS. 163

tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum. Hactenus Hesichius. Ideo verò dicit, mysterium esse panem & carnem: quia caro Christi verè est corporalis cibus per species prophani panis, qui est cōmutatus, sub quibus continetur. Nam certè secundum suam propriam speciē sūpta, edi nequit corporaliter: atque idcirco sic non est panis. Dū autē panis velatur speciebus, manens caro fit panis: nomine Panis generalius accepto. Non itaque ex eo sequitur, prioris panis naturam seu substantiam in Eucharistia remanere: sed manet tantummodò panis generaliter dicti natura, sicut eadē natura potus manebat, Ioan. 2. dum aqua in vinum cōuertebatur, non quidem numero, sed genere. Hic enim similiter corporis Christi substantia, quia per assumptionem specierum ac proprietatum panis, corporale fit alimentum, eadē natura, quæ panis erat, non numero, sed genere permanet. Et hoc est quod voluerunt Gelasius & Theodoretus illis in locis, vnde ab Artopæo nobis obiecti sunt: vbi nimirum ita ait Gelasius: Certè sacramenta quæ sumimus, corporis & sanguinis Christi, diuina res sunt: propter

Ioan. 2.

De duabus naturis cōtra Eutycen & Nestor.

X iiii quod

CORPVS CHRISTI

Lib. 6. modo autem comedat? quum cogitaueri-
 cap. 22. mus virtuti spiritus esse possibilia, ea quæ
 Luc. I. nobis impossibilia videtur. Rursum: San-
 cta sanctorum sunt propriè Christi myste-
 ria: quia ipsius est corpus de quo Gabriel
 ad virginem dicebat, Spiritus sanctus su-
 perueniet in te, & virtus altissimi obum-
 brabit tibi, ideo quod nascetur ex te san-
 ctum, vocabitur filius Dei. Ab hoc nõ so-
 lum alienigenas & inquilinos et mercena-
 rios sacrificio prohibuit, sed nec per igno-
 rantiam percipere præcepit. Per ignoran-
 tiam autem percipit, qui virtutem eius &
 dignitatẽ ignorat, qui nescit quia corpus
 hoc & sanguis est secũdum veritatem, sed
 Prou. 23. mysteria quidem percipit, nescit autẽ my-
 steriorum virtutẽ. ad quem Salomon di-
 cit, vel magis spiritus qui in eo est: Quãdo
 sederis vt comedas cum principe, diligen-
 ter attende quæ posita sunt ante te. Itẽ ibi-
 dem: Sanctificationem enim mystici sa-
 Eodẽ c. crificij, & à sensibilibus ad intelligibilia
 translationem siue cõmutationem, ei qui
 verus est sacerdos, videlicet Christo, oporteret dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem & prolatum ab eo verbum, quæ videntur
 tam

ESSE IN EUCHARIS. 163

tam sanctificata sunt, quàm cunctum car-
 nis excedunt sensum. Hactenus Hesi-
 chius. Ideo verò dicit, mysterium esse
 panem & carnem: quia caro Christi verè
 est corporalis cibus per species prophani
 panis, qui est cõmutatus, sub quibus conti-
 netur. Nam certè secundum suã propriam
 speciẽ sũpta, edi nequit corporaliter: atq;
 idcirco sic nõ est panis. Dũ autẽ panis ve-
 latur speciebus, manens caro fit panis: no-
 mine Panis generalius accepto. Non itaq;
 ex eo sequitur, prioris panis naturam seu
 substantiam in Eucharistia remanere: sed
 manet tãtummodò panis generaliter dicti
 natura, sicut eadẽ natura potus manebat, Ioan. 2.
 dum aqua in vinum cõuertebatur, nõ qui-
 dem numero, sed genere. Hic enim simili-
 ter corporis Christi substantia, quia per
 assumptionem specierum ac proprietata-
 tum panis, corporale fit alimentum, ea-
 dem natura, quæ panis erat, non nume-
 ro, sed genere permanet. Et hoc est quod
 voluerunt Gelasius & Theodoretus illis
 in locis, vnde ab Artopæo nobis obiecti
 sunt: vbi nimirum ita ait Gelasius: Certè
 sacramenta quæ sumimus, corporis & san-
 guinis Christi, diuina res sunt: propter
 De duabus natura-
 bus natura-
 turis cõ-
 tra Eu-
 tycen &
 Nestor.
 X iij quod

quod & per eadē, diuinæ efficiuntur cōfor-
 tes naturæ. & tamen esse non desinit sub-
 stantia vel natura panis & vini. Et certè
 imago & similitudo corporis et sanguinis
 Christi, in actione mysteriorum celebran-
 tur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur,
 hoc nobis in ipso Christo Iesu domino
 nostro sentiendum, quod in eius imagine
 profitemur, celebramus, et scimus: vt sicut
 in hanc, scilicet diuinam, transeunt spiritu
 sancto perficiente substantiam, permanēt
 tamen in suæ proprietate naturæ: sic illud
 ipsum mysterium principale, cuius nobis
 efficientiam virtutemque veraciter repre-
 sentant, ijs ex quibus constat propriè per-
 manentibus, vnum Christum, quia inte-
 grum verumque permanere demonstrat.
 Dicit ibi Gelasius aperte, panē & vinum
 Spiritu sancto operante transire in diui-
 nam substantiam: Dum ergo dicit ma-
 nere substantiam seu naturā panis: de pane
 generaliter dicto loquitur, deque eius sub-
 stantia secundum genus. quomodo Adam
 & Abel eiusdem dicimus substantiæ,
 tametsi caro Adæ non illa ipsa sit quæ
 Abelis: quorum vterque est homo. Ita vi-
 delicet & caro Christi speciebus panis
 velata,

velata, & panis cuius nunc supersunt ista
 accidentia, eiusdem sunt naturæ: quia vtrūq;
 est corporale alimentum. Theodoretus
 autē sic: Manifestus est scopus ijs qui sunt
 initiati sacris. Voluit enim eos qui diuina
 mysteria participant, ne ad eorum quæ vi-
 dentur naturam attendant, sed per nomi-
 num mutationem credant quæ ex gratia
 facta est transmutationi. Qui enim natu-
 rale corpus suum frumentum & panem
 appellauit, atque item seipsum vitem no-
 minauit, idem ipse etiam ea quæ videntur
 symbola, corporis & sanguinis sui appel-
 latione honorauit, non equidem naturam
 ipsam transmutans, sed adiiciens gratiam
 naturæ. Hæc ille. Dicit hîc Theodore-
 tus non transmutari naturam, scilicet ali-
 menti, sed ei gratiam adiici: sicut dicere
 possumus de eo vino, cui admiscetur pre-
 tiosa substantia ipsum transmutans: non
 non transmutatur natura vini (genera-
 lis scilicet, in quantum est potus salu-
 bris) sed melius quid ei adijcitur. In eucha-
 ristia enim manet natura alimenti esibilis,
 genere eadem, aliquo longè meliore ei ad-
 iecto: quod Theodoretus meritò gratiam
 vocat, quia mera Dei gratia eiusque ineffa-
 bili er-

In Poli-
 morph.
 dialog. 1

bili erga hominem amore, ac eximia spiritus operatione efficitur, ut vile alimentum quod in altari ponitur, mutetur in alimentum pretiosum: manens quidem iuxta naturam corporalis alimenti, sed mutatum secundum peculiarem substantiam, qua vile alimentum distinguitur à longè pretiosissimo. quemadmodum etiam dicere possumus, naturam potus mansisse & gratiam ei fuisse adiectam, dum Christus aquam mutavit in vinum. Expendantur sedulò Theodoretus verba. Dicit enim per nominum mutationem in hoc mysterio, nos debere credere mutationi quæ facta est ex gratia. Quænam est hæc mutatio facta ex gratia? An qua id quod ante non significabat, iam rem sanctam & magnam significat? Certè hæc mutatio, etsi aliqua impropria significatione gratia dici possit, dum ad rem sacram significandam primum imponitur aliquid, quod prius non significabat: post impositionem tamen non opus est aliqua alia gratia quò signum ipsum significare incipiat. Ut, si deimus gratiam vocari posse, quòd Deus voluit agnum paschalem signare Christum, nunquid Iudæo postea opus fuit aliqua gratia,

gratia, ut suus agnus paschalis Christum signaret? nequaquam. Si de tali mutatione loqueretur Theodoretus, non diceret in quibuslibet signis Eucharistiæ, factam mutationem per gratiam, & naturæ ipsorum adiectam gratiam: Sicut nec Gelasius (si de huiusmodi transitu loqueretur) requiret Spiritus sancti operationem, nec diceret panem & vinum in divinam transire substantiam. Non enim agnus paschalis apud veteres legitur in divinam transisse substantiam, tametsi signum esset corporis domini constitutus. Clarum est igitur Theodoretum loqui de ea mutatione, quam catholici ponunt, nimirum de panis in Christi corpus commutatione, relictis accidentibus, quorum ministerio fiat illud corpus corporalis cibus, quemadmodum prius ipse panis pistus erat. Atque id ex ipsis Theodoretus verbis, quæ contra nos citat Artopæus, fiet facile manifestum. Neque (inquit orthodoxus) post sanctificationem mystica symbola illa, propria sua natura egrediuntur. Manent siquidem in priore sua substantia & figura & specie, adeoque videntur & palpantur, quemadmodum antea. Intelliguntur autem quæ facta sunt, & creduntur, & ad

Dialog.
2. in Polimorpho.

& adorantur, tanquam ea existentia quæ creduntur. Hæc ille. Tria dicit hîc Theodoretus. Primum, symbola manere in priore substantia & specie ac figura: vnde videntur & palpantur, vt antea. Secundum, ea ipsa symbola, post sanctificationem facta iam esse aliqua, quæ non videntur sed intelliguntur & creduntur. Tertium, hæc ipsa symbola adorari, propterea quòd existunt illa, quæ existere creduntur. Ex tertio patet, quòd ea sentiat esse verè corpus & sanguinè Christi. Absit enî vt creaturas insensibiles (panè & vinum) adorare nos iubeat. Dicit nimirum ea adorari: non vt signa, sed adorantur, inquit, tanquam ea existentia quæ creduntur. In secundo, dicit quòd post & per sanctificationem facta sint res intelligibiles, nempe corpus & sanguis Christi. Vnde consequens est, eû cum ait priorem manere substantiam, intelligere non ipsam substantiam panis & vini quæ prius extitit, sed genus ipsum alimenti corporalis. Et hoc quæ ibi sequuntur liquidum reddunt. Inde enim probat manere priorem substantiam, quòd speciem & figuram eandem habeant, & videantur & palpantur vt antea. quæ probatio

batio nihil aliud conuincit, quàm esse genere eandem substantiã: sicut vinû quod fecit dominus ex aqua, æquè liquidû erat ac antea fuerat aqua, eodem modo palpabatur & videbatur: mansit igitur genere, non numero vel specie, eadem substantia.

Vnde apud Theodoretum, orthodoxus Eranistæ dicenti, non ampliùs appellatur symbolum siue sacramentum quod priùs vocabatur, sed corpus, his verbis respondet: Ignarus mihi esse videris. Non enim corpus solùm, sed etiam panis vitæ nominatur. ita dominus ipse appellauit. Hæc Theodoretus. Percurre, lector, scripturam, non inuenies dominum Eucharistiam panem vitæ appellasse, nisi Ioannis sexto: vbi indubiè non debet putari, panem propriè accipere, pro pane pisto. Siquidem se dicit panem vitæ, & carnem suam esse illum panem, quem se daturum pollicetur. Ac ita agnoscendum est, in his non sensisse Theodoretum manere propriè dicti panis substantiam in Eucharistia sacramento.

Eodem modo intelligenda sunt verba collectæ secūdæ missæ natalis domini, vbi dicitur: Munera mysterijs hodiernæ festiuitatis

uitatis apta proueniant, vt sicut homo gē-
nitus idē refulsit, sic hęc terrena substan-
tia nobis conferat quod diuinum est. Po-
test enim Eucharistia seu corpus Christi
terrena substantia dici: quia caro Christi
ex terra verē sumpta est, tum etiam quia
sub speciebus panis latens, terrenas quali-
tates transmutati iam panis seruat: quan-
quā ea oratio legatur, necdum mutatis aut con-
secratis elementis in corpus & sanguinem
domini: quæ dicuntur cōferre postea quod
diuinum est, quia mediantibus accidenti-
bus suis faciunt, vt corporaliter sumamus
diuinum Christi corpus & sanguinem, &
ipsius diuini corporis fructum, participa-
tionem scilicet spiritus sancti ac meritōrū
domini nostri Iesu Christi.

Ex his intelligitur etiam, quid volue-
rit Augustinus in verbis à Beda citatis in
10. caput prioris ad Corinthios, ex serm.
ad infantes seu iam recēs baptizatos: Hoc
quod videtis in altari Dei, etiam transacta
nocte vidistis: sed quid esset, qd sibi vult,
quā magnæ rei sacramentum contine-
ret, nondum audistis. Quod ergo vidistis
panis est & calix: quod vobis etiam oculi
vestri renunciāt. Quod autem fides vestra
postulat

postulat instruēda, panis est corpus Chri-
sti, calix sanguis. Hic dicit Augustinus,
antequam instruantur recēs baptizati, nec
audisse quid sit quod vident in altari, nec
audisse quid significet. & vtiq; si substantia
panis ibi remaneret, sicut antē aderat, au-
dire opus non haberent quid sit: quando-
quidem sciunt ex seipsis panem esse & vi-
num. Dicit igitur Augustinus panem esse
& calicem siue potum, prout etiam oculi
dijudicant: nomine panis & calicis nihil
aliud intelligens, q̄ quod edi corporaliter
potest & bibi: Cæterum, vt cognoscatur
qualem panem, & qualem calicem credat
fides ibi esse, opus est instructiōe, qua do-
cetur q̄ ille panis, siue illud corporaliter
esibile, sit Christi corpus, & ille calix seu
potus, eiusdem sanguis. sic verò liceret
etiā intelligere verba Ruperti Tuitiēsis, in
cap. 12. Exodi: Spūs S. inquit, nō mutat aut
destruit substantiā panis & vini secūdum
exteriorē speciē quinq; sensib⁹ subiectā, cū
eidē verbo ī vnitatē corporis eiusdē quod
ī cruce pepēdit, & sanguinis eiusdē quē de
latere suo fudit, ista cōiūgit: Ad illū, inq̄,
sensum verba eiusmodi possent accipi. sed
q̄ eius scripta magis sapiūt speculationes

vnius

CORPVS DOMINI

vnius monachi in abdito latentis, quàm Ecclesiæ sententiam (vnde & in alio scripto nostro, errorem eius circa Christi interpellationem notauimus) & non pauca sunt in eo reprehēdēda: idē multū sollicitum esse non cōuenit, quò quæ dixit defendantur: præsertim cū de hac materia agens in sextum caput Ioannis, vt confirmet corpus & sanguinem domini esse (vt loquitur) panem & vinum quæ consecrata sunt: dicat aquam, vinum, & sanguinem vnius esse substantiæ, nec differre nisi accidentibus: idemq; de pane & humana carne, subindicat. Vnde & in 2. cap. Ioannis, idem de aqua & vino dicens, ait Christum substantiæ humoris, siue aquæ, accidens adiecisse & saporem, non substantiam mutasse. Habet insuper, aquam de Tybri vel Rheno haustā, & cruce domini consecratam ad baptismū, omnino eandem esse cum ea quæ de latere domini confosso fluxit: Quæ omnia à veritate & Ecclesiæ sensu aliena sunt. Ne quis verò nostrum existimet commentum, substantiam aliquam, rectè dici manere secūdū genus eandem, non secundum speciem: Ser. cō- audiat diuum Augustinū, Omne, inquit, corpus,

In idem cap. Ioannis.

Ser. cō-

ESSE IN EVCHARIS. 168

corpus, cuius est natura & ordo mutabilis, ad nutum omnipotentissimi creatoris in quascunq; species fuerit commutatū, à veritate tamen in suo genere non recedit: cūq; varietate mutetur, & corpus tamen, & verū corpus esse nō definit. * Et iterū: quale vult Christus, admirabile corpus de qualicunq; corpore, verum de vero facit, qui de aqua verum vinum fecit.

At obijcias: Gelasius & Theodoretus demonstrant ex Eucharistia, duas esse in Christo naturas, contra Euthycianos: ergo etiam in Eucharistia duæ sunt in particulari naturæ. Respōdetur, hoc argumentum æquè Sacramentarios, ac veritatē ipsam impugnare: quandoquidem, si verum sit consequēs illud, verū non erit, tantū pistum panem, & nō ipsum domini corpus, esse in Eucharistia. Rursum, si in Eucharistia sit solū panis pistus, tantumq; significetur ibi Christi corpus: ex Eucharistia non poterit conuinci Eutyces, dicens in Christo duas reuera non esse naturas. Quapropter, sicut Sacramentarius ob tantum inconueniens sibi permittit, vt iudicet non omnimodam adhibitam fuisse similitudinem à Theodoro: ita etiā

tra Ma³
nichæos
de var-
bis libri
Iob: Af
fuit &
Satā in-
ter eba:
est ser-
mo 204
interiā
emissos,
* Lib: 34
de cōfē:
euāgel.
cap. 254

Y catho-

catholicus dicit, Eucharistiam non in hoc per omnia similem esse personæ Christi, quòd quæadmodùm Christus duas habet naturas, ita & Eucharistia: sed in eo sitam putat similitudinem, quòd vt caro Christi seruat immutatam naturã suam, quam in coelo habet, & tamen assumit accidentia panis, per quæ fit homini corporale alimentũ, seu panis generali nomine: ita fili⁹ Dei seruat diuinam naturã, & assumit humanam, per quam verè est, vereq; appellatur homo. Talis est hæc similitudo, qualis deduci potest ab assumptione accidentis, ad assumptionem substãtiæ. Cæterùm, non sine iusta causã habuerit quispian suspectũ falsæ inscriptionis scriptũ illud, vnde hætenus explicata verba noie Gelasij citantur, quòd scripti illius author producens testimonia catholicorũ patrũ, adducat etiam Eusebiũ Cæsariensem: què nec Gelasius ignorauit Arrianæ hæreseos strennuũ fuisse defensorẽ: Vt taceã, apertè etiam reijci opera eius à Gelasio, in concilio septuaginta episcoporum, excepta vna historia eius, quæ ad temporum notitiam visa est utilis. Item ex eo, quòd Augustinum, Leonem, & Hilariũ non citet, in Ec-

clesia

clesia tamẽ Romana notissimos. Quod etiam ad Theodoretũ attinet, scimus eius tantam nõ esse authoritatem, quẽ meritò nos oporteat in omnib⁹ sequi: vtpote qui se opposuerit fidei catholicæ & synodo Ephesinæ: vt testantur epistola Leonis, ad eũ iam cõuersum ab errore scripta, & Cyrilli respõsiones ad eius obiectiones. Verum de his hætenus satis.

Augustini citationẽ discutiamus: [Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificiũ Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorũ specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: et sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: Sicut Christi persona cõstat & conficitur ex Deo & homine: Cũ ipse Christus verus sit Deus, & verus sit homo: quia omnis res illarũ rerum naturam & veritatem in se cõtinet, ex quibus conficitur, etc.] Absq; frõte hæc verba allegat Artopæus ad statuẽdã panis in hoc sacramento permanẽtiã. quũ expressè speciẽ panis tantũ, nõ panẽ, ponãt in Eucharistia: vt sicut persona Christi continet Deũ & hominẽ, ita Eucharistia contineat Christi

Citatur
de con-
f. c. di-
stinc. 23

Y ij corpus

corpus, illudque inuisibile, & visibilem elementorum speciem, non autem eorum substantiam. Sed, vt palam fiat quàm tortè illa vsurpet sibi Artopæus, consideretur cuius sint verba: sunt enim Lanfranci, contra Berengarium scribentis. Hoc est namque quod dicimus, inquit, hoc modis omnibus contra te ac sequaces tuos approbare contendimus: sacrificium scilicet Ecclesiæ duobus cõfici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili domini Iesu Christi carne & sanguine: sacramento & re sacramenti: Quæ res (vt verbis tuis vtar) est corpus Christi, sicut Christi persona, te quoque authore, constat & cõficitur Deo & homine, cum ipse Christus sit verus Deus & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem (te etiam teste) sacrificium Ecclesiæ, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum & res sacramenti.

Item infrà: Sacramentum corporis Christi, quantum ad id spectat quod in cruce immolatus est ipse Dominus Christus, caro eius est, quam forma panis opertam in
sacra-

sacramento accipimus, et sanguis eius, quæ sub vini specie ac sapore potamus: Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis. Carne & sanguine, vtroque inuisibili, intelligibili, spiritali significatur redemptoris corpus visibile, palpabile, manifestè plenum gratia omnium virtutum, & diuina maiestate. Quorum alterum quidem dum frangitur, & in populi salutem diuiditur, alterum verò effusum de calice ab ore fidelium sumitur: mors eius in cruce, & sanguinis eius de latere emanatio figuratur. Hæc Lanfrancus. In verbis autem quæ ex Gregorio adfert Artopæus: vbi nimirum dicit Gregorius, nos edere azymum vel fermentatum, cum Christi corpus sumimus: nõ plus rei subest aut difficultatis, quàm vbi explicabamus quomodo corpus Christi panis nuncupetur. Simili quippe ratione dicitur panis azymus vel fermentatus, quia ex eiusmodi pane confectum est, retinetque; (vt esui corporali aptum sit) proprietates in sapore, odore, etc. prioris panis azymi vel fermentati.

Quod præterea Bertramum citat, nostra nil interest, cum hac in re hereticus fuerit: pater videlicet Berengarij. Vixit tempore

CORPVS CHRISTI

Caroli Crassi Imperatoris: cui & librū di-
cauit circa annū domini 880. De eo scri-
ptū reliquit abbas Adalherus, quòd con-
tra Paschasium Ratbertū, abbatem Cor-
biensem, scripserit: ideo quòd assereret
Paschasius carnē quam ex altari sumimus,
illā ipsam esse, q̄ de virgine Maria nata est.

De trā-
substā-
tatiōe.

Pergens Artopæus, fatetur in concilio
Lateranensi sub Innocentio tertio defini-
tum dogma transubstantiationis: at tunc
Romanam Ecclesiam ab Apostolica pu-
ritate & simplicitate defecisse, respondet.
Deinde subdit: [Et postea in concilio Flo-
rentino, sub Eugenio 4. pontifice Roma-
no habito, vbi facta est vnio Græcæ & La-
tinæ Ecclesiarum, tametsi à pontifice cor-
rupti Orientales pleraq; Romana placita
receperint, nullis tamen argumentis per-
pelli potuerunt, vt monstrū Transubstan-
tiationis reciperent. Cumq; vnionis literæ
essent formandæ & publicandæ, diligēter
cauerunt, vt huius rei nulla mentio fieret.
Nam si tanti momenti fuisset ista Tran-
substantiatio, Ecclesia Romana nunquam
voluisset cum Græca coniungi, quæ eam
non susceperit. Nam hæresim hodie dicūt
esse & pestiferam, eam non admittere. Nō
autem credendū est, Latinā Ecclesiā tantū

ESSE IN EVCHARIS. 171

voluisse cū hæreticis se coniungere, & cū
illis communicare.] En, lector, quid Ar-
topæus dicat, videlicet, Ecclesiā Romanā
definiuisse dogma transubstantiationis, il-
ludq; ipsam non magni fecisse: deniq; q̄
nō fuisset vnita Græcæ, si dogma hoc ma-
gni momenti fuisset: Ita in hoc Romanam
Ecclesiam à fidei stabilitate ac constantia
vel nescius vel inuitus laudans: quā tamen
antè ab Apostolica simplicitate & purita-
te defecisse pronunciauit: sic nimirū gar-
rulus, vt tertio interim verbo sibi ipsi in-
cautus contradicat. Verūm, vt de re ip-
sa loquamur, grauitè hallucinatur Arto-
pæus: quoniā de trāsubstātiatiōe Græci neq;
ibi neq; vnq̄ antea dubitârūt. Quòd certè
Florētiae nulla huius rei inter eos orta fue-
rit dubitatio, satis ex scriptorib⁹, q̄ vel tūc
vel nō multo antè vixerūt, manifestū est.

Emissi sunt iā nup à Claudio de Sainctes
nōnulli de hac materia Tract. græcorū au-
torū etiā recentiorū Gregorio Nisseno &
Damasceno: (qui duo docēt talē transub-
stantiatiōē in cōsecratiōe cōtingere, q̄lis est
panis cōuersio ī nutritiōe) q̄ si legatur, ne
suspicio q̄dē remanebit ei⁹ quod affirmat
Artop. Siq̄dē Samona (autor vni⁹ illorū) vt

Y iiij hoc

hoc persuadeat, utitur iam data similitudine Gregorij Nissenii & Damasceni.

Metonenſis, ſicut D. Ambroſius, non vult hinc queri naturę ordinem, cum Chriſtus ſit præter naturę ordinẽ natus ex virgine, dicitq; aliena ſpecie occultatũ ſumi corpus domini, ne horror ſit cruoris: quẽ admodum Ambroſius, Cabasila autẽ ſic ait: Panis non ampliũ eſt figura dominici corporis, neq; donum, ferens imaginẽ veri doni, neq; ferens aliquam descriptionẽ ipſius Seruatoris paſſionum tanquã in tabula: ſed ipſum verũ donũ, ipſum ſanctiſſimum corpus domini, quod omnia illa verẽ ſuſcepit, probra, cõtumelias, vibices: quod crucifixum, quod interfectum. Item cap. 32. panis mutationem in corpus Chriſti comparat occaſioni eiufdem corporis, qua ex viuo factũ eſt mortuum. Poſtremò Marcus Ephẽſius (qui pertinaciter reſtitit definitioni Florẽtini concilij quoad proceſſionẽ Spũs S. ex filio) dicit Baſiliũ oblata vocare antitypa corporis dñi, eo quod nondũ ſint perfectã, verũ adhuc typũ et imaginẽ ferẽtia, donec ſpũs adueniat q̄ ea mutet. Nõ tã Artopęo, opinor, credẽdũ quã illis, fidẽ ſui tẽporis deſcribẽtibus.

Quid-

Quidnam verò in concilio Florentino Pontifex petat agi de panis mutatione, factis ex concilij actis intelligi poteſt, vbi nimirum ſic legis: De panis autem tranſmutatione Latinis querẽtibus, cur Gręci poſt hæc dominica verba: Accipite & manducate: ac infrã, Bibite ex hoc omnes (quibus profectò verbis ſacramẽtum confici creditur) hæc etiam vtuntur oratione: Et fac panem quidem hunc honorabile corpus Chriſti tui: quod autem in calice iſto eſt, Honorabilem ſanguinem Chriſti tui, ea ſancto ſpiritu tuo tranſmutante: Reſponderunt ſe firmiter credere, verbis illis dominicis ſacramentum fieri. ſed quemadmodum Latini, confecto ſacramento, hæc ſolent vtĩ oratione: Iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum: Ita quoque Gręcos illa verba proferre ſolere, vt ſanctiſſimum Chriſti corpus & ſanguis peccatorum noſtrorum remiſſioni, ac noſtris animabus ſaluti fiat. Quibus quidẽ quatuor quaſtionibus diſſolutis, ſummus Pontifex petijt, vt de diuina panis tranſmutatione, quæ quidem quarta quaſtio fuit, in ſynodo ageretur. At Gręci dixerunt, ſe ſine totius Orientalis

Sefſio.
ne vlti-
ma 25.

CORPVS CHRISTI

Eadem
fessione

talis Ecclesiæ autoritate, quæstionē aliam tractare nō posse, cū pro illa tantū de Spiritus sancti processione synodus conuocata fuerit. Hæc ibi. Et post literas vnionis interrogauit iterū Pontifex Græcos inter cætera, cur post hæc dominica verba, Accipite et māducate, hoc est enim corpus meum, & reliqua, quibus proculdubio sacratissimū Christi corpus & sanguis conficitur, his quoq; verbis vtantur. Et fac quidē panem hunc, honorabile corpus Christi tui: quod autem in calice isto est, honorabilem sanguinem Christi tui, ea sancto spiritu tuo transmutante, Amen, Amen, Amen. Et Præsul Mytilensis, facile visus est eam quæstionem dissoluisse. Hinc perspicis, lector, tunc nullam fuisse quæstionem, fierētne verè transmutatio panis, an non: sed duntaxat, quibus verbis fieret: Christinè (quod veritas habet) aut verò per quasdam Sacerdotis preces, quæ Græci, dum celebrarent sacrum, post dominica verba adiungebant. quod eorum nonnulli, videlicet Nicolaus Cabasila, & Marcus Ephesus opinabantur: (aduersus quos propterea insignem libellum scripsit Beslario, Cardinalis Romanus, etiam Græci

ESSE IN EVCHARIS. 173

Græcus) veritati reliquis Græcis Episcopis consentientibus: vt iam citata synodi verba clarè testantur. Tantū maluisset Pontifex, in synodo de ea quæstione agi: quod Græci detrectârunt.

Alia argumentatio: Patres dicunt nos mutari, transire, & transelementari in Deum & Christum: & tamen natura nostra non mutatur. igitur etsi dicant panem transire & mutari atque transelementari in corpus Christi, non ideo sentiunt substantiam panis mutari. Antecedens posset probari illis Augustini verbis: Inueni me longè esse à te in regione dissimilitudinis, tanquam audirem vocem tuam de excelso: Cibus sum grandium: cresce & manducabis me: neq; tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Item his Leonis: Nihil aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm vt in id quod sumimus, transeamus. Rursum per Theophylactum, qui in sextum caput Ioannis scribēs, post hæc dominica verba, Qui manducat me, viuet propter me: dum quodammodo, inquit, miscetur mihi, & transelementatur in me.

Cap. 10
li. 7. cō-
fession.

Ser. 14.
de pas.
domini.

Augusti:

Augustinus in Deum nos mutari dicit: quia vnus cum eo spiritus fimus, dum in nobis dignatur habitare, dumque ei per amoré & intellectum coniungimur: sicut maritus & vxor sunt vna caro. Vnde tamen non est consequens, nostram substantiam in aliam substantiam commutari, nihilomagus quàm puerò accidit, cum paulatim à puerili atate ad virilem facit progressum: aut corpori, cum ex mortali fit immortale. Leo etiam verissimè dicit, per Eucharistiam nos transire in Christi corpus: quia per communionem ita ei copulamur, vt etiã vnum corporaliter cum eo efficiamur, ampliùs quàm maritus & vxor per mutuam sui commixtionem: vt **Pag. 45.** supra est expositum. Porrò quid hæc vnio efficiat, ostendunt Leonis sequentia verba: Et in quo commortui & cõsepulti & conresuscitati sumus, ipsum per omnia, & spiritu et carne gustemus (siue, vt alij libri habēt, gestemus.) Theophilaetus non simpliciter dicit, nos in Christum trãsele-
mētari, sed hac annexa restrictione, Quo-
dãmodo: qui modus quis sit, iã diximus.
Nunc audi quæ sit eius doctrina de panis
in dominicũ corpus transsubstantiatione,
Attende,

Attende, inquit, quòd panis qui à nobis in In 6. ca.
mysterijs manducatur, non est tantum si- Ioan.
guratio quædã carnis dominicæ, sed caro
ipsa domini. Non enim dixit: Panis quem
ego dabo, figura est carnis: sed, caro mea
est. Trãformatur enim arcanis verbis pa-
nis ille per mysticam benediçtionem, &
accessione item sancti Spiritus, in carnem
domini. Et ne quem conturbet, quòd cre-
dendus sit panis caro. etenim & in carne
ambulãte Domino, & ex pane alimoniam
admittente, panis ille qui manducabatur,
in corpus eius mutabatur, & similis fiebat
sanctæ eius carni, & in augmentum & su-
stentationem conferebat, iuxta humanum
morem. igitur & nunc panis in carnẽ do-
mini mutatur. Et quomodò, inquit, non
apparet nobis caro, sed panis? vt non ab-
horreamus ab eius esu. Nam si quidem ca-
ro apparuisset, insuauiter affecti essemus
erga communionem. Nunc autem con-
descēdēte domino nostræ infirmitati, talis
apparet nobis mysticus cibus, qualibus
alioquin assueti sumus. Hæc habet ibi
Theophilaetus. Petrus Pseudomartyr
eum reijcit, tanquã qui consenserit iniquis
Berengarij damnatoribus: & multis ratio-
nibus

nibus conatur ostendere frustra à veteribus annotatū, ideo Christum alienis speciebus occultare corpus & sanguinē suum in hoc sacramento, ne sit horror ille qui meritò cōciperetur, si vtraque nuda ac in sua specie sumenda proponerentur. Primum, [quia durius, inquit, est & difficilius vincere horrores mentis & rationis, quā sensus. Multi enim amore vitæ amarissimā medicinā sumūt, qui tamen nihil contra rationē admittere volunt.] Verūm quid hoc ad rē, cū neq; Veteres negēt difficilius esse homini corrupto credere tres psonas esse vnū Deū, q̄ humanā carnē cōcidere et crudeliter manducare: neq; Dñs, licet quadā creditu difficiliora credi exigat, ideo putād⁹ sit etiā sensui aduersa semper pponere? Secūdò, inquit Pseudomartyr: [Id nō videtur egisse Deus vt parceret sensib⁹, ne illi videlicet horrore aliquo afficerētur, Cū calicē plenū mortis, paupertatis, exilij, infamiæ, & similiū, bibēdū nobis propinārit.] Si Christ⁹ nō accōmodauit sese nostris sensibus: cur sacramēta sua cōmendauit in ijs rebus, quæ nobis vsitate sunt nostrisq; vsibus accommodæ? Cur in baptismo lotionē: in Eucharistia esum & potum

potū proposuit: & lotionē quidē non per nescio quæ abstrusa & extranea, sed per aquā cōmunē & simplicē: esum quoq; & potū nō amari & ignoti saporis, sed amabilis & cōsueti? Neq; id verū est, quòd omnib⁹ electis suis propinat calicē plenū mortis & ærūnarū. Parcit enim multis vt nō tentētur suprā quā ferre possint. Quin & famulis suis subinde terrenā foelicitatē tribuit, ne infirmus animus eam tantū impiorū esse putet. Tertiò inquit: [Nō video quid intersit, quod ad horrore attinet, siue videas carnes, siue non videas, modò certissimè scias te humanas carnes comedere, quantūuis scias eas cōiunctā secū habere diuinitatē. Certè qui vident se statim pcutiēdos esse à carnifice, etsi obuoluātur illis oculi, tamē nō multo minùs horrent, q̄ si aperto vultu viderēt gladiū venientē. & si certò scires, lector, esse humanas carnes in Pastillo vel massa aliqua, etsi oculis non discerneres, nihilo tamē minus ab esu illarū fugeres.] Non audet dicere, quòd is cui decollando velātur oculi tantū paueat & horreat, quantum si gladiū videret venientē. Itaq; proprio suo exēplo cōfutatur. Horret quidem is qui scit sibi statim rescandum

candum caput: ceterum plus horreret, si etiam viso gladio ipsa necis futurae imaginatio confirmaretur. Similiter, si quid quod turpem ac horridam habet speciem, prescribat medicus edendum: dum sumpturus es, vel oculos claudis, vel id aliquo obtegis, ne incussus tibi horror ex aspectu rei augeatur. Ceterum quod addit Pseudomartyr, nos semper horrere esum humane carnis, etiam si diuinitas coniuncta sciat, falsissimum est. Horremus quidem carnem alterius quam Christi manducare, eo quod sciamus carnem cuiusvis alterius non ad aliud ordinatam a Deo, quam ut hominibus ipsis qui ea constant, pars sit, & in eorum constitutione veniat. Caro autem Christi, a Christo Dei filio, non quasi eius indigo seu cui absque ea non bene esset, assumpta est: sed ad hoc duntaxat, ut nos per eam redimeret, suamque diuinitatis virtutem nobis impartiret. Ideoque eam nobis edendam corporaliter offert, veluti dicens: Accepi non pro me, sed pro vobis. Quamobrem, praeter morem aliorum, qui carnem suam alijs non communicant, sed ut suae constitutioni necessariam reseruent: vos alo mea carne. Ipse Christus, inquit Chrysostomus, bibit ex sanguinis sui calice, ne auditis illis verbis, dicerent:

Hom. 83
in Matt.

dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus, et carnem comedimus? ac ideo perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodo propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, ut tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. En, Chrysostomus agnoscit iustam fore causam horroris in edendo corpore Christi, nisi hoc ipse ordinasset & verbo & exemplo. Deinde horremus humanam carnem edere, quod id non possumus nisi occiso homine, ac in frustra discepto, quemadmodum partes bestiarum esu discerpuntur. At virtute diuinitatis scimus Christi carnem secundum species & accidentia detibus diuisam, in sua manere vita ac integritate: ideoque nullus nobis horror est in eius esu. Si vero sub propria sua specie a nobis sumeretur, horror esset non solum (ut imaginatur Pseudomartyr) ex aspectu carnis edendae, sed multo magis ex ipso esu. Necessarium enim esset confringi Christi carnem secundum ipsius carnis naturam: nec in propria sua specie posset quis integram Christi carnem edere, sicut nunc eam integram in propria substantia, etiam per naturam specierum contritam et diuisam,

Z come-

comedit is q̄ cōmunicat. Vnde dicit Am-
 brosi⁹: Didicisti quòd ex pane fiat corpus
 Christi, & quòd vinū & aqua in calicem
 mittitur, sed fit sanguis cōsecratione verbi
 coelestis. Sed fortè dicis: Speciē sanguinis
 non video. Sed habet similitudinem. Sicut
 enim mortis similitudinem sumpsisti, ita
 etiam similitudinem pretiosi sanguinis bi-
 bis, vt nullus horror cruoris sit, & pretiū
 tamen operetur redemptionis. Vt, inquit,
 nullus horror cruoris sit: qui scilicet esset,
 si eo modo bibēdus foret, quo ferē sangui-
 nē sugūt, nēpe à corpore separādo. Simili-
 ter Theophilactus in citatis verbis: Et
 quomodo non apparet nobis caro, sed pa-
 nis? vt nō abhorream⁹ ab eius esu. * Ex vo-
 ce mutationis ergo vel trāsitus nō necessa-
 riò infertur, circa substantiā esse mutatio-
 nē. At sicut ex eo quòd panis mutatur in
 corpus per nutritionē, non dubitatur mu-
 tari substantia panis: ita ex eo quòd veteres
 dicūt panē mutari in corpus Christi, sicut
 mutabatur cū hīc pane Christus nutrire-
 tur, cōuīcitur mutatio substantiæ panis. Ad
 hæc, mutatio panis in corpus Christi, ver-
 bis Veterū significata, realis & substantia-
 lis est: vt patet ex eo quòd miraculis eam
 æqui-

De sacr.
 li. 4. c. 4
 & lib. 6.
 cap. 1.

* Redit
 ad solu-
 tionē ar-
 gumēti,
 ex muta-
 tione no-
 stri in
 Deū vel
 Christū
 desūpi.

æquiparāt, in quibus nemo negabit realem
 cōtingissē mutationē. Nō ergo sufficit mu-
 tatio illa quā effingunt hæretici, nēpe qua
 ideo panis mutari diceretur, quia allume-
 retur ad significādū. Dent proinde realem
 mutationem panis, si quā possint inuenire,
 substantia eius interim manēte immutata.
 Accidentalem quidē nō poterūt inuenire,
 qualis est in homine, dū ex carnali spirita-
 lis, ex animali diuinus fit: quum panis acci-
 dentia eadē semper perseuerent. Et si fortè
 accidētia panis mutarentur, nōdū dicere-
 tur ob id panis in corpus Christi mutari.

Aliud argumentū: Omnis mutatio fieri
 debet in id quod non fuit: sed Christi cor-
 pus est ante consecrationem panis: non
 ergo in illud aliqua contingit mutatio.

Responsionem ad hūc cauillū nobis præ-
 bet Christi post resurrectionem suā nutri-
 tio, qua panis in corpus eius, nō iā primū
 incipiēs existere, vertebatur: quādoquidē
 tunc vt nullus defluxus, ita nec vllū acces-
 sit ei augmētum. Si vrgeas, debuisse sal-
 tem aliquo modo nō esse id, quod alterius
 in ipsum mutatione fit: vt corpus nostrū
 nondū subsistit ea parte, quæ ei ex alimen-
 to quod postea sumet, accedit: fatebimur

vel quomodò Deus sit homo, sciunt nihilominus firmam ea de re se debere fidè tenere: ita etiã, quanuis videant se non posse penetrare, quomodò corpus in coelo manens, in terra sit, sub speciebus panis & vini, numero idè: rursus, quomodo in idem corpus diuersissimi diuersissimis in locis siti panes còuertantur: tamen haud dubitant in huius rei fide se stabiles ac immobiles debere permanere, & hinc mirum in modum in omni pietate roborantur.

Consequèter Artopæus: [Conuenièdi sunt, inquit, spinosi isti tràssubstãtiatores, num putent Christi corpus reale atq; substantiale, indignè sumentiu tot impurissimorũ sacrificulorũ manib⁹ sensualiter tractari, frãgi, & dētibus atteri? Est enim hoc istorũ non minus impiũ quàm absurdum cõmentũ.] Artopæus iste contumelioso nomine spinosos appellat, qui transsubstantiationẽ tradunt, inculcatq; monstruosam esse transsubstantiationem: instar Arrianorum sua tempestate, & catholicos cognominantium Homouianos, et vbiq; exagitantiu, vt nouũ et à scripturis alienũ, nomẽ homouision. Sed sicut nec calumnijs nec petulãtia eorum permoti sunt Patres, vt vlla ratione homouision nomen auferri

permitteret: (oculatissimè videntes quòd eo nomine Arriana hæresis sese tegere nõ posset, vti se obuelabat vocãdo Christum Deũ, magnũ Deũ, filiũ Dei, ante secula natum: hæc omnia ita exponēs, vt vnà simul cõsisteret illud Arrij: Erat quando nõ erat filius dei) ita et hĩc, vt fides catholica clarè proponeretur aduersus Berengariũ, in varias formas sese vertentẽ quò errorẽ suum defenderet: optimè curatũ est, vt ipsemet Berẽgarius cõfiteretur substãtialẽ cõuersionẽ panis & vini in corpus & sanguinem Christi, ac postea in concilio Lateranensi vno id verbo expressum, Tràssubstãtiatio: portentoso quidẽ illis, quibus ignotũ est à Christo institutũ mysteriũ: (sicut quondã nõ credentibus incarnationẽ, absurda erat vox Incarnatio) sed Christo et eius Ecclesiæ credentibus, admodũ cõgruo & apto: adeò vt aliud vocabulũ quæsitura non sit Christi Ecclesiæ, quãtũuis nobis obstrepãt literiones aut heretici: sed sicut in hãc vsq; horã retinet nomẽ Homouisiõ, ita et illud, Tràssubstãtiatio, semper est retẽtura, quò fidẽ profiteatur luculentiorẽ: satis scilicet experta fraudes & artes hæreticorum, qui dum verbis quibusdam generalibus

Z iiij   se ca-

CORPVS CHRISTI

Suprà
pag. 15.

se catholicos simulant, velut lupi ouina pelle obducti rabidiùs sæuiunt in oues Christi. Nec vnquam mutabit sentētiam, quam exurgēte Berengariana hac peste semel matura, & vigili cura ab Apostolis traditā, sanctis Patribus semper retentam, apertè declarauit: Christi nimirum corpus & sanguinē in altari esse, & sensualiter, nō sacramentótenus, sed in veritate manibus sacerdotū, tam malorū quàm bonorū, tractari, frangi, & dentibus fideiū teri, etiam si crepent spiritus hæretici. Cur enim magis videbitur absurdum, nunc Christi corpus ab impuris Christianis per panis accidentia tangi, quàm quod Christus & à Iuda osculari, & à Iudæis gentibúsq; capi ac crucifigi non est dedignatus? Quid item magis impium, si dicatur corpus Christi frangi, & dētibus in minutiora atteri: nō quidē secundum propriā figuram, sed secundum panis ab eo susceptas species: quàm si dicatur Deus vulnerari, flagellari, mori? quod nō secundū diuinitatē, sed secundū corpus quod induit, factū est. Dic Artopæ, an quia hæc Deo indigna vidētur, negabim⁹ eū crucifixū? negabim⁹ mortuū? vel cū Manichæo dicemus, eum
foemina

ESSE IN EVCHARIS. 180

foemine vtero nō esse conceptum? Porrò, quia exagitant nobis Berengarij confessionem, veluti quæ multos errores contineat, ostendenda est ex veteribus patribus sumpta esse. In primis quod habet, Post consecrationem non solum sacramentū, sed & verum corpus Christi esse: Augustini est, cap. 4. lib. 3. de trinitate: dicētis, sic significari corpus Christi per hoc sacramentum, vt corpus Christi quoque dicatur: quomodo (addit ipse ibi) non significatur prædicatione euangelij: Sicuti homo qui in Iordane à Ioanne baptizabatur, aliter significabat filium Dei, aliter columba super illum descendens, spiritum sanctū. ille enim ita significabat, vt & ipse filius Dei esset: hæc autem, vt spiritus sanctus nō esset. Quod deinde dicit eadem confessio, sensibiliter tractari manibus: apud Cyprianum in oratione dominica, apud Cyrillū & Chrysostrum in Ioannem scribentes apertè legitur: vt antea latè satis allegauimus. De Christo autem id dicit Augustinus, cū ait eum suum corpus manibus suis gestasse. Quod denique habet, Corpus Christi frangi & dentibus atteri: ex Chrysostramo sumptum est, iisdem ferè ver-

Sup. pa-
gin. 15.

Sup. pa-
gin. 62.

CORPVS DOMINI

rè verbis dicente, Christum permisisse vt
 dentes carni eius infigamus, eumque pati
 contritionem & confractionem in altari,
 quã noluit pati in cruce. Imò ex libro eius
 tertio de dignitate sacerdotij, collecta vi-
 dentur verba huius Berengarij confessio-
 nis, vbi sic ait Chrysoft. O miraculũ, ò Dei
 benignitatẽ, qui cũ patre sursum sedet, in
 illo ipso temporis articulo omniũ mani-
 bus pertractatur, ac se tradit volẽtibus ip-
 sum accipere & complecti: fit autem nul-
 lis præstigijs, sed apertis & intuentibus
 omniũ circumstantiũ oculis. Item ex il-
 lo Leonis: Hoc ore sumitur, quod corde
 creditur. Proinde nihilo plus impietatis
 illi confessioni inesse dixeris, quã Apосто-
 1. Cor. 2 li verbis, dicentis dominũ gloriæ crucifi-
 xum. Quemadmodũ enim Christus se-
 cundũ quòd dominus gloriæ est, nõ cru-
 cifigitur, sed ratione assumptæ à se huma-
 næ naturæ: ita corpus Christi non frangi-
 tur secundũ naturalẽ & propriã suã figurã
 quantitatemve, sed secundum species ele-
 mēti iã cõmutati, quas retinet. Si etenim
 rectè dicitur Iacob angelũ vidisse, ac cũ eo
 Gen. 32. luctatus, atq; ab illo tactus, quòd ab ange-
 lo mediante corpore aliquo, quod sibi vel
 ex aere

ESSE IN EVCHARIS. 181

ex aere vel ex alia quapiam materia, for-
 mauerat, tactus sit, cum eo luctatus, eumq;
 intuitus: (quẽadmodũ etiam rectè dicit
 Christus: Tetigit me aliquis, de eo tactu Luc. 8.
 Hemoroissæ loquens, quo illa duntaxat
 fimbriam vestimenti eius attigerat) quan-
 to magis ergo, qui videt & tangit acci-
 dentia, quæ non nisi à Christi corpore su-
 stentantur, & ei multo arctiũs cõiungun-
 tur, quàm aereum corpus angelo coniun-
 ctum erat quando in illo apparebat, &
 quàm fimbria vestis ipsi Christo, vidisse
 & tetigisse Christum dicendus est? non
 quia eius signum tetigit & intuitus est, sed
 quia ipsummet eius corpus, secundum ea
 quæ sibi coniunxit & in sua ipsius hypo-
 stasi sustentat, accidentia. Eadem est autẽ
 de contritione ratio, quæ de fractione.
 Pulcherrimè verò Thomas VValdensis
 id probat, quod de retinendis confessio-
 nis illius verbis diximus: Tom. 2. de sacra.
 cap. 56. quem studiosus poterit legere.
 Cæterum, quod nonnulli inferunt pa-
 nis substantiam remanere facta consecra-
 tione, eo quòd dicat confessio: Et ore &
 corde profiteor, panem & vinum quæ in
 altari ponuntur, post consecrationem
 non

CORPVS DOMINI

non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse, etc. friuolum est: quum (vt antea docuimus) possint conuenienter panis & vinum ita generatim accipi, vt & pani pisto, vinoq; torcularis, & corpori sanguiniq; Christi, prout sub illarum rerum speciebus continentur, communia sint. Atq; eo sensu bene dicuntur panis & vinum in altari sita, primum naturalia esse, & proprie dicta: postea vero eadem non numero sed genere, esse corpus & sanguis Christi, Quamquam in illa Confessione uocula, Ponuntur, proprie pro, Sunt sita, accipiatur: ita vt non fiat relatio ad primam collocationem panis & vini, quando necdum sunt consecrata: sed quod dixit, Quae in altari ponuntur, perinde est ac si dixisset: quae sunt in altari. Sufficiant haec dissolutioni obiectionum ex nomine panis & vini.

Responsio ad argumeta ex natura & dignitate dominici corporis petita.

Reliquum est ea refellere, quae a dignitate vel natura corporis petuntur. [Istas duas exceptiones (inquit Calvinus, Instit. suae capite 18. Paragr. 22.) nunquam patiamur nobis

ESSE IN EUCHARIS. 182

nobis eripi: ne quid coelesti Christi gloriae derogetur: quod fit, dum sub corruptibilia huius mundi elementa reducitur, vel alligatur vllis terrenis creaturis: ne quod eius corpori affingatur humanae naturae minus consentaneum: quod fit, dum vel infinitum esse dicitur, vel in pluribus simul locis ponitur.] Hoc, Caluine, ad priorem tuam exceptionem (ne quid coelesti Christi gloriae derogetur) respondemus: olim id ipsum praetexisse & Manichaeum, negantem Christum veram carnem habuisse: & Nestorium, negantem Deum esse hominem. Nunquam, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem appellabo Deum. Rursum: Deum ab homine generari, impossibile est. Iterum: Ne glories Iudae: non crucifixisti Deum. Manichaeus autem existimabat Christum inquinatum, si ex foemina nasceretur: contra quem Augustinus agit, cap. 18. libri de agone christiano. Ad hanc rem videre potes etiam Epiphanium in heresi 77. quae est Demeritarum. vbi inducit Valentinum, Marcionem, Manichaeum, dicentes Christum carnem non habuisse, ne excrementorum secessui alijsq; similibus videretur fuisse obnoxius.

In actis
synodi
Calchedonen.

Porro

CORPVS DOMINI

Porro odioso nimium verbo vteris, dū ais Christum alligari terrenis creaturis, tanquā non voluntariè sed inuitus sit nobiscū: Quasi negemus eum supra omnem creaturam esse, vsque adeò, vt etiam ipse nunc panem in corpus suum conuertat.

Præterea, non (vt tu sententiam nostram refers) reducitur Christus sub corruptibilia elementa, verū ipse ea elementa in suā carnem & sanguinem commutat. Sed ad rem propiūs veniamus: Si coelesti gloriæ Christi aliquid perit, ex eo quòd Christi corpus per accidentia panis & vini nobis manducandū præbetur: ergo & quando Thomas & Magdalena postquam re-

Io in 20
Mat. 28.

surrexisset eum tetigerūt, eius coelesti gloriæ derogatum est. Ediuerso, si nihil deperit gloriæ diuinitatis per hoc quòd homo factus est, miser & mortalis: ergo multo minus ex eo, quòd alienis accidentibus & qualitatibus quodammodo induitur & velatur. Sed agè: aggrediamur tandem philosophica argumenta è natura corporis deprompta: quæ certè, tamen si scripturas nonnullas cum veterum dictis veluti colores quosdam eis conentur adaptare, eorum sunt fundamenta. Primùm tamè,

tanquam

ESSE IN EVCHARIS. 183

tanquam præsentis negotio optimè conueniens, ad memoriam reuocare oportet quod scribit Apostolus: Videte ne quis Colof. 2
vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum elementa mundi, secundum traditionem hominum, & non secundum Christum. item illud non minus elegans quàm verum Tertulliani dictum: Philosophi hæreticorum patriarchæ. Deinde (vt omittam Arrium, Nestorium, Pelagium, qui ex natura spiritualium rerum sunt argumentati) quia de natura carnis & sanguinis differemus, ipsum Iouinianum pro exemplo adducam, qui cū intelligere non posset, quomodò infans cū vero humanoq; corpore, permanente integritate virginea, ex vtero posset progredi, nec plus credere vellet quàm intelligeret: ausus est contra Matthæum & Esaiā dicere, Mariā nō virginē peperisse, sed virginitatē pariēdo fuisse corruptam. Quāobrè & S. Ambrosiū, qui contra eius impietatē, etiā post partū pmanētē virginitatē defēdebat, ausus est Manicheū dicere. Sed ipse Ambr. & reliq; catholici, ī adiutorio saluatoris spreuerūt velut acutissimū q; Iouin. exeruerat argumētū, et nec S. Mariam

Colof. 2

In li. de
aia. tit. 1

vide Aug
gust. li.
de here.
cap. 83.

vide Aug
gust. c. 5
lib. 2. de
nupt. &
coccu.

Mariam pariēdo fuisse corruptā, nec Dominum phantasma fuisse crediderunt: sed & illam virginem mansisse post partum, & nihilominus ex ea verum Christi corpus exortum. Similiter ex euangelio Sadducæos pro exemplo huc sistam, qui visi sunt sibi optimè naturam carnis scrutati, & iudicârunt eam sine operibus nuptiarū & similibus non consistere: quibus meritò dixit Christus, quòd ex ignorātia omnipotentia Dei & scripturarum fallerentur. Allegabo præterea Origenem, carnis resurrectionem tollentem, quòd nequiret intelligere quónam modo post resurrectionem esset caro absq; corruptibilibus operibus suis: sicut Epiphanius refert in heresi eius. & Hieronymus scribens contra errores Ioannis Hierosolymitani.

Postremò, meminerimus olim contra fidem quoq; resurrectionis, ex elementorum ponderibus argutos Philosophos. Didicerunt enim (inquit Augustinus) à magistro Platone, mūdi duo corpora maxima atq; postrema, duobus medijs, aere scilicet & aqua esse copulata atque coniuncta. ac per hoc, inquit, quoniam terra abhinc sursum versus est prima: secūda, aqua

Lib. 22.
de ciuit.
Dei, ca.
11. Vide
eūdem
ca. 17. &
18. li. 13.

aqua super terram: tertius, aer super aquā: quartum, super aera coelum: nō potest esse terrenum corpus in coelo. Momentis enim proprijs, vt ordinem suum teneant, singula elemēta librantur. Ecce, qualibus argumentis omnipotentia Dei humana contradicit infirmitas, quā possidet vanitas: Quid ergo faciunt in aere terrena tot corpora, cū à terra sit aer tertius? Nisi fortè, qui per plumarum & pennarū leuitatem donauit auiū terrenis corporibus vt portentur in aere, immortalibus factis corporibus hominum non poterit donare virtutem, qua etiam in summo coelo valeant habitare? Animalia quoq; ipsa terrena, quæ volare non possunt, in quibus & homines sunt, sicut sub aqua pisces, qui sunt aquarū animalia, ita sub terra viuere debuerunt: Cur ergo non saltem de secundo, id est, de aquis, sed de elemento tertio, tertium animal carpit hanc vitam? Quare cū pertineat ad terram, in secūdo, quod super terram est elemento, viuere si cogatur, continuò suffocatur, & vt viuat, viuut in tertio? An errat hic ordo elementorū, vel potius non in natura rerum, sed in istorum argumentationibus deficit? Nos igitur cū

Aa exilem

Enchir. cap. 9. *exilem de rerum natura notitiam habeamus (opinamur enim potius, ait Augustinus, quàm scimus quæ nos inuenisse arbitramur) de Dei verò omnipotètia ad quæ se extendat, ferè nullam: cum Augustino non recusemus dicere, Oïa portenta cõtra naturã dicim⁹ esse, sed nõ sunt. Quomodo est enim contra naturã, quod Dei fit voluntate, cum voluntas tanti vtiq; conditoris, conditæ rei cuiusq; natura sit? Portentum ergo fit, non contra naturã, sed contra quã est nota natura. Rursum cù Prospero: Naturarum conditor Deus nihil in miraculis cõtra naturã facit: nec quod nouũ est consuetudine, repugnãs est rationi. Nobis ergo videntur contra naturam insolita, quibus aliter naturæ cursus innotuit, nõ autẽ Deo, cui hoc est natura quod fecerit. Non ergo, inquit Augustinus lib. iam citato, cap. octauo, de notitia naturarum caliginem sibi faciant infideles quasi non possit in aliqua re diuinitus fieri aliud, quàm in eius natura per humanam suam experientiam cognouerunt: quamuis & ipsa quæ in rerum natura omnibus nota sunt, nõ minùs mira sint, essentq; stupenda considerantibus cunctis, si solerent homines*

Cap. 8.
li. 21. de
ci. Dei.

Senten.
283.

mines mirari nisi rara. Exempli gratia: (subnectit ipse, cap. 10. eiusdem libri) dæmones miris et ineffabilibus modis adherendo ignibus inferni (quomodo hominum spiritus suis adherent corporibus) accipere ex ignibus poenam, non dando ignibus vitã: (vti scilicet corpori dat spiritus hominis) quia & iste alius modus, quo corporibus adherent spiritus, & animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest, & hoc ipse homo est. Multo mirabilius (inquit idem, cap. 18. libri 13. de ciuit:) incorporea corporeis, quæ quæcũq; corpora quibuscũq; corporib⁹ copulantur. Hactenus August. At quàm procul ab hoc moderamine absunt, dum de Dei omnipotentia certant hodierni hæretici. Usque adeò enim sese putant nosse corporis naturã, vt dicant ne Deo quidẽ possibile esse, quod catholici tradunt: nepe Christi corpus secundum propriam substantiam simul esse in cælo & in terra.

Ait enim Calvinus, parag. 27. cap. 18. suæ Instit: [Hic vt nobis inuidiam faciant, de omnipotentis Dei potentia malignè nos loqui criminantur. Sed aut stultè errant, aut maliciosè mentiuntur.

Aa ij Non

Non enim hîc quæritur, quid Deus potuerit, sed quid voluerit. Affirmamus autem id factum esse, quod illi placitum erat. Placuit autem Christum fratribus per omnia similem fieri, excepto peccato. Qualis est nostra caro? nõne quæ certa sua dimensione constat, quæ loco continetur, quæ tangitur, quæ videtur?] Et hæctenus quid videtur Calvinus nolle disputare, an Deus possit facere, quod catholici docent eũ facere: Sed audi sequentia. Addit enim: [Et cur, inquit, nõ faciat Deus, vt caro eadem plura diuersaq; loca occupet, vt nullo loco contineatur, vt modo & specie careat? Insane, quid à Dei potētia postulas, vt carnem faciat simul esse & non esse carnem? perinde ac si istes, vt lucem faciat simul esse lucem & tenebras. At lucem vult esse lucem: tenebras, tenebras: carnē, carnem. Cõuertet quidem cùm volet tenebras in lucem, & lucē in tenebras: sed quũ exigis, vt lux & tenebræ nõ differant, quid aliud q̄ ordinem sapientię Dei peruertis? Carnē igitur carnem esse oportet: spiritũ, spiritũ: vnũquodq; qua à Deo lege & conditione creatum est. Ea verò est carnis conditio, vt vno certoq; loco, vt sua dimensione, vt sua for

sua forma constet. Ea conditione carnem induit Christus, cui incorruptionem quidem & gloriam dedit, naturam autem & veritatem non abstulit. Planum enim est clarumq; scripturæ testimonium, quòd in coelum ascenderit, sic venturus quomodo ascendere visus est.] Hæc ibi. Similiter In vlt. admonitione. contra VVestphalum: [Supremũ illis oraculum est, inquit, Lutheri responsio, Vnũ corpus secundũ humanam rationem nõ esse diuersis in locis: posse tamen secundũ Dei potentiã. quia quicq; d loquitur Deus, præstare potest, & nihil apud Deũ est impossibile. ac si quis mũdũ ab æterno creatum probare vellet, quia æterna fuit Dei potentia: vel eundem solē posse simul esse lucidũ & obscurũ, quia Deus potest oĩa.] Ei consonus est Petrus Martyr: [Hoc vnũ Contra VVinto niẽsem post 11. obiectionem. querimus, inq;ens, vos dicere corpus Christi esse in multis locis. querimus præterea, quòd semper Dei potentiã obijciatis, cùm hoc ex illarum sit rerum genere, ad quas Dei potentia se nõ extendit: nõpe vt multis in locis, eodem tempore, corpus humanũ salua natura sua diffundatur.] Rursum, Ad obiectionẽ 12. adũ ait: [Leges naturæ quædã sunt ita constitutæ, vt si violētur, cõtradictoria statim

pugna oriatur. Vt, si quis hominē dari velit absq; animo vi prädito intelligēdi: aut si quis triangulū figurā dicat quadratā. Legib⁹ ijs nature nulli sunt habiti vnq̄ Theologi, qui dicerēt Deū posse obistere: quādoquidē id nō Dei vitio, sed rerū ipsarum conditione ac natura fieri nō possit. Aliæ verò nature leges ita se habēt, vt earū trāsgressio nullā afferat cōtradictionē: talesq; Dei potētia nō semel victas et superatas, vt diuine literę tradūt, nemo ambigit, qui Christo nomē dederit. Videas nūc tu Gardinerē, an dicere, certū aliquod corpus simul in loco esse, ac nō esse: humanū esse, ac nō humanū, cōtradictoria pugna opponatur. Quod itaq; à vobis in ijs portentis cōfingitur, ad primū allatæ distinctionis mēbrū ptinet: ideoq; nos haud immeritò reclamam⁹.] Hęc ille. Videat lector, quā fideliū agāt: illine qui ita naturā corporis sese p̄spectā habere arbitrātur, vt negēt fieri posse à Deo, quod Dei credit Ecclesia: an verò, qui quoniā Ecclesia tradit, dicūt: Credimus, etiā si nō intelligam⁹? Credim⁹ autē nature corporis hīc nihil adeò repugnare, quin Deus possit ex ea facere, quod Ecclesia credit: quū de eo angelus dixerit: (multo mirabilius quiddā annūciās, nēpe

Per Gardinerū intelligit Stephanū Episcopū vvinconiensem.

quòd Deus fieret homo) Nō erit impossibile apud Deū omne verbū. Sicut (inquit August.) nō fuit impossibile Deo, quas voluit instituere, sic ei nō est impossibile, in quicquid voluerit quas instituit mutare naturas. Porrò si lubeat ex scripturis discere, quib⁹ similes sint temerarij hi intellectores naturarū, qui diuinæ potētiae terminos ponūt: duo inueniūtur illustra exēpla huiusce rei: Vnū in instrumēto veteri, alterū in nouo. Nemo ignorat māna fuisse typū Christi, prout in Eucharistia editur: vt etiam à nobis suprā satis ostensum est ex Apost. i. ad Corinth. 10. Quid verò de eo habet psalmus? Dixisse nimirū rebelles Iudeos, Deo esse impossibile, pluere panē de celo. Et eduxit, inq̄t Psal. aquā de petra, et eduxit tāq̄ flumina aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei, in irā excitauerūt excelsum in inaquoso. Et tētauerūt Deū in cordib⁹ suis, vt peterēt escas aīab⁹ suis. Et malē loquuti sunt de Deo: dixerūt, nūqd poterit Deus parare mēsam in deserto? Quoniā percussit petrā, & fluxerūt aquæ, & torrētes inundauerūt. Nūqd & panē poterit dare, aut pare mēsam populo suo? Ideo audiuit dñs & distulit, et ignis accensus est in Iacob, et

Luc. 2.

Lib. 21.
de ciuit.
Dei. c. 8

Psal. 77.

ira Dei ascendit in Israel: Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutare eius. Et mandauit nubibus desuper, & ianuas coeli aperuit, Et pluit illis manna ad manducandum, & panem coeli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia. Quo loco Daud utramq; populi murmurationem coniungit: tum qua murmurarunt nondum dato manna, tum qua postea murmurabant, flagrantes desiderio saporis. Rectissime autem hic intelligas praefiguratos hodiernos hereticos: qui quidem multum extollunt, quod percussa petra Christus effudit flumina, & torrentes spiritalium donorum: at panem istum viuum, qui Christus est, etiam secundum corpus putant fidelibus corporaliter a Deo tradi non posse: sicut etiam in illius psalmi versum, Nunquid & panem poterit dare, etc. annotauit Haymo, dicens: Sic quidam in Ecclesia, licet Christum pro nobis mortuum confiteantur, & baptismi aquam in remissionem peccatorum valere concedant: tamen de mensa. i. refectioe corporis dominici dubitant, non credentes quod Deus possit eos corpore et sanguine filij sui in hoc deserto huius vitae pascere. Similia Bruno, in eodem psal. dicit contra Berenga-

rengarianos. Alterum exemplum est Ioan. 6. ubi dicunt infideles, quorum sunt hi filij: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? idque ideo dicebant, quia ut hodierni haeretici, non poterant substantiam carnis aliter animo concipere, quam quomodo in macello venditur, & in partes discerpitur. Christus autem, velut prauidens nostri temporis haeticos longe magis scandalizandos ex esu carnis suae, dum simul credetur in coelum ascendisse, atque hinc dicturos, nequaquam fieri posse, ut in terra corporaliter edatur: Hoc, inquit, vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendente ubi erat prius etc. Insignes duos doctores in haec verba scribentes audiamus. Animus malignus, ait Cyrillus, quaecumque non intelligit, statim tanquam friuola, falsaque per arrogatiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudaeos fuisse comperiemus. Nam quum oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere: & si qua difficultia videbantur, eorum solutionem

Li. 4. in
Ioá. c. 13

quarere:

quærere: cōtrà omnino faciūt, & quomodo potest hic carnē suam nobis dare, de Deo nō sine magna impietate conclamāt: nec in mentē venit, nihil esse impossibile apud Deum. Nam quum animales essent

1. Co. 2. (vt ait Paulus) spiritalia intelligere nō poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium. sed nos magnum quæso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nūquam in tam sublimibus rebus, illud Quomodo, aut cogitemus aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideo Nicodemus etiam cū diceret: Quomodo hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum Deus operetur, non quæramus Quomodo? sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodum quanuis nullus nouit quidnam secundum naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum quærentibus eum: sic etsi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum posse non dubitet, non contemnen-

temnenda probitatis huius præmia consequetur. Ita profectò nos affici per prophetam Esaiam dominus ipse hortatur. Non *Esaiæ 55* enim sunt consilia mea, inquit, vt consilia vestra: nec sicut viæ vestræ, viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cœlum à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia à virtute & Deo excellit, quomodo non operabitur ita miraculosè, vt operum suorum ratio mentem nostram effugiat? Nōne vides quid sæpenumero mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare, sed tamen quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facilè credimus. Quomodo igitur summis cruciatibus digni non erūt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt Quomodo in operibus suis dicere audeant, quem totius sapientiæ largitorem esse non ignorant: quem omnia posse scriptura nos docuit? Si verò tu, ô Iudæe, Quomodo etiam nunc clamas: hanc tuam impudentiam ego quoque sequutus, libenter quomodo ex Ægypto exiisti rogabo? quomodo in ser-

CORPVS CHRISTI

in serpentem Mosaica fuit virga conuersa? quomodo leprâ manus affecta, vno momento temporis in pristinum statum restituta iterum fuit? quomodo in naturam sanguinis aquæ trāsierūt? quomodo patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinē recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo stetit Iordanis? quomodo solo clamore inexpugnabilis Iericho cecidit? Innumerabilia sunt, in quibus si Quomodo quæris, vniuersam euertere tibi scripturâ necesse erit, prophetarum doctrinam, & ipsius Moyfis scripta contemneris. Quare credidisse Christo potius vos oportuit, & si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulētos exclamare: Quomodo potest hic carnem suam nobis dare? Nōne videtis, quia cū hæc dicatis, statim cum ista voce arrogātia magna significatur? Hæc ille. Chrysostomus al-

Homil. 45. in 6. Ioannis.

ter est: Quando, ait, subit quæstio quomodo aliquid fiat, simul subit & incredulitas. Ita & Nicodemus perturbat⁹ est, inquiēs: Quomodo potest homo in ventrem matris suæ iteratō introire? Itidem & hi nūc: Quo-

ESSE IN EVCHARIS. 190

Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducādum? Nam si hoc inquiris, cur nō idem in quinque panum miraculo dixisti, quomodo eos in tantum auxit? quia tunc tantū saturari curabant, non considerare miraculum. Sed res ipsa tunc docuit, inquires. Ergo ex eo & hæc credere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id prius fecit miraculū, vt per illud non essent ampliūs increduli his quæ postmodum diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficij utilitatē cœpimus. Quare necessariō dicendum, quàm admiranda mysteria, & cur data sint, & quænam eorum utilitas. Hæc Chrysostomus. Eadem apud vtrunque potest quis videre in illud: Quomodo potest homo nasci, cū sit senex? Theophilactus similia dicens in illud idem sextum caput Ioannis, etiam Eucharistiæ nominatim meminit, vt Chrysostomus. Cæterum Petrus Martyr, velut facilè hæc eneruaturus, obijcit Mariam interrogasse: Quomodo fiet istud? & Christum, Quomodo filius Dauid est Christus? Sed cum Augustino respōdeo, huiusmodi quæstiones ex intentione discerni. Maria interrogauit

Ioan. 3.

Luc. 1.
Mat. 22.
Super
Numer.
cap. 10.

gavit: sed credens futurum quod angelus dixit, ac modum tantum scire cupiens, quod res tanta fieret: praesertim, quia eius intererat, eò quòd cum voto virginalis continentiae pugnare videretur. Et Christus docendi causa interrogavit, Quomodo Dominus David esset filius eius. Isti autem, sicut Iudaei, interrogant, non credentes Deo modum esse, quo rem de qua quaerunt perficiat. His obiter praemissis (ex quibus nimirum tanquam figura ostenditur, quales sint haeretici hodierni) subijciamus deinde duos scripturae locos, in quibus Dei potentia supra omnem naturam corporum praedicatur: videamusque quomodo aduersarij nostri sudent, ut robur eis adimant. In vno quidem dicitur, quid Deus possit in corpore facere: in altero verò, quid Deus fecerit. Priorem habemus Matthaei 19. Dico vobis, ait Christus: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum caelorum: & admirantibus discipulis, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, sed non apud Deum. Quòd verò Christus voluerit dicere, etiam

vtrumque;

vtrumque impossibile hominibus esse (& cameli transitum per foramen acus, & diuitis introitum ad regnum caelorum) euidentis est ex admiratione discipulorum, qui dicebant: Et quis poterit saluus fieri? etenim nullam alioqui rationem haberet quaestio Apostolorum: si videlicet Christus dixisset, cameli per foramen acus transitum difficilem quidem, sed non impossibilem hominibus. Nam facile intellexissent Apostoli, difficile quidem esse quòd diues intret regnum caelorum, ac certè difficilius, quàm quòd camelus transeat per foramen acus: nihilominus tamen, non adeò magnam hinc esse difficultatem, quin ea possit ab aliquo homine superari. Deinde apud Lucam dicit dominus: Quae impossibilia sunt Luc. 18. apud homines, possibilia sunt apud Deum: de vtroque videlicet loquens, & diuitis ingressu in regnum, & cameli transitu per foramen acus. Tanto autem difficilius est illius ingressus in regnum, cameli transitu per foramen acus, quanto magis resistit praua voluntas & ingenium hominis, cui contra virtutem veram arma sunt

diuitiae

diuitiæ,quàm corpus brutale per magnitudinem suam & tortuosam formam resistit transitui per arctum illud foramen acus. Hoc quippe si trahatur, non resistit per ingenium & rationem, sicut hominis animus. Adde: sicut res spiritalis multo nobilior est corporali, ita impedimentum quod ab ea quis patitur, multo maius est corporali. Quare cùm homo virtuti resistit, vehementiùs id facit, quam cùm quæuis aliæ res, ratione non præditæ, suis contrarijs resistunt. Quod sanè etiam Aristoteles benè animaduertat, dum primo libro Polyticorum scripsit ad hũc modum: Ut perfectione suscepta optimũ cuncto-
 rum animalium est homo, ita si alienus fiat à lege & à iudicijs, pessimum est omnium animalium. Sæuissima enim est iniustitia tenens arma. Homo verò arma tenet per innatam prudẽtiam atque virtutem: quibus plurimũ valet in contrarium vti. Itaque impijssimum & immanissimum est, sine virtute, ad libidinẽ cibationemq; deterrimum. Hæc Aristot. Si per innatam prudentiam homo malus tenet arma ad malum: quanto magis si adsint ei diuitiæ quibus obediunt omnia? Habemus
 igitur

Cap. 2.

igitur ex scripturæ textu, hominibus impossibile esse, efficere vt tráseat camelus per foramẽ acus, cùm deo id sit possibile: (etiã si nomine cameli cum Theophilacto malis funem nauticum intelligere, quàm cum Origene, Hilario, Hieronymo, Ambrosio, & Augustino notum illud animal, quod apud Orientales reperitur) Quod si fieret, profectò mox humana ratiocinatione colligeres, cameli naturam tolli, sicut corporis Christi tolli asseris, cùm creditur diuina potentia simul duobus esse in locis. Hoc tamen nũquam factum sit (vt camelus tráfiret per foramen acus) tamen Christus dixit, Deo esse possibile: inquit Augustinus. Quid hĩc dicent scrutatores corporalium dimẽsionum, ex natura corporis fidem Ecclesiæ impugnantes? An, vt sunt non subtiles, sed futiles, Deo dicent possibile, naturam creare cameli in quantitate tenuis fili, vt sic transeat camelus per foramen acus? At secundum hanc imaginationem nõ est impossibile hominibus, facere vt camelus transeat per foramen acus: nec verũ erit Christi verbum, Apud homines hoc impossibile est: sed tantũ eis erit impossibile, exiguum illum & fictitium

Hier. in
 Matth.
 Ambro.
 in Lucã.
 Aug. q.
 47. li. 2.
 quæst.
 euãgel.

Aug. c. 1
 li. de spi-
 ritu &
 litera.

Bb fictitium

fictitium camelum producere. Porro non creationem exigui cameli, sed transitum ingenti statura bestiae per angustum foramen acus, dixit esse hominibus factu impossibilem. Quod si tali imaginatione tu camelum ad fili tenuitatem extenues: ut Deo factu possibilem transitum eius per foramen acus ostendas: ego contra foramen acus in amplitudinem magnae portae extēdam, faciens acum, cuius foramen camelo ingenti sit latius: ut hominibus contra Christi definitionem, possibilem per foramen acus traductionem faciam. Si autem fingant, nomine acus Christum intellexisse arctam quandam portam, quae in Hierusalem fuerit, quamque non nisi onere deposito poterant transire cameli: erit item falsum, Hoc apud homines impossibile est: ut mentitus sit Christus, & leuiter admirati Apostoli. Itidē praefero stultas alias imaginationes, re parū à iam dictis differentes: quod (exempli gratia) camelum posset Deus quasi gluten extenuare: atque ita sensim per angustum illud foramen traducere, amplectens quod veritas habet: Possibile est camelum per foramen acus transire, non tamen apud homines,

mines, sed apud Deum. Quomodo autem faciat haecabilia Deus, inquit Origenes, ipse scit, & Christus eius, & cui reuelauerit Christus. Hom. 8.
in 19. ca.
Matth.

Altera scriptura est Ioannis vigesimo, ubi dicitur Christus introisse ianuis clausis domū, in qua erant Apostoli. quo non solū quid possit, sed & quid fecerit Deus, ostenditur, & omnis istorū ratio penitus corrui. Christus nāq; non minus post resurrectionem quā ante corpus habebat, quod carne, ossibus, & nervis constabat: quod palpabile erat, & magnā suā, nempe virilem, staturam retinebat: in quo suum quemq; locum occupabāt membra, ac ordinē custodiebāt: & iam tam solidā quantitē, quae locū replet, ac antē, habebat. Explicent ergo nobis hi, quomodo cum illo ianuarum crassum corpus substiterit? ianuarum, dico, quae ex lignis solidis feramentisq; erant compactae. Iuxta horum sapientiam: si duo erant corpora, Christi nimirum & ianuae, necesse erat, ut haberēt loca distincta: nec poterat corpus densum ac solidum, ex vno loco, ubi Petro vel Cleophae apparuerat Christus, venire ad locum discipulorum, nisi intermedio

Bb ij loci

loci spacio prius transcurso, et proinde ianuis apertis. At Euangelista, neglecta hac philosophia, Iesum dicit & venisse & ianuis clausis ingressum: ostendens nimirum omnem philosophicam ex natura corporis petitam rationem, Dei inscrutabili potentiae cedere. Et hac in re multum sub Dei potentia sese humiliarunt Veteres, hoc sibi fatentes prorsus inscrutabile. Nobis intelligendum est (inquit Iustinus, aut quisquis sit author questionum ad orthodoxos) ea quae sunt earumdem virium, habere eandem fidem, siue concedatur, siue tollantur. Habent autem easdem vires, ambulare super mare corpore non mutato, & intrare ad Apostolos corpore non mutato, clausis ianuis. Item intelligendum est, fieri non posse, ut quae supra naturam in natura fiunt diuinam potestate, ea ratione naturae exhibeantur. Itaque territis tali ingressu discipulis, permisit palpare passos locos sui corporis, quoniam non mutatione corporis in spiritum ingressus erat ad eos, sed cum crasso corpore, diuina sua potestate effectrice rerum quae sunt supra naturam. Pulcherrime item Hilarius: Sed te, quisquis es, inquit, investigabilia secretatem, & diuinorum secretorum

atque

Quaest.
117.

Li. 3. de
Trinit.

atque virtutum grauem arbitrum consulo, ut mihi imperito, & tantum de omnibus Deo ut sunt ab eo dicta credenti, rationem saltem facti istius afferas. Dominum audio, et quia his credo quae scripta sunt, scio iam post resurrectionem frequenter videndum se in corpore praebuisse multis non credentibus: certe & Thomae, non nisi contractatis eius vulneribus credituro. sicut ait: Nisi videro in manibus eius figuram clavorum, & misero digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Dominus ad omnem se intelligentiam nostrae imbecillitatem accommodans & dubitationi infidelium satisfactor, arcanum inuisibilis virtutis operatur: facti rationem quisquis eris coelestium rerum scrutator, expone. Erant discipuli inclusi, & secreto post passionem domini congregati confederati. Dominus Thomae fidem propositis conditionibus confirmaturus assistit, palpandi corporis & contractandi vulneris obtulit facultatem: & utique qui contractus recognoscendus sit, necesse est ut corpus in quo est contractus attulerit. Quare ergo per quas clausae domus partes sese corporeus intulerit. Diligenter enim Euangelista expressit,

Bb iij   dicens:

Ioan. 20.

Ioan. 20 dicens: Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum. An constructa parietum penetrans, & solidam lignorum naturam impenetrabilem transcurrit? Stetit namque corporeus, non simulatus aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrantis ingressum, & cum eo clausam domum intelligentiæ tuæ visus introeat. Integra sunt omnia & obse-
rata: sed ecce assistit medius, cui per virtutem suã uniuersa sunt peruia. Inuisibilibus calumniaris: ego à te visibiliũ exposco rationem. Nihil cedit ex solido, neq; per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili ligna & lapides admittunt. Corpus domini à sese non deficit, vt sese resumat ex nihilo: & vnde qui assistit in medio est? Cedit ad hæc & sensus & sermo, & extra rationem humanã est veritas facti. Idcirco ergo, vt de natiuitate domini fallimur, ita & de ingressu domini mentiamur. Dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus: & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit dominus clausa domo in medio discipulorum: & filius est na-

Videtur
loqui
Caluini-
stis.

est natus ex patre. Noli negare quòd steterit, quia per intelligentiæ infirmitatem consistentis non consequaris introitum. Noli nescire, quòd ab ingenito & perfecto Deo patre, vnigenitus et perfectus filius Dei natus sit: quia sensum & sermonem humanæ naturæ virtus generationis excedat. Et omnia quidẽ in super mudi opera adesse nobis in testimonium possent, ne ambigere de Dei rebus atque virtutibus fas crederemus: sed in ipsam veritatem infidelitas nostra procurrit, & violenti in excidium Dei potestatis irrumpimus. Si liceret, & corpora & manus in coelum leuaremus, solem astraq; cætera annui cursus suis limitibus perturbaremus, permisceremus discessus Oceani & accessus: fluentia etiam fontium in hiberemus, & naturas fluminum refrenaremus: concuteremus fundamenta terræ, et toto in hæc opera Dei parricidio desauiremus. Sed bene, quod nos intra hæc modestiæ necessitatẽ natura corporum detinet. Certè nõ fallimur, quod si liceret, esse m^o acturi? Nãq; quia nõ possumus, prophana voluntatis audacia naturam veritatis conuelli-
mus, & bellum dictis Dei cõparamus. Hætenus Hilarius. Eodem modo Chryso-
stomus. Eodem modo Chryso-
stomus. Eodem modo Chryso-
stomus.

Eadẽ dicit
Hilarius.
lib. cõtra
Constantium
Augustinum.

Bb iij Quo-

Hom. 2. Quomodo introiuit Christus ianuis clau-
 in symb. sis ad discipulos suos, super mare ambula-
 apostol. uit etc. quia ista super nos sunt, & ratione
 de talibus miraculis reddere nõ valemus:
 Lib. 10. fide tenemus. Ambrosius: Habuit admi-
 in Lucã randi causam Thomas, cum videret clau-
 cap. 24. sis omnibus per inuia septa corporibus,
 inoffensa compage, corpus Christi inser-
 tum. Et ideo mirum, quomodo se natura
 corporea per impenetrabile corpus infu-
 derit, inuisibili aditu, visibili conspectu,
 tangi facilis, difficilis æstimari. Augusti-
 nus: Ipsa virtus, inquit, per inuiolata ma-
 tris virginea viscera, mēbra infantis edu-
 xit, quæ postea per clausa ostia, mēbra iu-
 uenis introduxit. Hic si ratio quæritur, nõ
 erit mirabile, si exemplum poscitur, non
 erit singulare. Demus Deũ aliquid posse,
 quod nos fateamur inuestigare non posse.
 In talibus rebus tota ratio facti est poten-
 tia facientis. Hæc ibi. Ad istud etiam facit,
 quòd refert lib. 22. de ciuitate Dei c. 8. cla-
 rissimam foeminam Petroniam, ex Iudæi
 cõsilio cinctam vinculo, cui annulus erat
 insertus, ad limina prothomartyris Ste-
 phani perrexisse. Vbi deinde quid cõtigit
 narras, Postea, inq̃t, annulũ illũ ante pedes
 suos

Epist. 3.
 quæ est
 ad Volu-
 fianum.

Benè
 notãda
 sentetia

suos iacentem vidit, et capillatiam zonam
 qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quã
 cum omnino suis nodis firmissimis, sicut
 fuerat, comperisset astrictam, crepuisse,
 atque exiliisse annulum suspicata est. Qui
 etiã ipse cum integerrimus fuisset inuen-
 tus, futuræ salutis quodammodo pignus
 de tãto miraculo se accepisse præsumpsit,
 atque illud vinculum soluens, simul cum
 eodem annulo proiecit in flumen (nõ am-
 pliùs scilicet superstitioso Iudæi consilio,
 sed Martyri fidens). Non credunt hoc,
 qui etiam dominũ Iesum per integra vir-
 ginalia matris enixum, & ad discipulos
 ostijs clausis ingressum fuisse non credũt.
 Sed hoc certè quærant, & si verum inue-
 nerint, illa credant. Clarissima foemina est,
 nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagi-
 ne habitat: ampla ciuitas, ampla persona,
 rem quærentes latere non sinunt. Martyr
 certè ipse, quo impetrante illa sanata est, in
 filium permanentis virginis credidit, in
 eum qui ostijs clausis ad discipulos ingres-
 sus est, credidit. Hæc August. Cyrillus
 lib. 12. in Ioannem, cap. 35. Clausis foribus
 ait, repentè dominus omnipotentia sua,
 natura rerum superata, ingressus ad disci-
 pulos

pulos est. Nullus igitur quærat quomodo clausis ianuis corpus dñi penetravit, quū intelligat non de homine nudo, vt modò nos sum⁹, sed de oīpotēte filio Dei hæc ab Euangelista conscribi. Nam quum Deus verus sit, rerum naturæ nō subiacet: quod in cæteris quoq; miraculis patuit. Omnē enim mentem ac rationem excedunt, quæ fecit. Qua enim ratione dices ipsum super maria, quasi per aridam ambulasse, quum aquarum natura corporibus nostris naturaliter non substernatur? Aut quomodo mille alia signa verbo solūm effecit? Scio quia supra omnē rationem humanam illa fuisse contendes. Cum illis igitur hoc etiā numera, nec (vt quidā ex imperitia dicūt) credas non surrexisse cū corpore suo dominum, sed nudum corpore omnino apparuisse. Quod si hanc operationē Christi percipere nequeas, cur potiùs ingenij humani imbecillitatem non accusas? Cur nō seruas silentio datam tibi à creatore mensuram? Ecce, præclari hi patres conformiter agnoscunt inscrutabile esse nobis, quo pacto Christi corpus intrauerit domum ianuis clausis. Porrò id contra naturam humani corporis esse (in domū scilicet

licet intrare ianuis clausis) etsi satis per se notum sit, tamē etiam Hieronymi potest testimonio probari, lib. 1. Contra Iouinianum dicentis: Et Saluator in tantū ipsum corpus habuit post inferos, in quo crucifixus est, vt manus perforatas clavis, & lateris vulnus ostēderet. Porrò si clausis ingressus est ostijs, quod humanorum corporum natura non patitur: ergo & Petrū & dominū negabimus vera habuisse corpora, quia ambulauerūt super aquas quod contra naturam est? Rursum: (vbi aduersus errores Ioānis Hierosolymitani agit.) Quod, inquit, clausis ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euanescere. Lynceus (vt fabulæ ferunt) videbat trans parietem. Dominus clausis ostijs nisi phantasma fuerit, intrare nō poterit? Aquilæ & vultures transmarina cadauera sentiunt: Saluator Apostolos suos nisi ostium aperuerit, non videbit? Dic mihi acutissime disputator, qd est maius: tantā terrę magnitudinē appēdere sup nihilū, & sup aquarū incerta librare, an, Deū trāsire p̄ clausam portā, & creaturā cedere creatori? Quod maius est, tribuis: quod minus est, calumniaris. Hæc Hieronymus. In qb⁹ verbis, quod postremò dicit,

Leo ser.
1. de re-
sur. & c.
5. epist.
10. quæ
est in sy-
no. Cal-
chedo-
nen ap-
proba-
ta. So-
phroni-
us in epi-
stol. quæ
Act. 11.
synodi
legitur.
Grego.
hom. de
octava
paschæ.

creaturam cedere creatori: non significat
ostiū Christo introeunti celsisse, sed quòd
legibus corporalium creaturarum nō sub-
iaceat creator. Ideoq; non naturę aut con-
ditioni gloriosi corporis, sed miraculo di-
uinitatis ascribunt istud Leo, Sophronius
episcopus Hierusalem, & Gregorius pa-
pa. Eosq; insequitur Thomas, vt doceat
corpori glorioso non nisi miraculo om-
nipotentis competere, aliquò intrare ia-
nuis clausis. Bonaventura autem, distin-
ctione 49. quarti libri Sententiarum, con-
trarium opinatur, cum Damasceno (lib. 4.
cap. 19. & 28.) Theophylacto, in vltimum
caput Lucæ, Amphylochio episcopo Ico-
nij, à Theodoro citato dialogo 2. & Epi-
phanio in hæresi Origenis, ac fortasse etiã
Euthymio, qui in vltimum caput Ioannis
dicit, Christum ianuis clausis ingressum
vt Deū, & quia immortale corpus habe-
bat. Sed fortè, quod ad Epiphaniū, Am-
philochium, Damascenum, & Theophi-
lactum spectat, responderi possit, duo in
nobis obsistere, quo min⁹ per ianuas clau-
sas possimus intrare: nempe & corrupti-
bilitatem corporis, qua fit vt nequeāt fle-
cti membra nostra eo modo, quo post re-
surre-

surrectionem facilè flectentur: & quanti-
tatem corpoream. illud impedimentum
aufertur gloria resurrectionis, hoc, mira-
culo duntaxat omnipotentis. Cæterum,
in eo omnes citati doctores conueniunt
quod dicimus, Christum nimirum ianuis
clausis ingressum, seu per clausas ianuas.

At vide quid cōtra hæc comminiscan-
tur hæretici, ne capiantur retibus verita-
tis, néve fateantur hîc esse, quòd dicant se
inuestigare non posse, ne quid deniq; eri-
pi sibi videant, vnde aduersus Ecclesiæ
fundatissimam fidem sese armant. Beren-
garius nimirum (vt testis est Guitmun-
dus) simpliciter negat, Christum ianuis
clausis intrasse ad discipulos. Discipulus
autem eius Calvinus (Institutionis suæ ca.
18. parag. 26. & contra VVestphalū mul-
tis in locis) dicit Christum ianuis clausis
intraſſe hac ratione, [quia non expectauit
donec fores sibi accurrentis manu aperi-
rentur, sed sua virtute patefecit eas, sibiq;
iussit cedere.] Et addit: [Qui de nihilo
creauit omnia, potest ad tempus in nihilū
redigere, quæ videntur impedire progres-
sum operū eius. Et sanè quorsum redacta
corpora esse dicemus, quibus & angelos
suos

suos, & seipsum induit Deus, postquam executus est quod volebat? Proderunt igitur corpora Dei mandato, & postea euauerunt.] Hic Calvinus in illud quod catholicos sentire calumniatur, incurrit, dicens Deum in nihilum aliqua corpora redigere, contra Augustinum, dicentem nunquam corpus, quantumcumque varietur & mutetur, a veritate corporis in genere recedere. Non enim vnquam ita poenitet Deum creationis rerum, ut eas in nihilum prorsus redigat: eò quod ex rei annihilatione nulla est ei gloria. nihil odit eorum quae fecit, ait Sapiens. Eum deinde Petrus Martyr sequitur: sed aliud comminiscens, dum ait, [partes ostij & lapides cedere potuisse, donec corpus domini transiret, & post illud obsequium rursus potuisse coniungi: vel, dominum potuisse vi sua rarefacere solida, & desinare cum voluerit: vel, non per ianuas, sed aliunde posse dici ingressum.] Sed quid, obsecro, oēs hae solutiones efficiunt, nisi ut ridiculè dixerit Euangelista, dominum ianuis clausis ingressum? dum nimirum, iuxta eos, Christus vel patefecit, vel destruxit sibi ingressuro ianuas (sive eas in nihilum redigendo, sive faciando earum partes sibi cedere, sive etiã in

aeream

aeream tenuitate rarefaciendo) vel aliunde (si libeat, per fenestram) domum intrauit, sicut fur & latro. Vides, amice lector, somnia horum physicorum. Res cum se prodit, seipsam confutat. Itane Ioannes Euangelista, narrator miraculorum diuinitatis, putabitur frivolis sophisticisque nugis sese occupasse? Absit. Caeterum, speciosas has solutiones ex Durando videtur accepisse, qui distinc.

44. quarti Sententiarum, ait: Christus intrauit cum fores essent clausae, sed non dicitur, per ianuas clausas. Potuit enim intrare per fenestras, aut aliud aliquod locum. Et si per ianuas intrauit, potuerunt ianuae subito aperiri et subito claudi, ita ut apertio et clausio lateret discipulos: & quia res non dicitur fieri, quando non innotescit, dicuntur ianuae fuisse clausae, quia apertio earum nulli patuit. Vel potest dici, quod Christus potuit figuram corporis mutare in angustam, & sic intrare per quamcumque rimam. B. August. videtur tenere hunc modum. Hæc Durandus. Vbi non rectè Augustinum dicit, affirmare Christum per rimam intrasse. Tantum enim dicit August. Christum potuisse corpus suum ad quamlibet subtilitatem, in momento temporis redigere, ut per clausa ostia posset intrare:

non

Quæst.

6. ad 3.

argum.

Ita pote

ro & e-

go in-

trare ia-

nuis

clausis.

non quòd tunc corpus sua careret quanti-
tate, vel membrorum distincto situ: sed
quia diuina potentia fieret, vt corporis
quantitas in transitu nò impediretur ostij
quantitate: data scilicet corpori virtute
transcendi per solidum corpus, & quan-
tatem suam ponendi cum quantitate
corporis alterius: quæ virtus subtilitas ap-
pellatur. Alioqui, si subtilitatem accipias
vt sit extenuatio corporis, iã hæc corpo-
ris glorificati nò perfectio est, sed imper-
fectio. Verba eius sunt: Nec nos moueat,
quòd clausis ostijs subitò eum apparuisse
discipulis scriptum est, vt propterea ne-
gemus illud fuisse corpus humanum, quia
contra naturam huius corporis videmus
illud per clausa ostia intrare. Omnia enim
possibilia sunt Deo. Nam & ambulare su-
per aquas, contra naturam huius corporis
esse manifestum est, & tamen non solùm
ipse dominus ante passionem ambulauit,
sed etiam Petrum ambulare fecit. Ita ergo
& post resurrectionem suam de corpore
suo fecit quod voluit. Si enim potuit ante
passionem clarificare illud sicut splendo-
rem solis, quare non potuit et post passio-
nem ad quantam vellet subtilitatem in
tempo-

Lib. de
agone
christia-
no. c. 24

temporis momento redigere, vt per clau-
sa ostia posset intrare? Hæc ille. Sed ne quis
Caluinum vt ingeniosum demiretur, qui
tot nôrit insultus nobis excitare, (quanquã
non nisi merè in Deum blasphemix sunt)
cogitetur quinam in hac re Maiores eius
fuerint: quis pater, q̄s auus, quis proauus.
Fuit quidam VValdo: inde VValdèses, &
Piphardi. quos pulchrè traducit Iacobus
Zieglerus ex Landau Bauarię. Hi verò imi-
tantur ter dānatū Ioannem VViclef, præ-
cipuum Berengarij discipulum, dicentē in
libro de Apostasia. ca. 10. [Sicut Deus non
potest facere eandem rem in numero esse
simul per diuersa instantia, sic nec potest
facere eandem essentiam materialem esse
simul per diuersa loca.] Fatua fatui ce-
rebri angustia, nesciēs intelligere q̄ diuersa
instantia simul esse nequeant, quia succes-
sua sunt, & successiuorū hæc est natura, vt
partes nò sint simul, sed vna parte præsen-
te, alia sit præterita. Loci autē nature nò re-
pugnat, eodē tempore esse cū alio loco. vt
omittam⁹ Deū posse plures mūdōs creare,
quorū tēpora & instantia simul erunt. At
vertamus argumentū: Deus quotidie facit
vt corpus in eodē loco permanēs sit in di-

Vide
Thomã
VVal-
densen
to. 2. ca.
72. & 73

Cc uersis

pergunt, posse ad poenitentiam resurgere, quòd scilicet æterna cæcitate ob suam ingrati-
 tudinem iusto Dei iudicio percussi sunt.] Dominus in euangelio secundum Lu-
 cam, loquens de perfidis Iudæis, dicit non antè claudendum ostium coelestis patriæ, quàm venerit dies iudicij, quando impij videbunt patriarchas & prophetas in regno Dei, seq; expelli foras. Nò igitur clausum est ostium hominibus hîc viuētibus.
 Mat. 25. Sic & apud Matthæum clausam dicit ianuam, cum virgines prudentes cum fatuis surrexerunt, & quæ paratæ erant, intrauerunt. Quod Apostolus sequens, statutum dicit omnibus hominibus, semel mori: & post hoc, iudicium. Et ante eum Ecclesiastes, nò antequàm cadat lignum, sed postquam ceciderit, immobiliter futurum dicit, ad quicumq; locum ceciderit. Manifestissimè verò aduersantur huic misericordiæ Dei extenuationi & coarctationi Christus & Apostoli, iubentes nos orare pro oib; persecutoribus, nullo habito discrimine persecutorum. quod sanè ex ipso Christi & sanctorum facto intelligitur. Orauit enim Christus etiã pro ijs, qui nò tantum agnitam veritatẽ (quòd scilicet ipse esset Christus, & vineæ

& vineæ synagogæ hæres) oppugnârunt: sed etiã per malitiã circa prius agnitã veritatẽ excæcati erât: longè peiores p volũtariã cæcitatẽ effecti, quã cum veritatẽ scientiæ oppugnârẽt. * Sic & Stephanus orauit pro ijs, quos dicit semp spiritui sancto restitisse, et Christi p ditores et homicidas fuisse. Quibus Saulus similis erat. Peior est enim is, qui tantæ malitiæ est, vt veritatẽ clarè sibi propositam, ex malitia iudicet esse mendacium, quàm ille qui ex prauo affectu iam agnitam persequitur: quãdo prauitati suæ non eò vsque indulget, vt veritatem in corde suo extinguat per malitiã. Vnde Apostolus se dicit ideo misericordiam consecutum, quia desperatissimus erat, & vsque ad eò infidelitate & malitia, maloq; studio deprauatus, vt peccati ne remorsum quidem vllum haberet. vt videlicet informationem atque exemplar perfectæ patientiæ Dei, haberent omnibus posterioribus seculis Christo credituri. Rursum, Apostoli iubentur à Christo, in eos qui Euangelium contemnunt, excutere puluerem pedum: ita tamen, vt adhuc eis nuntietur, appropinquare regnum Dei: quod Paulus & Barnabas, Act. 13.

8 & 9.
de ver-
bis Apo-
stoli. &
Leonẽ
serm. 15.
de pas-
siõne do-
mini.
* Act. 7.

1. Tim. 1

Luc. 10.

Iudæis blasphemantibus & contradicentibus fecisse leguntur. Eadem autem ratio est, prædicationis & orationis. Illi enim frustra prædicatur, pro quo frustra Deus oratur. Hæc igitur exempla & præcepta sequens Ecclesia, pro hæreticis omnibus, qui apertissimæ veritati malo studio contradicunt, audacter atq; publicè orat: (sicut etiam testatur August. 21. de ciuit. Dei cap. 24.) Iogè scilicet aliter de Dei misericordia ex Christi doctrina sentiens, nec more impiorum murmuratorum, ex Dei immensa bonitate oculū nequam induens: sed sciens omnes esse naturaliter vasa iræ, Deum autem misereri cuius voluerit, non quia minora peccata admisit, sed vt ostendat diuitias gloriæ gratiæ suæ. Quid, ô vile figmentum Caluine, contra figulū disputas, & definitè aliquā partē luti ei assignas, ex qua in tempore acceptabili & die salutis nolit facere vas in honorem? Diuus Augustinus, quem nunc te magistrum habere iactas, & à sana doctrina commendas, nunc veluti impijssimum inuocationis sanctorum, & creaturarum latriæ doctorem, gloriæq; Christi obscuratorem accusas: dum inaduertenter pro quibusdam orandū

orandum non esse dixisset, catholico spiritu cognoscens, nullam esse misericordiæ Dei mensurā, id retractauit, diuinam omnino atque auream de Dei immensa misericordia sententiam proferens: De quocunq; inquit, pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. quam sententiā tanquam insignem etiam alibi repetit.

Hæc per digressionem lectori proposuimus, vt videat quòd sicut immense potentia Dei bellum indicit Caluinus, ita & infinitæ Dei misericordiæ. Superest vt dissoluamus argumēta istorum Physicorum: quorum primum est: Christus est in celo, in certo loco: ergo non est corporaliter in terra. Consequentiam probat Caluinus: [quia esse in celo, & esse vbique, siue in pluribus locis, æquipollet ei quod est locum non esse locum: &, duobus in locis simul esse, est esse bicorporeum. quod probatur, inquit, quia talem consequentiam facit angelus, dicens: Non est hîc, surrexit enim sicut dixit.] Imò per Augustinum, epistola 57. ad Dardanum, videtur hoc probari, qui videtur ibi asserere,

Cc iiij nec

Li. 1. retract. capit. 19.

De corrupt. & gratia. cap. 15.

In vltima admonit. Westphali folio 236.

Fol. 57. nec animam diuina potētia simul in duobus locis esse. qua probatione vtitur Petrus Martyr. Ad argumentum hoc respondeo negando consequentiam. Vera enim sunt illa verba Chrysostomi: O Dei benignitatem: qui cū patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur. Et falsa est probatio: quoniam idem corpus potest esse in duobus vel pluribus locis, citra ipsius duplici-
 Li. 3. de dign. sacerdot. tatem: sicut possunt duo corpora in vno loco esse, nec inde cōsequitur ea vnū esse: vt patet ex transitu cameli per foramen acus, & Christi per ianuas clausas. Nam quemadmodum loci vnitas nō conuincit corporum vnitatem in loco existentium: ita multitudo locorum nō conuincit, etiā esse multitudinem contentorum. Dicunt quidem nonnulli scholastici, vnū corpus simul esse non posse in pluribus locis, sibi siue suæ internæ quantitati adæquatis: sed probanda est aliorum sententia, qui asserunt Deo id esse factu possibile. Attamen non necesse est eò fugere: eò quòd corpus Christi nō sit in altari secundum locū respōdētē quātitati, quā in se habet, seruatq; perpetuò: sed tantum secundum locum respon-

respondentem quantitati panis, quam assumpsit sustentatq; vt propriam, citra suam ullam mutationem. Cū igitur corpus Christi diuina virtute ambas fulciat quantitates, suam sibiq; internam, & eam quæ prius panis fuit: quid mirum si & duo loca habeat eodem temporis momento? Et si nomine bicorporis Christus intelligeretur, non duplex corpus substātiale sustentare, sed duplicem quantitatem: nō magni referret, si etiam sic vocaretur. Tota itaq; quæstio in eo remanet, An Deus posset efficere, vt vnum aliquod corpus, præter suam quantitatem, quam habet tanquam subiectum (sicut res calida calorem habet) habeat & alteram non sibi inhærentem, sed ita vt in sua hypostasi illam sine sui reali mutatione suscipiat & sustētet: quomodo diuina natura habet humanam: An Deus possit duas quantitates ita ad idem corpus coniungere, sicut in vnam personam duas naturas cōiunxit: ita vt quemadmodum vna persona dicitur duas diuersas naturas vnā cum earum proprietatibus habere, ac secundum eas quod vtriq; proprium est agere: sic etiam vnum idemque Christi corpus diuersas habeat quātitates: et eam

De hac re dictū est antè.

& eam quam perpetuò seruaturus est, & eam, quam ad tempus pro commodo & vtilitate nostra eum assumpsisse dicimus. Ibi (inquam) quæstio est: An diuersas illas quantitates sic assumpserit, vt quicquid circa illas fit, propriè ei fieri dicatur: vt in omnibus alijs corporibus vsuuenit, quæ scilicet ratione suæ quantitatis tanguntur, læduntur, locum occupant etc. Qui istud negat fieri posse, parùm intelligit Dei potētiam: modicū adhuc cognoscit incarnationis mysterium: parùm aduertit quomodo Dei filius sustētet humanam naturam in sua persona: adhuc tenuiter considerat, quomodo Christus suæ carni per cōiunctionē cum diuinitate, dat virtutem mortuos viuificādi: quod p̄fectò postremū omnē creaturæ potestatem exuperat. Proinde vt ex hoc argumentum faciam: quidni & hoc carni eadem potestate (qua scilicet mortuos viuificat) cōueniat, vt alteram quoq; quantitātē gerat et sustentet: ac deinde, mediante hac quātitate, locum verè atq; realiter occupet, quem ea quantitas occupat? Rectissimè sanè id à Thoma asseritur: videlicet corpus domini esse sub dimensionibus panis conuersi, more substantiæ,

3. parte
q. 66.
ar. 5.

stantiæ, quo nempe panis ipse sub illis fuerat: ideoq; non localiter loco illo, qui respondet quantitati quæ Christo inhæret. Disputatur initio tertij sententiarum, An diuina virtute angelus possit assumere aliam naturam: sicut ponebant Arriani Christum fuisse angelum, qui corpus humanū assumpsisset. Vnde notādum, quòd sicut nemo dixit eos per hoc impossibile quid ponere, ita etiam multo minus debet videri impossibile, Christi corpus quantitatem aliā assumere, vtilitatis nostræ causa. Hac assumptione præsupposita, fiunt solutu facilia argumenta, ducta ex hoc quòd corpus vnum non potest simul esse in pluribus locis. Nam ratione quantitatis suæ internæ tantū in cœlo est Christus: ratione autem assumptæ, verè ac corporaliter est in pluribus altaribus. Quantitas enim dimensua Christi, in altari non est nisi quatenus ibi est substantia talem quantitatem in se habens, ratione cuius, cœli locū occupat. Hinc etiam patet, quomodo Christus reliquit mundum inferiorē: nempe quia secundū internā suam sibiq; naturalem quantitatem nullum eius locum nunc occupat: nusquam est hīc inferiūs

inferius in specie propria, et forma illa humana, in qua distinctè eius membra cernantur. Sic dicitur ab Augustino: Noli dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde venturus est: memoriterq; recole, & fideliter tene christianam confessionem, Ascendit in coelum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quam inde venturus est ad viuos & mortuos iudicandos: Quia nimirum, cum in iudicio ostensus sit propriam suam effigiem & quantitatem, quam nusquam nisi in coelo monstrat: inde eam adducet, non ex altari. Sic tractatu 77. in Ioannem, tractans illa verba Ioannis 14. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens: Vtique, inquit, præsentia corporali, qua cum illis visibilis loquebatur. Eodè sensu dixit, tract. 30. in Ioannè: Corpus domini in quo resurrexit, vno loco esse potest. Vnde etiam patet, quo sensu tractatu 92. & 50. in Ioannè dixerit, Christum discipulos reliquisse præsentia corporali: ea nimirum, qua cum illis visibilis loquebatur. Post hoc enim subdit: Habuit Ecclesia Christum secundum præsentiam carnis paucis diebus, modò fide tenet, oculis non videt. Et simili locutione dicit

euange-

In epist.
ad Dar-
danū 57

Trac. 50

euangelium: Pater nõ iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio: Quia videlicet Pater visibili forma iudicandis non apparebit, cum tamen ipse sit primarius iudex futurus, et per Christum secundum humanam naturam veluti ministrum suum sententiam prolaturus: iuxta Apostolum Iudam, & Paulum in Actis, & ad Romanos 2. Huiusmodi euangelij locutionem explicans D. Augustinus: Neque (inquit) ad iudicium viuorum & mortuorum pater ipse venturus est, nec tamen recedit à filio pater. Quomodo ergo non ipse venturus est? quia non ipse videbitur in iudicio. Forma serui videbitur, occulta erit forma Dei. Occultus erit in seruo filius Dei, & apparebit filius hominis. Si audeat Augustinus iudicium interpretari visibile iudicium: cur nõ audeamus in eius verbis (præsentiam) interpretari visibilem præsentiam: præsertim quum ipse alibi etiam sic explicet: vt iam paulò antè citatum est.

Porrò in tractatu 50. cum disputaret de præsentia Christi generali, qua est etiam præsens vbi per gratiam suam operatur (quomodo Apostolus dicit eum per fidem habitare in cordibus nostris) sic ait: Si bonus es,

Ioan. 5.

Acto. 17

Trac. 19
in Ioan.

Ephes. 3

nus es, si ad Christi corpus pertines, habes in presenti Christum per fidem, habes in presenti per signum Christi, in presenti per baptismatis sacramentum, in presenti per altaris cibum & potum. Vbi promiscue presentem Christum dicit, non iudicans aliter eum presentem esse per baptismum, aliter per eucharistiam. At diuersitatem indicat cum subnectit: Si autem male verfaris, videris habere in presenti Christum, quia intras Ecclesiam, signas te signo Christi, baptizaris baptismo Christi, misces te membris Christi: accedis ad altare Christi, habes in presenti Christum: sed male viuendo non semper habebis. Libratem admodum sua verba apponit, dicens bonos in omnibus sacramentis habere Christum in presenti: quia scilicet eius gratiam ex omnibus percipiunt: imo per signum crucis, & fidem: malos autem videri habere in presenti Christum: intelligens utique eos non habere. & tamen postea dicit, eos habere Christum in presenti, sed non semper habituros. Nam videntur Christum habere, saltem in eius gratiae effectu, dum Ecclesiam intrant, dum signantur signo Christi, dum baptizantur baptismo Christi, dum se miscet membris Christi: & tamen in his illum reuera nequaquam habent, sed cum

ad eius

ad eius altare accedunt, Eucharistiamque sumunt, dicit eos in presenti habere Christum: aperte distinguens inter Eucharistiam et reliqua. Falsum autem est, angelum sic colligere: Surrexit, ergo non est hic. Poterat enim surrexisse, & esse in sepulchro, sicut erat cum Magdalena in horto sepulchri. Sed simpliciter asserit angelus, eum de sepulchro surrexisse, nec in eo amplius iacere. Quare & hoc inter alia Caluini mendacia reijci potest. Verum, etsi sic argumentatus esset angelus, argumentum tamen deberet intelligi de Christo secundum internam ac sibi naturalis quantitatis locum: concedendaque esset consequentia secundum ordinatum naturae cursum. quemadmodum quod de Lazaro argumentari poterat: Lazarus quatuor abhinc diebus mortuus est: ergo iam (cum a Christo erat suscitatus) non viuit. Talis enim consequentia nihil diuinae potentiae prauiudicat. Qualiter quoque illud ab Aug. (contra Manichaeos, dicentes Christum in omnibus pomis & herbis esse, atque per solem et lunam extensum) dictum accipias: Secundum praesentiam spiritalem Christus mortem pati non posset: secundum praesentiam vero corporalem, simul & in sole & in luna & in cruce esse non posset. Item

& hoc,

Ioan. 20

Matt. 28

Lib. 20.

contra

Faustum

cap. 11.

CORPVS CHRISTI

et hoc, quod in epistola ad Dardanum ait, (vt declaret longè aliter Deum esse vbiq;, quàm lucem corporeã, aërem, humorem, & similia : quæ per multa magnaq; locorum spatia diffunduntur, ac ita in paruo loco parua, in magno magna sunt) in inæqualibus membris æqualē esse sanitatem, non quantitatem. & quod subdit: Non ergo potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas. Nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæq; spatia locorū tenent, minores minora, & maiores maiora: nō potuit esse in singulis quibusq; partibus tota, vel tanta, sed amplior est quātitas in amplioribus partibus etc: Iuxta, inquam, naturæ potentiã, quā natura ex sua accepit institutione: non secundū creatoris omnipotentiã, qua in introitu Christi per ianuas clausas, factū est, vt etiam ipsius quantitatis duorū corporum partes simul essent, Hæc dixit

Li. 9. de
Genesi
ad literã
cap. 17.

August. Vnde ait alio loco: Super motum cursumq; rerum naturalem, potestas creatoris habet apud se, posse de his omnibus facere aliud, quàm eorum quasi seminales rationes habēt: nō tamē id quod nō in eis posuit, vt de his fieri vel ab ipso possit.

Vbi

ESSE IN EVCHARIS. 208

Vbi nota, quòd dicit de omnibus Deum aliud facere posse, quàm in eorum natura instituit. Hinc enim non malè inferas, etiã de quantitate aliud eum posse disponere, quàm in eius sit conditione. Item illud ad Epist. 57 rerū naturã spectat: Vbiq; deus, quā nusquã est absens: In seipso autem, quia nō cōtinetur ab eis quibus præsens est, tanquam sine eis esse non possit. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Tolle ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit vbi sint: & ideo necesse est vt non sint. Quis ita cæcutiat, vt hîc non videat Augustinum docere, corpora secundum naturæ cursum ac conditionem locis egere, à quibus contineantur: sicut qualitates subiecta requirunt, à quibus sustententur: quibus omnibus diuinitas non opus habet? Cæterum, nondum à quoquam ostensum est, Augustini sententiã esse, quòd Deus non possit supplere pro corporibus aut qualitatib⁹ id, quod præstat locus aut subiectū: Non enim ignorauit Augustinus, supremum corpus esse corpus, & tamen nullo spacio cōtineri: hominemq; posse mathematicã lineã intelligere, ac proinde multo

Dd magis

magis eam à Deo posse fieri. Infulsissimè autem adducitur illud Augustini: Spacia locorū tolle corporibus, & nusquā erunt, proinde nec erunt etc. quādoquidē nemo nostrum est, qui Christi corpori adimat spatium locale. Fatemur enim et docemus illud in cœlo locū, aut saltē extensionē suā habere: in Eucharistia verò locū specierū. Tollit spaciū corpori, q̄ ei omnē locū tollit: quod catholici hīc fieri nō dicūt. quāq̄ sciāt Deo minimè impossibile esse, seruare corpus extra omnē locū, sicut totum vniuersum seruat: extra quod nimirum nihil est, à quo fulciatur. Iā quod ait: Carnis formæ atq; substātiæ Christus immortalitatē dedit, naturā nō abstulit. Secundū hāc formā nō est putādus vbiq; diffusus. Cauēdū est enī, ne ita diuinitatē astruam⁹ hominis, vt veritatē corporis auferamus: Hoc, inq̄, nihil nobis aduersatur. Agnoscimus enim auferendā corporis veritatē, si dicatur corpus esse vbiq; vt diuinitas est: hoc est, si ponatur omniū rerū causā, vniuersa loca suis effectibus implens, quēadmodū Deus. Congruit enī hoc spiritui, nō corpori: nec cuius spiritui, sed infinito & increato, in cuius cōspectu omnia loca distantiaq; locorum

Aug. in eadem epist. 57. ad Dardanum.

corum, tanq̄ nihil & inane reputatæ sunt. Deinde etiā cum August. dicimus, cauēdū esse, ne ita multiplicem⁹ in Christi corpore miracula, vt ei auferamus omnia, quæ ad naturalē cursum veri corporis spectāt: quod faciūt, q̄ volūt illud vbiq; esse diffusum, et nusq̄ habere certis limitib⁹ definitā naturā. Hi auferūt naturales verasque veri corporis cōditiones. Quod nō negligēter nobis cauēdū est, si in fide pmanere velimus, quæ habet Christū in cœlo esse cū ea forma, qua visus est ascēdere: ac inde vēturū ad iudicādū. quanq̄ Deo possibile esset, naturā corporis quod in omni loco foret, cōseruare. Nūc & illud, q̄ ait Petrus Martyr, [ex eadē epist. Augustini (vbi nimirū dicit: Neq; enim ipso die in cœlo futurus erat homo Christus Iesus: sed in inferno secūdū animā, in sepulchro secūdū corp⁹) pbari, animā humanā nō posse, etiā diuina potētia, esse in plurib⁹ locis,] dissolutū est: Nā etiā id dixit Augustin⁹ secūdū naturę cōmunē cursum. Nō enī in oībus recurrēdū dicimus ad ea, quę Deus operatur omnipotētia sua supra consuetū naturę vsum: sed tunc, cū vel scriptura, vel alia ratio cogit. Usque adeo autem non sensit ibi

Brentiū cum suis sequaci- b⁹ notat

Epist. 57.

Dd ij Augusti-

Cap. 16.
li. de cu-
ra pro
mortuis

Augustinus, quòd ei affingit Pseudomartyr, vt potiùs, an hoc fiat re ipsa per animas martyrù, vehemèter dubitet: Quæstio, inquit, ista vires intelligentiæ meæ vincit: quemadmodum opitulètur martyres his, quos p̄ eos certù est adiuuari: vtrù ipsi per se ipsos absint, vno tēpore, tã diuersis locis, et tanta inter se lōginitate discretis: siue vbi sunt eorù memoriæ, siue præter suas memorias vbicunq; aesse sentiuntur etc. Res hæc altior est, quàm vt à me possit attingi: & abstrusior, quàm vt à me valeat perscrutari: & ideo quid horù duorù sit, an verò fortassis vtrùq; sit, vt aliquãdo ista fiât per ipsam præsentia martyrù, aliquãdo per angelos suscipiètes personã martyrù, definire nō audeo: mallem à scientibus ista perquirere. Caluino ergo, vel Petro Martyre doctore opus habebat August. non qui ostendisset, quomodo hoc fiat, de quo definire nil audet: sed à quo didicisset, Deo esse impossibile, quod possibile ei esse persuasum habebat: animas nimirum eodem temporis momento ponere & in Britannia & in Africa.

Sed vidètur sibi infirmam illam connexionem: Christus est secundùm corpus in celo:

coelo: ergo non in altari sub speciebus panis & vini hanc, inquam, consequentiam vidètur in Augustini verbis deprehēdisse. quãdoquidē in sermone ad recens baptizatos, interrogat: Christus ascendit in celum, & sedet ad dexterã patris: quomodo est panis corpus eius, et calix, vel quod habet calix, sanguis eius? & respondet: Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualē. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi & mēbra. Si ergo vos estis corpus Christi, & membra: mysterium vestrum in mensa domini positum est, mysterium domini accipitis etc. Hic, inquit, non respondet Augustinus, corpus et sanguinem Christi esse in altari per transsubstantiationē: sed, Ecclesiam significari per symbola Eucharistiæ: Igitur commentitia est realis præsentia corporis domini etc.

Ad hæc responsuri, verba Augustini ex integro proferamus. Hoc, inquit, quod videtis in altari Dei, etiam trãfacta nocte vidistis. Sed quid esset, quid sibi velit, quàm

Dd iij magna

Citat
huc ser-
monem
Beda in
10. cap.
1. ad Co-
rinth.

CORPVS CHRISTI

magnæ rei sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergo vidistis, panis est & calix: quod vobis etiam oculi vestri renunciant: Quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Breuiter quidem hoc dictum, quod fidei fortè sufficiat: sed fides instructionem desiderat. Dicit enim propheta: Nisi credideritis, non intelligetis. Potestis ergo modò dicere mihi: Præcepisti vt credamus, expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiusquã cogitatio talis suboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnem etc. In coelo est modò sedens ad dexteram patris: quomodo est panis corpus eius? etc. Hic manifestè patet, diuum Augustinum docere, panem qui in altari videtur, esse corpus Christi, idque fide esse tenendum: atque ita dicit se explicare, quid sit quod in altari videtur, hocq; fidei sufficere. Cæterum dicit etiam rudes fideles desiderare huius rei intelligētiam: & proponit, veluti hæc fides, qua creditur ille panis benedictus esse corpus Christi, repugnaret fidei, qua idem corpus creditur esse in coelo: & respondens, ait panē illum & calicem illum vocari sacramenta, quia

Isa. 7. se
eūdum
Septua-
ginta.

Quo-
modo
et ab eo
panis vo-
cetur,
antè ex-
planau-
mus.

ESSE IN EVGHARIS. 211

in eis aliquid videtur sensibus corporis, nempe panis prior secundum accidentia sua, et aliud intelligitur: (in eis scilicet esse) non vtique falso intellectu, sed vero, quo quis de re iudicat prout est. Intelligitur, inquam, per fidē ab infirmis, per spiritualē sapientiā à spiritualibus. sicut Hilarius 2. de trinitate pulchrè dixit de Christo infante: aliud intelligitur, aliud videtur: aliud oculis, aliud animo conspicitur: parit virgo, partus à Deo est: infans vagit, laudātes angeli audiunt: panis sordēt, Deus adoratur. Ac deinde addit Aug: Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolū audi dicētē, Vos estis corpus Christi etc. & infra: Audis, corpus Christi, & respondes, Amen: esto membrū Christi, vt verum sit Amen tuū. Docet igitur Augustinus Neophytos Christianos, cupientes statim grādia mysteria intelligere, vt in ecclesię vnitāte perseverēt, & id quod de eis in mysterio Eucharistiæ significatur, diligētissimè obseruet. Hoc enim modo tandē ad sublimium mysteriorū cognitionē pertingent. Quomodo dicere possumus petēti, Quomodo possit deus esse, q̄ crucifixus est et mortuus: Vis intelligere, quomodo Deus æternus

Dd iij & im-

Galat. 5. & immortalis, impassibilis & incōprehē-
 sibilis sit, qui mori, pati, & ligno clavis af-
 figi potuit: crucifige carnē tuam, morere
 huic mūdo, & disce crucifixū corpus cir-
 cumferre. sicut ait Apostolus: Qui sunt
 Christi, carnē suā crucifixerunt cū vitijs &
 concupiscentijs. Sic docet August. carna-
 les homines (quales solent esse Neophyti)
 agere: libro 4. de cōsensu euangelistarum,
 cap. vltimo: lib. 3. de baptismo contra Do-
 natistas ca. 15. & in Psal. 130. Dominus no-
 ster Iesus Christus, inquit, panis, se fecit lac
 incarnatus & apparens mortalis, vt in eo
 finiretur mors, & nō aberraremus à Ver-
 bo, credentes in carnem, quod factum est
 Verbum. Hinc crescimus, ipso lacte nu-
 triamur, antequā validi simus ad capien-
 dum Verbum, nō recedamus à fide lactis
 nostri. Hoc igitur sermone, ex Bedæ col-
 lectaneo citato, id egit Augustinus cum
 Neophytis, quod iubet agere Deo gratias
 presbyterū cū eisdē: cap. 26. libri de cathe-
 chizād. rudibus, vbi ait: De sacramēto sanē
 quod accepit (cū ei benē cōmēdatū fue-
 rit: signacula quidem rerum diuinarū esse
 visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis ho-
 norari, nec sic habendam esse illā speciem
 benedi-

benedictione sanctificatam, quemadmo-
 dum habetur in vsu quolibet) dicendum
 etiam quid significet, & sermo ille quem
 audiuit, quid in illo condatur, cuius illa
 res similitudinem gerit. Dicit igitur Au-
 gustinus, Cathecistam, cū hominē cre-
 dentem & poenitentem signauerit, bap-
 tizauerit, et ei corpus Christi dederit, debe-
 re Neophytum instituere de Sacramento
 Eucharistiæ. De eo enim agit, nō etiam de
 baptismo: vt nugatur Petrus Martyr. quā-
 do quidem aqua qua celebratus est bap-
 tismus, potest in prophanum vsu venire,
 sicut venit ea aqua fluminū, in qua Apo-
 stoli Christi et Philippus diaconus bap-
 tizauerunt. Modum autē instituendi præ-
 scribit Augustinus. Primū enim docet
 Neophyto generalibus verbis commen-
 dandum esse, signacula rerum diuinarum
 (quæ sunt corpus & sanguis Christi) esse
 visibilia: sed res ipsas signatas inuisibiles
 (nimirum carnem & sanguinem Christi)
 in visibilibus signaculis honorari (hoc est,
 tanquam in visibilibus signaculis existen-
 tia adorari) & illam speciem (nota eum
 verbo communi pani & corpori Christi
 vti) benedictione (consecrationis scilicet)
 sancti-

sanctificatam non sic habendam, siue estimandam, sicut ipsa aestimatur alioqui, seu in quolibet vsu, cum scilicet aestimatur vt caducū alimentū. non sic, inquā, habendā cum iā sanctificata est: Hoc enī significat, Sanctificatam benedictione. ita vt Aug. nō agat de magni faciēda hac sanctificata specie, tantūm cum in vsu est, sed simpliciter postquā benedictione sanctificata est. alioqui certē, si extra vsum sacramēti cesset sanctificatio eius, liberē poterit haberi, vt species quāuis non sanctificata in quolibet vsu habetur: sicut in sermone ad recēns baptizatos iam citato, dicit eam pro corpore & sanguine Christi habendam cum videtur in altari, etiā antequam sumatur. Cum igitur Cathecista hęc generalibus verbis apud Neophytū pręfatus fuerit, dicit particulariter duo de isto sacramēto. Primūm quid sacramentū, item sermo quē audiuit, dū ei porrigeretur, & diceretur: Corp⁹ & sanguis Christi custodiat te in vitā aternā: & ille responderet, Amen (vt dicit August. lib. 12. contra Faustum cap. 10. & in sermone suprā citato, et Ambrosius lib. 12. de initiādis, cap. 9.) quod, inquā, istud, & quid sermo de eo seu super ipsum dictus, significant, nepe corpus &

Ser. ad
recēns
baptiza
tos.

sanguinem Christi. Secundō, quid in illo sacramento condatur, cuius illa res similitudinē gerit: quā, inquā, res sit, cuius similitudinē gerit. visibilis species, quæ in illo sacramēto abscondatur ac veletur. Hoc enī est, condatur. Docet igitur August. quod res Eucharistiæ visibilis, & sermo super Eucharistiā seu de Eucharistia prolat⁹, significant (res quidē, per similitudinē: sermo verō, more verborū) rē illā, quæ est in illo sacramēto: sed recōdita, & velata, absconsaq; atq; inuisibilis: quæ res est honorāda & adorāda. est enī corp⁹ & sanguis Christi. Primūm, inqt, Neophyto generalib⁹ verbis cōmēdes, signa Eucharistiæ signare res diuinas inuisibiles, quæ in eis existētes honorētur, propter quas ipsæ res visibiles nō possunt post benedictionē estimari, sicut possunt in vsu pphano. Secundō, inqt, in particulari explica quod significet sacramētū et verba de eo dicta, quodq; recōdatur in sacramēto simile externe et visibili speciei. Post hęc admonet Aug. vt ex hac occasione admoneatur Neophytus, vt quod carnaliter in scripturis sonat, etiam si non intelligat, credat tamen aliquid spiritale significare. Nam manducare carnē, prima facie & carnali intellectu, non signat

edere carnem sub specie panis, sed eam dilaniando ac dentibus in mandibula lacerando vorare: quod à nobis fit de ouina carne, ac simili. Aduerte verò quàm non examinauerit, sed peruerterit locum hunc b. Augustini Petrus Martyr, scribens contra Stephanum Vintoniensem. Citans enī dicta August. verba, pro cōdatur legit credatur: aduertens satis acutè, quòd si legas, condatur, apertè dicat Augustinus illud condi in Eucharistiæ sacramento, quod per illud significatur. Si autē legas: Quid significet sacramentum, & sermo ille quem audiuit, quid in illo credatur: intelligit sermone credi, corpus Christi quod est in coelo, significari per panem, et esse animæ cibum, vt panis est corporis.

At detegitur fraus eius lectione exemplarium diuersorum temporū. Nam Frobenianæ quatuor diuersorum annorum, & diuersorum quoque annorū Parisienses editiones, non credatur, sed condatur habēt omnes. Antiquissima verò Amerbachiorum legit condatur, fortè legendum est condatur. Si legas condatur, optimè congruit sententia Augustini, sic: De sacramento quod accepit, dicendum est quid signi-

Circa
obiecti-
onē 241

significet, & sermo ille quem audiuit quid in illo condatur, cuius illa res similitudinem gerit. Dicendum, inquit, quid significet sacramentum Eucharistiæ, & dicendū quid sermo ille (hoc est, consecrationis) condatur in illo sacramento, cuius reconditi res externa & visibilis similitudinem gerit.

Secundum hanc lectionem docet Augustinus, tradendum Neophyto, per verba consecrationis fieri, vt sub specie panis cōdatur, veleturq; Christi corpus. Magna fidei nostræ confirmatio: dum videmus hæreticos non eam impugnare posse, nisi veterū verba deprauent. Quòd verò idē Petrus Martyr obijcit, [Christi corpus à nobis nō sanctificari, Augustinum autem dicere, speciem illam rerum benedictione sanctificari, ac proinde illam speciem non esse Christi corpus] Jex superioribus paruo negotio potest dilui, Vbi dixim⁹ Ambrosiū dicere, nos cōficere corpus quod ex virgine natum est: & Cyprianum, quotidie corpus Christi creari. quia videlicet virtute spiritus sancti & verborum Christi fit, vt incipiat esse sub ijs speciebus, sub quibus antea non fuit. Sic ipsum corpus Christi est species benedictione sanctifi-

cata,

cata, quia per benedictionē factum est, vt sanctū Christi corpus fiat, non quidē simpliciter, sed sub istis speciebus: sicut vñta- to sermōe dicimur illud cōsecrare. Atqui hęc ad 1. argumentū Physicorū sufficiant.

Secundū argumentū est: Corpus humanum finitum est, & requirit certū spacium, membris suis & dimensioni suæ respōdēs: ergo eūm eiusmodi spacium nō habeat Christus in Eucharistia, Eucharistia non continet corpus Christi. Corruit hoc argumentum sub transitu Christi per ianuas clausas, et cameli per foramen acus. Si enim ibi Christus seruauit membrorū distinctionem (quod nemo pius ambigit) profectō & sub minimi panis specie absconsus eam seruat: quanquam alioqui facile sit intellectu, quōd Christi corpus secundū propriā & internam quātitatē retineat mēbrorū distētionē & distincti- onem, nō autē secundū assumptā quan- titatē: sub qua est secundū modum sub- stantiæ, quo modo prius sub ea panis fue- rat. Sed quid hīc sentiat Augustinus, per- quiramus: an videlicet in magnū corpus verti possit tantillus panis. Omne corpus, inquit, in omne corpus posse mutari, cre-
dibile

dibile est. Quodlibet autē corpus in ani- mam rationalem posse conuerti, credere absurdum est: quoniam Deus sic est om- nipotens, vt nunquam suæ rationis insti- tuta conuellat. Ecce, concedit Augusti- nus, quodlibet corpus in quodlibet posse conuerti per Dei omnipotentiā: & hoc nō ita aduersari institutioni Dei, vt q̄ corpus in spiritū verteretur. nō q̄ vel hoc nō pos- sit Deus, sed quia nō decet. Nā in epist. 112. cap. 22, & epist. 111. ad Fortunatianū, id nō impossibile esse pronūciat: vbi certē oportunissimum fuerat, si cōtrariū opinat⁹ fu- isset, indicare. Imò ibidem, & etiā de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 29. non audet asserere, cor- pori cūm resurrexerit, non esse donandū, vt inuisibilia videat: quod profectō non minori caret obscuritate, et (vt apparet hu- mano ingenio) absurditate, q̄ quōd nunc inter nos & aduersarios controuertitur. Proinde est quōd erubescant isti naturæ scrutatores, dū præsumunt ex suis imagi- nationibus fidem Ecclesiæ Christi exagi- tare. Verba Aug. sunt eiusmodi: Sed quia spiritale corpus nescimus quātos habebit accessus: (de re quippe inexperta loq̄mur, vbi aliqua quæ aliter intelligi nequeat, diui-

Apud
Prosp.
sen: 184
sumpta
ex ca. 20
lib. 7. de
genesi
ad lite-
ram.

Ad Pat̄
linā de
vidēdo
Deo.

CORPVS DOMINI

Sap. 9.

diuinarum scripturarum non occurrit seu succurrit authoritas) necesse est vt cōtingat in nobis quod legitur in lib. Sapientiæ: Cogitationes mortaliū timidæ, & incertę prouidentia nostræ. Ratiocinatio quippe illa philosophorū, qua disputant ita mentis aspectu intelligibilia videri, & sensu corporis sensibilia, id est, corporalia: vt nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per seipsa mens valeat intueri: si posset, & esset nobis certissima, profectò certum esset, per oculos corporis etiam spirituales nullo modo posse videri Deum, etc. Hæc Augustinus.

Epist. 3.
ad Volu-
lufianū.

Tertium argumentum. Quicquid nō est in aliquo quantitatiue, qualitatiue, aut localiter: (sic enī heretici loquuntur) si insit, solū inest spiritualiter: sed Christi corp⁹ non est in Eucharistia aliquo trium priorum modorū: ergo non corporaliter, sed spiritualiter inest. Respōdem⁹ Augustini verbis: Si quæritur exemplum, nō erit singulare. Et falsum est, id omne quod nō est quātitatiue, qualitatiue, aut localiter, iesse spiritualiter. Ecce, ponamus camelū transire per foramen acus: non inest camelus vllō illorum trium modorum foramini,

& ta-

ESSE IN EVCHARIS. 216

& tamen nō spiritualiter, sed corporaliter inest. Et superfluò nō dicitur, q̄ res inest per modum substantiæ: quomodo corpus inest Eucharistiæ. Item manus inest corporaliter toti, sicut qualibet pars: & materia toti composito, non quantitatiuè, nō qualitatiuè, non localiter. Item Christus erat simul cum corpore ianuæ, cū per eā clausam transiret: non tamē quantitatiuè, non qualitatiuè, non localiter, sicut localem existentiam imaginatur. Demus, obsecro, Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse: hoc saltem, cui scripturę tam apertè suffragatur attestatio: dū dicit Christum de pane sacramento dixisse: Hoc est corpus meum.

EPILOGVS.

O Biter accipe, Lector, summam hactenus dictorum ad probandum in Eucharistia esse Christi corp⁹ realiter & corporaliter. Primum hoc demonstraui-
mus ex definitione Ecclesiæ veteris & recentioris: secundò ex Eucharistiæ collatione cum alijs signis: tertio ex eius consecratione, et ijs quę circa eā dicuntur: quartò
Ec ex eius

CORPVS CHRISTI

ex eius sumptione, & his quæ eam concernūt: quōd ex eius comparatione cum domini incarnatione. vbi etiam de eius adoratione actum est. Atque ad hæc diluimus argumenta obiecta: quæ sumpta erant ex ratione sacramenti, tam ex scripturis quàm ex patribus: ex substantia panis, tam ex scripturis quàm ex patribus: ex dignitate corporis Christi: postremò ex natura corporis, vbi naturam corporis tractauimus, & ex scripturis, & ex patribus. Ex quibus omnibus hoc vnum constat, firmissimam esse fidem Ecclesiæ, qua credit verba domini, Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus: de vero corpore & sanguine Christi, citra tropum, esse intelligenda: corpusq; et sanguinem illum corporaliter proprieq; esse in Eucharistiæ sacramēto per transsubstantiationem panis & vini
in ea.

E R R A T A.

Pag. 1. Transsubstantiationis. Pag. 7. facie 2. lin. 21. omisum: Dedit dona hominibus. Pag. 27. fac. 2. Gétiliū. Pag. 82. fac. 2. principales. Pag. 200. linea 9. Pichardi.

AUTHORIS PRECATIO

ad Deum Patrem, pro firma fide de præsentia corporis & sanguinis Dominici in sacramento Eucharistiæ seruanda.

Eus omnipotēs et infinite misericordiæ, miserere mei, & exaudi orationē meā, quā tibi offero non pro diuitijs, gloria, longæuitate, aut alijs rebus caducis: sed pro firmitate & perseuerātia fidei: Miserere (inquā) mei, non propter iustitiam meā, sed magnā misericordiā tuā: per autorē & consummatorē fidei, domini nostri Iesum Christū: qui ideo crucifixus est, vt veterē hominē (cuius primum op^o est infidelitas) cū vitijs & cōcupiscentijs nos crucifigere donaret: qui ideo in patibulū exaltatus est, vt omnia ad se traheret: qui vt mūdus crederet, te orare dignatus est: pro quo donasti multis, vt non solum crederēt in eū, sed etiā paterentur pro illo. Per hūc igitur, domine Deus, da mihi hāc fidei pietatē, vt nunq̄ impotētiā corruptę mētis, omnipotētiæ tuæ aduerser, id iudicās fieri nō posse, quod cęci cordis non capit angustia. Da vt verborum vnigeniti tui simplicem, & superbo ingenio stultam atque ridiculam veritatem, nunquam propriæ carnis sensu inflatus,
Ee ij   proprias-

propriæq; sapientiæ innixus, mihi metipſi commentitia expositione illudam. Aufer à me, domine, oculos sublimes, & inanem huius ſeculi philoſophiã, cui omne quod ſpiritus tui eſt, ſtultitia eſt: ne proprię ſententię libidine illectus, hanc ſpiritus gratię inferam cõtumeliã, quaſi ex eo tẽpore, quo ab vnigenito tuo, ſuper omnem creaturam ad dexteram tuam exaltato, in orbem terrarũ miſſus eſt, opus ſuum non ſit operatus: hoc eſt, ſanctam Eccleſiam catholicam nõ cuſtodierit ab inferi portis: & quaſi rerum vanitati ſubiectarũ more, ſenio delirare, vel interrumpi, aut ſub paucorum hominũ, tanto nequiorũ, quanto ingenio maiore ac eloquentia excellentiũ, recẽs & obſcuro angulo ortorum, ſomnia atq; figmenta eam redigi permiferit. Quos enim vnigeniti tui ſpiritus docere poterit veritatem, niſi eam, pro qua ſeruãda idẽ ipſe vnigenitus tuus ſemetipſum tradidit, hoc eſt, Eccleſiã? Eccleſiã, dico, nõ huius vel illius regionis, ſed vniuerſalem. Sanguis ille pollut⁹ ducitur, & ſpiritus veritatis tenebrarum accuſatur, ſi Eccleſia pro qua ille effuſus eſt, et hic è throno tuo miſſus, aut in errores grauiffimos humana mali-

malitia paulatim delabitur, aut interrumpitur, aut ad antrum obſcurum obſcurior ipſa detruditur. Dum, domine Deus, ingenij mei vires extollo, & mihi de multarum atq; ſublimium rerum exacta intelligentia blandior, et conor ſub meam capacitatem redigere, quæ de Euchariſtia traduntur: fateor prorsus impoſſibilia omnia. Quomodo enim idem corpus in diuerſis altaribus & ſimul in cœlo conſiſtat? quomodo virilis ſaturæ homo modiciſſimæ quantitatis particula cõprehendatur? At dũ iam ſenſui meo fiſus, conor trãſfugere in caſtra eorũ, qui cùm tuã potetiam ſuo ingenio metiãtur, verbi tui vocari volũt & præcones et obſeruatores, veluti ibi omnẽ ingenij mei libidinem exatiaturus: ſubiſto pauliſper, expendens num & alia ſint, quę huic irrefrenatę ſenſus mei auiditati aduerſentur: et cõperio vnigenitũ tuũ Mat. 19
Mar. 10
& Lu-
cæ 18. dixiſſe, tibi eſſe poſſibile, vt camelum per foramen acus traducas: imò lego vnigeniti tui corpus, carnem et oſſa habens, vt oĩa Ioan. 20
Gen. 1. hominũ corpora, p̄ clauſa oſtia nõ ſemel tranſiſſe: quinimò, quod amplius eſt, inuenio ſpiritũ tuũ apertẽ teſtari, cũcta, ſeu viſibilia ſeu inuiſibilia, eſſe facta ex nihilo: Ee iij & quod

& quod inter opera tua maximū est, eundē vnigenitū tuū Deū verū, esse hoīem. Et hīc meditabundus stupeo, vt qui etiā oīb⁹ istis velut falsissimis repugnare me videā, sicut & illi, quod infinitis partibus maius est, magisq; humano sensui (q. nihil absq; corpore, loco, tēpore, numero, motu, imaginari valet) absurdū: videlicet, te vnū Deū æternū esse, cum filio tuo, atq; spiritu S. à quib⁹ tamē proprietate personę necessariō distinguēris. Itaq; si cuncta meo sensu metiri velim, video nihil restare, nisi vt nō ad eos, qui Christianos se adhuc esse gloriantur, me cōferā: sed ad eos, qui sibi aiūt sufficere, deū vnū colere, palām profitētes se hostes esse Christi: hoc est, ad Mahumetanos: imō nō ad illos (quippe qui adhuc creaturis initium dāt) sed ad philosophos gētiles, dicamq; cū eis, Non est Deus: aut, nō plus potest, quā ego eū posse capio. Sed fac vt caueā hoc tā grande præcipitiū, dñe Deus, captiuumq; subige sensum meū sub omnipotentia tua, daq; vt fatear & te sensui meo prorsus incōprehensibilē ac inaccessibleē, & apud te non esse impossibile omnē verbū: discāq; ex ijs, quæ mihi minūs vidētur possibilia, sed tamē ab oīb⁹ q. quali-

qualitercunq; Christiani vocari volūt, recipiūtur: etiā ea recipere, quę etsi humanæ ratiocinationi apparēt impossibilia, min⁹ tamen quā reliqua iudicātur impossibilia. Vt verò hoc (dñe) faciā, necesse est imbecillitatē ingenij mei, potentia brachij tui firmes. Quod vt mihi designaret Apost. tuus, fidē in te fortitudinē vocauit: Abrahā, inquit, nō infirmatus est in fide, nec cōsiderauit corpus suū emortuū, cū iam ferè centum esset annorū, & emortuā vultuam Saræ. In repromissione etiā Dei non hæsitauit diffidentia: sed cōfortatus est fide, dās gloriā Deo, plenissimè sciens, quia quæcunq; promisit Deus, potens est et facere. Ad hoc etiā tibi gratias agit, q. eum confortaueris, dans fidem. Omnis enim incredulus infirmitatem animi patitur: constrictus carnali ratione, ne credat spiritali. Idcirco se filio tuo gratias dicit agere, quia apparentiā maiestatis suę, imbecillitatem mentis suę roborauit: quia impossibile putabat esse, quod de illius potestate, & gemina natiuitate, & resurrectiōe, & spe p̄dicabatur. Dū verò iā nō de eo quod à te fieri potest, sed quod fieri p̄ te decet, ago: statim stultitiam iudicat inlipiens con-

Ee iij meū,

Rom. 4

1. Tim. 1

Ambro

sio in-

scrip. cō

men: in

1. capit.

prioris

ad Ti-

motheū

meum, quod famuli tui de Eucharistia tradunt. Sic enim arguantur quidam, cor meum in sua stultitia firmare nitentes: Quid prestat corporalis Christi presentia in Eucharistia, quod non item habeatur signo corporis, si fides adsit? & Quid refert siue videamus signum, & fide cogitemus Christi corpus absidens patri ad dexteram, siue ipse Christus sit corporaliter presentis, qui tamen non nisi fide videtur? Si, dicam, narrabo atque concludam sic, Superfluum ac stultum esse, quod de Eucharistia contra Calvinum traditur: coperio me etiam summum mysterium unigeniti tui reprobare, eodem quod similiter argumetabor, Quorsum Christus corporalis & visibilis in terra apparuit? Quid enim prestat, quod non prestatisset credentibus, etiam si nulli visibilis apparuisset? Quorsum summa cum ignominia atque molestia pro nobis mortuus est? Quid enim prestat, quod non citra mortem, vel saltem tam probrosam potuerat prestare credentibus? Ergo sicut hic cum Apost. tuo credo, stultum Dei sapientius esse hominibus: ita & in Eucharistia similiter credendum prescribis, in omnibus benedictus, qui paruulis & stultis iuxta seculum reuelas, ea sapientiam summam plenam esse, que sensus seculi stultissima

1. Cor. I

fima iudicat. Et cum ad contemplationem bonitatis tue cor meum prauum atque superbum accingitur, nequissimum oculum atque inuidum assumit, quia tu bonus es. Sic enim indignandum interrogat: Quis ferat ut illud corpus Christi dicatur, quod putredinem pati videmus atque confringi? Quid magis barbarum, quam ut homo Deum corporaliter edat? Quomodo potest impius sacrificulus quatuor verbis elicere corpus Christi de coelo? Quid magis Deo indignum, quam si impiorum manibus nunc attretetur, & impio ore sumatur? Illud verò quomodo consentaneum sit diuinae bonitati, quod impios atque atheos Pontifices veritatem syncerae religionis in tam grandi mysterio doceat, & a pessimis hominibus viros pios euangelij interpretationem expetere velit? Et haec quidem admodum videntur esse praecleara, sed dum immensam bonitatem tuam in praecipuo unigeniti tui mysterio considero, aequè, si ea recipiam, blasphemabo mysterium incarnationis unigeniti tui. Dicam enim cum Nestorio: Quis ferat, ut Deus dicatur de foemina natus? nunquam bimestrem aut trimestrem appellabo Deum. Quomodo potuit foemina

mina octo verbis Deum in vterum suum deducere, eumq; vtero circundare? Quid absurdius, quàm vt Deus crucifigatur, & moriatur? ne glorieris Iudæ: non Deum, sed hominem crucifixisti. Dicam cum impijs Iudæis: Si Christus filius Dei est, liberabit eum de manibus contrariorum, nec permittet eum morte turpissima cõdemnari. Deniq; si bonitati tuæ repugnat, & non potius supra modum admirabilem ostendit, quòd per impios & Scribas & Phariseos docuisti legem Moyfi serui tui, testimonium perhibuisti loco natiuitatis filij tui, requirentibus eum Magis, & hoc solitante impijsimo Herode: rursus, si vel hoc non omnem pietatem superat, quòd per impios reges atque idololatrias, non obstante omni eorum idololatria, promissum Abrahæ & Dauidi de vnigeniti incarnatione impleuisti, eos in illius generationem ministros assumens ad aliorum salutem, qui ipsimet filij tui cõsortes futuri non erant: iterum, si non sit pietatis mirabile argumentum, quòd per impios euangelistas, & sacramentorum ministros ad te peccatores conuertis & iustificas: fatebimur etiam bonitatẽ tuam non decere, vt per

vt per malos Episcopos doctrinæ veritatem custodias. At quia spiritu tuo edocti, in omnibus illis glorificamus misericordiam tuam, qua fit vt etiam meritis hominum aliud exigentibus, pietatis tuæ nõ obliuiscaris: scimus etiam spiritum tuum doctrinam custoditurũ per eos, qui eius officium gerunt, cui est dictum: Non deficiet Luc. 22. fides tua. quia certè id promisit, qui fallere nescit, filius tuus: De quibus quidẽ custodibus cor inuidum plura mala credit, imò cõminiscitur, quàm veritas habeat. Atqui quomodo nõ inuideat in tanta dignitatis eminẽtia collocato, præsertim cùm superbia proprijq; sensus libido sibi talẽ sentiat maximè aduersari: prout Christus futurũ prædixit. Quocunq; igitur me verto, domine Deus pater, & dominator cordis & intelligentiæ meæ, nihil reperio inter tot propriæ mētis insidias remedij, nisi vt sub potẽtia, sapientia, ac bonitate tua me prorsus deiciens, oculos cõuertã ad opus spiritus tui, Ecclesiã sanctã catholicam: inconcusè credens, eum nunquã illam derelinquere, sed vniuersa charismata salutis nostræ in ea perpetuò operari, eamq; firmam veritatis sedem efficere: ne ad angulos obscuros

CORPVS CHRISTI

scuros & temporaneos declinans, spiritui tuo opus eo indignum ac vile nimis assignans, atq; hoc modo ei cōtumeliam irrogans, inueniar ab eius gratia alienus. Tu igitur, Pater coelestis, intuere quomodo amore peruerso scientiæ boni & mali, tibi **Gene. 3** incredulus fuerit Adam, atq; nos omnes eodem morbo infecerit, vt vsq; hodie ea quæ spiritus tuus loquitur, stultitia sint nobis, nisi vnigenitus tuus lux vera tenebras cæci cordis nostri discusserit. Recordare **1. Co. 1.** quòd vnigenitus tuus stultitia sit habitus à **Marci 3.** Gentibus, & à ludæis infanus siue in furorem **Ioan. 8.** versus, & dæmoniacus dictus, vt nos à stultitia nostra liberaret, ac à spiritu cecitatis errorūq; eriperet. A diuua igitur nos, graui certamine contra propriā infidelitatem atq; sapientiā carnalē luctātes. Credimus quidem tibi, vnigenito tuo, atq; Ecclesiæ, quæ sedes est spiritus tui: sed læguet fides, grauius premitur, nutare incipit, iamq; labascit, & inter tot errorū laqueos & verisimiles falsitates, ex grandi libidine proprii sensus vix cōsistit. A diuua igitur, Domine, incredulitatē nostrā, & manum protectricem extende. Patefac technas & fraudes Satanicas, quibus gregem tuum conatur

ESSE IN EVCHARIS. 222

conatur lupo frequentissimus idemq; sauius dispergere. Et quid facies magno **Iosue 7.** nomini tuo? Quid dicetur de vnigenito filio tuo? Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, sicut iurasti David in veritate tua? Vbi promissio à filio tuo facta **Matt. 16** deli famulo eius Petro? Ecce iam aiunt, qui adhuc Christiani dici volunt: O Israel, non **2. Re. 20** est tibi pars in David, neq; hæreditas in filio Iesse. Iam defecit fides, inquit, cathedræ Petri à mille annis. Christiani qui adhererunt Petro seruo tuo, dicuntur fuisse adoratores panis, idololatræ imaginum, deificatores mortuorum hominū, & grauiori iniuria te toto illo tēpore affecisse, quàm gentiles & perfidi ludæi, quibus filius tuus dixit: Relinquetur vobis domus **Mat. 23.** vestra deserta. Hi enim pro creatore creaturam nō colunt. Vbi ergo est promissio illa: Ego vobiscum sum omnibus diebus **Mat. 28.** vsq; ad cōsumptionē seculi? & illa, **Esa. 60.** Pōnā Ecclesiā (in Hierusalē ortā) in superbiam (magnificentiam & claram nobilitatem) seculorum, gaudiū in generationē et generationē? Vbi & illa: Erit in nouissimis diebus **Esa. 2.** præparatus mons domus domini in vertice montiū, & eleuabitur super colles: & fluent

& fluent ad eum omnes gentes. & ibunt
 populi multi, & dicēt: Venite & ascenda-
 mus ad montem domini, & ad domū Dei
 Iacob, & docebit nos vias suas, &ambu-
 labim⁹ in semitis eius? Vbi & illud fœdus,
 datum timentibus nomen domini & glo-
 riā eius ab Occidente & Oriente: Spiritus
 meus qui est in te, & verba mea quæ posui
 in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de
 ore feminis tui, & de ore feminis feminis
 tui, dicit dominus, a modò & vsq; in sem-
 piternū? Turcæ autem nihil aliud clamāt,
 quàm, Vbi est iam Deus Christianorū? Pa-
 tet nunc, verū Deum nos docuisse, aduer-
 sari Iesu Christo in æternū. Nunquid super
 his continebis te domine? A diuua nos igitur,
 Deus salutaris noster: & propter ho-
 norem nominis tui, domine, libera nos, &
 propiti⁹ esto peccatis nostris propter no-
 men tuum: ne amplius dicant in gentibus:
 Vbi est Deus eorū? Quiescat ira tua. Ecce
 tot myriades animarū in infernū demersæ
 sunt. Tu, domine, pater noster. Vsquequo
 adhuc? Tu domine in æternum permane-
 bis, solium tuum (Ecclesia) in generatione
 & generationē. Ostende igitur, quod te
 ostensurum promisisti. Fac his qui Israel
 impug-

impugnant, quod pollicitus es Ecclesiæ.
 Concide ceruices peccatorū. Confundan-
 tur & conuertantur retrorsum omnes qui
 oderunt Sion. Fiant sicut fœnū tectorum,
 quod priusquā euellatur exaruit: De quo
 nō implebit manū suā qui metet, nec sinū
 suū q̄ manipulos colliget. Quibus non au-
 dent dicere tanq̄ socijs suis, qui hoc seculū
 pertrāseūt, ad coelestē patriā festinātes: Be-
 nedictio domini super vos: Benediximus
 vobis in nomine domini. In nobis, domi-
 ne, nō est tāta fortitudo, vt possimus mul-
 titudini hæreticorū resistere. Sed cū igno-
 ramus quid agere debeam⁹, hoc solū habe-
 mus residui, vt oculos nostros dirigamus
 ad te, scientes promissionē qua promisisti
 spiritum tuum in Ecclesia permanfu-
 rum, esse promissionem tuam.

Marci 9.

Credo domine, adiuua incredulitatem meam.

Hic liber, ostēdēs corporalē corporis et sangui-
 nis dominici in Eucharistia præsentia nō modo
 per oīa catholic⁹ est, sed fidelibus quoq; hoc po-
 tissimū tēpore, apprimē utilis, illos aduersus Sa-
 cramētariorū venena probē muniēs. Quod atte-
 stor propriæ manus signo, q̄ librū attētē perlegi.

Frater Ioannes Hentenius, Louanij
 Sacræ Theologiæ professor.

